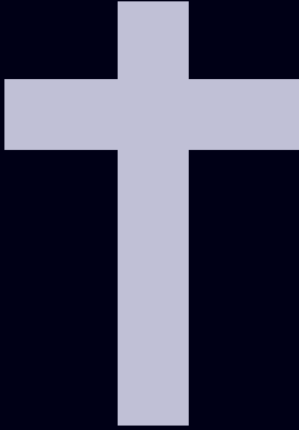

Nəkwəkəwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of
Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de
Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupaŋ	1
MATIŪ	4
MAK	72
LUK	112
JON	184
WOK MĤNĤ	237
ROM	298
1 KORIN	331
2 KORIN	361
GALESIA	380
EFESAS	392
FILIPAE	402
KOLOSĪ	410
1 TESALONAĖKA	418
2 TESALONAĖKA	425
1 TIMOTĪ	429
2 TIMOTĪ	438
TAETAS	444
FILIMON	448
HIBRUS	450
JEMES	475
1 PITA	483
2 PITA	493
1 JON	498
2 JON	506
3 JON	508
JUD	510
REVELESEN	513
DIKSONARI	544

Nəkwəkwe Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu
First edition
© 2011

Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heaven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ...”

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi namə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpərig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)*

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

---

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimə kwənəraus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamhə, ai, King Deved rikir: əmru stori ye 2 Saml 11.

8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rim Usia,
 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,
 10 kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimmhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
 12 Kini in e nhag rim Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimmisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,
 13 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
 14 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
 15 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
 16 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
 17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)*

18 In e nəvsaoyen kin narhayan kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwərə-kwisen, kini Josef ripəh napir-pəniən tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.
 19 Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mirəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. 20 Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermanu rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. 21 Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu\$, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

22 Narimnar minə fam a kimmhatərhav-pə, kasor Nəgkiarinen kape Kughen Yermanu ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

23 “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivəniən tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

24 Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarinen yame agelo kape Kughen Yermanu rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan

piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rīpəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mīmə Yesu.

2

Nəmasur mīnə kimnhasi-pən isok, masarha kīn Kristo

¹ Yesu rīmnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nīpīg a, King Herod rīmnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə mīnə tīksin khasi-fiak isok mħauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nīmətətien ye kəmħau mīnə. Kini mħauə misaiyoh mħamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rīmnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmħau rīmnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamħauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rīmnərig nəgkiarīen a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rīmnofud in hae pris mīnə mīne nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrħer-pə kīn, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mħamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kīrik kape Kughen rīmīrai məknakīn mīmə,

⁶ “ ‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə mīnə ye taon mīnə tīksin apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kīrik tukrīsi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə mīnə e nəmə Isrel, rəmhən kīn yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip mīnə.” *(Maeka 5:2)*

⁷ Məknēikīn King Herod rokrən kīn narmamə yamə mīne kharkun huvə nar khauə, rofugin apīs-apīs əriə. Maiyoh əriə mə kəmħau a rīmnhaktə atuətuk ye naha nīpīg. Kini kimnħani-əsaħ-pən tukun. ⁸ Kini in rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Havən Betlehem, misarha-kīn huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakħani-əsaħ-pə iran, pəh yo mīn yakvən mīvəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nīpīg kimisərig nəgkiarīen a, khatərhav, mhavən, misəm mīn kəmħau kupan yame kimisəm apa fiak, rīkiriə ragien pik. Kini kəmħau a rīkīr əriə mīvən mīmhen atuətuk a kwajikovə raməmīr ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriū nisīni Meri. Kini misənīmkur ye nīmri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəh-si-ərhav narīmnar kapəriə yame nīmri rħaktə pik, mhavəh-si pən gol kīmin, mīne nīmar nar kīrik mīn yame nəmiovīn rhuvə, kamni kīmə frangkinsens, mīne pomad yame nəmiovīn rhuvə, kamni kīmə mir.

¹² Kini kwasīg ikin, kimisəmṛərhav misəm Kughen ramor kwirīg kīmi əriə mīmə, “Takhapəh nharerīg-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatuk pisīn, nharerīg-pən iməmīə ikin.”

Josef mīne Meri kīrərh Yesu mīwap mīrhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məknēikīn Josef rīmnāmṛərhav məm agelo kīrik kape Kughen Yermaru rīmatərhav-pə tukun mīmə, “!Iṛer aihuaa! Mīrəh kwajikovə e iriū nisīni mīrħap mīrhuvīn apa Ijip. Kini mīrħarə aikīn mīrħeriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrħerīg-pə mīn. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kīn kwajikovə e mə tukrħopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpīg, Josef rarar, mīrəh kwajikovə irisīr nisīni mīrħap mīrhuvīn Ijip. ¹⁵ Kini kīmīrħarə ye tanə a mīrħeriaji-pən King Herod rīmamhə. Kīmīrħarə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarīen kape Kughen Yermaru yame rīmīni-ərhav tuk profet kupan kīrik mīmə,

“Yimnokran kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.”

(Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rıpəh napitayen kırıru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rımırpen newk kırıru meinai rikin ramasik mə ye nipig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rımını-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mımə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovın kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovın a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rıpəh nıpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamə fam.”

(Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mırherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nipig Josef mine Meri mine kwajikovə kırıharə apa Ijip, King Herod rımha. Kini Josef rımnəmərəhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rını-pən tukun ²⁰ mımə, “Josef. Hekimter. Mırəh kwajikovə e mine nisini, mırherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mırəh kwajikovə a mine nisini, mırherig-pən mın ye tanə a Isrel.

²² Mərig nipig Josef rımnərig mə kwən a Akeleas rımivəh tamhek rımni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rıgin mın kin nırerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmərəhav məm Kughen rımnor kwırig kimin mımə tukrıpəh nıvənien Judia. Kini rımatərhav mıvən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kırıhuvın mırharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tıpəvsik apa Judia, ² mamni mımə, “Saray ye nərigien kapəmıə tuk təvhagə has kapəmıə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mıfam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rımını-ta mımə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tıpəvsik mamni mımə,

‘Kımıə, taksor əpnəpeınə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratu-
atuk.’ ”

(Aes

40:3)

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nipig ramni “Piraovın a in Rejel tukrasək” nıpran ramni mə nıpiyan Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

⁴ Jon rapəh nívəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimmor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimmor kin tiki kau.* Kini nan nəviginiən kəvraiuyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimmhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimmhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimmor baptaes irəriə ye nu e Jodan.

⁷ Mərig nipiğ Jon rimməm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimmhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpiniən kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsərar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaniniən mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwənu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

*Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimiini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimiini mə ratuatumə mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimməighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipiğ Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwtə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikiniən ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkin norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarlen kape Kughen mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə paka.”

*Yesu rimnokran kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehua e Galili kini məm kwəə mir kīraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwəə mir kīraru min, iriu piauni. Nhagri e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokran kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

*Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Luk 6:17-19)*

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksın, nipairiə rimamhə; tiksın, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksın, nikəvaan ramor əriə; kini tiksın, nipairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

*Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag
kimi əriə*

(Luk 6:20-23)

¹ Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehua yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

² Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigtə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukragkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiəriə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

- 7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.
- 8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.
- 9 Narmamə yamə mine kasəruhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.
- 10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.
- 11 “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarien hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ? tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas. 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukramakeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrīsia-pen fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimie Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mimə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkin iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirig əgkəp ye rao ye neai. 20 Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuaturuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien ripəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nahəpəh nhavənien misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

21 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk ripmiə minə, mhamə, Takhapəh nishopniyen

yermamə' (Eks 20:13) kini, 'yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərəer ye nimir mirh mivəh narpinien.' (Dut 5:17) ²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrəer ye nimir mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrəer ye nimir kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimni nəgkiarlen a tukrivən ye nap ehua.

²³ "Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimnor niemha kimik, uə ik nimnor nar kirik kimin yame ripəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pənien, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikiane, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ "Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nimir mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimir mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nimir mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətəpig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfraksien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam."

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mimə, "Kimiə nakwəsərig nəgkiarlen e mə, 'Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin.' (Eks 20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rimnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nimir matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimir kirikiane, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikiane, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə."

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, "Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarlen e yame ramni mimə, 'Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimnəpəh.' (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimnəkrəh kin piraovin a."

Takpəh nivəhyen kwəsə ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, "Nakwəsərig ta nəgkiarlen kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, 'Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarlen tukror nəfraksien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarlen kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən

* 5:22: Nəgkiarlen Gris ramni mə, "Tukmə ramni-pən tuk piauni mə 'Rakah!' Nəgkiarlen e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

nægkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mīmæ, takhapah nihanien nhag yermamæ kirik mæ tukror kafam nægkiarien tukror næfrakisien kin. Takhapah nihanien nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwætæ ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapah nihanien nhag tokrei tanæ, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapah nihanien nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuæ. ³⁶ Mhapah nishajounien kapæmiæ kapæ mæ kafam nægkiarien tukror næfrakisien kin, meinai kapæmiæ næsaninien rikæk tuk nukreikinien nikwænemiæ mæ tukrhawæn uæ tukrapig. ³⁷ Mærig taksæfrakis nipig m-fam. Tukmæ nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmæ naksæpæh, hapæh. Mærig Setan in ramherer narmamæ mæ tukhani nhag nar kirik mæ tukror nægkiarien kapæriæ ror næfrakisien kin.”

Takhapah nisarpinien tai tævhagæ has
(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mīmæ, “Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarien kirik ramni mīmæ, ‘Tukmæ yermamæ kirik rhapsis nimir yermamæ kirik, tukamækeikei khopis min nimirin. Kini tukmæ yermamæ kirik rhopir kweru yermamæ kirik, tukamækeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)

³⁹ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mīmæ, takhapah nisarpinien tai tævhagæ has yame kamor-pre kimi æmiæ. Kini tukmæ yermamæ kirik rærip nikapirin matuk, kini nakukreikin-pæn min nikarin pæh rærip. ⁴⁰ Kini tukmæ yermamæ kirik rivæh-si-pæn ik ye kot mamækeikei kimik mæ takvæhsi-pæn kafam sot kimin mæ tukræghu huvæ næterigien kapæmiru, væhsi-ta min kafam kot mivæhsi-pæn kimin. ⁴¹ Kini tukmæ mobael kirik ramækeikei kimik mæ takruv kaban nitip mæriwæk ræmhen kin kilomita kirikianæ, takripin mæriwæk meriaji kilometa kiraru. ⁴² Væhsi-pæn naha nhagin kimi yermamæ yame ramaiyoh ik kin. Kini takpæh nini-æhuyen yermamæ kirik yame rimæ tukrivæh kafam kirik nar kirik mivæn, kini mirerig-pæ min miræhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapæmiæ minæ
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mīmæ, “Nakwæsærig ta mæ, ‘Takasækeikei misorkeikei kimiæ minæ tiksın, kini masæmækin kapæmiæ tikmir minæ.’ (Lev 19:18)

⁴⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mæ taksorkeikei kapæmiæ tikmir minæ, kini masæhuak tuk narmamæ yamæ mine kasor ahas pre kimi æmiæ, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mæ kimiæ ji Kughen Rimimiæ, yame ramaræ apa ye rao ye neai. Kini sor mæknakin meinai Kughen ramor mirh ramæsia-pen næmæ huvæ minæ mine næmæ has minæ. Kini In mamor næhig rip mamuh næmæ atuatum mine narmamæ yamæ mine khapah nisatuatukien. ⁴⁶ Mærig tukmæ naksorkeikei æmæ narmamæ yamæ mine kasorkeikei æmiæ, Kughen to ripæh nærokien æmiæ iran, meinai nar apnapig mæ næmæ has minæ ræmhen kin narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mærig iriæ min kasorkeikei narmamæ yamæ mine kasorkeikei æriæ. ⁴⁷ Kini tukmæ nakhavæh æmæ kimiæ minæ tiksın misægkiar kimi æmiæ minæ, pa rimæ nakasor nar kirik rhuva rapita narmamæ minæ tiksın. Nakharkun mæ nar apnapig narmamæ yamæ mine khapah nharkunien Kughen, mærig iriæ min kasægkiar kimi æriæ minæ tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mīmæ, “Rimimiæ Kughen In ratuatum, ror pæn, norien kapæmiæ tukramækeikei matuatum min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuatur, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimə ye rao ye neai ripəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nipiğ kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəriə, kini Rimimə yame raməm norien apisapis kapəriə minə, In tukrək əmiə tuk kapəriə norien huvə minə.”

*Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)*

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipiğ naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk piəiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəriə, misətapig, masəhuak kimi Rimimə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimə, yame raməm kapəriə norien apisapis minə, tukrək əmiə tuk kapəriə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkariyen ripsaah yame niran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kasəinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkariyen minə khəpəsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meina, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkəkək kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Riməwə ye neai, nhagin rəmhrakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamərə,

Kini pəh nar yame Ik nəkorkeikei in tukruə mör nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipiğ mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipiğ e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipiəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhəgə hah kapəməwə minə meina kimawə yakhapəh nharaptərək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meina tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmimə, Rimimə ye rao ye neai tukripəh narpinien

6:1: Mat 23:5   6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14   6:7: 1 King 18:26-29   6:8: Mat 6:32   6:10: Luk

22:42   * 6:12-13: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkariyen e mhama, “Meina Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimirimə rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipiɡ naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimirimə, misətei huvə ye nkwənemə, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimirim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimirim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nkwai nimirim mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimiraghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ? Nakharkun mə nimiraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nimirimə rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man

minə! ²⁷ ?Tukmə nakətərig pik tuk nimirghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aə kirikianə ye nimirghien kapəmiə.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nisorien wov, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nipiğ kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhama, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhanim naha?” uə “?Jakhavəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkəkwə kin ye nimirghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimirghien atuətuk, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimirghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimirghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkəwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkəwamer, iriə kape tuknəkəwamir. Nimirghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkəwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiarieren skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.

³ “?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimirimiə? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimirimiə, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimir piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimirimiə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumiə mipihasur-ta.”

Nivəhsi-pənien nəgkiarieren kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pənien nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasariwək əsuun.”

6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7   **6:29:** 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6   **6:32:** Mat 6:8   **6:33:** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17   **7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12   **7:2:** Mak 4:24

* **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimir rhakta.

*Saiyoh kin, misarha kin, misasik-asik tapig
(Luk 11:9-13; 6:31)*

⁷ Kini Yesu rimini min ma, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivahsi-pre kimi amia. Sarha kin, misam. Sasik-asik tapig, kini tapig tukrahita tuk amia. ⁸ Yakamni maknakin meinai narmama m-fam yama mine kisaiyoh, tukhavah. Kini narmama yama mine kasarha kin, tuksam min. Kini yama mine kisasik-asik tapig, tapig tukrahita tuk aria.

⁹ “? Yermama kirik aikin iramia yame tukma tini raiyoh kin bred, marig in tukrivahsi-pen kapier ua, nikam? ! Nikam! ¹⁰ ? Ua tukma nipig raiyoh kin kamam, marig in tukrivahsi-pen snek ua? ! Nikam! ¹¹ Kimia naksahas pawk, mharkun nhavahsi-penien narimnar huvu minu kimi jimia minu. Marig Rimimia ye neai, kafan norien rhuvu pik rapita norien kapamia. Kini nafrakisien ma In tukrivahsi-pen nar huvu minu kimi narmama yama mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvu pen kimi narmama m-fam ye norien minu fam yame naksorkeikei ma narmama tuksor min kimi amia, meinai norkeikeiyen ramapkafugin nagkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minu.”

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini min ma, “Kimia takasakeikei mhakurao ye kwaru yame rakaskah, meinai kwaru yame rehu, mine swatuk yame rimar, ramkir-pen narmama ye nap ehua. Kini narmama khapsaah tukhakurao-pen ye kwaru a. ¹⁴ Marig kwaru yame rakaskah, mine swatuk yame rautan, ramkir-pen narmama ye nimraghien rerin. Kini narmama kwatiksian amu tuksam.”

*Yesu tukrivahsi-pen narpinien kimi narmama yama mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni min ma, “Takasarig amia tuk profet eiku minu. Iria tukhaua tuk amia misapou ramhen kin sipsip; marig rikiria ramhen kin kuri aparu yama mine kasakwepah. ¹⁶ Narmama kasam kwankwan ye nimraghien kape profet minu, kharkun ma khahuvu ua kisahas. Kwankwasik to ripah nikuayen kin kwankwai grep; kini kapiriapir to ripah nikuayen kin kwankwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianu min, nai huvu tukramku kin kwankwai nai huvu; kini nai hah tukramku kin kwankwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkak yame ramku kin kwankwan yame kipah nanien. Kini to nai has ripah nikuayen kin kwankwan yame rhuvu. ¹⁹ Nai minu fam yama mine kharah nhakuayen kin kwankwairia yame rhuvu, tukarəpir-pir; karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror makneikin ma narmama kasam kwankwan ye nimraghien kape profet minu, kharkun ma khahuvu ua kisahas.

²¹ “Nar apnapig ma narmama kasokran kin Yu ma Yermaru, marig pah nien ma iria m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Marig yama mine kasor nakwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iria en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrakir narmama mifam iran, narmama khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhama, ‘! Yermaru! ! Yermaru! ? Rhawor? ? Nakirkun əmawə ua nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nagkiarien kafam yame nimivahsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minu.’ ²³ Marig Yo

7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24   **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22   **7:11:** Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14   **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1   **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12   **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6   **7:20:** Mat 12:33   **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25

jakni-pən atuaturuk tuk əriə mīmə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

Nəgkiarrien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərər tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kini mini min mīmə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarrien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rīmə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipiğ tukmə nəhig rip kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarrien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rīmə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nipaķir. ²⁷ Kini nipiğ tukmə nəhig rip, kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rimmor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimmhajoun əriə, kisəm mə ripəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarrien kafan, nanmin aikin.

8

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen əutan kirik e leprosi raməmīr ye tikin ruə meiwaiyu, mənimkur-pən tukun, mini-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rimi-ni-əhu in mīmə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuva, kini kafan nəmkimik ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehua kape mobael
(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehua kirik kape Mobael kape Rom rīmaua məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rimi-ni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehua kape mobael rimi-ni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takua imak ikin. Ik yerpriğ mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁹ Yakirkun mə nīmhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehua minə aikin yame kasehua irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehua irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’

kini tukramækeikei mivæn. Kini tukmæ yakni-pæn tuk kirik mimæ, ‘Yuæ,’ tukramækeikei muæ. Kini tukmæ yakni-pæn tuk kafak slef mimæ, ‘Or nar e,’ tukramækeikei mor.”

¹⁰ Yesu rinnærig nægkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pæn tuk narmamæ khapsaah yamæ mine khakwasig kin In mimæ, “Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ, nar apnapig kwæn e pæh nien mæ yemæ Isrel, mærig yakpæh næm-hanøyen yemæ Isrel kirik yame kafan nhatætøyen rehuæ ræmhen kin in.

¹¹ Yakamni-pre tuk æmiæ mæ narmamæ khapsaah tukhasi-pæn ye kantri pisin pisin minæ, mhauæ misævigin kwis ye tebol iriæ Ebrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mærig kimiæ kwænæræus kape Isrel yame Kughen rinnækupan mirpen æmiæ mæ In tukrarmaru iræmiæ, In tukraræk-ærhav kin æmiæ iruæ ye næpignæpien. Kini aikin a narmamæ tuksasæk, misækwæruæ meinai kisærig næmhøyen ehua.”

¹³ Kini Yesu rarar mini-pæn tuk yemehua kape mobael mæ, “Yuvæn. Kafam yorwok tukrihuvæ ræmhen kin yame nakwæni næfrakisien mæ Kughen tukror.” Kini ye nipig atuatur a, yorwok kafan rinnæsanin min.

*Yesu rinnor huvæ narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivæn apa nimæ kape Saemon Pita*. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhæ mamæpan-æpan pik, kini Yesu rimavæn mam, ¹⁵ mæker-pæn ye kwermîn, mækneikin næpan-æpanien ræta. Kini piahwaru a rærer, mivæn miruk ta næriæ næviginien.

¹⁶ Kini nipig mirh natukrivæ, narmamæ khapik narmamæ khapsaah yamæ mine nanmîn has ramærer-pæn iræriæ, kini Yesu rinnægkiar æmæ mamæko ta nanmîn has minæ, mor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ. ¹⁷ Nar a rimitærhav-pæ ror Nægkiarien kape profet kupan e Aesea ruauæ minor næfrakisien kin, yame rimini mimæ,

“In rimivæh-si ta næmhøyen minæ kapætawæ,
kini mor nipraitawæ yamæ mine kamhamhæ, kwænhahuvæ min.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rætæn
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kini nipig Yesu ræm nukwhao kisærer ærkurao kin, kini rimini-pæn tuk kafan narmamæ mæ, “Takhavæn ye nikar lugun pæn.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruæ mini-pæn tukun mimæ, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiæ takvæn ikin.”

²⁰ Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Kuri aparu minæ, kapæriæ næpææg raræ yame kasapir ikin. Kini man minæ, nimairiæ raræ yame kasapir ikin. Mærig Yo, Ji Yermamæ, kafak nimæ rirkæk tuk napirien.”

²¹ Kini yermamæ kirik kafan rini-pæn tukun mimæ, “Yermaru. Pæh pi pom. Eighaan kin yo pæh yakvæn minim rimik.”

²² Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Nikam. Apæh-pæn, mikwasig kin Yo. Narmamæ yamæ mine khapæh nhavæhyen nimræghien pæh khavæn mhanim næmæ mhæ minæ.”

*Yesu ramni-æhu nimætæg ehua ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kini ai, Yesu rat-pæn ye bot, kini kafan narmamæ minæ khakwasig kin.

²⁴ Mækneikin, nimætæg ehua kirik rinnævi nu, kini nu rinnamakætænim kin bot.

Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmmni!”

²⁶ Kini Yesu rayioh-pən əriə mīmə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarə, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehua. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamarinu min.

²⁷ Mərig namə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwən!”

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə kiraru

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmmni ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsəo-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimmor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimmərərer-pən irəriu.

³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasərə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimməm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mīmə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarrien a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarrien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nətərigien kapəriə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəgkiarrien kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, “Tahkekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter,

məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rimnokrən kin Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu *. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nipig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisasanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin niprai nəgkiarinen e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.” (Hos 6:6) Kini Yesu rirpən nəgkiarinen mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

*Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Em-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kharəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik kiripən nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijirpən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukraməteih, kini waen tukraiyu. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

*Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə,

* **9:9:** Matiu, nhag pisin kirik e Livae. **9:11:** Luk 15:2 **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 **9:14:** Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.

mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh mìn.” ¹⁹ Kini Yesu rimmərer iriə kafan narmamə mìnə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nīpīraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nīmetai Yesu ikin, marao-pən mīrap nəpəæg nīmri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rīmə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu nukreik marha-pən məm pian a mīni-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rīmnor ik nakwahuvə mìn.” Kini ye nīpig a, pian a rīmnəsanin.

²³ Kini nīpig Yesu rīmauə mītərhav-pə ye nīmə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nīpēi kape nīmhəyen. Kini narmamə kimnhauvrīg-uvrīg pik. ²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nīmhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisərh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mīrao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rīmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rīmnor huvə nīmriin pis mir

²⁷ Yesu rīmatərhav aikin a, kini lnīmriin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mīrəmə, “Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!”

²⁸ Kini Yesu rīmavən apa imə, kini nīmriin pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nīmrimiru uə nīkam?”

Kini iriū kirəni-pən tukun mīrəmə, “Əwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rīmīrap nīmriiru mīni-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nīmrimiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kini nīmriiru rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rīni-pən skai tuk əriu mīmə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narīmnar mìnə e kimi narmamə.” ³¹ Mərig iriū kīmiratərhav mīravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, mīravən ikin mìnə fam ye tanə a.

Yesu rīmnəko ta nanmīn has ye yermamə yame reinein nəgkiarīen (Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nīpig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarīen, mhaūə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarīen meinai nanmīn has ramərəp-pən iran. ³³ Kini Yesu rīmnəko ta nanmīn hah ye kwən a, kini rīmnəgkiar:

Kini nukwhao ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “Kipəh nəmhanəyen nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi mìnə khani mhamə, “!Nīkam! Rīrkun nəko-tayen nanmīn has mìnə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmīn has mìnə.”

Yesu rīkin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rīmnəriwək mamvən ye taon mīne yerkwānu mìnə fam, maməwhag ye nəkwai nīmə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mīne kamhamhə, mīne narmamə m-fam yamə mīne nīprairiə raha, kamhahuvə.

³⁶ Nīpig rīmnəm narmamə kwənhapsaah, kini rīkin raməmhə pik tuk əriə meinai kīmisarə ye nīpig əutən mìnə, [mīseinein nīsasitu-atukien irəriə ye

kapəriä nımraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhahuvəyen tuk əriä. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “! Səmrur! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhəvəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimnokran kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriä tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhyen minə fam.

² Nəg aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame ramakupan, Saemon, nəg in kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwəsig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriä mımə, “Təkhəpəh nəhavənen misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərus kape Isrel; kini mhapəh nəhavənen ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig təkhəvən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nıpig təkamhəvən, təkasəkeikei məmhəni-ərhəv mhamə, ‘Nıpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruəuə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə təkasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhəmhə. Kini təkasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, təkasəkeikei misor nıprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, təkasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukriyəh nərokien əmiə iran, meinai nımnhəpəh nəhavəhyen nımri nirkunien tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nəkamhəvən, təkhəpəh nəhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nəharurien nıtip minə. Mhapəh nəhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nəhavəhsi-pəniən sandel, mhapəh nəhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə təksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye nəpirien mine nəviginien.

¹¹ “Nıpig təkhəvən ye taon kirik uə yerkwənu kirik, təksəkeikei misarəhəkin yermamə kirik yame rikin ragien mə təkhəvən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nıpig yame təkhərhəv yerkwənu a. ¹² Tukmə nıpig təkamhəvən misarə ye nımə kirik, təkasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmir tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nımə kapəriä tuk əmiə, kini pəh kapəriə nəgkiarieren kape

9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34   **9:37:** Luk 10:2   * **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhəvən masor wok kape Kughen.   † **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwəo kape nəmə Isrel tuk nəhye-rhəvən kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel.   **10:6:** Jer 50:6   **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11   **10:9:** Luk 10:4   **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14
10:12: Luk 10:5-6

nəmərinyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nıkarın kape nəmərinyen tukrurə əmə ye nımraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nımokru ye sandel kapəmiə.†
¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukrıskaı pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan. S”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”
 (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kını Yesu ramni mımə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwpəh. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksəri-p-ərhav əmiə ye nımri mırh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, takəsəkeikei misərer ye nımri namasur kape gavman mine ye nımri namasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nıpig tukharaptəkin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nıpig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rımimiə Kughen tukrīvəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nıpig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kını yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kını kwajikovə minə tukhani hah rımriə minə mine nisınriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtim miseriəji nıpig kwasig, Kughen tukrīvəh mırəgh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakreriğ-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kını slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kını tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehuə kapəriə. Kını ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kını narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

† **10:14:** Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rıpəh nəmhenien.

10:14: Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rımnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmır ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar mırəgh aparu kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwan kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimir narmamə khapsaah.

²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimə, mərig kaseinein nıshopniyen nanmimə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-iən nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimirghien kapəmiə rapita nimirghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimirghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərhəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakərhəhu nəmərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“ Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksın.’ (*Maeka 7:6*)

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimirghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimirghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in

10:26: Mak 4:22; Luk 8:17   **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12   † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”   **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34   **10:33:** Luk 12:8-9
10:37: Luk 14:26-27   **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25   **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

Jon Baptaes rimə tukriṛkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo (Luk 7:18-23)

¹ Kini Yesu rimməvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimmamə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimmor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavan misəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatəyən irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik (Luk 7:24-35)

⁷ Nipig narmamə a yame Jon rimmher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimie nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nımətəg? !Nikam! ⁸ ?Tukmə nikam, kini nimnhamvən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpriṛig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə, “?Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarinen.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.† *(Mal 3:1)* ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarhəpə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyən yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpriṛig min rapita Jon.§ ¹² Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen meriəji-pə taktəkun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukriṛərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru

* **11:5:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ **11:10:** Ye v.

10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § **11:11:** Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyən rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu.

irəria. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipiğ kape Jon, nəgkiarən kape Loə yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarən kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarən e.

¹⁶ “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əria, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əria minə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nipiğ Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginiən mə tukrəhuak nipiğ ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməm iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikiən, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpiniən ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyən nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimiria. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisarariən ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhayen ehua tukrurə tuk əmia. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhayen ehua tukrurə tuk əmia, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmia. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nipiğ a yame Kughen tukror narpiniən kapəmia, in tukriskai pik rapita narpiniən yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmia ye kwənmhaan kape nisaiyən ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmia nakswewaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpiniən†. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a rīpīpəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə nipiğ a yame Kughen tukror narpiniən kapəmia, in tukriskai pik rapita narpiniən yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

11:13: Luk 16:16   **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13   **11:19:** Mat 9:14   * **11:22:** Kughen rimnoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8.   **11:22:** Esik 26:28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4   † **11:23:** Yesu ramni narpiniən yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15.   ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28.   **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12

²⁵ Kini ye n̄ipig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerp̄irig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik n̄immerkwaig kin n̄iprai narimnar minə e ye n̄imri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu r̄irp̄in mamni-ər̄hav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik p̄isin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien. § ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmiə n̄imraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhəjoun narmamə kin norien kape Sabat (Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiks̄in, kini kafan narmamə minə kisəmkərv. Khavən misətim wit tiks̄in, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiks̄in kimisəm mhanipən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafan narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsəoyen ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame raməvsəo k̄un norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənen. Mərig pris minə əmə kharkun nisənen. † ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə n̄ipig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerp̄irig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkəwə kape Kughen In ramni mə, “Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik r̄ipəh nagienien tuk kapəmiə sakrefas minə.” (Hos

6:6) Kini Yesu r̄irp̄in nəgkiar̄ien mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun n̄iprai nəgkiar̄ien e, m̄ipiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamar-maru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu r̄itərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwerm̄in rimhə, r̄ipəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə

11:25: 1 Kor 1:26-29 11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § 11:28: Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. 11:29-30: 1 Jon 5:3 * 12:1: Wit in kwənkwan nai kirik kamor flaoa kin. 12:1: Dut 23:25 12:2: Eks 20:10 12:4: Lev 24:5-9 † 12:4: Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. 12:5: Nam 28:9-10 12:6: Mat 12:41-42 ‡ 12:7: Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk.

to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuua əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Ririkək. ¹² Mərig nimiraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermivən, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermim nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvə nəmhyen fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarinen kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mimə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmin kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatur kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimir narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In ripəh nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien;

Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimirin ripis, ripəh nəgkiarinen, meinai nanmin has ramərəp-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a rimnəm nar, məgkiar. ²³ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan.

12:10: Luk 14:3   **12:12:** Luk 14:5   **12:14:** Jon 5:16   **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12   **12:18:**

Mat 3:17   § **12:20:** Gris ramni mə, “Tukripəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripəh nher-əpisien kandel yame ramuək.”   **12:24:** Mat 9:34; 10:25

Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mīrkək. ²⁷ Kini kimiə minə min tiksīn kasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhāni neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhāni mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²⁹ Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivan, mətu kafan narimnar, maməmīr, yermamə pisin kirik to ripəh nivənian məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrikwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nivənian məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame ripəh nīkwasigien kin Yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rīrkun nivəhsitayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhāni has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsitayen narpinien iran tuk nīpig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nərukinien tuk nīpig kirik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukripūə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhanien nar huvə kirik, meinai narmamə kamhāni əmə naha nhagin yame raməmīr yerkiə. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, narmamə tukasəkeiki mhāni-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhāni nəgkiarien has apnāpig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkīr fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuətuk minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimnor ye nīmraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksīn kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhāni-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimtətien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə narmamə e towēi mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə takəsəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtətien kirik ye nīrimīə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nīmraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmīr ye tīp kəməm ehuə kape nīpig kisīsə, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmīr ye nəkwai nīmīr kape nīpig kisīsə, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran,

12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Nīprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mīrkwəji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən a yame reinen nəgkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17

nəmә Nineve mın tuksərer mhani hah narmamә yamә mine kisarә e towei mine. Meinai nәмә Nineve a kupan kımisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriә tuk təvhagә has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kımia nakhapәh nisətərigien kın Yo. ⁴² Kını in apa kupән, kwın kape kantri e Shipa †, rıması-pән isok muә mä tukrivәh nırkunien kape King Solomon kupән. Mərig Yo yakmau, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kımia nakhapәh nisətərigien kın Yo. Mә tukmә nıpig Kughen tukrәkir narmamә iran, kwın a kape Shipa tukrәrer mını-hah yamә mine kisarә e towei mine.

⁴³ “Nıpig nanmın has ramәta ye yermamә kirik, in ramavән ye tıpәvsık, mamarha-kın ikın tukrapıs ikın, mərig rıpәh nəmien. ⁴⁴ Kını in mamni mımә, ‘Pәh yakrerig-pән ye kafak nımә yame yımmamarә ikın.’ Nıpig in rırerig-pә mәм kafan nımә, yermamә rıkәk iran, kımnahıә rıpiә huvә, narımmar m-fam kamhaswın huvә. ⁴⁵ Kını in ramvән mıkır mın nanmın has mınә iriә seven yamә mine kisahas pik mın rapita in. Kını khavән mın imә misarә mın ye nımraghien kape yermamә a. Kını yermamә a, in apa kupән, kafan nımraghien rahas; mərig taktәkun ai rımmahas pik rapita yame in kupән. Kını kısәmhen әmә kın әmıә, nәмә has yamә mine nakasarә e taktakun.”

Famle afrakis kape Yesu, iriә e narmamә yamә mine kasor nəgkiarien kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nıpig Yesu ramәgkiar hanә kımı narmamә, kını nisını mine piauni mınә kasәrer apa iruә mhamә tuksәgkiar kımın. ⁴⁷ Kını yermamә kirik rını-pән tuk Yesu mımә, “Yemasur, nisınım, mine naorahım mınә khamә tuksәm-ru lk apa iruә.”

⁴⁸ Mərig Yesu rımә, “?Pa e nisınık? ?Mıne nıpa e piak mınә?” ⁴⁹ Kını In mamhajoun-pән kafan narmamә mınә mımә, “Kımia e nisınık mınә mine naorahık mınә. ⁵⁰ Meinai yermamә yame ramor narımmar yame Rımık Kughen rorkeikei, in ai naorahık, in ai nisınık, mine in ai nowınık.”

13

Nuhpikinien kın yermamә yame ramsuv kweru nai (Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nıpig atuatuk a, Yesu rıterhav mıvән mäkwәtә apa ye nıkar-kar nu apa Galılı. ² Meinai narmamә khapsaah kımnhauә misәrer rarkurao kın Yesu, In rımvән ye bot kirik mamkwәtә. Kını narmamә kisәrer fiak. ³ Kını In rını-ərhav-pән narımmar rıpsaah kımı әriә ye nuhpikinien mınә. Mamni mımә, “Yәsım kirik rımvән mä tıkrısuв kweru nai apa ye nasımien. ⁴ Mıpık mıvıtәg-әtәg fam. Kını tıksın rәsaah-әsaah-pән ye swatuk, kını man mınә khauә mısән fam.* ⁵ Kını kweru nai tıksın rәsaah-pән ye tokrei kapier, nımoptanә rıkәskәh ikın. Kını rurә aıhuua әmә meinai nımoptanә rıkәskәh. ⁶ Mərig nıpig mırh rhaktә, kını mhen, kisaukei fam meinai nuarıә rıpәh neıwaiyu-pikien. ⁷ Kını kweru nai tıksın rәsaah-әsaah-pән yerki kwәnurkәsık.† Kını mhaktә mehua. Mәknekin, kwәnurkәsık rerko әsuun. ⁸ Kını tıksın rәsaah-әsaah-pән ye nımoptanә huvә, kını mhaurә, mısēihuә, kını tıksın khakuә kın kwәnkwaırıә wan handred, tıksın sikısti, kını tıksın totı.”

⁹ Kını Yesu rımә, “Tukmә kımia narmamә yame nımәtırgımıә rarә, sәtәrig huvә kın nəgkiarien e.”

12:41: Jona 3:5 † **12:42:** Nakm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwәn e ramsuv kweru nai kirik kamni kımә “wit” rәri-pән norien kape nisuvyen wit. † **13:7:** Yesu to rıpәh nınıyen mä kwәnurkәsık, mərig nәrәus kirik ror nhirin.

10 Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

11 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rimnahitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. 12 Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. 13 Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakın pawk, mhapəh nisəmien nıpran. 14 Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

15 Ror məkneikin meinai kapəriə kapə ruauə muiskai,
kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
kini misətəpig kin nımririə.

To kipihipəh nisorien məknakin, kipişəm nar kin nımririə,
mipisərig nar kin nımətirgiriə,

mıpiharkun nar yerkiria,

mıpisərar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh mıragh əriə.’

(Aes 6:9-10) 16 “Mərig kimiə e, Kughen rimnautə-

pre kin kafan niहुवयən kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm;

kini tukmə naksərig, takharkun nıpran. 17 Yakamni-pre əfrakis tuk

əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuutuk minə khapsaah

kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun,

mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha

nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

18 “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsim. 19 Kweru nai

yame rimnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig

nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig ripəh nirkunien. Kini

Setan ravəhsi-ta aihuua əmə nərigien yame rimavən yerkin. 20 Kini kweru

nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin

yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin

agien, 21 mərig nuan ripəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nıpig

kwakwə əmə. Tukmə nıpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nımrəghien kafan

tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyən. 22 Kini kweru

nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame

rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk

narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini

nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien

a ripəh nikuəyən kin kwənkwan. 23 Mərig kweru nai yame rəsaah-pən

ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape

Kughen, kini mirkun nıpran. Kini ye nımrəghien kafan, rikuə kin kwənkwan.

Tiksın khakuə kin kwənkwaıriə wan handred, tiksın sikisti, tiksın toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

24 Kini Yesu rimini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Nar-

maruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-

ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. 25 Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə

minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsımien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaıriə. Mərig ye nıpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

²⁷ “Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nımsıv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nıkam? ?Mənvhirik has rısi-pkaa?’

²⁸ “Kini yamehuə a rini-pən tuk əriə mımə, ‘Tikmir kirik kafak rımnor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əriə mımə, ‘Nıkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriı kwəhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rımrıuə. Ye nıpig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhaue ye nəkwai nımə kafak yame kamətu-pən nəvıginien ikin.’ ”

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsanimien kafan
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

³¹ Kini Yesu rımini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rımıvəh mıvən misıv ye kafan nəsımien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nıpig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehua kirik. Kini man minə yamə mine kamhaıvə yerpırig tukhauə misor nımairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rımini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame pıraovın kirik ramarap ye flaoa rıpsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narımnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to rıpəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a rıtərhav-pə ror nəgkiarın kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rımini mımə, “Nıpig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narımnar yame yımnərkwaıg kin rırıkakun ye nıpig yımnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mıvən ye nəkwai nımə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsımien.”

³⁷ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yımnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsımien. ³⁸ Kini nəsımien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rımvəh mıvitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nıpig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nıpig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nıpig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narımnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk

tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mīrh. Tukmə kimiə narmamə yame nīmətirgimīə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nīmoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə mīnim mīn ye nīmoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nīmri nīmoptanə a kimmerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakīn kapier huvə mīnə e nīmrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nīpig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nīpig net rukwar kin kəmam, kini khavihaktə net, kini masəwhai kəmam mīnə mhavai-pən kəmam huvə mīnə ye nītip ehua mīnə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mīnə kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, tuk Nīpig Kwasig, agelo mīnə tukhauə mhavəhsita narmamə yamə mīnə kisahas tuk narmamə yamə mīnə kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehua- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə mīnə mə, “? Kimiə nakharkun narimnar mīnə a uə nīkam?”

Kini iriə khamə, “ʔwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Ror məkneikin, nəmhajoun mīnə fam kape loa yamə mīnə kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mīnə nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehua kape nīmə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mīnə khawi mīnə narimnar huvə yamə mīnə ramswin hanə ye nīmə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rīmīni ta nuhpikinien mīnə a, marar, mītərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mīrikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nīmə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə mīnə mhamə, “! Man! ? In ravəh hiə nīrkunien e? ? Rhawor mor nīmətien mīnə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini mīnə e Jemes, mīnə Josef, mīnə Judas, mīnə Saemon. ⁵⁶ Kini nowini mīnə kasarə mīn e kitawə miriə. ? Ravəh hiə nīrkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mīnə kwənərəus kafan mīnə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, rīpəh nor-pikien nīmətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

*Nimhøyen kape Jon Baptaes
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Ye nīpig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mīni-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhøyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nīmtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nīpig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mīmə, “Kīmīni-əhu mə takpəh nīkir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməmakin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nīpig kirik, Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nīpig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nīmri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mīni-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsū əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mīmə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mīrəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarīen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarīen əutən ye nīmri in minə tiksin. To rīpəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksin khavən ye kalabus misəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rīvəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kinnhavən mharəh nīpran, mhavən mhanim. Misasar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

*Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor rīpsaah, maməvigin narman faef taosen kin
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Nīpig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimmharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhama, “Kwanmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rikien. Kīmīə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhama, “?Jakshawor? Nīpar bred kirkirip əmə mīne kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mīni-pən tuk narmamə mə tuksəkwtə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mīne kəmam kiraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mīpik-pən kimi kafan narmamə mīmə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a

* **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nīkirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mīne 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).

14:3-4: Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nīpirəovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nīmar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nīkar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mīrəhpikin nīmətag. Peə-peəo ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-nīraanien, Yesu rarar məriwək ye nīmar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nīmar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rīmə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nīmar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nīmar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peəo-peəo, kini rīgīn pik, kini mīnaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh mīragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mīrəh, mīni-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh nīniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nīmətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nīkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khaūə misəm Yesu, mīnharkun In, mīsher-pən nəgkarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpəg nīmri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nīkarin kape loa

(Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksīn kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhaūə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravven rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen mīnamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Imru, Kughen rīmini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisīnmīə mine rīmimīə.’ *(Eks 20:12; Dūt 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rīmni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisāsītuyen ye nisīnriə mine rīmriə, mhamə tukhāni-pən tuk

əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’

⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tukSOR kimi nisiriə minə mine rimirə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor takun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmir isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak takun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’” (*Aes 29:13*)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmir iruə, tukmə rīvən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimir Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimir Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame kimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukriyi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimirə ripis. Tukmə nimirin pis rikir nimirin pis, kini iriu tukawəkeiki mirəivə ye nəkwai nimir.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein?”

¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimir Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine ninien nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimir Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimir Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon.

²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənəghan a rimauə məm, mamasək apomh mīmə, “Yermaru. Mikip King Daved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərəp-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh ninien nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeiki kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiğ kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwel.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənəmkur ye nimir Yesu mamni mīmə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriä.”*

²⁷ Mərig piraovın ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniēn nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəriä.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpın nəgkiariēn kafan mīmə, “Piraovın. Kafam nhatətəyēn rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimməsanin min.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nıkar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvın mine nımırin pis minə, mine yamə mine nıprairiə rımhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiariēn, mine yamə mine kimnhavəh nəmhayēn pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiariēn kimisəgkiar, mine yamə mine nıprairiə rımhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nımırin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimmor nımtətien kirik, maməvigin narman fo taosen

(Mak 8:1-10)

³² Ye nıpig a, Yesu rimmokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmır nıpig kisısar, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nımırin rapig, kini rimir.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? İkin eikin e kwənmhan əkwək.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nıpar bred ai minə kəmam, mını vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıparpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kipəh nisəvhuekinien nıpiraovın mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

16

Faris minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtətien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masani-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtətien kirik ye nımıririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsı-pən ye neai.

* **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meınai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kin. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mıpəh nasituyen ye kwajikova minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nıpar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. **15:31:** Mak 7:37 **15:32:** Mat 14:14

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nipig mirh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen nıprai nımtətien ye nımar napuə, mərig nakseinein niniyen nıprai nımtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nımisəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtətien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtətien kirikianə əmə, in e nımtətien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtətien yame rımnor
(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpar bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kitawə kımnhapəh nhavhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nipig yimivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nıparpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuon? ¹⁰ Kini nipig yimivəh nıpar bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nıparpərin, ?nakhavai-pən ye kameiru kuvhuon? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiariən kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nipig a, iriə kımnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tıksin khamə Ik e Jon Baptaes; tıksin khamə Ik e Elaėja tu; kini tıksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rımə, “Ik e Kristo, * ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Saemon Jona[†], Kughen rımnautə-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rımnor əpu nar e kimik; mərig Rımik apa ye rao ye neai, In rımnor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini

16:4: Jona 1:17; Mat 12:40   **16:6:** Luk 12:1   **16:9:** Mat 14:17-21   **16:10:** Mat 15:34-38

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8   * **16:16:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.”

[†] **16:17:** Nəgkiariən kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nıpran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona.   **16:17:** Gal 1:15-16

yakamni-pre tuk ik mæ ik Pita[†], nīpran ramni mæ kapiere yame jakvhirækin-pæn nimæhuak kafak iran. Kini to næsaninien kape nimhøyen rīpæh napitayen kafak narmamæ minæ. ¹⁹ Jakvæhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmæ nakæhitæ ye naha tapīg ye tokrei tanæ, tukræhitæ ye rao ye neai. Tukmæ nakætapiğ ye naha tapīg ye tokrei tanæ, tukrætapiğ ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-autæn-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ tukhapæh nħani-pænien tuk yermamæ kirik mæ In Kristo yame Kughen rīmini mæ tukrher-pæ kin.

Yesu rīmnækupæn mīrkun, mīni-ærhav mæ tukrīmħæ, kini mīmragħ mīn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Rīrikakun ye nīpīg a, Yesu rīmini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ tukramækeikei mīvæn Jerusalem, kini næwharu minæ Isrel, mīne jif pris minæ, mīne namħajoun kape loa kape Moses, tuksor næmhøyen kīmin, mħani mæ tukramækeikei mīmħæ. Mæriğ ye nīpīg yame ror kīsīsær kin, tukramragħ mīn ye nimhøyen kafan.

²² Mæknekin Pita rīkir In, mwapta iræriæ, kini mamni-æhu In mīmæ, “!Nīkam, Yermaru! Tukrīpæh norien ræmħen kin yame nakamni.”

²³ Mæriğ Yesu rarar, mīni-pæn skai tuk Pita mīmæ, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamærer æswasīg kin Yo. Næriğien kafam rīpæh næmħenien kin næriğien kape Kughen. Næriğien æmæ kape yermamæ.”

²⁴ Kini Yesu rīmini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ, “Tukmæ yermamæ rīmæ tukrīkwasīg kin Yo, tukramækeikei mæta ye næriğien kafan, kini tukmæ ræriğ pawk næmhøyen ræmħen kin næmhøyen ye nimhøyen ye nai kamarkwao kin, mæriğ tukrīkwasīg kin Yo. ²⁵ Meinaī yermamæ yame ramgin tuk kafan nīmragħien, tukramækeikei mīmħæ. Mæriğ yermamæ yame tukhopni tuk nīkwasīgien kin Yo, tukraræ ye nīmragħien rerin. ²⁶ Tukmæ yermamæ kirik kafan nautæ rehuæ pik ye tokrei tanæ e, mamarakikin kafan nīmragħien tukun, nanmīn tukrerwei. Mæriğ nar kirik rīrkæk mīn tuk nīvæhyen nīmri nīmragħien kafan. ²⁷ Ror mæknakin meinaī Yo Ji Yermamæ jakpīuæ kīmawæ agelo minæ ye næsaninien ehua mīne nīkhakien kape Rīmīk, kini jakpīvæhsi-pæn nærokien kīmi narmamæ mfam tuk wok yame kīmisor. ²⁸ Yakamni æfrakis tuk æmīæ mæ narmamæ tiksīn kasaræ ikin e to khapæh nħamhøyen mīseriaji nīpīg narmamæ tuksæm Yo Ji Yermamæ yakavæh næhuøyen tuk narmaruyen ye narmamæ.”

17

Kughen ramħajoun mæ Yesu in Tīni, nīmriñ rukreikin muæ mor pīsīn
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nīpīg sīkis ruauæ muavin, Yesu rīkir Pita, Jemes mīne piauni Jon mīshaktæ fiak ye tukwas apomħ kirik. Irisir pīsīn æmæ kīmīrħkwasīg kin. ² Aīkin, nīprai Yesu tukrekin muæ mor pīsīn. Nīmriñ rakhak ræmħen kin nīkhakien kape mīrħ. Kini neīpæn kafan rhawæn pik. ³ Kini yemasur kupæn mir kīraru, Elaeja mīne Moses, kratærhav-pæ mīn, marħægkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rīni-pæn tuk Yesu mæ, “Yermaru, rhuvæ mæ kīmasīr jakæhraræ æmæ eīkin e. Pæh yakrħarkwopæk nīmæ kīsīsær. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

† 16:18: Ye nægiarien Gris, “Pita” nīpran ramni “kapiere.” 16:18: Jon 1:42; Efes 2:20 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 16:26: Mat 4:8-9 16:27: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 17:2: 2 Pita 1:16-18

⁵ Pita ramægkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mīmə, “Rhekimter. Mirhipəh nırhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimi-ni-əhu əutən pən tuk ərisir mīmə, “Takhripəh nırhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nımhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rīmə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tursor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In ramægkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimməko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mīmə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehua tuk pikwarien kafak. Nıkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nıpig əutən. Nıpig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rikəkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nıpig takpishatətə irak?” Kini mamni min mīmə, “Harəh pikwarien en mīhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məknekin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniyen tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimi-ni-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nıpig yame ror kisisar kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nımhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rapou pik tuk nəgkiarien a.

17:5: Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22   **17:10:** Mal 4:5   **17:11:** Mal 4:5-6   **17:12:** Mat 11:14   **17:13:** Luk 1:17   **17:19:** Mat 10:1   * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimi-ni əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2   **17:22:** Mat 16:21

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatarhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nīkam?”

²⁵ Kini Pita rīmə, “Ɖwəh. Ramərok.”

Kini Pita rīvən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nīpa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rīmə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rīmə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə.

³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniyen misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nīpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimir ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimir

17:24: Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikian in nərok kape wok ye nīpig kirikianə. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 10:18; 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8:** Mat 5:29-30

kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimirin kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikova, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əria, nipig mifam iriə kasərer ye nimirin Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəsərwei, mivəh miragh əria.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei.

¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisar kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əria mə tuksarpin

²¹ Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan

18:9: Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1

† **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisar kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir. **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19:** Mak

11:24; Jon 15:7 ‡ **18:22:** Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam.

narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴ Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah[§], mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan handred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptərkən yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhspən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksin kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsaħ-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun.

³³ ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhspən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimia nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neal tukrivəhspre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

?Rhuva mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mətərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmīr apa nīkar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huva narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasasanin.

³ Kini Farisi tiksin khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarinen kirik yame ripəh nəmhənen. Mhani-pən tukun mhama, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimia nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnəruəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nipriariu

§ 18:24: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “wan handred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

kirikianə.’

(Jen 2:24) ⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to ripəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiven nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Moses rimneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nīpiraovin minə meinai kapəmiə kapə riskai pik. Mərig in apa kupan ripəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovin ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rimnəkrəh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovin riskai pik məkneikin, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarieren e; mərig əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə. ¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai nīprairiə rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarieren e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukrammaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.” ¹⁵ Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, miterhav aikin a.

Tamaruə yame kafan nautərehuə, mərigrorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mīmə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nimraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisnim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmir yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nimiraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig tamaruə ai rimnərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimiraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim əria minə-pən tuk əria mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimmhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əria, mivəhsi-pən nimiraghien rerin kimi əria. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatarhav yenpig-enpig əgkap marhakin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əria kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əria khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksin kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əria mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’

⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkweiha, rimatarhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm

19:26: Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarrien e “Nipiraovin” rikak ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2:** Nəgkiarrien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuutuk kape wok kape nipig kirikianə.

narmamə tıksin kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nıpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rıpəh nıvəhsi-pəyen wok kirik kimi əməwə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rımərək əriə wan taosen watu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen watu. ¹¹ Nıpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nımərək əməwə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwəiha ehua, nıpig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rımə yımnoiah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen watu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rımikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ? Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rımını-ta nuhpikınien mını-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rımını ərhav mın mə tukrimhə kini mamragh mın
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən mın kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mını-pən mımə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmmaan aikin a, narmamə tıksin tıksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mımhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh mın ye nıpig yame ror kisisar kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rıkir tını mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rımə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwtə ye nikarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye nikarım mawor, nıpig lk takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

22 Mærig Yesu rini-pæn tuk kwæra mir a mæ, “Nakawaiyoh-pæ kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramæ nakwæmhen mæ takwærig min næmhæyen ye nipraimiru ræmhen kin yame Yo jakærig uæ?”†

Kini iriu kramæ, “Æhæ. Kimru yakwæmhen.”

23 Kini Yesu rini-pæn mæ, “Næfrakis. Kimiru takwærig næmhæyen ræmhen kin yame Yo jakærig. Mærig nar yame nakwaiyoh kin, mæ kirik tukrækwætæ ye nikaririk matuk, kirik ye nikaririk maor, yo yakeinein nivæhsi-preyen. Mærig Rimik Kughen rimivæhsi-pæn kwænman mir e kimi narmamæ yamæ mine In rimirpen ta mimæ iriæ tuksækwætæ ikin.”

24 Nipig narmamæ minæ tiksîn kape Yesu, iriæ ten, kisærig nævsaoyen kin, niemha rhai æriæ tuk Jemes mine Jon. 25 Kini Yesu rokran kin æriæ mæ tukhauæ misæm. Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimiæ nakwænarkun ta norien kape næmehuæ yamæ mine pæh nien mæ namæ Isrel. Iriæ kasor æutæn pik tuk kapæriæ narmamæ minæ. Kini kapæriæ næmehuæ minæ kasaviatærækin-æhu pik æriæ mhamæ tukamhakwasig æmæ kin æriæ. 26 Mærig ripæh natuatukien mæ kimiæ taksor mæknakin. Tukmæ kimiæ kirik rorkeikei mæ tukrivæh nehuæyen rapita æmiæ, nærigien kafan tukreiwaiyu muæ mæ in yor atuæ kin kirik kapæmiæ.

27 Kini tukmæ kimiæ kirik rorkeikei mæ tukrækupæn mamkir æmiæ, in min tukruæ ræmhen kin yasitu kapæmiæ fam 28 ræmhen kin yame Yo min, Ji Yermamæ, pæh nien mæ Yo yimauæ mæ narmamæ tuksor atuæ kin kafak. Yimauæ mæ jakor atuæ kin kapæriæ, kini moriah kafak nimraghien marpîn nimraghien kin kape narmamæ khapsaah.”

*Yesu rimnor huvæ nimrîn pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

29 Kini Yesu mine kafan narmamæ khauæ yerkwænu kirik nhagin e Jeriko. Misaræ, mhatærhav min, narmamæ khapsaah kimnhakwasig kin æriæ. 30 Kini nimrîn pis mir kwækwætæ ye nikar swatuk. Kini nipig kwærig mæ Yesu e ramuæ, kwokræn kin In miræmæ, “!Yermaru! !Kwænæræus kape King Deved! Yakworkeikei mæ rikim tukrehuæ tuk æmru.”

31 Kini narmamæ khapsaah kisægkiar-pæn skai kimi æriu, mhamæ, “!Ah! Rapim.”

Mærig iriu karærpîn æmæ ye nokrænien. Miræmæ, “!Yermaru! !Kwænæræus kape King Deved! Yakworkeikei mæ rikim tukreiheuæ tuk æmru.”

32 Kini Yesu rarar, mokræn kin æriu mimæ, “?Nakramæ jakor naha nhagin kimi æmiru?”

33 Kini kræni-pæn tukun miræmæ, “Yermaru. Yakworkeikei mæ nimrimru tukrarha, pæh yakwæm nar.”

34 Kini Yesu rikin rehuæ tuk æriu, mærao-pæn mirap nimririu. Mæknekin nimririu rarha. Kini kwæm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvæn Jerusalem mamor æpu mæ In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

1 Kinæmhavæn pakæ tuk Jerusalem, mhatærhav-pæn yerkwænu e Betfas, ipakæ tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pæn kin yermamæ kiraru kafan, 2 mimæ “Takravæn yerkwænu a nakaravaag-pæn ikin. Kini mwæm dongki kirik, mine tini, kimirkwæji æriu. Nakararisin æriu, mwæsig mirauæ.

† 20:22: Ye v. 22, Yesu rimnægkiar kin nuhpikinien mækneikin, “?Nakrarkun niranim-pæn-ien ye pænkin yame jaknim-pæn ikin uæ?” Mærig Translesen Komiti rimnæri-pæn yame Bislama Baebol ramni mhopræi nuhpikinien mirai æmæ nipran. 20:25: Luk 22:25-26 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35

³ Kini tukmæ yermamæ kirik raiyoh-pre tuk æmiru mæ takweihe kin, takrani-pæn tukun miræmæ, ‘Yermaru rimæ tukræsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun æmæ tukreighaan kin dongki mir a kimi æmiru.”

⁴ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarïen kape profet kupan ruauæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimæ,

⁵ “Hani-pæn tuk nipian Sæon* mhama,
‘Sæm-ru kapæmiæ king ruauæ tuk æmiæ,
mamæsua ye dongki.

Mamæsua ye ji dongki.

Kini king a In yemæ mar.’”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamæ mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravæn miraræh dongki mine tini mirauæ mwæm Yesu. Miravæhsi-ta kot kapæriu mawæpeinæ-pæn kin ye nimetai dongki. Kini Yesu ræsua iran. ⁸ Narmamæ khapsaah kisætu kot kapæriæ mimhahuvæ-pæn kin kimi swatuk; kini misærai nimar nai misætu-pæn min ye swatuk. ⁹ Narmamæ yamæ mine kasækupæn kin Yesu kini mine yamæ mine kimnhakwasig kin kasokræn apomh mamhani mhama,

“!Sægnægin Mikip King Deved!†

Pæh kivæh-si haktæ Kwæn e ramuæ ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Sægnægin Kughen yerpirig!”‡

¹⁰ Yesu rimatærhav-pæ Jerusalem, narmamæ m-fam aikin, rikiriæ rimnakur mamhani nægkiarïen ripsaah misaiyoh-pæn æriæ minæ mhama, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamæ khamæ, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pæn apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rimnæko ta narmamæ yamæ mine kasor nar apnapig ye Nimæ Ehuæ kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rivæn ye nimæ ehua kape Kughen. Kini mamæko yerhav narmamæ yamæ mine kasævrai narimnar mamhavæh mane iran, mine yamæ mine kasævræ. Kini mærakita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamæ yamæ mine kasærai mane ikin; kini mæsua kin jea kape narmamæ yamæ mine kasor salem kin mak ye tanæ. § ¹³ Kini mor kwirig kimi æriæ mimæ, “Kimirai ye Nækwækwæ kape Kughen kimæ,

“ ‘Nimæ kafak, in nimæ kape næhuakien.’ (Aes 56:11) Mærig kimiæ nakasor ræmhen kin

‘nimæ yame yækræh minæ kaserkwaig ikin.’”

(Jer 7:11)

¹⁴ Kini nimrin pis minæ mine yamæ mine nihuriæ rarpævin kimnhavæn tuk Yesu apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, kini ror huvæ æriæ. ¹⁵ Kini kwajikovæ minæ kasokræn apomh ipakæ tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen mamhani mhama, “!Sægnægin Mikip King Deved!” Mærig jif pris minæ mine næmhajoun kape Loa kimisam Yesu ramor narimnar huvæ minæ, misærig mæ kwajikovæ minæ a kasægnægin In, niemhaa rhai æriæ. ¹⁶ Khani-pæn tuk Yesu mhama, “?Nakærig nægkiarïen yame kwajikovæ minæ e kamhani iram ua?”

Kini Yesu rimæ, “Æhæ. Mærig tukmæ ror nakhapah nisævheikinien nægkiarïen ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ,

“ ‘Ik nimnor mæ kwajikovæ minæ, mine kwajikovæ æmtæmtæ minæ tuksægnægin Ik ye tikinheriæ.’”

(Sam 8:2)

* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kirik e Sæon. † **21:9:** Kimnhani mhama, “Hosana.” Kini nipran rimæ, “Væh miragh æmawa,” ua, “Sægnægin Kughen.” ‡ **21:9:** Kamæni nipe e ye nipig kape Pasova.

§ **21:12:** Yesu rimnor mæknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

¹⁷ Kini rægkiar ta, mæpəh əriə miṭərḥav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin

(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kini rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərḥav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərv. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nikar swatuk. Rəriwək miṭvən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Kini Yesu rægkiar-pən kimi figtri ai mima, “Yermamə tukriṭəh min nəniən kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen riṭəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pəniən tuk tukwas a mhamə, ‘Ita eikin e miṭvən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehua minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivan ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehua kape kwənərəus kape Isrel minə, khaue misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məkneikin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimie nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Əhə. Mərig Yo min ta yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mima, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivan mini-pən tuk irehua mima, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan miṭvən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuva, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mima, “?Kwəə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

* **21:19:** Yesu rægkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 **21:26:** Mat 14:5

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpīraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimiə nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpīraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsım kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiye, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərehu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisarar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsım kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivan tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ³⁹ Məknekin kharaptərekin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, “?Rikimiə raməsik mə nīpig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsım ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhama, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nīpig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə, “‘Nai yame narmamə kape nīvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

21:32: Luk 3:12; 7:29-30   **21:33:** Aes 5:1-2   **21:38:** Mat 27:18   † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   **21:39:** Hib 13:12

Rikitawə ragien pik tukun.’

(Sam 118:22,23) ⁴³ “Ror pən,

yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”[†]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiən ehuə (Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, ² “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiən ehuə tuk narkurəkien kape tını. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiən. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə kharəh nhavəniən.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiən. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsisəsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginiən kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig kharəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptəəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kınor apnəpeinə ta ye nəviginiən kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginiən.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisa-ha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin ripəh nivəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ? Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiariən kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətəəkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwaruə ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiariən mimə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

[†] **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiariən ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35 **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarın kape takis (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi minə kımnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame rıpəh nəmhenien. ¹⁶ Misher-pən kin narmamə tiksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mını-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə niniyen in rhuəvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhaü.

²⁰ Kini rayoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarın kape nımraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nıpig a, Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rımhə-tan kin piraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovın ai tukreimək.’ *(Dut 25:5-6)* Ye

nərigien a, iriu kirirkun nıərəptəəkinien nhag piauni yame rımhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan ror mared, kini mıpəh nırhəyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mıpəh nıvəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisısər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kımnhakir piraovın a, kini mhaməh fam, mhapəh nıseiməkien. ²⁷ Kini en piraovın ai rımhə min.

²⁸ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovın ai tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, mıseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rımnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nıkarın kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nısvheikinien nəgkiarien yame Kughen rımını mimə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ *(Eks 3:2,6)* !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mırhəkupən Moses,

22:16: Luk 11:53-54 * **22:19:** Nəgkiarien kape Gris rıpəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.” **22:21:** Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8

mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ kasægnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh!"†

³³ Nîpig narmamæ minæ a kimisærig nægkiarinen kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuæ pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minæ kimisæm mæ Yesu rimivæhsi-æhu Sadusi minæ ye kafan nægkiarinen, khaue kirikianæ mharai mhun mæ tuksaiyoh-pæn Yesu kin naiyohyen æutæn kirik. ³⁵ Kini iriæ kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pæn nægkiarinen kirik kimi Yesu mæ tukræm-ru mæ Yesu tukror nar kirik yame ripæh næmhenien. Kini mimæ, ³⁶ "Yhajoun. ?Naha loa in rehuæ pik rapita tiksîn, kini mihuvæ pik tuk næri-pænien?"

³⁷ Kini Yesu rimæ, "Loa yame rehuæ pik rapita tiksîn in e ramni mæknekin, 'Taksækeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapæmiæ ye rikimiæ fam, mine ye naræyen fam kapæmiæ, mine ye nærigien fam kapæmiæ.' (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rækupæn kini in yerpîrig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakæ æmæ kwæm næmhen. In e ramni mæ 'Taksorkeikei narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk æmiæ misor huvæ pæn tuk æriæ, ræmhen kin yame kimiæ naksorkeikei atuk æmiæ.' (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawæpkæfugin nægkiarinen fam yame loa mine profet kamhani."

Yesu rimivæh-si æhu Farisi minæ kin naiyohyen æutæn kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nîpig Farisi minæ kimisofugin æriæ minæ, Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, ⁴² "Rhawor ye nærigien kapæmiæ ye Kristo? ?Nakhamæ In mikip pa?" Kini khamæ, "In mikip King Deved."

⁴³ Kini rini-pæn tuk æriæ mimæ, "?Tukmæ ror mækneikin, rhawor e Nanmin Imærhakæ rimivæhsi-pæn nirkunien kimi Deved mæ tukrokræn kin Kristo mæ 'Yermaru'? Yakamaiyoh mækneikin meinai Deved rimæ,

⁴⁴ "Kughen Yermaru rimini-pæn tuk Yermaru kafak mimæ, "Ækwætæ ye kwermik matuk

Meriæji nîpig jakor ik takehuæ ye tikmir kafam minæ." (Sam

110:1) ⁴⁵ ?Tukmæ Deved rimnokræn kin Kristo mæ 'Yermaru,' rhawor e kamni kimæ Kristo in mikip King Deved?"

⁴⁶ Kini yermamæ kirik rirkæk yame to rhorpîn nægkiarinen kape Yesu. Kini ririkakun ye nîpig a mamvæn, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nægkiarinen skai kirik kimin.

23

Yesu ramni mæ narpinien tukrivæn tuk Farisi minæ

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kini Yesu rimini-pæn tuk nukwhao ehuæ mine kafan narmamæ minæ mæ, ² "Næmhajoun kape loa minæ mine Farisi minæ kamhavæh nehuæyen mæ tukhani-ærhav Loa kape Moses kimi æmiæ. ³ Ror pæn, takasækeikei misæri-pæn, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk æmiæ. Mærig norien kapæmiæ tukripæh næmhenien kin norien kapæriæ. Meinai iriæ kharpæh nisorien naha

† 22:32: Sadusi minæ kimnhani næfrakisien ye Ol Testamen, mærig kimnhapæh nhaniyen næfrakisien mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwæhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. 22:40: Rom 13:10; Gal 5:14 22:42: Jon 7:42

nhagin yame iriä kamhani. ⁴ Iriä kasäkeikei kimi narmamä mhamä tuksäri-pän loa yame in rəmhen kin kajipä pam, mærig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriä mä tuksasitu irəriä.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriä kasor əmə mä narmamä tuksəm. Neipən yame narmamä kamhavən iran yame ramhajoun-pən mä kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mä tuksəkwətə ye kwənmaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mä narmamä minə fam tukhani vi vi əriä misokrən kin əriä mə, ‘Yemehua*.’

⁸ “Mærig kimiä takhapəh nisorien mä narmamä tuksokrən kin əmiä mə ‘Yemehua.’ Meinai kapəmiä yermaru kirikianə əmə. Kimiä m-fam piaumiä minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamä kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tata.’ Meinai kapəmiä tata kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamä mä tuksokrən kin əmiä mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiä yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamä irəmiä yame in yerpilig, in yorwok kapəmiä. ¹² Meinai yermamä yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamä yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhayen ehua tukruə tuk əmiä. Kapəmiä niniyen in rhuvə, mærig rikimiä rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamä tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiä min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamä mä tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mä tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhayen ehua tukruə tuk əmiä. Kapəmiä niniyen in rhuvə, mærig rikimiä rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamä tukhasiai əmiä. Nəmhayen kapəmiä tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhayen ehua tukruə tuk əmiä. Kapəmiä niniyen in rhuvə, mærig rikimiä rəmkimik. Rikimiä ramagien əmə mä takhavirə ye rao mhavən isok, uə mä taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mä takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nahuakien kapəmiä. Mærig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiä, in tukruə yemə has rapita əmiä. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehua rapita əmiä.

¹⁶ “! Man! Nəmhayen ehua tukruə tuk əmiä yamə mine nakamhakir narmamə mærig nimrimä ripis. Kimiä nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehua kape Kughen mä tukror kafan nəgkarien ripam, kini marar mipəh norien nəgkarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mærig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehua kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁷ ! Kimiä naksətəwao, nimrimä ripis!

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehua.

23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkarien ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14

Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen^S in yerp̄irig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.' ¹⁹ !Kimiə nimirin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerp̄irig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror makneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwəta aikin mamarmaru.

²³ "Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamarə əmə tuk əmia tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə rīpəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mīpisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimə rīpis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginiən, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.†

²⁵ "Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nīpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawan min.

²⁷ "Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

^S 23:17: Gris ramni olta, uə tebol. ^{23:22}: Aes 66:1; Mat 5:34 * ^{23:23}: Yesu rīpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginiən mir e "dill mine kumen". Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwah-si-pən ye nəviginiən. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimitəri-pən huvə loa minə e, mərig kinnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † ^{23:24}: Ye nəgkarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, "Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpia." Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nīpar ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. ^{23:25}: Mak 7:4 ^{23:27}: Wok 23:3 ^{23:28}: Luk 16:15

29 “Man! Kimiä Farisi minä mine nəmhajoun minä kape loa. !Nəmhayen ehua tukrua tuk əmia! Kapəmia niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Kimiä nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. 30 Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipiğ kape kaha minə kapəmwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ 31 Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmia, mhani-ərhav mə kimia kwənərəus atuatur minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. 32 Kini rhuvə əmə-kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimiə minə kimnharikakun. 33 “!Kimiə snek minə, mine nipnət snek minə! ?Rikimia ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehua uə? Nikam. 34 Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmia; kini masəko ta tiksın mamharəhu əriə mhavən apa ye taon minə. 35 Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatur; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatur muə meriaji-pə Sekarəea† ji Berekia, yame kaha kapəmia minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. 36 Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə narpinien minə fam e tukrua tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

37 “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmia, nakasarkwhopni əriə kin kapier apig. Nipiğ ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmia maməm əmia rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. 38 Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmia; nahasien tukriəh-pikin nima kapəmia; nar kirik rikək iran, 39 meinai, yakamni-pre tuk əmia mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimtətien minə kape Nipiğ Kwasig

(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

1 Kini ai, Yesu rimətərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. 2 Kini Yesu rimini-pən tukun mima, “Əmru. Nimə ehua minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

3 Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwtə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipiğ? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nipiğ Kwasig rinamua ipakə?”

4 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmia. 5 Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi narigien kapəria. 6 Kini nipiğ naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipiğ Kwasig a. 7 Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə

† 23:35: Pəh nien mə Sekarəea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimmimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipiğ əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipiğ a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipiğ minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeiyeien kapəriə tukriəkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer tımtim meriaji Nipiğ Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipiğ Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipiğ kimie takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* ¹⁶ kimie e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniyen imə tuk nipiğien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmır yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniyen yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ !Man! Riskai pik tuk nipiğovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukriyəh nuəyen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipiğ kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipiğ Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipiğ kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipiğ kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərai nipiğ a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Nipiğ a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimie to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nımtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. ²⁵ Rikimie tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiariyen yame yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniyen mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə mın, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə mın kin nipiğ ligkai‡ minə kamhaivə yerpərig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin.

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:**

Luk 23:29 † **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ **24:28:** Nəgkiariyen Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.”

²⁹ “Kini n̄ipig kape nahasien ruə mor infamien,
 ‘M̄irh tukripis,

kini makuə to rapəh min n̄asiəyen;

kini kəm̄hau minə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənəraus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə n̄ipig kape figtri rimnəpir-pir, mine n̄ipig kape n̄asimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapamiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to riphə nirkəkien tuk n̄ipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun n̄ipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik riphə nirkunien n̄ipig uə aoa atuatak kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun n̄ipig atuatak a.

³⁷ Ye n̄ipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin n̄ipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-əpnəpənəyen iran. ³⁸ Ye n̄ipig a, yapiwən riphə hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu m̄ipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin n̄ipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye n̄asimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha n̄ipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun n̄ipig atuatak yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimia min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye n̄ipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkin wok kafan m̄ipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsipən nəriə nəviginien ye n̄ipig atuatak. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə mam manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik

mə, 'To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuuaa-yen,'⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksīn, kini mivən maməvigīn, mamnim iriə nəmə kisapis.⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rīkin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran.⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehua kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə nīnīyen rhuvə məriḡ rīkirīə rəmkinīk. Ikin a, narmamə kisəsək pik misəkwəruə ikin."

25

Nuhpīkinien ye nīpiraovīn iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, "Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovīn, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kīrik. Kini maseito kin kwən a yame rīmnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovīn mhavən ye nīmə kamor lafet ikin. ² Nīpiraovīn minə a, kīrkirīp irəriə kisarmar, kini kīrkirīp irəriə kharkun nar. ³ Iriə kīrkirīp yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, məriḡ khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nīvi-pənien ye laet. ⁴ Məriḡ nīpiraovīn kīrkirīp yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nīvi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuuaayen. Kini napīrien ravəh nīpiraovīn minə a, kamhavi kəviəm, misapīr.

⁶ "Kini yenpig-əru, kwən kīrik rokrən apomh mīmə, 'Kwən yame tukror mared rīnamuə. !Hauə misəm!'

⁷ "Kini nīpiraovīn iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Məriḡ nīpiraovīn yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovīn yamə mine kharkun nar mhamə, '!Awī! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinal kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhəpīs.'

⁹ "Məriḡ nīpiraovīn yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, 'Nīkam. Kerosin e rīpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Məriḡ harerig mhavən mhavəh nīmri kapəmīə kerosin rəmhen apa ye stoa.'

¹⁰ "Məriḡ nīpig nīpiraovīn yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nīpiraovīn yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəvigīnien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ "Kwasig ikin, nīpiraovīn yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, '!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.'

¹² "Məriḡ kwən a yame tukror mared rīni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmīə.'

¹³ Kini Yesu rīni ta nuhpīkinien, mīni-pən tuk əriə mə, "Ror məkneikin, kimīə takasəkeikei misərer matuk, meinal nakseinein nīpig mine aoa yame kapəmīə Yermaru tukruə iran."

Nuhpīkinien ye yermamə kisīsər yame kimīrhor wok kin mane (Luk 19:11-27)

¹⁴ Kini Yesu rīmīni nuhpīkinien kīrik min mīmə, "Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kīrik rīmnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kīrik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir

^{24:51:} Luk 12:42-46   ^{25:1:} Luk 12:35; Rev 19:7   * ^{25:3:} Nəgkiarīen kape Gris rīpəh nīnīyen "kerosin," ramni mə "oel."   ^{25:11:} Luk 13:25-27   ^{25:12:} Mat 7:23   ^{25:13:} Mat 24:42

kirhua. Kini rəəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuaa əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehua kafan.

¹⁹ “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehua a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokran kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

²¹ “Kini yemehua rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəkin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakəəhu ik nakehua ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²² “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehua kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehua. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

²³ “Kini yemehua rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəkin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakəəhu ik nakehua ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²⁴ “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehua. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, ²⁵ mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehua a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has kirik! Naka-marpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

²⁸ “Kini yemehua rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame mararpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpiknien ye sipsip minə mine nəni minə

³¹ Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen

† **25:15:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. **25:15:** Rom 12:6 **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10 **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 **25:31:** Mat 16:27; 19:28

kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nənə minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nənə minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimmnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimmərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimmor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimmənkərv, nimmhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimməkwakwə, nimmhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimmhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimmhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimmamhə, nimməmə huva Yo; kini nipig yimmamə ye kalabus, nimmhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nipig yimməmə Ik nimmənkərv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimməkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimməmə Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimməmə nakamhə uə nimmamə ye kalabus, kini yimmhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimməmə kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimməmə kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nar ehuə yame ramuək rerin, yame kimmor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimmənkərv, nimmhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimməkwakwə, nimmhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimmhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimmhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimmamhə, mine nipig yimmamə ye kalabus, nimmhapəh naurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimməmə Ik nimmənkərv iran, uə nimməkwakwə iran, uə Ik nimməmə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nimmamhə, uə nimmamə ye kalabus, kini yakhapəh naurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimmraghien rerin.”

26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatur tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptəək in apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nipiɡ kape nəviginien ehua, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tikin. ⁷ Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mimə, “!Ei! Hapəh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ¹¹ Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipiɡ fam. Mərig Yo jakpəh nəmrien kitawə-m kimiə nipiɡ fam. ¹² Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mapnəpənə ye niprak mə tuknim Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarieren Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivan məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mimə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin. * ¹⁶ Kini ririkakun ye nipiɡ a, Judas rimnamərig nipiɡ yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nirikakunien kape nipiɡ kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpənə ye nəviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nipiɡ yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nima.’”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol.

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. ²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen

26:7: Luk 7:37-38   **26:11:** Dut 15:11   * **26:15:** Nəgkiarieren kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.”   **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57   **26:17:** Eks 12:14-20   **26:23:** Sam 41:9

rimini kupən. † !Kini mærig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermirə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!” †

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mærig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ɔwəh. Ik atuk nimirini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred mahuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mimə, “Sən. In e niprak.”

²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mimə, “Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukrai yu mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh niniim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukur irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrini, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksai yu rik rik.’”

(Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpən nəgkiarinen mimə, “Mærig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

³³ Mærig Pita rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksini tukrimir; mærig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisə r mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mærig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarinen ai.

Yesu rimavən apa Getseməne maməhuak

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwənu kirik, nhagin e Getseməne. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimiə.”

³⁹ Kini In rərivək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimrin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mærig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimiə kape nipig kwəkwə uə? ⁴¹ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə

† **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei minhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. † **26:24:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mærig niprai nəgkiarinen ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 **26:32:**

Mat 28:7,16 **26:34:** Mat 26:69-75 **26:38:** Jon 12:27

nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nıpraimiə rəpou.”

⁴² Kini ai In mırerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mımə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.”

⁴³ Kini ai mırerig-pən min, məm irisir kwəhəpır yeru min, meinai nəpırrien rımivəh nımririsir. ⁴⁴ Kini ai In rımnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisısər kin mamni nəgkiarrien yame rımını ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mımə, “? Rhawor? ? Nakarhəpır hanə? ! Nəmhen! Nıpig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkın In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nıpig Yesu raməgkiar hanə, məknekın Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin. Mamhəpık nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mımə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptəəkın.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu rıni-pən tukun mımə, “!Rhuə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rıni-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nımauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptəəkın Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rıvən mırəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nımətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rıni-pən tukun mımə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekın, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpıərəpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokranien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to ya-pıor məknakin, to nəgkiarrien kape Kughen rıpipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nıpig a, Yesu rımını-pən tuk nukwhao mımə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhəpık nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkın Yo? Nıpig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhəpəh hanə nharaptəəkınien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhəgin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nımrı kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhəgin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehua minə kape nəmə Isrel kwəsufugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mıpəh nıvən-pakəyen tuk Yesu. Nıpig ruauə pakə tuk nımə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mışhopni Yesu

tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mīmə, “Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehua kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nīpig kisīsər, jakərip yame rivi.”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mīni-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor ye nəgkiarien mīne kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh mīn mīmə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsū ye nhag Kughen yame ramragh, mīni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhen əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nīpig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm mīn Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mīmə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen.

⁶⁶ ?Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimmor nar has kirik yame tukraməkeikei mīmə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nīmri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksin kimsərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nīmriⁿ *] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

*Pita ramni mə in reinein Yesu
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)*

⁶⁹ Kini Pita raməmīr ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mīni-pən tukun mīmə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nīmawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nīmriə, mīmə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mītərhav meiwaiyu mīn maməmīr ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Mīnamni-pən tuk narmamə mīnə aikin mīmə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsū mə pian a rameikuə; kini mīmə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mīne kasəmīr aikin khani-pən mīn tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik mīn a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nīmīrasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpīnien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə.

⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mīmə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisīsər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

*Judas rimnhopni atuk in
(Wok 1:17-19)*

26:61: Jon 2:19-21   **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12   **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30
26:65: Mat 9:3; Jon 10:33   **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7   **26:67:** Aes 50:6; 53:5   * **26:68:** Matiu rīpīh nīniyen mə kimsərkis nīmri, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.   **26:75:** Mat 26:34

¹ Yenpig-enpig ægkap, jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mimə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə kharik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tukserəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tukser.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

Yesu rimnərer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinamərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimiserəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuutuk. Yimnəm nəmərəhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrisin Barabas, mhopni Yesu.”

21 Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

22 Mərig Paelat rımə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

23 Mərig Paelat raiyoh əriə mımə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik mın mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

24 Kini Paelat rəm mə to rıpəh nini-əhuyen nəgkiarinen kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə mınə. Məkneikin rıvən mərav ye nımri narmamə [ror nımtətien mə kafan kirik nar kirik rıkək]. Kini mımə, “Tukmə nıtawın raiyu, pəh nien mə yo yımnor. Raməmır irəmıə.”

25 Kini narmamə mi-fam kımnhani mhamə, “Pəh nıtawın tukraməmır irəmawə nıne kapəmawə kwajikovə mınə.”

26 Kini Paelat rırisin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mımə tukup Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael mınə kımısarh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Kini mobael tıksin kape gavman khakir Yesu mhavən ye nımə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael mınə mə tukhauə. 28 Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kımın. 29 Kini mharəh nəəus kirik ror nırhın, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənımkur ye nımri n mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “!K e yermaru kape nəmə Isrel. !Kıməwə yakamhasiai !k!” 30 Kini masərig-əvhın, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. 31 Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta mın kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael mınə kımnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Nıpig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeiki kımın mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu.

33 Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nıpran rımə, kwənmmahan kape kerhə irə jir). * 34 İkin aikin a, kımıvəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kımıvıt-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rınım əsigəvın əmə, mıpəh nınımien.

35 Kini kımnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e rıtərhav-pə mor nəgkiarinen kupan kape profet ruauə mınor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kımısəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”†

(Sam 22:18)

36 Kini misəkwətə aikin masarha tukun. 37 Kini kirai-pən nəgkiarinen kirik ye nai kirik ramni mə kımısəm-pən nar has kirik iran mımə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətəəkın-pən a kapən kapə ikin yerpırig.

38 Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə mın əriu irisir Yesu.

27:24: Dut 21:6-9 27:25: Wok 5:28 27:28: Luk 23:11 27:30: Aes 50:6 * 27:33: Nəgkiarinen e “Golgota” ye nəgkiarinen kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nıpran rımə “kerhə irə jir.”

27:34: Sam 69:21 † 27:35: Nəgkiarinen e rıkək ye kopi akwas tıksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rımırai, uə yermamə kirik rıməsək-əpnis ye nəgkiarinen kape Matiu.

Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisīsər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpkwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[‡]

⁴⁷ Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksin khamə, “Apəh. Pəh kisəm ruə mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpipig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuaturk yamə mine kwənhamhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhayen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksin, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Jose, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nəhagin e Josef. Kafan nautə rehua. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukriəhsi-pən niprai

27:38: Aes 53:12   **27:39:** Sam 22:7; 109:25   **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19   ‡ **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhayen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22.   **27:48:** Sam 69:21   **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20   **27:55:** Luk 8:2-3

Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rīvən mīrəh nīprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mīrəh mīvən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik matəpig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mīne nīfnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mīne kīnnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris mīnə mīne Farisi mīnə kīnnhəvən mīsəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehua. Rikimawə raməsik mə nīpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rīnnamragh hanə, mīmə, ‘Nīpig kīsīsər tukruə mīvən, jakimragh mīn ye nīmhəyən kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksīn mobael tukhəvən masarha tuk nəpag kapier mīsəriaji-pən nīpig kīsīsər ruauə mīvən ta. Tamə, kafan narmamə mīnə khauə mīsəkrəh kin nīpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh mīn ye nīmhəyən kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rīnamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rīmə, “Hakir mobael mīnə, mhəvən mīsor naha nhagin yame nakharkun mə taksor mīsarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khəvən mīsor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Mīsor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini mīsətu mobael mīnə tukun.

28

Yesu rīmamragh mīn ye nīmhəyən kafan (Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rīnamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mīne Meri, mama kape Jemes mīne Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

² Məkneikin, nīmnmīen ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rīmasi faktə ye neiai mīvən ye nəpag kapier, məsuə ta kin kapier mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhəwən, nīpran raməsīə rəmhen kin naropīgien. ⁴ Mobael mīnə kīmīsəm, khagin kin, mīsətəmnīmīn. Mhamir masəmīr rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rīni-pən tuk nīpīraovīn mīnə a mīmə, “Takrapəh nīragīnien. Yakirkun mə nakawarhakīn Yesu e, yame kīmīruk haktə In ye nai kamark-wao kin. ⁶ Mərig In rīrkək ikīn e. Ruamragh ta, rəmhen kin yame rīmīni. Rauə mīwəm tamhekīn e kīmīnərəhu ikīn. ⁷ Takwhai mīren əmə mīravən mīrani-ərhəv-pən tuk narmamə kafan mīnə mīrəmə, ‘In ruimragh mīn ye nīmhəyən kafan, mīnəkupən ta kin əmīə muavən apa Galīli. Nakharkun nīsəmīen In aikin.’ İnta, nəgkiarīen en yakwəni-pre ta tuk əmīru.”

⁸ Kini pia mīr a kwaiyu pik mīratərhəv. Mragīn pik, mərig rīkīriū ragīen. Mīravən mə tukrəni-ərhəv pən tuk narmamə kape Yesu mīnə. ⁹ Kīmīravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriū, mīmə, “Rhuvə.” Kini kīrauə tuk Yesu, māwəker-pən ye nihun, māwəgnəgīn In. ¹⁰ Kini Yesu rīni-pən tuk əriū mīmə, “Rapəh nīragīnien. Ravən, mīrəni-pən tuk piak mīnə mə tukhəvən apa Galīli mīsəm Yo apaikīn.”

Mobael mīnə kaseikuə

¹¹ Nīpig pia mīr a kīmīrarerīg mīravən, mobael mīnə a tiksīn khəvən ye taon mhani-ərhəv fam tuk jif pris mīnə kin naha nhagin yame rīmatərhəv-pə.

¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehua kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh manə a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərgien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarinen yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimia ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasig.”

Mak

Nəgkiarinen Huvə yame Mak rimirai

Nəgkiarinen kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape nıməhuak kımnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rımnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rımnamarə apa Rom ye nıpig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rımnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rıvən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nıprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarinen tiksın ye nəgkiarinen e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənarkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarinen minə a rıvən ye nəgkiarinen kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kımnhani.

?Narəyen rımnhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nıpig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kımısarmaru ye tanə ehə yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarinen kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərınuyen. Ror pən, rımar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarinen kirik rıtarhav mivən ikin minə fam. Ye nıpig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rımnayıu aihua əmə ye tanə pısın pısın minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeiki mə tukrini-ərhav atuatuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rımnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeiki mə tukrıvəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kımısor ahas pən kimi ərıə. Mak rımnəvsao pik kin nıpig əutən yamə mine tukrıpiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rımnamarə ye nıpig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmır ye tıpəvsık mamniərhav nəgkiarinen
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarinen Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rımnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rımə, “Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarinen.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.* (Mal 3:1)

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tıpəvsık, mamni mə, “Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” (Aes 40:3)

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rımauə ye tıpəvsık, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nımtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mımə, “Taksarar ye nərigien kapəriə, mısarakikin təvhagə hah, kini mısor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən mısəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon rıpəh nıvəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kımnor kin tiki narmıragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kımnor kin tiki kau.† Kini nan nəvıginien kəvrayıuk əmə mine

* 1:2: Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. 1:4: Wok 13:24; 19:4 † 1:6: Neipan a ramhen kin kape profet kupan kirik, nhagin e Elaėja.

sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mirisin-ta nəəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimmor əmə baptaes irəmiə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Jon rimmor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nipig a, Yesu rimesi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmür ikin. Kini ai Jon rimmor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nipig Yesu rimməwaiyu mhəkimter min ye tame nu, In məm məknekın mə napuə rimməkəwag. In rəm Nanmin kape Kughen risi-pən aikin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tana. ¹¹ Kini ai, nəgkiarinen kirik rimesi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rimmərkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekın, Nanmin kape Kughen rimməkeikei kimi Yesu kini mikir mivən apa ye tipəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Yesu ramarə iriə nar miragh aparu minə. Kini mərig agelo minə kimisarha huvə tukun.

Yesu rimmərikakun kafan wok apa Galili

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rippivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mimə, “Taktəkun ai, rinor atuutuk nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakisien ye Nəgkiarinen Huvə kape Kughen.”

Yesu rimməkrən kin narmamə kuas- narmamə kape niviyen kəmam

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rimməriwək ye nikar lugun Galili, kini məm kwərə mir kiraru, nhagriu e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape niviyen kəmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape niviyen narmamə.” ¹⁸ Məknekın krəpəh kapəriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mivən kəskəh əmə min, kini məm kwərə mir kiraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes mine Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknekın Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərə mwpəh rimmriü Sebedi raməmür ye nəkwai bot iriə kafan narmamə minə. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

Yesu rimməko ta yarmhə ye yermamə kirik

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhəjoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarinen, kisakur, meinai kafan nəgkiarinen nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarinen kape nəmhəjoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərəp-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mokrapomh kin Yesu mimə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik niməmə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwirikun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mærig Yesu rimmægkiar skai pæn kimi nanmin has ai, mímæ, “!Eh! Pim. Ëta ye yermamæ e.” ²⁶ Mæknekin, nanmin has ai ror nïprai yermamæ rætæmnimin pik kini mokræn ehua, mæta iran, mivæn isok. ²⁷ Kini narmamæ minæ aikin kisæm kisakur, misaiyoh æriæ minæ mhamæ, “!Eh! ?Rhawor e? Nægkiarien vi kirik e. Kwæn e kafan nægkiarien, nanmin aikin. Tukmæ In rægkiar kimi nanmin has minæ kasor nækwan.” ²⁸ Mæknekin, nævsaoyen kape Yesu ritærhav markurao ye Galili.

*Yesu rimmor huvæ narmamæ khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Mæknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatærhav ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel mhavæn atuaturk ye nækwai nimæ kape Saemon mine Andru, ³⁰ misæm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhævsao-pæn kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivæn, mivæh kwermîn, mivi haktæ, kini røkimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivæn, mivæhsi-pæn næviginien kimi æriæ.

³² Kini rinamenaiyu, narmamæ yamæ mine kimnhamhæ, mine narmamæ yamæ mine nanmin has ramæmir iræriæ, iriæ minæ tiksîn kimnhakir-pæ æriæ tuk Yesu. ³³ Narmamæ minæ fam a yerkwænu aikin, kasofugin æriæ minæ ye kwæruæ ye nimæ Yesu ramaræ ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvæ narmamæ khapsaah yamæ mine kimnhavæh næmhæyen pisin pisin. In mamæko ta min nanmin hah minæ ye narmamæ, mamni-æhu nanmin has minæ mæ tukhapæh nisægkiarien, meinai iriæ kwænharkun-ta In.

*Yesu ramniærhav kafan nægkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Kæni rikwamer kin, yenpig-enpig ægkæp, Yesu rarar mivæn apa ikin narmamæ kharkæk ikin mamæhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minæ tiksîn khavæn masarha-kin In. ³⁷ Kisæm In, khani-pæn tukun mhamæ, “Narmamæ fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mærig Yesu rimæ, “Nikam. Pæh khavæn apa yerkwænu pisin pisin, ipakæ tuk ætawæ. Pæh yakni-ærhav nægkiarien aikin, meinai Yo yimauæ tukun.” ³⁹ Kini ai In ræriwæk markurao ye Galili, mamni-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel. Mæmækota nanmin hah minæ ye narmamæ.

*Yesu rimmor huvæ yermamæ kirik rimivæh nimhæyen æutæn kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Kini yermamæ kirik yame rimivæh nimhæyen æutæn ye tikin, in rimauæ mæm Yesu, kini mænimkur ye nimrin mamasæk. Mamaiyoh kin nasituyen, mímæ, “Tukmæ nakorkeikei, nakirkun nor-huvæyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mærhæ-pæn kwermîn iran, kini mímæ, “Yakorkeikei mæ takhuvæ min. !Ësanin!” ⁴² Mæknekin nïprai yermamæ ai rhuvæ min, næmhæyen ai rirkæk min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rægkiar skai pæn kimin, mímæ, “Takpæh nævsaoyen kin kimi narmamæ. Mærig takvæn mærer ye nimri pris, pæh in ræm min ik. Kini ik mivæn, mæhuak mivæhsi-pæn narimnar kimi Kughen ræmhen kin yame Moses rimini mæ takor, pæh narmamæ kisæm mæ naknæsanin.” ⁴⁵ Mærig yermamæ ai rimitærhav mævsao kin kimi narmamæ. Ror pæn, Yesu rimæ to ripæh min nivænien yerkwænu minæ mæriwæk ye nimri narmamæ, meinai iriæ kammaku-pæn pik In. Kini mærig In ramæmir æmæ apa ikin ruhiko ikin. Narmamæ fam khavæn masæm In aikin.

2

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nīpran rimamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nīpig tīksin ruə mivən, Yesu rirerig-pən min yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərkəskəh. Nimə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nīpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nīpran rimamhə. ⁴ Nimə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nimə, misəhipu ta nīkar nimə kirik, kini mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyən kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nīpran rimamhə, mīmə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tīksin kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, minəsaiyoh əriə minə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pīsın əmə In rirkun nīvəhsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rirkun nīvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mīmə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mirəh kafan nikaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyən ye tokrei tanə e tuk nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mini-pən tuk yermamə nīpran rimamhə mīmə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mirəh kafan nikaokao ye nīmririə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimsəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimmokrən kin Livae mə tukruə mikwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nīkar lugun, narmamə khapsaah khaue məsəm In. Kini In rimməvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in rimməriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimmamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvin kinw is iriə narmamə minə kape nīvəhyen mane kape takis, mine narmamə tīksin min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nīpig a, namhajoun minə tīksin kape Loa kape Moses kimsəm Yesu. Iriə tīksin a Farisi minə, kasəm Yesu raməvin iriə yor təvhagə has minə, kini kinsaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvin iriə yor təvhagə has minə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rimmərig nəgkiarien kapəriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yimauə mə

jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nīpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Ɛm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimmərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukripor nīpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimmərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nīpig a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mīmə, “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nikarin kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nīpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “! Eh! Sabat e towel, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramriəkək, kisəmkəv. ²⁶ Nīpig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nīmə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniēn. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniēn.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Səmru, Sabat rīpəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nīpig ai, yermamə kirik, kwermiēn rimnarəvin. ² Mərig narmamə tiksın kimisarkut

* **2:20:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nīpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nīpran e Kristen minə. Nīpig Yesu rimnəpəh əriə mīmə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor floa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved ramamir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14

mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nīkam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermīn rīnnarpəvin mīmə, “Yuə marer ye nīmri narmamə.” ⁴ Kini mīni-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ? Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərəaro irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu mīn tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermīn.” Kini ai, kwən ai rhuatuk kin kwermīn, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi mīnə kīmisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarīen tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kīmnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mīne kafan narmamə mīnə khatərhav mīn aikin, misewaiyu-ərhav ye nīkar lugun. Kini narmamə mīnə Galili khapsaah kīmnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə mīn aikin kīmisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin mīnə. Tiksin kīmnhasi-pən apa Judia. Tiksin khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pən apa Idumia, tiksin khasi-pən ye nīkar nu Jodan, mīne ye kwənmmaan mīnə yame ipakə tuk Taea mīne Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rīnnamni-pən tuk kafan narmamə, mīmə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rīnnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mīne kīmnhamhə. Kini narmamə yamə mīne kīmnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mīne nanmīn hah ramərəp-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nīmri. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “! Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmīn hah mīnə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rīmīrpen aposol mīnə kafan twelef

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mīne kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən mīn kin kafan tiksin narmamə yame In rīnnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rīrpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* mīnə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarīen Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nīrkunien tuk nəkotayen nanmīn hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mīne Jemes; mīne piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən mīn nhagriū mə, Boanejes. Kini nīpran rīmə, Pīkwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mīne Andru; mīne Filip; mīne Batalomiu; mīne Matiū; mīne Tomas; mīne Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mīne Tadeas; mīne Saemon Selot† ¹⁹ mīne Judas Iskariot, yame kwasig ikīn reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah mīnə.

Narmamə tiksin kamhani mhamə Yesu ramor narīnnar ye nəsanīnien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

3:4: Luk 14:3   **3:6:** Mat 22:15-16   **3:10:** Mat 14:36   **3:11:** Luk 4:41   **3:12:** Mak 1:34

* **3:14:** “Aposol” nīpran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin.   **3:16:** Jon 1:42   **3:17:**

Luk 9:54   † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nipig famle kafan minə kinisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə ramenə-eno. ²² Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehua kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nikam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərer-timtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən mətu kafan narimnar, kini in maməmir, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.” ³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmir iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmır iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, minipən tuk əriə mə, “Kimia e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməwhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin. ² In rimnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitag-ətag fam, kini tiksın

rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapiere yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuua əmə. ⁶ Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə rīpəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mīpəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwairiə khapsaah. Tiksın kimnhakuə kin kwənkwairiə toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mīmə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarien e.”

Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin nīprai nuhpikinien

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kini Yesu rīvən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən minisaiyoh-pən kin nīprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmīr iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.” *(Aes 6:9-10)*

Yesu ramni-ərhav nīprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mīmə, “?Rhawor e? ? Nakaseinein hanə nīprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min nīprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nīpran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rīvəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kapiere kini murə aihuua əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiria, masərer kape nīpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nīpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamir. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarien e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rīpəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

* **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **4:7:** Yesu rīpəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nərəus kirik yame ror nhirin. **4:19:** Mat 19:23-24

*Nhatətəyən kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Luk 8:16-18)*

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mima, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai bakət, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nimətərgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mima, “Nəgkiarinen e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarinen kini mhapəh nisəripən-huvəyən, to khapəh nharkun-huvəyən. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarinen kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarinen, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarinen e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mima, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehua. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor ninarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nıpig tukmə kwənkwan rımrüə, kini yermamə ai rıvən mamrhi meinai neriaji nıpig kafan.”

*Narmaruyen kape Kughen ramehua ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)*

³⁰ Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehua pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nıpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarinen ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə in mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nıprai nəgkiarinen kafan kimi əriə.

*Yesu rimini-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Kini ye nıpig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mima, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravan kini tahik rehuə pik, ipakə rakətanım kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig in, mhamə, “Yhajoun, !Emru! !Natuksəmnim, mərig lk nəkpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mima, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mima, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatətəyən kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag minə tahik, mərig kawor nəkwən!”

5

Yesu rimməkota nanmin has ye yermamə kirik

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətəraikin-ien kin nəərəus uə jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətəraikin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehua, narmamə kaseinein nharaptəraikinien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətapar apomh, kini maməətəih-əətəih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənımkur ye nımrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mimə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpirig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukah minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehua kape nanmin has rimmaməmır iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin.

¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimməkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimmaməmır iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimmaməmır iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mimə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimmor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimmor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimmor huvə piraovin kirik yame rımivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rımamhə ramragh min

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Kini Yesu rīvəh bot məviəfugin ye nıkar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. 22 Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimirin 23 kini masək ətgin, mımə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” 24 Kini Yesu rīvən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. 25 Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. 26 Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rīvən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. 27-28 Nipig rimmərig nəvsəoyen kin Yesu, kini rikin rasik mə, “To yakpirap neipən kafan, mīpiəsənin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. 29 Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərgien nəmhəyen.

30 Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “Pa e rimirap Yo?”

31 Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Emru! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

32 Mərig Yesu rarharha mamarhakın yermamə yame rimirap In. 33 Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan.

34 Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsənin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

35 Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatarhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Təpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

36 Kini Yesu rimmərig nəgkiarieren a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Təpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

37 Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. 38 Khatərhav-pə imei yemehua a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. 39 Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” 40 Kisərig, kisərh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. 41 Kini Yesu rīvəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarieren kapəriə, nīpran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter.’”) 42 Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin. 43 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Təkhapəh nisəvsəoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimnəvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiai in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermən ye narmamə kwatiks in yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimnəm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narमारुयन kape Kughen
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini nivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə. ⁸ Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokruy ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwaif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmrəgh min
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaooyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiks in khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmrəgh min kini mamor pik nimtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiks in khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiks in khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimnərəru ta nipətək nuan. Yakmə rimimrəgh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə,

6:4: Jon 4:44   6:11: Luk 10:4-11   6:11: Wok 13:51   * 6:13: Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin.   6:13: Jem 5:14   6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

“Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin kape piam.”† 19 Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein 20 meinai Herod rimisiai Jon, mirkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nipig Jon raməgiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

21 Mərig nipig kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimmor nəviginien ehua kirik mamor nipig kafan yame rimmnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. 22 Kini piakəskəh kape Herodias rivən min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. 23 Yakamni kwəsə əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehua pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

24 Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

25 Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

26 Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarien əutəb ye nimir in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. 27 Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivəh mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, 28 mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. 29 Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisarig navsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

30 Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimmher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. 31 Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

32 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. 33 Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. 34 Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimmnar ripsaah.

35 Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhama, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. 36 Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

† 6:18: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikitayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimha, kafan kwajikovə rirkək, takamakeikei mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6).

6:19: Lev 18:16

6:30: Luk 10:17

6:34: Nam 27:17; Mat 9:36

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə kimia əmə taksəvigin əriə.” Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Jakshawor? ? Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu handred taosen vatu[†] ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mīmə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.” Khavən misəm nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kıraru.

³⁹ Kını Yesu ruh rikiriə mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nımrin nımrin.” ⁴⁰ Nımrin tiksın wan handred. Kını nımrin tiksın fifti. ⁴¹ Kını ai Yesu rıvəh bred a kirkirip mine kəmam a kıraru, mıvaag haktə mını vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mıpık-pən kimi kafan narmamə mə tukhapık misəvigin narmamə minə a kın. ⁴² Kını iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kını kafan narmamə minə kımnhavai-pən ye nıtıp twelef khakwar mın. ⁴⁴ Narmamə ai kımisəvigin, narman əmə, kisəmhen kın faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nımar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nıkar lugun, mhavən yerkwanu kırık, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmır, mher rik rik kın narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowia kın əriə, mapitan kın əriə, mhaktə mivən ye takwar kırık maməhuak.

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməmır hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmır pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meınai nımətəg ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kını Yesu rəriwək ye nımar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kımisəm raməriwək ye nımar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kını ratpən ye bot, nımətəg ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kımisəm pawk Yesu rımnevigin narmamə khapsaah kın bred, məpəh irəkwaq ramswın, mərig kımnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rınnor huvə narmamə kımnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kını iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kırık nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkın kapəriə bot aikın. ⁵⁴ Kını mhavhiak, narmamə mın aikın kımisəm Yesu kını kharkun In. ⁵⁵ Kını kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapık narmamə yamə mine kımnhamhə ye nikaokao mhavən ikın pukaa Yesu ramvən ikın. ⁵⁶ İkin minə fam Yesu ramvən ikın, yerkwanu ehua, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapık narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kın ye swatuk pisiək. Kını misasək ətgin mə tukreighaan kın narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nıpeihage neipən kafan. Kını narmamə mi-fam yamə mine kımnharap, kımisəsanın.

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

[†] 6:37: Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kırık tukror wok tukun makuə seven uə?” 6:44: Mak 8:1-9 6:46: Luk 5:16 6:49-50: Luk 24:37

1 Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriä Farisi minä khasi-pän Jerusalem mhauä misofugin-pän tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisərvayen rəri-pän natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minä, mine nəmə Isrel minä fam kambahwasig kin narəyen kupən kapəriä. Tukmə khapəh nisərvayen rəri-pän norien kapəriä, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pän apa maket, mhauä yerkwanu, kini mhapəh nisərvayen, to khapəh min nisəviginien. Kapəriä natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriä).*

⁵ Kini Farisi minä mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minä kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minä kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pän natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pän tuk əriä mīmə, “Eh. Kapəmiä niniyen rhuvə, mərig kapəmiä norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiä mirai mamni mə, “Nəmə minä a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriä, mərig rikiriä raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriä nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarieren e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.” *(Aes 29:13)*

⁸ Kini Yesu rini-pän tuk əriä mə, “Kimiä nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pän min tuk əriä mə, “?Kimiä nakhama nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisinmiä mine rimimä.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ¹¹ Mərig kimiä nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriä, mhamə tukhani-pän tuk əriä mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pän ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriä mine rimriä. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiä yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarieren kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pän tuk əriä mə, “Taksətarig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivan yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarieren e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin niprai nuhpikiniyen yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pän tuk əriä mīmə, “?Rhawor? ?Kimiä min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknakin to rıpəh nivəniyen yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarieren a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

* **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pän min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pän ye nəkwəkwə kirik kima, Mishnah. † **7:16:** Nəgkiarieren ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

* **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pän min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pän ye nəkwəkwə kirik kima, Mishnah. † **7:16:** Nəgkiarieren ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

²⁰ Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, narigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pəniyen tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuayen, niniyen nikar jir, nanipiniyen, nagkiar-ausitien, mine natəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimməmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimmnarha apa Fonia, ye provins a Siria. Kini rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənimkur ye nimrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tüksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginiyen ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”[†]

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nimsimsi nəviginiyen ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”[§]

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiariyen, rhuə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwənu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwənu məm kafan piakəskəh ramapir huə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimmor huə kəru kirik, mor huə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehuə kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiariyen, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrərəhu-pən kwermmin ye yermamə ai, pəh rhuə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermmin ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermmin, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan narigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Ekwag!”). ³⁵ Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu əutən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu əutən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhəmə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiariyen.”

[†] **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. **§ 7:28:** Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginiyen ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

8

*Yesu rimnor nimtätien kirik, mamävigän narman fo taosen
(Mat 15:32-39)*

¹ Ye nipig a, narmamä khapsaah khauä min misäm Yesu. Iriä, neriä näviginien rirkäk. Ror pän Yesu rini-pän tuk kafan narmamä minä mä, ²“Rikik reiwayu pik tuk narmamä minä e. Kitawä miriä kasämir nipig kisisar, kini neriä näviginien rirkäk. ³To yakher-pän kin äriä yerkwanu kamhavän, kirik römkeräv ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir, meinai tiksän kimnhasi-pän isok.”

⁴Kini narmamä kafan minä khani-pän tukun mhamä, “?Tukhaväh hiä neriä näviginien? Ikin eikin e kwänmhan äkwak.”

⁵Kini Yesu raiyoh äriä mä, “?Märig bred kuvhuun en?”
Khamä, “Bred seven.”

⁶Kini Yesu rini-pän tuk narmamä ai mä, “Taksäkwätä.” Kini miäväh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, mähi-pän kimi kafan narmamä mä tuksävigin narmamä kin aikin. Kini ai iriä kisor. ⁷Kwaji kəmam tiksän min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mini mä tukhavəhsi-pän min kimi narmamä ai. ⁸Kini kisävigan, tupriä rəsiis fam. Misəpəh nipərpərin mhavai-pän ye kəmeiru ehua seven. ⁹Iriä kiməsävigan, narman əmə, rəmhən kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin äriä. ¹⁰Kini ai iriä kafan narmamä minä, mhavən ye bot, mhavən apa kwänmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun minä kape loa kape Moses khamä tuksäm nimtätien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹Kini ai, Farisi tiksän khauä masəni-əhu Yesu mä to rapəh norien nimtätien kirik ye nimriä ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ¹²Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mini-pän tuk äriä mä, “?Rhawor e kimiä narmamä nakəsarə ye rao e, nakhamä taksäm nimtätien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiä mä taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nimtätien kirik ror məknenkin.”
¹³Kini Yesu rəpəh nəmhajoun minä a, matpən min ye bot, məviəfugin-pän ye nikar lugun.

*Yesu rimnor kwirig kimi kafan narmamä minä meinai kaparhia kapə riskai
pik
(Mat 16:5-12)*

¹⁴Kini ai Yesu mine kafan narmamä minä khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nipər bred kirikianə əmə. ¹⁵Kini Yesu rimnor kwirig kimi äriä ye nuhpikinien mimä, “Takəsərig əmiä tuk ‘yis’ kape Farisi minä, mine Herod.”*

¹⁶Kini kinəsaiyoh äriä minä kin niprai nuhpikinien a, mhamä, “?Tukmä ror kwən e rimə kimnharəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriä. Mini-pän tuk äriä mä, “?Rhawor e nakasəm əmiä minä mä bred rirkäk? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmiä kapə riskai pik. ¹⁸Nimrimia pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nimətərgimia pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmä ror nakwəsərukin fam narimnar yame

8:9: Mak 6:35-44   **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29   * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rīvən yerki narmamä, ror nərigien kapəriä raməsiis kin nahasien.   **8:15:** Luk 12:1   **8:17:** Mak 6:52

kitawə kimisor. ¹⁹ Nipig yimivəh nīpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nīpərpər nəviginien, ? nakhavai-pən ye nītip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kīni rarə maiyoh mīn əriə mə, “Nipig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kīni mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rīmnor huvə nīmrin pis kirik rhuvə mīn

²² Kīni ai khauə mhavhiak mīn yerkwānu kirik nhagin e Betsaeda. Kīni narmamə tīksin kharəh nīmrin pis kirik mhaue kīmi Yesu mə tukrəəhu-pən kwermīn iran. ²³ Kīni Yesu rīwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwānu. Kīni ai, rəjai nīmrin, kīni mərəhu-pən kwermīn iran, mīmə, “?Nakarha maməm nar uə nikam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kīni mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai mīnə.”

²⁵ Kīni Yesu rarə mərəhu-pən kwermīn ye nīmrin, kīni ai yermamə ai rarha huvə. Kīni nīmrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kīni Yesu rher-pən kīn mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nīvənien yerkwānu e nīmasipən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kīni ai Yesu mīne kafan narmamə khatərhav mīn mhavən yerkwānu mīnə ipakə tuk kwənmhan ehue kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhāni mə Yo e pa?”

²⁸ Kīni khani-pən tukun mhamə, “Tīksin khamə Ik e Jon Baptaes; tīksin khamə Ik e Elaeja tu; kīni tīksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kīni In raiyoh əriə mə, “?Mərig kīmiə nakamhāni mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rīmə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kīni ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Yesu rīmnəkupən mīrkun, mīni-ərhav mə tukrīmha, kīni mīmragh mīn

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kīni Yesu ririkakun maməvhag kīmi kafan narmamə mīnə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmheyen ye narīmnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə mīnə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, tuksəmakin Yo mhāni mə Yo jakmha. Mərig nipig kisisər tukruə mīvən, kīni Yo jakīmragh mīn.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kīni mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rīmīni.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə mīnə, mīni-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Apikin e! Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kīn nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narīmnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

8:19: Mak 6:41-44   8:28: Mak 6:15   * 8:29: Jon 6:68-69   † 8:29: “Kristo” mīne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kīn tuk nīwəh-mīraghien ətawə.”   8:30: Mak 9:9

34 Yesu rokræn kin narmamæ mifam aikin a, mine narmamæ kafan, khaue kini rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ yermamæ rimæ tukrikwasig kin Yo, tukramækeikei mæta ye nærgien kafan, kini tukmæ rærig pawk næmhæyen ræmhen kin næmhæyen ye nimhæyen ye nai kamarkwao kin, nærig tukrikwasig kin Yo. 35 Yermamæ yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukramækeikei mimhæ. Mærig yermamæ yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukraræ ye nimraghien rerin. 36 Tukmæ yermamæ kirik kafan nautæ rehuæ pik ye tokrei tanæ e, nærig in ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. 37 Mærig nar kirik rirkæk min tuk nivæhyen nimri nimraghien kafan. 38 Narmamæ yame kasaræ ye rao e kwæpæh Kughen masor pik tævhagæ has. Tukmæ nakauris kin nini-ærhavyen nhagik mine nægkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ærhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamæ, jakrerig-pæ min kimawæ agelo rhakæ minæ ye neihuæyen kape Rimik.”

9

1 Kini Yesu rini-pæn min, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ narmamæ tiksîn kasaræ ikin e to kharæh nhamhæyen miseriaji nipig narmamæ tuksæm Kughen ravæh nehuæyen tuk narmaruyen ye narmamæ.”

Kughen ramhajoun mæ Yesu in Tini, nimrin rukreikin muæ mor pisin (Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

2 Nipig sikis ruæ mivæn, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktæ fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin æmæ kimirhkwasig kin. Kharærer mhræm mæ niprai Yesu rukreikin muæ mor pisin. 3 Neipæn kafan rhawæn pik. Kini to yermamæ kirik ye tokrei tanæ e ripæh norien neipæn kirik rhawæn masiæ mæknakin. 4 Kini yermamæ misir ai kafan kirhæm yemasor kupæn mir kape Kughen kiraru, Elæja mine Moses, kratærhav-pæ min, mawægkiar irisir Yesu.

5 Kini Pita rini-pæn tuk Yesu mæ, “Yhajoun, rhuvæ mæ kimasir jakrharæ æmæ ikin e. Pæh yakrharakwopæk nimæ kisisar: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elæja kirik.” 6 (Khrigin, kini Pita rimnægkiar apnapig æmæ).

7 Mæknekin napuæ kirik reiwaïyu, muvrig æpis æriæ. Kisærig nægkiarien kirik risi-pæn ye napuæ mimæ, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksætærig kin In!”

8 Mæknekin, krharhaha, mrhipeh min nirhæmien æriu. Yesu pisin æmæ ramærer.

9 Kini khasi-faktæ ye tukwas, Yesu rimini-æhu æutæn pæn tuk ærisir mimæ, “Takrhipæh nirhævsaoeyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamæ, jakimragh min ye nimhæyen kafak.” 10 Kini irisir kimirhivæh tim tim nægkiarien kape Yesu, nærig irisir atuk æmæ kirhaiyoh ærisir minæ mirhimæ, “?Nægkiarien e ramni, tukrimhæ mimragh min, nipran ramni naha?”

11 Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimæ, “?Rhawor næmhajoun kape loa kape Moses khamæ Elæja tukramækeikei muæ mækupæn kin Kristo?” (Mal 3:1)*

12 Kini Yesu rimæ, “Næfrakis. Elæja rimnækupæn muæ tuk nætu-huvæyen narimnar fam. ?Mærig rhawor Nækwækwæ kape Kughen rimæ ‘Narmamæ tuksæmækin Ji Yermamæ kini tukrærig næmhæyen ye narimnar ripsaah?’ †

13 Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ Elæja ruauæ ta. Kini narmamæ kasæri-pæn

8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27   8:38: Mat 10:33   9:1: Mak 13:30   9:7: Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18   * 9:11: Êmru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17.   9:12: Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6

† 9:12: Aes 53:3 ramni mæ Mesæa tukrærig næmhæyen tuk narimnar ripsaah.

nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

*Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Irisir kthuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khar-saah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknəkin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmin has raməmir iran, mamor in reinein nəgkiarieren. ¹⁸ Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramimir-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwən ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towel, nhatətəyən kapəmīə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmin has rimnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, māməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwən ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rim pikwarien mə, “?Rimnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun. ²² Nīpig ripsaah nanmin has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

²⁴ Məknəkin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyən rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmin has mimə, “Ik nanmin hah. Nimətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarieren. Yakamni-pre tuk ik mə takətə ye pikwarien e, nīpəh min nuəyən tukun.”

²⁶ Məknəkin nanmin ai rok-rapomh mor nīprai pikwarien ai rətəmnimin kin mətə iran. Kini iriə kisəm nīprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.” ²⁷ Mərig Yesu rivəh kwermīn, mivi haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən min imə, iriə pisin əmə kafan narmamə minə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁹ Kini Yesu rimə, “Nanmin has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.” †

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatərhav-pən min aikin mamhavən misapita yerkwanu minə e Galili. Mərig Yesu rīpəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan

9:13: Mat 11:14   9:23: Mat 21:21; Mak 11:23   9:26: Mak 1:26   † 9:29: Swatuk pisin kirik tuk ninien v. 29: “Nanmin has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.”

yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisət, Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə minə kafan khapəh nharku-nien niprai nəgkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kini khatərhav-pə min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rimmnaiyoh kafan narmamə minə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə minə tuk naha?” ³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimmnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə minə tiksın.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rimə tukreihuə mapita narmamə, kafan narigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwən irəriə. Mirəh-si haktə, mini-pən tuk əriə minə, ³⁷ “Yermamə yame ravah nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimmher-pə kin Yo.”

Yermamə yame rirəh nini-hahyen ətawə, kitawə kirik en

(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagin maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai rirəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nimtətien kin, to rirəh narar-minien mini has nhagik.

⁴⁰ Yermamə yame rirəh nini-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkın, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini min mə, “Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nipisien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien. ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehə kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.*

⁴⁷ Kini tukmə nimmim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig

9:30: Jon 7:1 9:31: Mak 8:31; 10:32-34 9:32: Luk 9:45 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 9:37: Mat 10:40 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 9:41: Mat 10:42 9:43: Mat

5:30 § 9:44: v. 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. * 9:46: v. 46 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

ta. Rhuvə pik mə takpəh nımrim kırıkianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nımrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin
 “Sirət minə to khapəh nhəmhəyən,
 “Kini nap min to rapəh nıpisien.” (Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nıgar ye nəviginien. ⁵⁰ Nıgar in nar huvə kırık. Kini mərig tukmə nıgar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyən kapəmiə tukrheikən, kini takasara ye nəmərinuyen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovın tukwəpəh əriu minə uə?
 (Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mıtərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kırık nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kımnhauə mın masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farişi tiksın khaue masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kırık mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarinen kırık rapəh nəmhənenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovın? ?Ramakapır loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “?Naha e loa Moses rımivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rımneighan kin mə yerman rırkun nıraiyeən nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kımın, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Moses rımırai loa en meinai kapəmiə kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rımnrəəhu nımoptana, ‘In mor mın yerman mine piraovın.’ (Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rımni mine nısinı, kini iriü piraovın mwarə kırıkianə. ⁸ Tukwarə mə nıprairiü kırıkianə.’ (Jen 2:24) Kini iriü kwis tukwarə kırıkianə.

⁹ Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapırien narəyən kapəriü.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən mın kin. ¹¹ Kini In rini-pən mın tuk əriə mımə, “Yerman yame rapəh kafan piraovın mamvən mamarəkurək-pən mın ye piraovın pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovın. ¹² Kini piraovın yame rapəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən mın ye yerman pisin, in mın ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rıvəhsi-pən nıhuvəyən kimi kwajikovə minə
 (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksın khapık kapəriə kwajikovə minə, mhaue misəm Yesu, mə In tukrəəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyən kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kımnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khaue tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakəmni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nıvənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mıpık kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nıhuvəyən kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehua, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənimkur ye nımrin. Mini-pən tukun mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuva. ¹⁹ Ik nakwirikun ta loa yame Moses rimini mə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mīpəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisinim.’”†

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mīkwasig kin Yo.”

²² Nīpig kwən ai rimmərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarrien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mimə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru iran.† ²⁵ ?Nakasərig mə narmiragh ehua kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehua, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kini Pita rhekimter maiyoh min mimə, “? Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhaue, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kape Kughen, ³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kəmhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

† **10:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. ‡ **10:24:** Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramatigtə pik ye kafan nautə, tuk nivəniyen ye Rao ye Neai.”

10:31: Mat 20:16; Luk 13:30

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kini mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksəəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhəjoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisisar kin.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yəhəjoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwtə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwtə ye mawor, nipig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəməhəyen ye nipraimuru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nipig ətən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəməhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nipig ətən rəmhen kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nikarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein niwəhsipreyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwəmnhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimini-ta mimə iriə tuksəkwtə ikin.”

⁴¹ Nipig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehua yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehua minə kasəviətərkən-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig riphə natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor ətən kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə narmamə tuksor

10:34: Mak 8:31; 9:31   * **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50   § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rimməgkiar kin nuhpikienin məkneikin, “?Nakrarkun niranim-pən-ien ye pənkın yame jaknim-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhəyen baptes yame Yo jakpivəh uə?” Mərig Translesen Komiti rimməri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikienin mirai əmə nipran.   **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9   **10:42:** Luk 22:25-26   **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35

atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə fam.”*

*Yesu rımmor huvə nımri Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misərə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nımrin pis kirik ramkwəta ye nikar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nıpig fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nıpig in rımmərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! ! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.” Mərig in ramrıpın əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mini-pən tuk əriə mımə, “Hani-pən tukun mə ruə.” Kini iriə khavən misokrən kin nımrin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nımrin pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?” Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrik tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rımmor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nımrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

*Yesu rımvən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən paka tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kıraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kıraru kafan, mımə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsıg mırəuə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyohpre əmiru mımə, “?Nakwhawor mawor məknekin?” Nakrani-pən tukun mırəmə, “Yermaru rımə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.”

⁴ Kini ai, kıravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nikar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nımə kirik. Kini kırarsin, ⁵ narmamə tiksın kasarer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marırsin dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarrien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kırarəh dongki ai mırəuə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nımetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mımhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nımar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehuə mamhani, “!Səgnəgin Kughen!†

* **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kin nuknei nərgien kape nakwəkwə e yame Mak rımirai. **10:52:**

Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesı ye Sek 9:9 ruauə minor nəfraksien kin.

† **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nıpran rımə, “Vəh mırəgh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətatəwə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpirig![†]

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinənaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərav.

¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimirin ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimirin in əmə e in əmə. Rīmə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meina riphə neriaji-hanəyen nipig tukrikuə iran.

¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mīmə, “Yermamə tukriphə min nənien kwənkwan tuk nipig kirik.”[§] Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarrien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasavrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehua kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehua kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimia naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakın swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-ənpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini hah, rinaukei.”[†]

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimia kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, miphə niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kin en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik riphə nəmhenien

[†] **11:10:** Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 **§ 11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh narərien nəkwa Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin.

* **11:15:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. **11:18:** Mak 14:1

[†] **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7

kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiyə ye Neai, In tukriyəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiyə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”†

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasiyə-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknəkin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinəsəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiyə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “? Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-minien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rimnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsəsi-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərəer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-sipən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehua kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan.

³ Mərig iriə kisasar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehua ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehua kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehua ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehua kape plantesen, kafan

† 11:25: Mat 6:14-15   † 11:26: Nəgkiarinen ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.   12:1: Aes 5:1-2

narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən mīn kīn mə tukrīvən. Ye nərigien kafan rīmə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kīn.’⁸ Məknekin kharaptərəkīn, mishopni, mharəh nīpran misarkwərəhav kīn ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rīni-pən tuk nəmehuə mīnə ai mə, “? Yamehuə kape plantesen ehūə tukrhawor mīn? Tukrīvən mhōpni-hopni narmamə mīnə a, mərəhupən plantesen ye kwermi narmamə pīsīn. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhēkin-hanə-yen nəgkiarīen yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni mīmə, “? ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhīrəkīnien nīmə kimisarākikīn, mərig Kughen rīmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkīr məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rīmnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kīni nəmasur mīnə ai kimisorkeikei mə tukharaptərəkīn Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpīkīnien ramni hah əriə. Mərig iriə kīmnhagin kīn narmamə, misap.

Farisi mīnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarīen ye nīkarīn kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kīni nəmehuə mīnə tiksīn kisher-pən kīn Farisi mīnə, mīne nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kīn naiyohyen əutən kīrik mə tuksəm-ru mə tukrīni nəgkiarīen kīrik rīpəh nəmhenien. ¹⁴ Kīni ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakrəh nīgīnien kīn yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rīkim rīpəh nəsikīen mə yermamə kīrik rhaktə uə yermamə kīrik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kīni nəvhagien kafam ramari-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kīni yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nīkam?

¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nīkam?”

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuayen mīnə tiksīn. Kīni mīni-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kīrik mhaūə pəh yakəm.”

¹⁶ Kīni khavən, mhavəh siren, mhaūə. Kīni raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kīni nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknekin Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kīni Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kīsərig nəgkiarīen kape Yesu, kisakur pik kīn.

Sadusi mīnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarīen ye nīkarīn kape nīmraghien rerīn

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kīni Sadusi mīnə tiksīn khauə misəm Yesu. Sadusi mīnə a khamə ta mə tukmə yermamə rīmħə to rīpəh nīmragh-mīnien ye rao ye neai. ¹⁹ Kīni kisaiyoh kīn nərigien kīrik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rīmīrai ye Loa mīmə, ‘Tukmə yerman rīmħə-tan kīn piraovin kafan, kīni kapəriu kwajikovə rīrkək, piau yerman ai tukraməkeikei mīkir piraovin ai tukreimək.’ Ye nərigien a, iriū kīrirkun nīraptərəkīnien nhag piauni yame rīmamħə.†

* **12:8:** Yesu ramni nuhpīkīnien kape plantesen mə nəmə Isrel kīmishopni profet tu mīnə tiksīn kape Kughen, kīni mərig ruirkun ta mə tukshopni mīn In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54

12:17: Rom 13:7 **12:18:** Wok 23:8 † **12:19:** Moses rīmīni məknekin ye Dut 25:5-6.

²⁰ Tukmā narmamā seven, iriā piauriā minā. Nīmrin nupan rarkurək kini mīpəh nīrəhyen kafan kīrik kwajikovə, mīmħə. ²¹ Kini tukmā yame rikwasig kīn rīkīr piraovīn kape piauni yame rīmamħə, kini mīpəh neiməkien, kini mīmħə mīn. Kini naorahīni yame ror kīsīsər kīn ror əmā mīn nar kīrikianə kīn ²² meriaji iriā fam a seven kisarkurək ye piraovīn a, kini mhamħə fam, mħapəh nīseiməkien. Kini en piraovīn a rīmhə mīn. ²³ Kini ye nīpīg kape narmamā tukhamragħ mīn iran, iriā a seven iriā piauriā minā, ?piraovīn a tukror piraovīn kīn kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rīni-pən tuk əriā mīmā, “Nakamhani-əro kīn en meinai tukmā ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkəwə kape Kughen, miseinein mīn nīrkunēn kape Kughen. ²⁵ Tukmā narmamā yamā mīne khamħə mamragħ mīn to khapəh nīsarkurəkien. Norien kape narkurəkien rīmnor infamien, rəmhen kīn narəyən kape agelo minā ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nīkarīn kape nīmragħ-mīnien, tukmā ror nakhapəh nīsəhuekīnien nəkwəkəwə yame Moses rīmīrai tu, mə Moses rīmnəm nai kīrik ramuək. Aikīn, Kughen rīmnamni-pən tukun mīmā, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mīne Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ (Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawə kharkun mə irisīr kīrharə iriā Kughen meinai nar apnapīg kwərħīmħə ta tu mīrħəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rīmā narmamā mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamā yamā mīne kamhamragħ! !Kimiə naksətəwə əfrakis!” †

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yħajoun kīrik kape loa kape Moses rīmnərig nəgkiarien minə ai, mə Yesu ramħoprai huvə, kini ruə mīnamaiyoh pən In mīmā, “?Naha loa in rehuə pik rapita tīksin, kini mīhuvə pik tuk nəripənien?”

²⁹ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmā, “Loa yame rehuə pik rapita tīksin in e ramni mīmā,

“!Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pīsīn əmā In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei mīsorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmīa ye rīkimīa fam, mīne ye narəyən kapəmīa, mīne ye nərigien kapəmīa, mīne ye nəsanīnien kapəmīa.’ (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kīn ramni mīmā,

“Taksorkeikei narmamā yamā mīne kasarə ipakə tuk əmīa mīsor huvə pən tuk əriā, rəmhen kīn yame kīmiə naksorkeikei atuk əmīa.’ (Lev 19:18) Loa kīrik mīn rīrkək yame in rapita yamə mir e.”

³² Kini yħajoun kape loa kape Moses a rīni-pən tukun mīmā, “Yħajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pīsīn əmā In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei mīsorkeikei In ye rīkitawə fam, mīne ye nərigien kapətawə, mīne ye nəsanīnien kapətawə. Kini mīsorkeikei mīn narmamā yamā mīne kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kīn yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəripənien loa mir e rapita nuhyen narmīragħ mīvaan tuk nīvəhsi-pənien kīmi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pik, kini mīni-pən tukun mīmā, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

† **12:27:** Sadusi minə kīmnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kīmnhapəh nhaniyən nəfrakisien mə narmamā yamā mīne kwənhamħə tukhamragħ mīn. Mərig Yesu ramħajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mīne Jekob kwərhamragħ mīn ye rao ye neai, ramħajoun-pən mə narmamā yamā mīne kwənhamħə tukhamragħ mīn. **12:28:** Luk 10:25-28 **12:33:** 1 Saml 15:22; Hos 6:6

Ɛmā aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)*

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mīmə, “?Rhawor e nəmħajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə, “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,
“Ɛkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” * § (Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpin mīmə, “Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmħajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukəsəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukəsəkwətə ye kwənmħaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

*Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmħan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginiən kin nan.”

13

*Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yħajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ɛmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

§ 12:36: Kughen rimini-pən nəgkiarien e tuk King Deved. * 12:42: Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” 12:43: 2 Kor 8:12 13:2: Luk 19:44

*Nahasien yame tukrua ye Nipig Kwasig
(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)*

³ Kini Yesu rimnækwætæ ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, miyag-æhu kin nimæ ehuæ kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauæ misæm In. ⁴ Misaiyoh-pæn In mhama, “Yaksorkeikei mæ takni-pæ tuk æmawæ mimæ ?narimnar minæ e tukrua ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takasærig huvæ, tamæ yermamæ reikua iræmiæ. ⁶ Narmamæ khapsaah tukhavæh nhagik, kini mhauæ mhani mæ iriæ e, Kristo. Tukseikua ye narmamæ khapsaah mhavi nærigien kapæriæ. ⁷ Kini nipig naksærig mæ narmamæ kamhauh æriæ minæ, uæ naksærig nævsaoyen kin nuhyen æjir minæ, takhapæh nisakur-akurien, mhapæh nhaginien. Narimnar minæ e tukruæ mækupæn, mærig pæh nien mæ Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamæ tukhauh æriæ minæ. Kini narmamæ ye tanæ kirik tukhavæn apa tanæ pisin mhauh æriæ minæ. Kini nimnimien tukravæn ye tanimtanæ. Kini sweiwei tukruh narmamæ. Mærig narimnar minæ e in nirikakunien æmæ kape nahasien, ræmhen kin piraovin yame ramærig næmhøyen ye nipig kape neimækien.

⁹ “Mærig takasærig æmiæ. Tukeighan kin æmiæ naksærer ye nimri mirh. Kini tukærkis-ærkis æmiæ ye nækwai nimæhuak kapæriæ. Meinai kimia kafak narmamæ minæ, takasækeikei misærer ye nimri næmasur kape gavman mine ye nimri næmasur kapæmiæ tuk nini-ærhavyen Nægkiarrien Huvæ kape Kughen kimi æriæ. ¹⁰ Tikni-ærhav Nægkiarrien Huvæ kape Kughen ikin minæ fam rarkuraø ye tokrei tanæ, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mærig tukmæ kivæh æmiæ mæ taksærer ye nimri mirh, rikimia tukripæh næpouyen. Mhapæh nisærigien mæ, ‘?Jakhawni-pæn tuk æriæ?’ Takhani-ærhav nægkiarrien yame Nanmin kape Kughen rimivæhsi-pre kimi æmiæ meinai pæh nien mæ kimia nakasægkiar, mærig Nanmin Imærhakæ tukrægkiar ye tikinhermia.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovæ kamhopni. Kini kwajikovæ minæ tukhani hah rimriæ minæ mine nisinriæ minæ, miseighan kin æriæ kamhopni æriæ. ¹³ Narmamæ tuksæmækin æmiæ, misor ahas pæn kimi æmiæ meinai kimia nakamhavæh nhagik. Mærig narmamæ yamæ mine kasærer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivæh miragh æriæ.”

*Nahasien ehuæ apa Jerusalem
(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)*

¹⁴ Kini pæh yermamæ yame ramævhuëkin nækwækwæ e tukrirkun. Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Kini nipig kimia naksæm nar a kamni kimæ ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramærer ye kwænman yame ripæh nien mæ tukramærer ikin, kimia e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmæ yermamæ ramapis irua ye nimæ kafan to ripæh nivænien imæ tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmæ yermamæ ramæmir yerki næsimien kafan, to ripæh nivænien yerkwanu tuk niwæhyen kafan neipæn. ¹⁷ ! Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamæ mine kisor tipriæ, kini mine yamæ mine jiriæ minæ kasomaah hanæ, meinai tuksærig rahas pik. ¹⁸ Taksæhuak tuk nahasien e mæ tukripæh nuøyen miræh æmiæ ye nipig kape næhig ¹⁹ meinai nahasien ehuæ yame tukruæ, yermamæ ripæh næm-hanøyen ririkakun ye nipig Kughen rimnæræhu nimoptanæ meriaji-pæ ai taktækun mine. Kini nahasien kirik to ripæh nuæ-minien nipig kirik ræmhen kin nahasien a. ²⁰ Mærig Kughen rimnæræita nipig kape nahasien a yame tukruæ iran. Tamæ, narmamæ to khapæh nhamraghien tukun. Mærig In

rinnərai nīpig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nīpig a, tukmə kirik rīmə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rīmə, ‘Səmru, Kristo en,’ məriḡ kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nīmətəien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Məriḡ kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasəriḡ əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mīmə, “Kini nīpig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mirh tukripis,

Kini makuə to rīpəh min nəsiayen;

²⁵ Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nīmago-ago tukhakiu-kiu.’ ” (Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mīmə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksī-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

²⁸ Sətəriḡ min kin nuhpikiniēn kin nai a figtri. Tukmə nīpig yame kwermīn rinaurə kini nīmarin rinəmhāier, kimiə nakharkun mə kwənhaue ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mīnamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nīmə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nīmoptanə tukawəkeikei mirarkək, məriḡ nəḡkiariēn kafak to rīpəh nirkəkien tuk nīpig kirik. ³² Məriḡ narmamə fam kiseinein nīpig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Məriḡ Rīmīk pisin əmə In rirkun.

³³ “!Takasəriḡ əmiə! !Mhapəh nisapiriēn! Meinai kimiə nakseinein nīpig yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwānu mamvən yerkwānu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin pūšmū kimi əriə. Kini mīni-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mīmə, ‘Takamarha.’ ³⁵ Rəmhen əmə min kin kimiə takasəriḡ əmiə meinai nakseinein nīpig yame Yamehua kape nīmə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwəiha. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nīpig, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasapir. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasəriḡ əmiə nīpig fam.”

14

Namehua kape nəmə Isrel kasarhakīn swatuk tuk nhopniyen Yesu (Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nīpig a, tukharaptərəkin nəviginien ehua kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakīn swatuk mə tukharaptərəkin apīs-apīs Yesu mishopni. ² Iriə

kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptəəkini In ye nīpīg kape nəviginien ehua, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnəpīg əmə əriə minə.”

*Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)*

³ Kini Yesu rīvən Betani mīvən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rīmivəh nīmħayen əutən ye tikin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mīvəh botel kirik kimnor kin kapiet kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nimirin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kin tri hundred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmīr kimiə miriə nīpīg fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasisuyen irəriə nīpīg fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nīpīg fam. ⁸ Piraovin e rīmnor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rīmneighan-pən kin Yesu kimi tikmīr minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rīvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpīg tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əriə.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)*

¹² Kini nīpīg kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpīg kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehua kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rīmher-pə kin əmru mə jakrauə mwayiyo-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehua apa yerpīg ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

14:3: Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri hundred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri hundred denarii.” Tri hundred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6

*Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

17 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkın. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mīmə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rəmini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rīvəh bred məhuak mīni vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mīmə, “Sən. In e nıprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mīni vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən mīn kimi əriə, kini kimnhanım. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Nıtawik e. Ramor əpu nərgien kape Kughen tuk nıvəh-mıraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mivəh mıragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh nınim-mınien waen meriaji mınım mın ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nıpe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rimini-ərhav mīmə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mıfam tukrimir, meınai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” (Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rırpın mīmə, “Mərig nıpig jakımragh mın, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksin tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rıpəh nımiriən.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukrıpəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mīni-pən skai mın mīmə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh nıniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə mın nəgkiarien kirikiana.

*Yesu rınavən apa Getseməne maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kini ai iriə khavən mın apa yerkwanu kirik, nhagin e Getseməne. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mīmə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

14:18: Sam 41:9 † **14:21:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən rıpiəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, rıpihuvə!” Mərig nıprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nıpe tiksin ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nıpe tiksin ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikim rərhakis pik.
³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukriəkək tuk Yo.”

³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhəyen^S yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?Tə nakpəh narhayen kape nipiğ kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeiki masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipiəmiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarinen a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. Mərig irisir kwərhaaris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhəpis hanə? !Infamien! Nipiğ ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekinter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

*Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptəəkkin In
 (Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhəo ehua kamhakwasig jin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhəjoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehua kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhəo a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptəəkkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhəjoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptəəkkin Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərəp ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə məərəu ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo? ⁴⁹ Nipiğ fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapə hanə nharaptəəkkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagian yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeiki mor nəfraksien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipiğ kharaptəəkkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

*Yesu rimnərəp ye nimri kaonsel
 (Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)*

14:34: Jon 12:27 **§ 14:36:** Nəgkiarinen kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikiniyen ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38 * **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwan a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksini kamhani mə kwan a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak.

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyən tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini minən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.† ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksin kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, Yo jakatmətəgətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimiria mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnəp. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə.§

⁶⁵ Kini tiksin kishəkimter masərig-əwhin. Tiksin kisarkis-ətərəkini nimirin mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rimini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwəsəg kin yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitərhav meiwaiyu min maməmir ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə.†

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə min. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mə, “Kwən e, in kirik min a.” ⁷⁰ Mərig Pita rimini neikuəyən iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik min a. Meinai ik min yemə Galili.”

† 14:55: Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. 14:58: Jon 2:19-21 § 14:64: Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * 14:65: Aesea 11:3 rimə Mesaea, uə Kristo, nar apnəpig mə ramapir, mərig tukrirkun naha nħagin yame narmamə kəsor. Narmamə e kasarkis nimir Yesu kini mhama tukmə-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam.

† 14:68: Kopi akwas tiksin kape Niutesteman khapəh nhaniyən mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmir ye kwəruə kape rukwanu a.

⁷¹ Mərig Pita rini-pən skai tuk əriə mīmə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkəkə mīkiraru. Pita, rikin raiyu masik nəgkiarien yame Yesu rīmīni mīmə, “Man tukriyəh hanə nikəkəyən mīkiraru, takni m-kisəsər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rikin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nīmri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpīg-enpīg əgkəp, jif pris, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tiksin min kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharahi mhun nəgkiarien kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksin mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mhauə mhakir-pən kimi Paelat, yamehuə kirik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mīmə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyən rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? Əmru. Kamhani nəgkiarien rehuə iram.”

⁵ Kini Paelat rimməm mə Yesu riyəh niniyən nar kirik, rakur.

Paelat rīmə Yesu tukraməkeikei mīmha

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk minə fam, ye nīpīg kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyən nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə ririsin kirik ramvən. ⁷ Kini narmamə tiksin kasəmīr ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tiksin. Iriə kirik, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kimnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mīrisin yermamə kirik ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaiyin meinai in rimməm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas. ¹² Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mīmə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimia nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimmor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimmorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rīmə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kasarh iakei ye Yesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kini mobael tiksin khakir Yesu mhavən ye nīmə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini

mharəh nəəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhən kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kini masokrən kin mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əvhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nīpran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.[†] Mərig Yesu rīpəh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətəəkīn-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknekin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”[‡]

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “! In en! ! Ik yermamə kape natmətag-ətagien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nīpig kisīsər əmə! ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwəə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamha
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yerkwēiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “! Elae! ! Elae! ? Lama sabaktani?” Nīpran rimə, “! Kughen kafak! ! Kughen kafak! ? Rhawor nakamapitan kin Yo?”[§]

³⁵ Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nīpərpəp neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai

15:21: Rom 16:13   ^{*} **15:22:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nīpran rimə “kerhə irə jir.”   [†] **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen.   **15:24-25:** Sam 22:18   [‡] **15:28:** Nəgkiarien ye v. 28 rīkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.   **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58   **§ 15:34:** Yesu ramni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfillem ye profesī ye Ol Sam 22.

apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrɪnim. Kini mımə, “? Pəh kisəm-ru mə to Elaėja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə mın kini ai kafan neihagien rıtərhav.

³⁸ Kafan neihagien rıtərhav aikin, kini nəkwai nımə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nıpərın kiraru. Rəhipu apa yerpırig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nımhəyen kape Yesu kini mımə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nısın kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nıpiraovin tiksın masəm In.

⁴¹ Nıpig Yesu rımavən Galili, irisir ai karhıkwəsıg kin In, mırhasitu iran. Kini nıpiraovin apnapıg mınə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhaüə.

Josef yemə Aramatia rımınim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nıpig a, kamni kimə napnəpənəyen meınai tikəni rikwamer kin nıpig kape Sabat. İpakə mırh rıvə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, rıtərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasıai in. Kini in mın rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgın pawk, mərig rımnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nıprai Yesu.

⁴⁴ Paelat rımnrıg mə Yesu rımamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mımə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrıvən mırəh nıprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rıvən mırəhsi-əhu nıpran ye nai kamarkwao kin, mivən mivən nımri neipən huvə kirik muə muvrıg nıpran kin neipən a. Kini mırəh mivən mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapıg əswasıg kin kapier ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nıpig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nısın Joses, iriü kimawəm kwənmhaan yame rımnrəhu-pən Yesu ikın.

16

Yesu rımamragh mın ye nımhəyen

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Rınamenaiyu, nıpig kape Sabat rınamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nısın Jemes, krhıvən mırhıvəh nımri nımar nai tiksın yame nəmıovin rapıen huvə. Mırhıvən mə tukrhor-pən ye nıprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhıvən ikın nıprai Yesu raməmır ikın. Mırh rırıkakun mamhaktə, ³ karhıvən hanə ye swatuk, marhını-pən tuk ərisir mırhımə, “?Pa tukrasitu irətəsır tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukraı əswasıg pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kırhını məknalın meınai kapier a in rehuə pik, mərig karhını hanə marharha-pən, mırhəm mə kınəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhıvən imə ye nəpag kapier ai, mırhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermırısır matuk. Kırhəm, kırhakur.

⁶ Mərig rını-pən tuk ərisir mımə, “Takrhipəh nırhıgınien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rırkak eikın e. Ruımragh ta. Rhuəru mırhəm. Tamhekin e kimnrəhu ikın. ⁷ Takrhipən mırhını-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mırhımə, ‘In rınəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nısəmıen

In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmia.”⁸ Kini pia misir a krhīṭərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəmnimin. Ror pən krhīpəh nīrhini-əsah-pəniēn tuk narmamə.*

*Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Yesu rarə mīmragh min ye Sande yenpig-ənpig əgkəp. Aikin mīṭərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rīmṅakota nanmin has seven iran kupən.

¹⁰ Kini pian ai rīvən məm narmamə yamə mine kimməmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əria. ¹¹ Mərig nīpig kimisərig mə Yesu rīmimragh min kini Meri min rīmṅəm, iriə khapəh nḥaniēn nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kīraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu rīṭərhav-pən tuk əriu. Nīpran rukrekin pisin. ¹³ Kini kīrarerig mīravən mēvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nḥaniēn nəfrakisien iran.

*Yesu rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu rīṭərhav-pən min tuk əria; kini məkīar-pən skai kimi əria meinai iriə khapəh nīshatətəyen iran. Kini kapərḥia kapə riskai pik. In rīmṅəkīar skai pən tuk əria meinai khapəh min nḥaniēn nəfrakisien ye nəgkīariēn kape narmamə minə tīksin yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rīmimragh min. ¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanimtanə mhani-ərhav nəgkīariēn huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrīvəhsi-pən nīmraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame rīpəh nīniēn nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrīvəhsi-pən narpīniēn kimin mə tukrīvən apa ye nap ehua. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kīshatətə irak, Kughen tukror nīmṅətīēn tīksin ye nīmraghien kapəriə. Tukharkun nīsəkotayen nanmin has ye narmamə ye nḥagik; mharkun min nīniēn nəgkīariēn pisin pisin; ¹⁸ mharkun nīrəhyen nek, mərig snek to rīpəh nəsiēn əria; mharkun nīnimien kakonə, mərig to khapəh nḥamḥayen kin; mharkun nərəhu-pəniēn kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tukśasanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməkīar infamien, Kughen rīvəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kimmḥatərhav misəvsao kin Nəgkīariēn Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nīmṅətīēn rīpsaah ye nīmraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopi akwas tīksin kape Niutesteman ye nəgkīariēn kape namə Gris kharpin nəgkīariēn ye ves 8 mhāmə, “Mərig nīpiraovin minə ai kimmḥauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmīr aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rīmīni-pən tuk əria. Kwasiḡ ikin ye narimnar minə a Yesu atuk rīṭərhav-pən tuk əria mivəhsi-pən nəgkīariēn kimi əria mə tukḥatərhav misarkurao ye tanimtanə misəvsao kin Nəgkīariēn Huvə kape Kughen. Nəgkīariēn ai ramṅai mə Kughen rīrkun nīwəh-mīraghien narmamə mīrkun nəmviviēn narmamə kape rerin.”

† **16:8:** Nəgkīariēn ye v. 9 meriaji 20, rīrkək ye kopi akwas tīksin kape Niutesteman. Keinein ma pa nḥagin rimirai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarieren kwakwə kape nəkwəkəwə e Luk

? Pa rimirai nəkwəkəwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e-nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkəwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkəwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tüksəvhəkin.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

? Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuatuk nəgkiarieren ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasariwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarieren kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkəwə e. In rorkeikei mə tukrha-joun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirakun nəgkiarieren kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimririə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tüksərəhu atuatuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarieren iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuatuk yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuatuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarieren minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriu rirkək meina Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturk ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nemiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yer-mamə yame tukrivan imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yeramaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yeramaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.*” Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipig ramamir apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivip-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yeramaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yeramaru ye nanmin mine nasaninien kape Eləja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khrerig-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuaturk minə. Ye norien a, in tukror apəpeinə ye nimraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yeramaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru min.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimri Kughen ye nipig m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məgkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etərig-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nipig takəm niprai nəgkiarien e, meinai nimipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig atuaturk kafan.”

²¹ Kini ye nipig a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rimatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimnəm namərəhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kin kwermim mamvən, neramipəvin.

²³ Kini nipig rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rirerig-pən yerkwau. ²⁴ Kini ripəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerkwaig əmə yerkwau meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mimə, “Nar e Kughen Yeramaru rimnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mipəh min naurisien kin nimri jir.”

Agelo kirik rimini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nipig Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rimnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rivən apa yerkwau kirik nhagin

1:9: Eks 30:7   * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.   **1:15:** Nam 6:2-3   **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13   **1:19:** Dan 8:16; 9:21

e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarrien kirik mamvən kimi piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman ripəh hanə nivəniēn tukun, məriḡ kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mini-pən tukun mīmə, “Rhuṽə, Meri. Kughen rimmərəhu kafan nihuvəyēn kimik, kini mamarə kimiru min.”

²⁹ Məriḡ tipir ramuh Meri tuk nīprai nəgkiarrien a, mīmə, “? Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Məriḡ agelo a rini-pən tukun mīmə, “Takpəh niginiēn, Meri, meinai Kughen rimirpen mə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyēn kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mirəh kwaji kirik yer-man, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpirig. Kini Kughen Yermanu tukror In ruə king rəmhen əmə kin ripni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyēn tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mīmə, “? Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyēn yerman?”

³⁵ Məriḡ agelo rini-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukruə marə iram, kini nəsaniniēn kape Kughen Yerpirig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, məriḡ rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piahwaru yame ror siə kin, məriḡ taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik ripəh norien neineiniēn tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mīmə, “Ǝwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermanu. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasiḡ ikin ye narimnar minə a, ripəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nīkar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rəriḡ Meri raməḡkiar, məknakin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimmor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuṽə-pre kimik rapita nīpiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Məriḡ yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermanu kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yimməriḡ kafam nəgkiarrien, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuṽə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəgkiarrien yame Kughen Yermanu rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməḡnəḡin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rimə,
 “Ye nīmrəghien minə fam kafak, yakaməḡnəḡin Kughen Yermanu,
⁴⁷ kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh mirəḡh yo,
⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnəpig əmə, məriḡ rikin raməsik yo.

1:27: Mat 1:16,18 † 1:31: Nəḡ e Yesu, nīpran ramni mīmə Kughen tukrivəh mirəḡh narmamə mifam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17 1:46: 1 Saml 2:1-10

Kini taktakun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimmor huvə pə kimi yo.

49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə, In rimmor narimmnar rehuə kimi yo.

Kini nhagin ramərhakə.

50 Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.

51 In rimmor nar apsisip minə ye nəsaninien ye kwermın.

Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.

52 Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,

kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.

53 Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuə,

kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimmher yerhav kin əriə, nar rimirəkək tuk əriə.

54 In rimmnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, 55 ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarrien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”

56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimmnarha-pə

57 Kini nipig atuutuk kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman. 58 Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikiane iriə min mə tuksagien kwis.

59 Kini nipig pikwarien a rimivəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnəhag rimmni e Sekaraea, 60 mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

61 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” 62 Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

63 Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarrien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. 64 Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

65 Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimmnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. 66 Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknai kin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

67 Məkneikin Nanmin kape Kughen rimmor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə,

kini mipik ta əria ye kwermi tikmir minə kapəria.

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsipən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarinen yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatak ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimiraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimir Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatak ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekarəea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpipig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəria, mivəh miragh əria.

⁷⁸ In tukraməkeiki mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimməyən ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwariən a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuatak yame tukririkakun wok iran ye nimir nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimməkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaeriniəs in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əria. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimir nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mima, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Daved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, karəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhama,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhama, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərh Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuatak ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərhəh Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yakwi-nətuən kiraru kini mwəhponi, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mima,

“Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.”

(Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

2:14: Luk 19:38   **2:19:** Luk 2:51   **2:21:** Luk 1:31   * **2:22-24:** Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine
1 Saml 1:22-28. † **2:22-24:** Loa e raməmir ye Lev 12:8.

²⁵ Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nımraghien in ratuatuk huvə, kini nıpig mıfam in raməri-pən nəgkiarieren kape Kughen. Kini in rameito kin nuayen kape Kristo yame In tukruə mivəh mıragh nəmə Isrel. Kini Nanmın kape Kughen ruə mıkuar yerkin. ²⁶ Nanmın kape Kughen ruini-pən ta tukun mımə tukrıphəh nımhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rımını mə tukrher-pə kin. ²⁷ Kini Nanmın kape Kughen rımmor rıkin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mıne Meri kimırəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narımmar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Məkneikin Simeon rımməm Yesu, kini mırəh kin kwermın, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mımə,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nımını tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərınuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kin nımrik yame tukrıwəh mıragh narmamə.

³¹ Ik nımmor apnəpeinə mə In tukrıvəh mıragh narmamə, kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nəmə ye kantri pısın pısın mınə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

³³ Kini rım kwajikovə a mıne nısini kwakur pik kin nəgkiarieren yame Simeon rımını iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mımə, “Pəh nıhuvəyen kape Kughen tukruə tuk əmiru.” Kini mını-pən tuk Meri, nısın kwajikovə a, mımə, “!Ərig-ru! Kughen rımırpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamır,

kini mə tukror mın əriə khapsaah khavəh nımraghien.

Kughen rımırpen pawk In mə In ror nımtətien kirik, mərig narmamə tukhani hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərıgien has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rıkim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rıkim kin nau nısə.”

³⁶ Kini pıahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rınəpıahuaru əgkəp. Nıpig rımmamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rımə. ³⁷ Rımmarə pısın əmə məknakin meriaji mıpiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nıpig mıfam in raməmır ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mıne yeraan. Matuakəm mıpəh nəvıginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rımauə atuatuk ye nıpig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini pıahwaru ai rımını vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mıfam yamə mıne kamhawhin mə Kristo tukrırisin nəmə Jerusalem.

Josef mıne Meri kimıravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mıne Meri kimıwor narımmar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini məhrırerıg-pən imarısır ikin Nasaret ye provıns e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rınehuə muiskai, muırkun huvə nar, kini nıpig m-fam nıhuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nımraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

41 Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.† 42 Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa faktə ye lafet a. 43 Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kin rimni mine nisini, maməmır əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. 44 Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavan tuk nipig piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın. 45 Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem. 46 Kwarha-kin In nipig kisısər, kini mipiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksın. 47 Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarieren minə kafan. 48 Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? !Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmħə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

49 Mərig In rini-pən tuk əriu mimə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nirkunien mə Yo jakaməkeikei maməmır ye Nimə kape Rimik.” 50 Mərig iriu kirəpəh nirkunien nıprai nəgkiarieren yame rimini-pən tuk əriu.

51 Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. 52 Kini Yesu nıpran ramehuə, kini kafan nirkunien ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

1 Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermim minə tiksın e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisanas ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. 2 In e ye nipig atuatur kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

Ye nipig a, Jon, ji Sekarəea, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarieren kirik kimin. 3 Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen. In mamni-pən mimə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has minə kapəriə. Kini mə nimtətien kirik e, tukor baptaes irəriə. 4 In rəri-pən əmə nəgkiarieren yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mimə, “Kwən kirik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mimə, ‘Kimia taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatuk.

5 Nikwətanə minə fam tuksuun huvə,

† 2:41: Ye nipig kape lafet kape Naviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə ramsik Kughen rimiwh miragh kwənərəus kupan kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. 2:51: Luk 2:19 2:52: 1 Saml 2:26; Prov 3:4 3:3: Wok 13:24

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,
 kini swatuk iko iko minə tukərəhu atuaturuk,
 kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

⁶ Kini narmamə mifam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.” *(Aes 40:3-5)*

⁷ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; məriḡ rini-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktū, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Məriḡ, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, məriḡ rikimiə tukriyəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərəer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik rīpəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Məriḡ, naha nhagin kimawə jakəsəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginiyen rarə, əhi-pən tiksin kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksin yamə mine kasərəer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakəsəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksin kimisaiyoh min mhamə, “? Məriḡ rhawor irəməwə? ?Naha e nhagin kimawə jakəsəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhaviyen niginiyen kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimir mirh kini yakhani hah əmiə.’ Məriḡ rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuaturuk kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. ¹⁶ Məriḡ Jon rhorpin nətəriḡien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, məriḡ yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaniniyen mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əḡkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərəer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukriyək nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, rīpik əriə ramvən yerkwənu. Məriḡ narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

3:7: Mat 12:34; 23:33

3:8: Jon 8:33,39

*

3:9: Jon Baptaes raməḡkiar skai kimi Farisi mine

Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinal iriə ji Ebrahim minə. Nəhpikiniyen ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukriyəh-si-pən narpinien kimi əriə.

3:9: Mat

7:19

3:12: Luk 7:29

3:16: Wok 13:25

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukrivi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

*Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus
(Mak 6:14-29)*

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən mən ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu mən rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmən kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tana, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu mənə

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,

Elmadam in ji Ere,

²⁹ Ere in ji Josua,

Josua in ji Eliesa,

Eliesa in ji Jorim,

Jorim in ji Matat,

Matat in ji Livae,

30 Livae in ji Simeon,
 Simeon in ji Juda,
 Juda in ji Josef,
 Josef in ji Jonam,
 Jonam in ji Eliakim,

31 Eliakim in ji Melea,
 Melea in ji Mena,
 Mena in ji Matataha,
 Matataha in ji Natan,
 Natan in ji Deved,

32 Deved in ji Jese,
 Jese in ji Obed,
 Obed in ji Boas,
 Boas in ji Salmon,
 Salmon in ji Nason,

33 Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,
 Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,

34 Juda in ji Jakob,
 Jakob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho

35 Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,

36 Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,

37 Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,

38 Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,

kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rīmivəh̄si-pən wəh̄si-pən kimi Yesu
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanm̄in kape Kughen rīmikuvar ye nīmraghien kape Yesu, kini ye n̄ipig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanm̄in kape Kughen r̄ik̄ir In m̄ivən apa ik̄in

ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipiġ foti. Ye nipiġ minə fam a, In rapəh nəviginiən, kini ye nipiġ infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrəh, ni-pən tuk kapiet e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə rirəh nimirghien əmə ye nəviginiən.’” *(Dut 8:3)*

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən tukun mīmə, “Yo jakərhəhu-pre narमारुयən ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmīr ye kwermik, kini yakirkun neighan-pəniən kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariən mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” *(Dut 6:13)*

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpriġ əgkəp. Kini mini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəkin ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniən nihum ye kapiet kirik.’” *(Sam 91:11, 12)*

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariən mīmə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyən kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” *(Dut 6:16)*

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pəniən kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipiġ huvə yame tukruə min tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok *(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaniniən kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimirghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini marer mə tukrəvhəikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-ərpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiariən yame Aesaea rimirai yame ramni mīmə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak
meinai In rimirpen yo,
jakəvsao-ərhav kin nəgkiariən huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine
kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,
kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmīr ye kwermi
narmamə pisin masərig rahah,

19 mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” (Aes 61:1, 2)

20 Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. 21 Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, ninuyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

22 Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarieren huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarieren akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’” 24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. 25 Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipig a nipiahwaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, 26 mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. 27 Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Şiria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

28 Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarieren a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. 29 Kini kisasar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tucksarkwarhav kin apa ikəutən. 30 Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)

31 Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. 32 Kini narmamə kimisərig nəgkiarieren kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarieren kafan, nanmin aikin.

33 Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, 34 “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əməwə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” 35 Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwən irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

36 Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarieren pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarieren nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” 37 Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42   4:24: Jon 4:44   4:25: 1 King 17:1,7   4:26: 1 King 17:8-16

* 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə.   4:27: 2 King 5:1-14

4:32: Mat 7:28-29

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, mægkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermın irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rægkiar skai kimi əriə mətəpīg kin əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimmher-pə kin.

⁴² Kani rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, minirəhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimmher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

Aposol yamə mine Yesu rimməkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehua

kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksarig nəgkiarien kape Kughen. ² Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwtə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimməgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mīmə, “Saemon, əsua. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mīmə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimmhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə.

⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mīmə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimməgkiar məknai kin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini

† **4:38:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rikiriə rimməsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nirəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirəhyen yermamə.

4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12   **4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23   * **5:1:** Nəgkiarien kape Gris ramni mīmə, “nu apa Genesaret.”   **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10   **5:5:** Jon 21:3-8

Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyan kəməəm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwənu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nəmhəyen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənəm-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mimə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mimə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rini-əhu in mimə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuksetərig kin kafan nəgkiarien kini mhəmə In tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik nipran rimhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minə, mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwənu minə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksin kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh misəəhu-pən ye nihu Yesu. ¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwən ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətyen kapəriə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yəkwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minə, rikiriə rəsik mimə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimie nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhəgə hah yəkwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun

5:11: Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehəu 13-14. **5:20:** Aes 43:25; Luk 7:48

mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk niwəhsitayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minə e towel.”

Yesu rimnokran kin Livae

²⁷ Kwasiq ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamarok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərər, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptərək kin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimia narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərgien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs (Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Imru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Nipig kimia nakmasor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nikam! ³⁵ Mərig tukripor nipig yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”[†]

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukriyəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit. ³⁷ Kini to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəmətəih, kini waen tukraiye. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinin ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mīmə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’”

^{5:24}: Jon 5:8   ^{5:30}: Luk 15:1-2   ^{5:34}: Jon 3:29   [†] ^{5:35}: “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə.

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwak mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwei, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towel, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.” ⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimmor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermın matuk rimhə mirpəvin. ⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rimhə mirpəvin mimə, “Yuə, mərer ye nimir narmamə m-fam.” Kini rivən mərer əkupən. ⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” ¹⁰ Kini rimmnarha məərəo irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini ruhuatuk kin kwermın, rhuvə əgkəp. ¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-ənpig, rimmokran kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mimə “aposol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimmhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimmor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimməwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamə
(Mat 4:23-25)

6:1: Dut 23:25 * 6:4: Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9 6:14: Jon 1:42

† 6:15: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkiarinen kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rinnor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah əriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien

(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmia.

²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

²² Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhama kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmia meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

²³ “Kini ripriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

²⁴ “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nauta rehuə ai taktakun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukripior infamien.

²⁵ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tipimiə raməsiis, meinai takpisəmkərv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktakun, meinai, takpisasək rikimiə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, ripriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

²⁷ Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nipig narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nirəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpin. ³¹ Kini

taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor mīn kimi əmiə.

³² “Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nikam. Yor təvhagə hah minə mīn kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əria. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə mīn kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə mīn kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nīpig kirik tukpihawəh-sipən mīn tain rəmhen. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əria. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əria mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehua tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpərig, meinai In mīn ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mīmə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen mīn rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre mīn narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivi-pən, kəasian-əasian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien mīn kirik kimi əria mīmə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəvia ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəria. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəria, mhavəh fam nəgkiarinen kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəria. ⁴¹ ? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mīmə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkasik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin

rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarrien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərər tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimiini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənien nəgkiarrien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarrien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rime tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiə apig, mor pən nimə iran. Kini nipiɡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimməvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarrien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rime tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipiɡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə

(Mat 8:5-13)

¹ Nipiɡ Yesu rimməgkiar ta kimi narmamə minə a, kini miwən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimehə. ³ Kini nipiɡ yamehuə a rimmərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipiɡ nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimməvhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipiɡ kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei miwən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipiɡ Yesu rimmərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mimi-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipiɡ narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimmher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimiəvəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipiɡ Yesu rimaue ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə

mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini miyən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhəkimter, kini mirikakun mægkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “! Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikun minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rimə tukri-kun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam
(Mat 11:2-6)*

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimsəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’”

²¹ Kini ye nipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimriəriə ripsis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarərig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimsəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimsəriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak riphə nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu ramægkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun mamægkiar ye Jon kimi nukwao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimia nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 7:16: Luk 1:68
tukmə ror ramægkiar ye tanə pəpia kape namə Isrel. 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 7:22: Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

* 7:17: 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,”

ua? Æwäh, næfrakisien. Mærig yakamni-pre tuk æmiä mä Jon in yerpîrig pik rapita profet. ²⁷ Kwän e in e Nækwækwä kape Kughen rimîni-ta mîmä, “Säm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamä yame tukriväh kafak nægkiarîen.

In tukräkupän kin ik mor apnäpeinä ye kafam swatuk.’ (Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk æmiä mä narmamä yamä mine kimîsarha-pä ye tokrei tanä, kirik rapäh napitayen kwän e Jon. Mærig yermamä yame in ye tanä ämä ye narmaruyen kape Kughen, in yerpîrig mîn rapita Jon.”

Yesu ramægkiar skai kimi narmamä yame khapäh nhaniyen næfrakisien iran (Mat 11:16-19)

²⁹ Nîpig narmamä apnapig, mine narmamä yamä mine kasärer tuk mane kape takis kimîsærîg nægkiarîen kape Yesu, iriä khamä swatuk kape Kughen in swatuk atuaturuk. Kimnhani mækna meinai Jon rimnor ta baptaes ireriä.

³⁰ Mærig Farisi mînä mine næmhajoun kape Loa kape Moses, iriä kimnhapäh niseighanien kin Jon mä tukror baptaes ireriä. Kini mhaulkreikin pän nimeitairiä ye swatuk kape Kughen ye nîmrighien kapëriä. ³¹ Kini Yesu rimnægkiar mîn mîmä, “?Kini Yo jakni mä narmamä yamä mine kisarä ai taktäkun, mä norien kapëriä rämhen kin naha? ?Mä naha nhagin nætërigien kapëriä? ³² Iriä kisämhen ämä kin kwajikovä yamä mine nar kirik rirkäk yame tukror eriä, rikiriä ragien. Misækwätä masækur ikin kamor maket ikin, mashek æriä mînä mhamä, ‘! Ah! Kimawä yimnhauh gita, mærig kimîä nakhapäh nisorien danis. Kini yaksasar misëikuä kin nasækien tuk nimhøyen, mærig kimîä nîmnhapäh nîsasækien kitawä-m kimîä.’ ³³ Yakamni mæknei meinai ye nîpig Jon Baptaes rimauä, mamatuakäm, mæpäh nævigîniën nîpig rîpsaah tuk næhuakien, mîpäh nînimîen waen. Mærig kimîä nakamhani mhamä, ‘Kwän a, kanmîn has kirik ramämîr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamä, yîmauä mamævigî, mamnim waen, mærig kimîä nakamhani mîn mhamä, ‘! Ah! Kwän a in yermamä kape nævigî-pîkien, mine napîsien kin nînimîen. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamä kape nærerien tuk mane kape takis, mine yor tævhagä has mînä.’ ³⁵ Mærig kwajikovä æfrakis kape Kughen mînä tukasækeikei mharukun mä kimru Jon yakawor narîmnar ye nîrkunien æfrakis.”

Piraovin kape norien tævhagä has rimnækwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pän Yesu mîmä tukrivän ye nækwai nîmä kafan nævigî kwîs. Kini Yesu rimavän yerkwanu, mîvän ye nækwai nîmä kape Farisi a, mækwätä mä tukrävigî. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor tævhagä hah, rimnærîg mä Yesu ramævigî apa imei Farisi. Kini rimavän mîwäh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Nîmrîn rhaktä. Botel a, senta aikîn. ³⁸ Kini in rimauä ipakä tuk Yesu mærer ye nîkar nihun, mamasæk. Nehe nîmrîn rätæg-pän ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nîmrîn kin nîkwänen ye nihu Yesu, mænîm-pän nîmrîn ye nihu Yesu, mätæg-pän senta ye nihun mîr.

³⁹ Mærig Farisi e yame rimnokræn kin Yesu mä tukrävigî iriu mîn, nîpig rimnäm narîmnar mînä e, rikin ruh mä, “To kwän e profet æfrakis, rîpîrkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mîpîrkun mä in yor tævhagä has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimîni-pän tukun mîmä, “Saemon, yakmä jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimä, “Yhajoun, nî.”

41 Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipiğ kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik rīvəh fifti taosen vatu†. 42 Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

43 Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a rīvəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

44 Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipiğ yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimməkwi nihuk kin nehe nimrin, məspir kin nikwənen. 45 Kini nipiğ yimauə, ik nimipəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisialiyen kimi yo mipəh nipəhyen. 46 Ik nimipəh nhawkien kapək kapək kin nehe olif, mərig pian e rimmətəğ pən senta ye nihuk yame nimrin rhaktə pik. 47 Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimməspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

48 Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

49 Kini narmamə minə tiksin yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

50 Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimnhatətə irak. Amvən ye nəmarinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

1 Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarrien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipiğ a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, 2 mine nipiraovin tiksin yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimməko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimməko-ta nanmin hah seven iran; 3 mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimri narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

4 Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipiğ kimnhauə məsərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, 5 “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəğ-ətəğ fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni,

† 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipiğ kirikianə əmə. 7:50: Luk 8:48; 18:42

8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuua əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin.

⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mīpəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nımoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, mhakuə kin kwənkwaırə wan handred.”

Kini Yesu rimiini ta nəgkiarieren e, mokrən apomh mīmə, “Tukmə kimia narmamə yame nımətirgimīə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nīprai nəgkiarieren e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimiini mə,

“‘Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’ (Aes 6:9-10)

¹¹ “Nīprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarieren kape Kughen. ¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to rīpəh nīvəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, rikiria ragien tukun, mərig nuairia rīpəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nīpig kwakwə, mərig tukmə nəsəsaoyen uə nahasian ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nīmraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nīmraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye nīprairia. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nīmraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine kisəsaah-pən ye nımoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kape Kughen, kini rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptərəkin nəgkiarieren kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nīmraghien huvə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame ramasiə

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimiini mīmə, “To kīpəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nīkam. Tukaməkeikei kīruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarieren e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarieren, Kughen tukrīvəhsi-pən mīn nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarieren kini mīsor nar apnapig iran, Kughen tukrīvəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiria raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarieren kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

* **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyven wit. † **8:7:** Yesu rīpəh niniyen kwənurkəsik, mərig narəus kirik nīrhin aikin. **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

¹⁹ Kini ye n̄ipig a, n̄isin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, m̄arig kiseinein nhavənien ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. N̄isinim mine piām minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ M̄arig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig n̄əgkiarig kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine n̄is̄inik, mine piak minə.”

*Yesu ramni-əhu n̄imətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² N̄ipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini n̄imətag ehuə kirik rimm̄avi nu, kini nu rinamakətanim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu n̄imətag mine peao-peao ehuə. N̄imətag rei-waiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?M̄arig nhatəyən hiə kapam̄i?”

M̄arig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə n̄imətag mine tahik, m̄arig kawor nəkwan!”

*Yesu rimm̄ako-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəm̄ir iran. In rimipəh n̄ivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə smə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, n̄ipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwerm̄in mine nihun ye jen mə tukharaptəək̄in tim tim pəh ripəh noriah̄yen narimnar. M̄arig n̄ipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini n̄ipig kwən a rimm̄am Yesu ruə mən̄imkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerp̄irig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien n̄əmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimm̄aiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini mək̄nakin meinai nanmin has khapsaah kasəm̄ir iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye n̄əpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “! Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiweiyu ye n̄əpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ M̄arig n̄ipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə

yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimiria kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kinnnasəmır iran. ³⁷ Kini narmamə mī-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kinnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məknėikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mīmə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimsagien tukun, meinai iriə kinnnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khap-saah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhuəy kapəriə nipiraovin, nitawin rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhuəy kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukuraopən ye nimetain, mirap nəpəæg nimir neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhuəy ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mīmə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimnərig mə nanmin kafak rimnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwagien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimir narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuatur yame rimirap In, taktəkun əmə, rimnəsanin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyən kafam rimnor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.”†

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məknėikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarrien e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyən; ramapir əmə.”

† 8:48: Nəgkiarrien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

⁵³ Mærig iriæ kimisarh iakei iran meinai iriæ kharkun mæ piakæskæh a in ruamhæ ta. ⁵⁴ Mærig Yesu rærao-pæn, mivæh kwermi piakæskæh a, mini-pæn tukun mæ, "Piakæskæh kafak. Hekimter." ⁵⁵ Kini taktækun æmæ nanmin rirerig-pæ, in mhekimter. Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Havæh-sipæn næviginien kirik pæh ræn." ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mærig Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, "Takrapæh niwævsaoyen kin nar e kimi narmamæ."

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamæ twelef mæ tukhani-ærhav narmaruyen kape Kughen

(*Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16*)

¹ Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, mivæhsi-pæn neihuøyen mine nasaninien kimi æriæ tuk næko-tayen nanmin has ye narmamæ, mimæ iriæ tuksor huvæ min næmhøyen minæ. ² Kini Yesu rimnher-pæn kin æriæ mæ tukhani-ærhav narmaruyen kape Kughen, kini mimæ iriæ tuksor huvæ min narmamæ yamæ mine kamhamhæ. ³ Kini mamni-pæn tuk æriæ mæ, "Tukmæ nakamhavæn ye swatuk, mhapæh nhavæhyen nar kirik ræmhen kin kaskin, uæ nitip, uæ næviginien, uæ mane, kini mhapæh nhavæhyen neipæn kiraru kiraru. ⁴ Nipig tukmæ nakamhavæn yerkwanu kirik, misaræ ye nimæ kirik, nimæ e in a taksaræ æmæ ikin miseriaji mhatærhav ikin mamhavæn. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavæn ikin, tukmæ narmamæ rikiriæ ripæh nagienien mæ takhauæ misaræ kimia miriæ, taksarpita-arpita nimokkur ye sandel kapæmia. Norien e tukror nimtæten mæ narmamæ yerkwanu a kimisor nar kirik rapæh næmhenien." ⁶ Kini iriæ kimnhatærhav miseriwæk mamhavæn yerkwanu minæ, masævsaorærhav kin nævsaoyen huvæ, kini ikin minæ fam kimnhavæn ikin, kimisæhuak tuk narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ, kini kassanin. ⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye næmæ Galili, in rimivæh nævsaoyen kin, kini mætarig kin meinein apomh, meinai narmamæ tiksïn khamæ Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamæ tiksïn kamhani mhamæ Elæja a ruauæ min. Kini narmamæ tiksïn kamhani mhamæ in profet kupæn kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mærig Herod Antipas rimæ, "Jon e, yimikis æru nipotæk nuan. ?Mærig pa e nhagin yakamærig nævsaoyen kin?" Kini in morkeikei mæ tukræm Yesu.*

Yesu rimivæh næviginien rikæskæh, mor ripsaah, mamævigin narman faef taosen kin

(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14*)

¹⁰ Kini aposol minæ kape Yesu kharerig-pæ min tukun, mhani-pæn narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir æriæ misæta ye narmamæ, mhavæn apa taon kirik, nhagin e Betsæda. ¹¹ Mærig nipig narmamæ kimisærig mæ Yesu rimauæ, kini khauæ, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnæm æriæ, rikin ragien æmæ. Kini mamhajoun æriæ kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamæ twelef kape Yesu khavæn tukun, mhani-pæn tukun mhamæ, "Yermaru. Her-pæn kin narmamæ mifam e kamhavæn apa yerkwanu minæ mæ tuksarhakïn kwænmmhan huvæ kirik kape napirien, mine næviginien. Meinai ikin e kitawæ kasæmir ikin, kwænmmhaan ækwak."

¹³ Mærig æmæ rini-pæn tuk æriæ mimæ, "Rhuæ æmæ. Kimia sævigin æriæ."

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməm kīraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nīmrī nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tüksəkwətə fifti fifti ye nīmrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rīmivəh bred a faef mine kəməm kīraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməm, mīpik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tīpriə rəsīs, nīsəpəh nīpərpər bred mine kəməm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twełf khakwar min.

*Pita rīmini mə Yesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)*

¹⁸ Nīpig kīrik, Yesu rīnnaməhuak iriə pīsīn əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mīmə, “Mərig narmamə minə a kamhāni mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhāmə, “Tīksin kamhāni mə ik Jon Baptaes. Kini tīksin kamhāni mə ik profet Elaeja. Kini tīksin kamhāni mə ik profet kupən kīrik kape Kughen yame ruəmragh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimīə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rīmə, “Ik e Kristo yame Kughen rīmini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rīmini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

*Nīkwasiɡien kin Yesu in rəutən
(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)*

²² Kini In rīmini-pən min mīmə, “Nar kīrik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narīmnar khapsaah. Kini nəmehua kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nīmeitairiə kimi Yo, mīshopni Yo. Mərig nīpig yame ror kīsīsər kin, Kughen tukror Yo jakamragh min ye nīmhəyen kafak.”

²³ Kini Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīmhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmha. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasiɡien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kīrik kafan nautə rehua pik ye tokrei nīmoptanə e, mərig ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmin tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nīni-ərhavyen nhagik mine nəɡkiarien kafak ye nīmrī mīrh, Yo min jakauris kin nīni-ərhavyen nhagim nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rīmīk. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmīə mə, kimīə tīksin e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamhə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tīni, nīmrin rukreikin muə mor pīsīn
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

28 Yesu rimmægkiar ta, nîpîg eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. 29 Nîpîg raməhuak hanə, nîmrin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsia ramhen kin naraopigien kape karuəruə. 30 Məkne, Moses mine Elaeja 31 kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwægkiar irisir Yesu. Marhini nîmhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nægkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† 32 Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nîmririsir, kimirhapir kape nîpîg kwakwə. Mərig nîpîg kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. 33 Kini nîpîg kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nîmə kisəsər-kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimmægkiar əmə mîpəh nirkunien nar yame ramni). 34 In ramægkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əria. Napuə rimmhorukin əria, kirhigin pik. 35 Kirhərig nægkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mîmə, “! In e Narik yame yimîrpen; taksətərig kin In!” 36 Kimisərig ta nægkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharhapən mirhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nîpîg minə a, kimirhîpəh nîrhîni-ərhavyen narîmnar minə a kimi narmamə; mirhîpəh nîrhîniyen narîmnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimməkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

37 Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. 38 Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mîmə, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. 39 Nîpîg nanmin hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nîpran ramətəmnîmin mamor ghan əmə. Nehe nəkwan ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptərəkin in, mîpəh nîpəhyen. 40 Kini yo yimməkəikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kîseinein.”

41 Kini Yesu rini-pən tuk əria mîmə, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə natərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nîpîg pukaa nakpishatəta irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mîmə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

42 Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnîmin. Mərig Yesu rimmægkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

43 Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsanien kape Kughen.

Mərig nîpîg narmamə kimisakur pik kin narîmnar m-fam yame Yesu rimnor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mîmə, 44 “Havəh tim tim nægkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” 45 Mərig kafan narmamə minə kimiseinein nîprai nægkiarien e meinai Kughen rimmerkwaig kin nîprai nægkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin nîpran.

† 9:31: Nægkiarien Gris atuatur ramni mə, “kirhægkiar ye nîpîg yame in tukritərhav mîpəh Jerusalem.” Nîpran ramni nîmhəyen kafan. 9:31: Luk 9:22 9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22 9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyən, yame rhuvə mapita?” ⁴⁷ Mərig Yesu rimirkun kapəriə natərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nikarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimmher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimini mīmə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagim, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rīvəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk nipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimməsik mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrerer əswasig kin. ⁵² Kini In rher-pən kin yəgkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun.

⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukrivən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem. †

⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokrən kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mīmə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mīmə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yavən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mīmə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawie kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. §”

9:46: Luk 22:24   **9:48:** Mat 10:40   **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23   † **9:53:** Nəmə Sameria kasamakin nəmə Jerusalem.   **9:54:** 2 King 1:9-16   **9:61:** 1 King 19:20   § **9:62:** Yesu rimini nuhpikiniyen ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsım, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in rīvəh nəmhenien.

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisakupən kin In mhavan ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginiyen rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksin əmə yame kamhəvəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhəvəh nəsimien kafan. ³ !Havan! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhəvən yerki kuri aparu minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhəpəh nhəvəhsi-pəniyen sandel, mhəpəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinuyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhəpəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksan naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə riphə nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehua mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokruy ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nintətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehua kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəok-əsok ye nimrawk ror nintətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”‡

10:1: Mak 6:7   **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35   **10:3:** Mat 10:16   **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5   **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18   **10:8:** 1 Kor 10:27   **10:11:** Wok 13:51; 18:6   * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25.   **10:12:** Wok 13:51; 18:6   † **10:14:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8.   ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesə rimini ta tu ye Aes 14:12-15.   **10:15:** Mat 11:20-24

16 Kɪni Yesu rini-pən tuk kafan minə mɪmə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kɪni narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nimetairiə kimi Yo, kɪni narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rɪmnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

17 Kɪni narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmɪn has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagin, kɪni iriə kasor nəkwaimawə!”

18 Kɪni Yesu rini-pən tuk əriə mɪmə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naropagien reiwaiyu mowhan. 19 Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpnien snek minə mine milpedš minə. Kɪni nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kɪni to nar kirik ripəh noriahyen əmiə. 20 In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rımə naksagien mə nanmɪn has minə kasor nəkwaimə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

21 Kɪni ye nipiɡ a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmɪn kape Kughen, kɪni In raməhuak mamni mɪmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpipig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnagin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kɪni mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

22 Kɪni Yesu rirpin nəgkiarien mini-ərhav mɪmə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kɪni Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kɪni Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

23 Kɪni Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə minə mɪmə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nimriəmiə. 24 Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kɪni iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

25 Nipiɡ kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mɪmə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimraghien rerin?”

26 Kɪni Yesu rini-pən tukun mɪmə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipiɡ nakəvheikin, kɪni nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

27 Kɪni kwən a rini-pən mɪmə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kɪni morkeikei min ik minə tiksin rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23   **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10   **§ 10:19:** Gris rapəh ninuyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nipikov skopion ramhai ajir   **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5   **10:22:** Jon 3:35; 10:15   **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17   **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18   **10:27:** Dut 6:5   **10:27:** Lev 19:18

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “In atuatak en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nımraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatak, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik rimatarhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatuk, yəkrəh minə tiksın kımnharaptərəkin mhapik ta kafan narımnar, kini mhauh, rımhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nıpig atuatak a, pris kirik rəri-pən swatuk a mamua. Mərig nıpig in rımnəm kwən a, rəurək kin mamvən. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatuk a mamua. Kini nıpig rımnəm kwən a raməmır, in rımnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatuk a mamua, kini məm kwən a raməmır. Nıpig rımnəm, rıkin rımhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nımap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nımap minə. Kini mırəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mırəh mıravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rıvəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehua kape hotel, mini-pən tukun mimə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakavrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.”

³⁶ Kini Yesu rımini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rımnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rımini-pən tukun mimə, “Yer-mamə yame rıkin rehua tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rımnor.”

Yesu rımvəvən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nıpig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwənu kirik. Kini pıraovın kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien mıravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarieren minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rımoh in. Kini rıvən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatak uə nıkam mə pian e naorahik rapəh nasıtuyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narımnar rıpsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nıpig kirik, Yesu rımnəmhuak apa ikin kirik. Kini nıpig rımnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əməwə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rımnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nıpig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,

10:28: Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehua ye temple. **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3
10:42: Mat 6:33

“ Rímtawə ye neai, nhagim rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik. Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nípig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nípig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakharəh nharaptərəkín tím-tímien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nípəhyen əmawə mə Setan tukrívəh-si-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mima, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rímási-pən isok mítərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nəgkiarieren kafam mima, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əməwə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəh-si-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rípəh norkeikeiyen mə tukrívəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, sayoh Kughen kin narimnar, kini In tukrívəh-si-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməəm, mərig ravəh-si-pən snek uə, nīkam? !Nīkam! ¹² ?Uə tukmə nípig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəh-si-pən milped* uə? !Nīkam!

¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rímtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrívəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nípig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmir iran, mamor in rameinein nəgkiarieren. Kini Yesu rímnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksin kimnhani mhamə, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yeməhuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksin aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nímətəien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu rirkun ta nətərigien kapəriə kini mima, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwənu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwənu a to rípəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə

* **11:12:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

iriä kasəwhai əriä minə, misarə kīraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mīrkək. Yakamni məkneikīn meinai kimiä nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiä minə min tiksīn nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriä tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhəjoum mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiä. ²¹ Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, mīroh əriu minə, mīravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nīkwasiɡien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriä kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mīmə, Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə rīpiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mīkir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nīmraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nīmraghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməɡkiar hanə, məkneikīn, piraovin kirik rokrən apomh mīmə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”‡

Nimətətien yame Kughen rimnor kupan ye nīmraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tūksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khap-saah. Kini Yesu rimə, “Kimiä narmamə e towei mine, kimiä naksor pik təvhagə has. Kimiä naksorkeikei mə taksəm nimətətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimətətien kirik irəmiä. Mərig tukror əmə nimətətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nīmraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nīmraghien kape Jona rimnor nimətətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nīmraghien kafak tukror nimətətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e ShipaŠ, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nīrkunien kape King Solomoni kupən. Mərig yo

† **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame renein nəgkiarien, meinai yarmhə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48 ‡ **11:28:** Im-ru stori ye Luk 8:18-21. **11:29:** Mat 16:4 § **11:31:** Nakm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipiɡ Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipiɡ yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mħani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai iriə kimisərig nəɡkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhəgə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

*Nikhakien kape laet
(Mat 5:15; 6:22-23)*

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pəniən ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsia pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmħaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimir in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimirghien kafam, mə takpəh nivəniən ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimirghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pən huvə fam kafam nimirghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pən ik.”

*Yesu rimnəɡkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)*

³⁷ Kini Yesu rimnəɡkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasiən rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasari-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuatuk minə kimi narmamə, kini mhəpəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mēpisəri-pən min Loa minə tiksın.

11:32: Jona 3:5-10   **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16   * **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiövriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnəpəh nisəri-pən huvəyən loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmama. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

⁴³ “Kimiä Farisi minä, nəmħøyen ehuə tukruə tuk əmiä meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kın əmiä ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiä Farisi minä, naksəmkimik rəmhen kın suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nımhøyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Naktı nəgkiarinen minə e, mamoriah min əmawə kın.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “!Kimiä namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmħøyen ehuə tukrurə tuk əmiä meinai kimiä nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nıpkien. ⁴⁷ Nəmħøyen ehuə tukrurə tuk əmiä. Meinai kimiä nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig rıpmiə minə atuətuk kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiä ragien tuk nar yame rıpmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nırkunen kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kın kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmħøyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiä rəmhen kın mə kimiä atuk nımishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpınien kimi əmiä tuk nımhøyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nırıkakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktakun-⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə rırıkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiä e towei mine Kughen tukror narpınien kimi əmiä.

⁵² “Kimiä nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmħøyen ehuə tukrurə tuk əmiä, meinai kimiä nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərər əswasig kın narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Rırıkakun ye nıpig a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kın naiyohyen skai rehuə kımın ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarinen kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mine nəgkiarinen kapətawə tukror kirikianə (Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nıpig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kıpəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu rırıkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiä, takasərig əmiä tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarinen kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarinen yame nakhani yenpig, tukrig yeraan. Nəgkiarinen yame nakhani ye nakwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

† **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22. **12:2:** Luk 8:17

⁴ Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehua. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikaskəh pik, kivəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nimiraghien kapəmiə rapita nimiraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nimar nikwənemə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəh-si-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimir namehua minə, uə ye nimir narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarinen has irəmə, pəh kimiə takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarinen kapəriə, ¹² meinai ye nipig atuatak a, Nanmin kape Kughen tukrahajoun əmiə kin naha nəgkiarinen yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəhsi-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Takasərig əmiə! Taksətəpig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehua pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nimiraghien.”

¹⁶ Kini rimini nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehua. ¹⁷ Kini rikin raməsik mimə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə ripəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mimə, ‘Rhuva mə jakor məknəikin. Jəpkik ta nimə minə e miwhirəkkin min nimə tiksin yame rehua pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimməwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə ripəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei atawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi atawə
(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nīpraimiə mə ?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?” ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aə kirikianə ye nimraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakəsətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nimraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a. ²⁸ Jihi nai minə a kashaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ewəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Ripəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrəfər əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatıksin əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nītip kapəmiə yame to ripəh nīmətītien tuk nīpig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin.

³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərəer matuk tuk nīrerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərəer matuk nīpig mīfam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nīpig mīfam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehua kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimmor pə pə əmə. Tukmə rīrerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə

* **12:33:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsien narimnar aikin.”
12:33: Luk 18:22   **12:35:** Mat 25:1-13

tukrua imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye n̄ipig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhuə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsəm-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun n̄ipig atuatum yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to r̄ipəh nap̄rien, mərig tukramərer matuk mamərha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukr̄ipəh n̄ivəniən imə. ⁴⁰ Kini kimiə, n̄ipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrərig pə min ye n̄ipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rim̄ini-pən tukun m̄imə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhp̄ikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye n̄ipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to r̄ivəh-si haktə pə nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə n̄arokien, in e n̄əriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. N̄ipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukr̄ivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh m̄imə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini m̄irikakun mamuh yorwok minə n̄ipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukr̄itərhav-pə tukun ye n̄ipig kirik yame in to r̄ipəh n̄irkunien m̄ipəh n̄ərer matukien tukun. Kini Yermaru tukr̄əp̄ni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rirkun ta nəgkiar̄ien kape yamehuə kafan, mərig r̄ipəh norkeikeiyen mə tukr̄arer matuk mamor wok minə a, tukuh in, r̄ərig n̄əmhəyen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame r̄ipəh n̄irkun-huvəyen nəgkiar̄ien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame r̄ipəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narp̄inien iran, tukuh mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen r̄ivəhsi-pən narimnar r̄ipsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar r̄ipsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar r̄ipsaah ye kwerm̄in, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rim̄ini m̄imə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktakun ai, nap a to r̄ipiuək ta; rikik r̄ipiagian. ⁵⁰ Mərig n̄ipig əutan† kirik tukruə ye kafak n̄imraghien, kini rikik r̄əmhə tukun meriaji n̄ipig yame tukror infamien iran. ⁵¹ ?Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə n̄əmər̄inuyen ye tanimtanə uə? !Nikam! Pəh nien mə yimauə mə jakərəhu n̄əmər̄inuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktakun ai, tukmə narmamə kirkir̄ip yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman tukshek n̄ipikwarien minə

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2   **12:44:** Mat 25:21,23   **12:46:** Mat 24:45-51   **12:47:** Jem 4:17   **12:48:** Mat 10:34-36   † **12:50:** Nəgkiar̄ien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nipran ramni n̄ipig əutan kirik.   **12:50:** Mak 10:38-39

kapəria; kini nipi kwarien minə tukshek rimriə minə; kini nisin nipiraovin minə tukshek nipiakwəskwəh minə kapəria; kini nipiakwəskwəh minə tukshək nisinriə minə; kini kuhu nipiraovin minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun niprai nimtətien yame Kughen ramor kimi atawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehua mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nipig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! ! Kimiə nəmarpəkəo has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun niprai nimtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jiji nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien niprai nimtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nimri mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimri mirh, rhuva mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinyen tuk əmiru minə, tamə, rəkəkən ik mivən ye nimri mirh. Kini yamehua kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamə

¹ Kini ye nipig a, narmamə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhau nar miragh minə mhama tuktorsakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mishopni əria.* ² Kini Yesu rini-pən mimə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai a yame rimivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisarien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhama. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtarəkin əria, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisarien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhama.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm ripəh nikuəyen. ⁷ Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mimə, ‘Əm-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwai figtri e miwəh newk kisısə, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Ripəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nimoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rivəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kini

12:53: Maeka 4:6   **12:59:** Mat 5:25-26   * **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rimavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nipig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rimnor ramor naurisien.   **13:2:** Jon 9:2   **13:7:** Luk 3:9   **13:8:** 2 Pita 3:9,15

tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’”

Yesu rīmnor huvə piraovīn kīrik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kīrik, Yesu rīnaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nīmə kīrik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovīn kīrik aikin yame nanmīn has rīmnəmīr-pən iran mīvəh newk 18. Mor nīmēitaan ramīrəvīn ye nīpīg mīfam, to rīpəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kīn mə tukrərer kupən ye narmamə, mīni-pən tukun mīmə, “Piraovīn. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptəəkīn-mīnien ik.” ¹³ Kini Yesu rərhū-pən kwermīn mir iran, məkneikīn rərer atuatuk mīhuvə, kini maməgnəgīn Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nīmə kape nofuginien, meinai Yesu rīmnor huvə pian a ye Sabat. Kini mīni-pən tuk narmamə mīmə mīmə, “Nīpīg sikis kape norien wok kapəmīə. Nakharkun nhauəyen ye nīpīg mīmə a pəh In ror huvə əmīə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmīə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə nəmarpəkao hah mīnə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mīne kao ye Sabat, mə tukrəsig mīvən mə tukrīnīm nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mīvəh mīragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kīrik kape Ebrahim, kini Setan rīmīrkwəji ətərəkīn in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmīr mīnə kimisauris. Kini narmamə mīfam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mīne Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsanīnien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kini Yesu rīmīni mīmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn kwənkwai mastad, kini yermamə kīrik rīmīvəh mīhu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpīrīg mīmə kamhauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgīn.”

²⁰ Kini mamni mīn mīmə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mīmə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kīn yis kīrik yame piraovīn kīrik ramərap-pən ye floa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam floa raməsiis mamehuə.”

*Swatuk kəskəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kini nīpīg Yesu rīmnəriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehua mīmə mīne yerkwānu mīmə. ²³ Kini kwən kīrik raiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Kughen tukrīvəh mīragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmīə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nīmə, tukrərer mətapīg ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mīne nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapīg mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mīmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmīə.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhaməh, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvīgīn kwis.

Kini Ik nimnhajoun amawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷ Mərig Yo jakni mīmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpig a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasək, misokwəruə, masərig rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasipirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Kini ye nīpig a, Farisi minə tiksin kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “! Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Em-ru. Nīpig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nīpig kisīsər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapig əmə Herod rimə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapier apig. Nīpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rimnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəmminien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’”

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tukəsəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsīs ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nīkam?” ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nīpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pīkin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rirkək.” ⁶ Kini nəgkiarien kapəriə rirkək.

13:27: Sam 6:8   **13:28:** Mat 8:11-12   **13:29:** Sam 107:3   **13:30:** Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8   **13:35:** Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13   **14:3:** Luk

6:9   * **14:5:** Kopi akwas tiksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.”   **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15

⁷ Kini Yesu rimnəm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mımə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurakien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpərig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mımə, ‘Ita. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’” Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetana, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mımə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nimri narmamə mifam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknaı meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua.”

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mımə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatukatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarinen a, kini mini-pən tuk Yesu mımə, “! Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mımə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mımə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mımə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehua. Kini yemehua ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə,

mhaue.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehua rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehua. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehua aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehua rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam irua ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə tukhauə imə. Nimə ə kafak tukraməkeikei mukwar huva. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokran kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nımraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarer mini-pən tuk əriə mimə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei məkupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nıkam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Əm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nıkam. ³² Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinuyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nımraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? ³⁵ Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nımərigimiə rarə, sətarig huvə kin nəgkiarrien e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarrien kape Yesu.

² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien?”

Tukmæ kimiæ kirik kafan sipsip rimirkæk mæknakin, kini in tukramækeikei miþæh kafan naenti naen sipsip kasæn mænvhirik masærer apa ririþiæ ikin, kini in tukriþvæn marhakîn yame rimnerwei meriaji mæm. ⁵ Kini niþig tukræm, kini riræhsi-haktæ mææhu-pæn ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini niþig tukmæ rajærhav-pæ yerkwænu, in tukramækeikei mokræn kin in minæ tiksîn, mine narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tukun, kini mini-pæn tuk æriæ mimæ, ‘Hauæ kisagien kwis, meinai yimnæm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramriþin nægkiarîen mimæ, “Yakamni-pre tuk æmiæ mæ, ræmhen æmæ kin apa ye rao ye neai. Tukmæ yor tævhagæ hah kirikianæ rarar ye kafan nærigien miþvæn tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwæn a in rehuæ, rapita nagienien tuk narmamæ naenti naen yamæ mine kisatuatuk mhapæh nisorien nar has kirik yame tukasækeikei misarar ye nærigiein kapæriæ tukun.”

Nuhþikinien ye mane yame rimirkæk

⁸ Kini Yesu raræ mini min mimæ, “Tukmæ piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkæk. ?Kini tukrhawor? Tukræsiæ pæn ye laet mahiæ marhakîn huvæ apa imæ miþvæn meriaji mæm. ⁹ Kini niþig tukræm mane a, in tukrokræn kin in minæ tiksîn mine narmamæ yamæ mine kisaræ ipakæ tukun, mini mæ, ‘Hauæ kisagien kwis, meinai yaknæm mane apa kafak yame rimirkæk.’ ”

¹⁰ Kini niþig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhþikinien, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Kini yakorkeikei mæ jakni-pre tuk æmiæ mæ, ye norien kirikianæ æmæ min, agelo minæ kape Kughen kisagien pik ye niþig yor tævhagæ has kirikianæ ramarar ye kafan nærigien mamvæn tuk Kughen.”

Nuhþikinien ye ji yermamæ kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramriþin nægkiarîen mamni mimæ, “Yermamæ kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rækæskæh iran rini-pæn tuk rimriu mimæ, ‘Rimik. Ewhai nautæ minæ kafam, miþvæhsi-pæ kafak ai taktækun.’ Kini rimriu ræwhai kafan narimnar miþvæhsi-pæn kimi æriu. ¹³ Kini rapæh norien tu, tini yame rækæskæh riræh kafan, miþvæn, mor salem kin, kini miþvæh mane ye nautæ minæ a, miþærhav imæriæ ikin, miþvæn ye tanæ piþin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamæ mine ravi nærigien kafan, mamvæn mamvæn. ¹⁴ Kini niþig kafan mane rimirkæk fam, nikumhæ ehua rimavæn piþiæ ye tanæ a. Kini nikumhæ rinamæs min kwæn a; nan nævigîenien ruirkæk. ¹⁵ Kini rivæn mamor wok kimi kwæn kirik aikin, kini kwæn a rher-pæn kin mæ tukriþvæn mamævigîn kafan pukæh minæ. ¹⁶ [Kini nikumhæ rimnæs pik], rikin rivæn tuk nævigîenien ne pukæh minæ, mærig yermamæ kirik rirkæk mæ to riwæhsi-pæn nævigîenien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin raræ min, mamæteriig mæ, ‘Eh. Taktækun ai, yorwok minæ kape rimik, næriæ nævigîenien rehuæ rapita, mærig yo yakamaræ ikin e, pæh nien mæ tuktu, yakæmkææv mimhæ. ¹⁸ Pæh yaktærhav ikin e, miþerig-pæn tuk rimik, kini mini-pæn tukun mimæ, ‘Tatæ. Yo yimnor tævhagæ has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktækun ai, yakpæh næmhenien mæ takokræn kin yo mæ narim e yo. Mærig okræn kin yo ræmhen æmæ kin yo yorwok æmæ kirik kafam.’ ” ²⁰ Kini rarar, meriwæk, mamvæn mæ tukræm kafan tata.

“Kini ramuæ hanæ isok, kafan tatæ rimnarha-pæn mæm, kini rikin rehuæ tukun, raiyu, miþvæn mæutaru, mamagien tukun. ²¹ Mærig tini rini-pæn tukun mimæ, ‘Tatæ. Yo yimnor tævhagæ has kimik mine Kughen. Taktækun ai yakpæh næmhenien mæ takokræn kin yo mæ narim e yo.’ ”

²² “Mærig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk æriə mimə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermīn. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mærig taktəkun ai in ruəmragh min. In rīmnerwei, mærig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.

²⁵ “Kini ye nīpig a, tini yame rehuə, in apa yerki nəsīmien. Kini ye nīpig ramuə muə ipakə tuk yerkwānu, kini mærig narmamə kasəni nīpe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kīrik ruə maiyoh in mimə, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rīmoh kau kīrik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rīrerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehuə, rikin rīmhə, kini mimə, ‘To yakpəh nivəniēn imə.’ Kini kafan tatə rītərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrīvən imə. ²⁹ Mærig rini-pən tuk kafan tatə mimə, ‘Əmrū. Kimwarə newk rīpsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kīrik kafam, kini mīpəh nəsīkien nəkwam. ?Mærig rhawor, tatə? Nīmīpəh nivəsi-pəyēn nar kəskəh kīrik kimi yo rəmhen kin nani, mə jakor nəvīgīniēn kīrik kimawə yo minə tiksin. ³⁰ Mærig narim a yame rīmnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovin kape swatuk, kini nīpig rīrerig-pə yerkwānu, kini nakarar muh kau kīrik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tatə rini-pən mimə, ‘Narik. Nīpig m-fam kīrau mik kwərə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mærig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misəvīgīn meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mærig taktəkun ai in ruīmragh min. In rīmneirwei, mærig taktəkun ai kwəsəm in.’”

16

Nuhpīkīniēn ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nīpig kīrik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Yermaru kīrik, kafan nautə rīpsaah, kini in mīvəh manaja kīrik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksin khauə mharuk-pən nəgkīariēn has ye manaja a kimi yermaru mhamə, ‘!Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.’

² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mimə, ‘!Eh! ?Naha nəgkīariēn yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkīariēn minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rīmavən, mamətərig kin mimə, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrīrkək. ?Kini jakhawor pən iran mīne? Nagheek rīpəh nəmhēniēn mə to yakīkīr nīmoptanə [mīvəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyēn kin mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakīrkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakīr yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nīpig kafak yermaru tukrher yehav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rīmavən mokrən kin narmamə yamə mīne kasor kaon kimi yermaru khauə kīrikianə kīrikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rīmnəkupən muə mimə, ‘?Ik nīmnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yīmīpīk dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, ‘In əmə e nəkwəkwə

kape kaon kafam. Ækwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwa.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwa kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimmərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimie minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimie nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimie nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimie tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehua mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimisərig nəgkiarieren minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimie nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimie rahas. Yakamni məknəikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

Loa tukramarə rerin

(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarieren kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavan misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarieren m-fam kafan kasəmır- yame rehua minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovın, kini mamkir piraovın pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovın kirik yame kafan yerman rimməpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovın kape yermamə pisin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehua mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehua rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə.

²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nīpran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu . ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəæg tebol kape yamehua a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nīmap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nīkar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehua, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehua, mamərig nəmhəyen ehua, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nīkarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mīmə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihua tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermīn ye nu kini mivəh muə mīrap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehua eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nīmraghien apa kupən. Ik nīmnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rīnnamərig nəmhəyen ehua ye nīpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehua ye nīpram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nīmīr ehua yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukruə məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehua rimini mīmə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nīmə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhəyen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nīkam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarīen minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehua ramni mīmə, ‘Nīkam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarīen kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nīmhəyen kafan, kini mivən məgkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’”

17

Tukhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has (Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehua ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən vəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatəə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehua kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier pam kirik ye nīpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəriə nīmraghien.”

Takpəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nımrin, kini tukmə ramara ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mıpəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴Kini nar apnəpig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nıpig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mımə, ‘Kəsi. Yımnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mıpəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərukın kafan norien has minə, kini mıpəh niwəh-tim-timien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfraksien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kini mivən mivəpə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mırerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mımə, ‘Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’? !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvan miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nıpig nımnor fam kafam wok, nakirkun nivəniən məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nıpig nımisor fam narımnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu rımnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nıpig Yesu rımnəriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwən ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nıpig rımatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi kinnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nıpig Yesu rımnəm əriə, mini-pən tuk əriə mımə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nıpraimiə.” Kini nıpig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rırkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rırkək. Kini rarar mırerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mımə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rınnəiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mə, “?Nəfraksien mə yımnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nikam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rımirerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Ərer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rımnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukrua
(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimiria. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmīr yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əria, ²⁴ meinai ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, in tukrəmhen əmə kin naropigien yame raməsia ye neai ye nikarin kirik muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhayen ehuə, kini narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairia masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkin, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəria, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniyen ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, massəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəria. ²⁹ Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nima, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwau. ³² ! Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəra kin kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mipəh nıkwasigien kin Yo, in tukripəh niwəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig a, yenpig, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mipəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nipig ligkai minə kamhaiyə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8   **17:28:** Jen 18:20; 19:25   **17:31:** Mat 24:17-18   **17:32:** Jen

19:26   **17:33:** Luk 9:24   * **17:36:** Nəgkiariyen ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nıpig mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mımə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarieren minə. Kini rıpəh nisaiyen Kughen, kini mıpəh nisiai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovın kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nıpig mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mımə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarieren mə tukror huvə aihuua nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nıpig mifam. Kini yeni a ramətərig mımə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mıpəh nisiai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarieren mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarieren mımə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarieren kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək atgin In nıpig mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mımə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nıkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nıkam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuua əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasrer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mımə, “Kwəgə mir kıraru kimiravan apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mımə, ‘Kughen, yakamni vi vi lk meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nıpig kıraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mıpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nımagen mımə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mımə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nıpig kwəgə mir e tukrererig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nımraghien in ratuatur. Mərig Farisi rapəh natuaturkien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksin kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁶ Mərig Yesu rimmokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin ripəh nagienən tuk nivəhyen kafan nərigien reiwayiyu rəmhen kin kwajikovə, to ripəh nivəniən ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kirik kafan nautə reihua
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yemehua kirik ruə mini-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikəi mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mımə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napirpən-apnapigien tuk piraovin pisin. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nipig minə fam takamsiai rımim mine nisnim.”

(Eks 20:12; Dut 5:16-20)

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rimmərig nəgkiarinen a, mini-pən tuk kwən a mımə, “Nar kırıkianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narimnar; mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nipig kwən ai rimmərig nəgkiarinen yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mımə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmıragh ehua kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehua, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarinen yame Yesu rımını kinasaiyoh əriə minə, mhama, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rımını mə, “Narimnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar; mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nımə, uə piraovin, uə piauni, uə kafan kakə, uə rımni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikəi mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimməpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin.”

*Yesu rımını-ərhav min kafan nimhəyen
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavan apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrah Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nīpig yame ror kisīsər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarinen kafan, meinai Kughen rimmnerkwaig kin nīprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimmnor huvə nimmrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nīpig Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimmrin pis kirik aikin ramkwətə ye nīkar swatuk. Nīpig mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nīpig nimmrin pis rimmərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mīmə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramrīpin əmə ye nokrənien, mamni mə, “! Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukrehuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mīmə, “Harəh mhaue.” Kini kimnharəh mhaue ipakə, Yesu raiyoh-pən mīmə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rima, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Arha məm nar. Kafam nhatəyən rimmnor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mīkwasiɡ kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nīpig narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə rīpsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasiɡ kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikkamo, mə tukrəm Yesu ye nīpig In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nīpig Yesu rimauə atuatur a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mīmə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mīkir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

18:31: Luk 24:44   **18:32:** Luk 9:22,44   **18:34:** Mak 9:32   * **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen.

⁷ Mərig nıpig narmamə kimisəm narımnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nıpig kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narımnar mvwəhsi-pən nıpərin kimi yavən has minə, mıpəh nıpərin kafak. Kini narımnar yame yımnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rıvəh mırəgh ik mine kafam minə. Meinai ik min nımnhatətə ye Kughen, kini ik nımauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yımauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəserwei, mıwəh mırəgh əriə.”

Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane

(Mat 25:14-30)

¹¹ Nıpig Yesu rınamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikirıə rımnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktı ruə. Kini Yesu ramrıpin nəgkiarın kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə ¹² mımə, “Yemehuə kirik rımə tukrıvən apa kantri pısın kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwəsıg ikın rıtərhav, in rımnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mıvəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mımə, ‘Kimiə takasəkeiki masor wok kin mane, pəh ramehuə, mısəriaji yo jakrərig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikın kimisəmakin kwən a, kini mısher-pən nəgkiarın mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kıvəh-si haktə in kinor king kin, kini in rırerıg-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rımnəwhai kafan mane irəriə. Rımə tukrırkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nıpig rınnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rımauə mini-pən tukun mımə, ‘Yemehuə. Nımnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yımnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rımini-pən tukun mə, ‘Ik nımnor wok yame rhuvə, meinai nımnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun əi, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwəsıg kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nımnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yımnor win min ye irəkwak kirkırıp.’ ¹⁹ Kini yemehuə rımini-pən tukun mımə, ‘Ik takarmarmaru ye taon iriə m-fam kirkırıp.’

²⁰ “Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yımnərkis ətərəkin kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narımnar yame pəh nien mə kafam, kini mampık nəvıginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mımə, ‘Ik yorwok has! Nəgkiarın əmə kafam ramhajoun mə nımnoriah əgkəp. Nakwırkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narımnar yame pəh nien mə kafak, kini mampık nəvıginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nımpəh nıvəhyen

19:7: Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrah kin nar kirik, turkraməkeiki marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nagiarien kape Gris ramni mə yemehuə rımvəhsi-pən “mına” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mına kirikianə in rəmhen kin wan handred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10

kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipiḡ yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?”

²⁴ “Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyeen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’ ”

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipiḡ Yesu rimnəḡkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipiḡ kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisın mwəsig mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, ‘?Nakararisın dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.’ ”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipiḡ kimirarisın kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararisın dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriu kirəni-pən tuk əriə mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsig miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a.†
³⁶ Nipiḡ rimnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimmahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipiḡ Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikirirə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nimtətien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmarinuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpipig əḡkəp ye rao ye neai,
pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapier minə e tuksokrən-okran.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipiḡ Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mimə, “!Eh! Nar apnapig mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmarinuyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun,

mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rīpivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nīkam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³ Mərig nīpig minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərəer ukrəo irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə. ⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapier kirik ye kapəmiə nimə minə rīpəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimiə nakseinein nīpig e towel yame Kughen rīmauə mə tukrivəh mīragh əmiə iran.”

Yesu rīmnao ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rīmavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ *(Jer 7:11)*”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nīpig m-fam, Yesu rīmnaəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nīpig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien minə kafan, kini nəgkiarien kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rīmasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nīpig kirik, Yesu rīmnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rīmivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekīn?”

³ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk nōrien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rīmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrīni mīmə, “?Tukmə Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rīmivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rīvəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh nīniyen mə Pa rīmivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

*Nuhpikinien kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)*

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə, mitarhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh.
¹⁰ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisasar, mharaptərəkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniēn mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniēn mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə “?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.” Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuaturuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni. *?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min?
¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiariēn a khamə, “Pəh nar a tukripəh noriēn nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,
mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.”
(Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiariēn e nipran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikiririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swaturuk mə tukharaptərəkin aihua əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

*Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiariēn ye nikarin
kape takis*

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiariēn kirik iran tuk nəgkiariēn kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misasar misher-pən kin narmamə tiksin mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhama, “Yhajoun. Yakharkun mə lk yermamə atuaturuk. Nakpəh niginiēn kin yermamə mə to rivi kafam nərigiēn, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwayi, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam ramari-pən əmə noriēn yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuaturuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

20:9: Aes 5:1   **20:10:** Aes 5:1-2   * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nāmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14   **20:20:** Luk 11:54

23 Mærig Yesu ruirkun mæ kimnhani æmæ naiyohyen a mæ in tukrini nægkiarinen kirik yame tukhani hah in tukun. 24 Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Havæn-ru mhawæh mane kirik mhauæ pæh yakæm. ?Mæ nanmi pa ramæmir-pæn aikin? ?Mine nhag pa?”

25 Khamæ, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Mæknekin Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Namhen. Nar kimini kimæ kape Sisa, havæhsi-pæn kimi Sisa. Mærig nar kape Kughen, hawæhsi-pæn kimi Kughen.”

26 Kini kisakur pik kin nægkiarinen yame Yesu rimirpen, miseinein nhawæhsi-æhuyen Yesu ye nimri narmamæ kin naiyohyen. Mhapæh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minæ khamæ tukhavæh-si æhu Yesu tuk nægkiarinen ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Kini Sadusi minæ tiksinn kimnhauæ tuk Yesu. Iriæ khamæ ta mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ, to khapæh nhamragh-minien ye rao ye neai.

28 Kini kimsaiyoh-pæn kin nægkiarinen kirik kimi Yesu mhamæ, “Yhajoun. Moses rimirai-pæn ye Loa kapætawæ mæ tukmæ kwæn kirik rimhæ-tan kin kafan piraovin, mærig kiripæh hanæ niweimækien kin kwajikovæ kirik, kini piauni kirik tukramækeikei mikir pian a tukaweimæk†, kini kwajikovæ minæ tukharaptæraekin min nhag yermamæ yame rimamhæ. 29 Tukmæ narman seven, iriæ piauriæ minæ. Nimrin nupan rarkuræk kini mipæh niræhyen kafan kirik kwajikovæ, mimhæ. 30-31 Kini tukmæ yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhæ, kini mipæh neimækien, kini mimhæ min. Kini naorahini yame ror kisisær kin ror æmæ min nar kirikianæ kin meriaji iriæ fam a seven kisarkuræk ye piraovin a, kini mhamhæ fam, mhapæh niseimækien.

32 Kini en piraovin ai rimhæ min. 33 Kini ye nipig kape narmamæ tukhamragh min iran, iriæ ai seven iriæ piauriæ minæ, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

34 Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Ye tokrei tanæ e, narman mine nipiraovin kisarkuræk. 35 Mærig ye nipig kape naræyen vi, narmamæ yame Kughen rikin ragien tuk æriæ mæ tukhamragh min ye nimhøyen kini mivæh æriæ mivæn kisær ye naræyen vi, to iriæ khapæh nisarkurækien. 36 Kini iriæ to khapæh nhamhøyen meinai tuksæmhen æmæ kin agelo minæ. Kini iriæ ji Kughen minæ meinai In rimnor æriæ kamhamragh min ye nimhøyen. 37 Kini Moses ramhajoun ye nækwækwæ kafan mæ narmamæ tukhamragh min ye nimhøyen kapæria, mamni mæ nipig in rimnæm nai kirik ramuæk; aikin, Moses rorhæn kin Kughen mamni Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhægnægin hanæ Ik.’ 38 !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapig kwærhimhæ ta tu mirhokupæn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ ksægnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh!”‡

39 Kini Farisi§ tiksinn kimhani-pæn tuk Yesu mhamæ, “Yhajoun, nimirpen huvæ nægkiarinen.” 40 Kini iriæ m-fam kimnhagin kin naiyoh-pæn-minien nægkiarinen kirik kimin.

† 20:28: Moses rimini mæknekin ye Dut 25:5-6. 20:37: Eks 3:2,6 ‡ 20:38: Sadusi minæ kimnhani nafraksien ye Ol Testamen, mærig kimnhaph nhaniyen nafraksien mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwærhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. § 20:39: Nægkiarinen kape Gris ramni mæ “næmhajoun kape Loa kape Moses.”

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan
(*Mat 22:41-46; Mak 12:35-37*)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mima, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mima,

“ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mima,
“Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’ (*Sam 110:1*)

⁴⁴ “Ye nəgkiarlen e, Deved rimnokrən kin Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses
(*Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54*)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mima,
⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwtə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwtə ye kwənəmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masahuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen
(*Mak 12:41-44*)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənəmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, miəvaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehüə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig
(*Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37*)

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapiə ehuə minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mima, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapiə minə kape nimə e, kapiə kirik to ripəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nimtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nipig kape narimnar minə e

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape namə Isrel, mə “lepta.” **21:3:**
2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

rinamua ipaka.' Mærig takhapæh nhakwasigien kin æria. ⁹ Kini nipig takasærig nævsaoyen kin mæ narmamæ kasarowagin, uæ narmamæ kasærer mashopni gavman kapæria, mærig takhapæh nhaginien. Narimnar minæ a tuksækupæn kin, mærig pæh nien mæ Nipig Kwasig a."

¹⁰ Kini Yesu ramripin nægkiarieren mimæ, "Kwænæræus minæ tiksinn tukhauh min kwænæræus pisin minæ tiksinn. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehua minæ tuksavæn. Kini nikumhæ tukravæn ikin minæ khapsaah ye tokrei tanæ, kini næmhøyen skai minæ tukhavæh narmamæ ye tokrei tanæ. Kini apa yerpærig ye nimago-ago, narimnar tukhauæ misor riki narmamæ khagin. Kini tuksæm nimtætien ehua minæ ye neai. ¹² Mærig kwasig ikin narimnar minæ a tukritærhav, narmamæ tukharaptæraekin æmia, mhauh æmia, misærip æmia ye nimæ kape nofuginien kapæria, mhavæhsi-pæn æmia ye kalabus. Misærip æmia ye nimri king minæ, mine næmehua minæ kape gavman meinai kimia nakamhavæh nhagik mamhani næfrakisien irak. ¹³ In a nipig atuatak yame takhani-ærhav nævsaoyen huvæ kimi æria. ¹⁴ Mærig takhapæh nisætærig-kupanien mæ naha nægkiarieren takhani-pæn tuk æria, ¹⁵ meinai Yo jakvæhsi-pre nægkiarieren atuatak kimi æmia kini mivæhsi-pre nirkunien kimi æmia, kini mor kapæmia nægkiarieren ræsanin, kini kapæmia tikmir minæ tukhapæh nishorpinien nægkiarieren, mhapæh nhaniyen mæ kimia nakseikuæ. ¹⁶ Kini kapæmia tatæ minæ mine mamæ minæ mine piaumia minæ mine kapæmia kwænæræus minæ mine kimi minæ tiksinn tukseighan-pæn kin æmia ye kwermi tikmir minæ kapæmia. Kini mishopni æmia tiksinn. ¹⁷ Narmamæ m-fam tuksæmakin æmia meinai nakamhani næfrakisien irak. ¹⁸ Mærig kimia taksaræ huvæ æfrakis, to kimia kirik ripæh nerweiyen. ¹⁹ Tukmæ naksærer tim tim, mishatætæ irak ye nipig æutan yamæ mine kamhauæ ye kapæmia nimraghien, takhavæh nimraghien rerin.

²⁰ "Mærig tukmæ naksæm mobael minæ khapsaah khauæ misærer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimia takasækeikei mharkun mæ pæh nien mæ tuku kini kisoriah ægkæp taon a. ²¹ Kini kimia yamæ mine nakasaræ ye Judia, takasækeikei misaiyu misap mhavæn miserkwaig apa ye tukwas minæ. Kini kimia yamæ mine nakasaræ ye taon a, takasækeikei misap. Kini kimia yamæ mine nakasaræ ikin minæ rarkurao ye taon a, takhapæh nhavænien imæ ye taon a, ²² meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamæ yamæ mine kasor norien has. Kini nægkiarieren yame kimirai-pæn ye Nækwækwæ kafan tukruæ mor næfrakisien kin. ²³ !Aweh! Næmhøyen ehua tukruæ tuk nipiraovin yamæ mine kisor tipria, mine yamæ mine kahavæhsi-pæn nah kimi kwajikova, meinai nahasien ehua tukruæ ye tanimtanæ. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi næmæ Isrel minæ fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamæ kin nau, kini nipig kapæria tikmir minæ kisapita æria, tukhakir æria mhavæn ye kantri pisin pisin minæ misor æria ræmhen kin slef minæ kapæria. Kini narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænæræus kape Isrel tuksævi-sis Jerusalem mhavæh-si æhu narmamæ yamæ mine kisaræ aikin, misarmaru iræria mhavæn miseriaji nipig kapæria tukror infamien.†

²⁵ "Kini nimtætien tiksinn tukhauæ ye mirh mine makuæ mine kæmhau minæ. Kini eikin e ye tokrei tanæ. Kini tahik tukræsæso, peao-peao minæ tukhavi pik, narmamæ m-fam tukhagin kin, rukreikin kapæria kapæ. ²⁶ Narmamæ tukhagin pik, nimririæ ræpignap kin nahasien ehua yamæ mine tukhauæ ye tokrei tanæ

21:14: Luk 12:11-12   **21:15:** Wok 6:10   **21:16:** Mat 10:21-22   **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

† **21:24:** Yesu rimamhæ, newk 40 ruæ muavæn, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem.   **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2   **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13

meinai narimnar kape neai kasarer tim tim pawk, mærig Kughen tukrikiu-kiu iræriæ. ²⁷ Kini ye nîpig a, tuksam Ji Yermamæ tukreiwaiyu-pæ ye nîmar napuæ kirik ye nasaninien, nikhakien ehua tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nîpig narimnar minæ a kharikakun mhauæ misor næfrakisien kin, særer misarha faktæ ye neai, meinai pæh nien mæ tuku kapæmiæ Kristo tukruæ mirisin æmiæ.”

²⁹ Kini In rimini nuhpikinien kirik kimi æriæ mîmæ, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minæ tiksîn. ³⁰ Tukmæ nîmaria ræsaah, mhapir-pir min, ramor nîmtætien mæ in nîpig kape næsimien. ³¹ Ye norien kirikianæ æmæ min, tukmæ naksam narimnar minæ a ror mæknakin, ramor nîmtætien mæ pæn nien mæ tuku narmaruyen kape Kughen tukruæ. ³² Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ narmamæ yamæ mine kasaræ ye rao e to khapæh nhamhæ-famien kwasig ikin narimnar minæ fam e tukritærhav-pæ. ³³ Napuæ mine nîmoptanæ tukawækeikei mirarkæk, mærig nægkiarien kafak to ripæh nîrkækien tuk nîpig kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nægkiarien mîmæ, “Takasækeikei misærig æmiæ. Takhapæh nisoriahyen nîpig kapæmiæ tuk norien æmæ lafet, misapis kin nînimien, misætærig pik kin narimnar kape tokrei tanæ, tamæ Nîpig Kwasig tukruæ mor kakur kimi æmiæ ræmhen kin yame kwænmækuru ramhotærkîn æmiæ, naksakur. ³⁵ Meinai nîpig a tukruæ mîwæh fam narmamæ kape tokrei tanæ. ³⁶ Mærig nîpig mîfam takasækeikei misærer matuk, kini masækeikei masæhuak mæ takhavæh nasaninien ræmhen mæ takasærer tim tim æmæ ye nîpig narimnar m-fam a tukruæ, kini in a riki Ji Yermamæ tukragien tuk æmiæ ye nîpig taksærer ye nîmrîn.”

³⁷ Kini nîpig m-fam Yesu ramævhag kimi narmamæ apa ye Nîmæ Ehuæ kape Kughen, kini yenpig minæ In ritærhav mîvæn apa tukwas a kamni kimæ Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minæ fam, narmamæ kamhauæ misætærig kin kafan nægkiarien apa ye nækwai Nîmæ Ehuæ kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pæn kin Yesu kimi tikmir minæ
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nîpig kape næviginien e kamni kimæ Bred yame Yis Rirkæk iran ruauæ ipakæ, kini lafet a ririkakun ye nîpig kape næviginien e kamni kimæ Næviærokiniën. ² Kini hae pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakîn mæniwæn swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakîn mæniwæn swatuk meinai kamhagin kin narmamæ.* ³ Kini Setan rimavæn yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamæ twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavæn mægkiar kimi hae pris minæ mine næmehuæ minæ kape mobael kape Nîmæ Ehuæ Kape Kughen, mamharai mhun mæ tukreighan-kin Yesu rivæn ye kwermiria. ⁵ Kini rikiria ragien, kini kimiseighan kin mæ tukhawæh-si pæn mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nægkiariën kapæriæ, mæ tukror, kini mamawhin nîpig yame narmamæ tukharkæk iran, kini reighan-pæn kin Yesu rivæn ye kwermiria.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)*

⁷ Kini nîpig kape lafet e kamni kimæ Bred Yame Yis Rirkæk Iran ruauæ, kini ye nîpig a, narmamæ tukasækeikei mhauh kwaji sipsip tuk næviginien e kamni kimæ Næviærokiniën. ⁸ Kini Yesu rimnokræn kin Pita mine Jon, mîni-pæn tuk

21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

* **22:2:** Næmehuæ minæ kimnharkun mæ tukmæ kimishopni Yesu, narmamæ tukhauh æriæ tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

əriu mə, “Ravən kini mwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviarokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mīmə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin.

¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimmher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviarokinien?’

¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpilig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviarokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviarokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviarokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mīmə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh niniim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mīmə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiyyu tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mīmə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpilig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpilig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpilig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien

mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpərig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipiğ yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nipiğ mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipiğ yakamarə ye nipiğ əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nipiğ yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipiğ a, kimiə min taksəkwətə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

Yesu rima Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nikam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipiğ nakamarar ye kafam nətərigien mamrərig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimi-pən tukun mima, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mima, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenyig, kwasig ikin man rakakə, kini takni m-kisisə mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimmhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nikam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimir nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimi-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipiğ mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” ⁴¹ Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mima, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhayen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasip-pən ye neai muə

22:27: Jon 13:12-15   **22:30:** Mat 19:28   **22:32:** Jon 17:15   **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38   **22:35:** Luk 9:3; 10:4   † **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12.   ‡ **22:42:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikiniyen ye nəmhayen.”

mivəhsi-pən nəsaninien kimi. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə. §

⁴⁵ Nipig rimməhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsəpir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor nakasəpir? Sarha, misəhuak mhəmə nar kirik tukri-pəh niwəhsi-pən wəhsi-pəniēn kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrətə irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rikikir əriə mhaue. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamue mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhəmə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksarai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimmərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Yesu rimməgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptərəkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginin, kini nakhaməpik nau nisə mine kwətəvəh minə mamhauə mə takharaptərəkin Yo uə? ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhəpəh nharaptərəkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in raməhua.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawəniēn kape nap risiə-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mīmə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mīmə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiariēn e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiariēn kape Yermaru yame

§ 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiariēn ye ves 43 mine 44 rirkək. 22:54: Mak 14:53-54

rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

*Narmamə kisarh iakei ye Yesu
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Kini ye nıpig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkın Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətərəkın nımrın kini mhauh, mhani-pən mhama, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarın hah rehuə iran misorlah In.

*Kımnərip Yesu ye kaonsel
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)*

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kın, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərər ye nımrı kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhama, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rımırpen uə nıkam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nıshorpinien. ⁶⁹ Mərig rırıkakun ai taktakun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsanınien mine nısiayen, in e ye nıkar Kughen matuk yame Rəsanın.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhama, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə mın kırık mə tukruə mınıhah in, meinai kımısərig atuaturək nəgkiarın a ye nherin.”

23

*Yesu rımnərəer ye nımrı Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kımısarar mhakır Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarın iran mhama, “Yımısəm mə kwən e in e ramkır kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmər, kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nısərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rımırpen ta mə In king kırık.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rımını-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kırık iran yame ramni mə In rımnakapır loa kırık.”

⁵ Mərig iriə kısıkr-apomh mamhani mhama, “Nıkam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mıfam ikin minə ye Judia, rırıkakun Galili muə meriəji-pə eikın e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmər.”

⁶ Kini nıpig Paelat rımnərig nəgkiarın a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rımnərig mə Yesu rımatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kın Yesu mə tukrıvən mamərəer ye nımrı Herod, meinai ye nıpig a, Herod mın in ramarə Jerusalem.

Yesu rımnərəer ye nımrı Herod Antipas

8 Kini n̄ipig Herod Antipas rimnəm Yesu, rikin rimnagian pik, meinai rimnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimnərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror n̄imtətien kirik. 9 Kini rimnaiyoh kin nəgkiarien ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnərig əmə m̄ipəh n̄horpinien kafan nəgkiarien. 10 Kini jif pris minə mine namhəjoun kape Loa kape Moses kimisərer ye n̄imri Herod mamharuk-pən nəgkiarien ripsaah ye Yesu. 11 Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisərh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat. 12 Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye n̄ipig a, iriu kimiraue kirikiana.

*Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei m̄imhə
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

13 Kini Paelat rimnokrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape n̄amə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə m̄ifam kimnhauə kirikiana. 14 Kini in rimini-pən tuk əriə m̄imə, “Kwən e, n̄imnharəh m̄hauə ramərer ye n̄imrik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye n̄imrimia, kini m̄ipəh nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine nakamharuk-pən iran r̄ipəh norien nəfraksien kin. 15 Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə r̄ipəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimnher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in r̄ipəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. 16 Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai m̄isher-yerhav kin pəh ramvən.”

17 Ye n̄ipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* 18 Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!” 19 (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rimnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

20 Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə. 21 Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

22 Mərig Paelat rimnəgkiar min kimi əriə yame ror kisisər kin, m̄imə, “? Rhawor? ?Kwən a In rimnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rimnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai m̄isher-yerhav kin ramvən.”

23 Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhəvən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. 24 Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei m̄imhə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. 25 Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine n̄hopniyen yermamə.

*Kimikir Yesu k̄ivən mə tukhopni
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

* 23:17: Nəgkiarien ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfraks uə nikam.

²⁶ Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptərəkini, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimia minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nipig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimia nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’ ³⁰ Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə, ‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,
 ‘Əkwətəsuun əmawə.’ (Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nipig
 nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nipig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimə, “Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiarinen kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpigirig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərəkini-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mīmə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nikam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kin mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mīmə, “?Rhawor? Natakmə pawk, mərig nakpəh nisaiyen Kughen. Narpinien e kapətasi in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərəu norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikinen kirik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhaga has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuyəven rirkək iraria. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwərə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mirh rīpəh nəsiəyen, kini nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rinnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nīmraghien kafak ye kwermim.” Nīpig rinnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nīpig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rinnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “! Nəfrakisien, kwən a In yemə atuutuk!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nīpig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nīmagiria. ⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nīpıraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim nīprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nīmraghien ratuutuk, kini in yermamə kirik yame rinnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin nīprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu nīprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nīpig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nīpıraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəg kapier a. Kini misəm mə Josef rinnhawor pən iran mine mərəhu nīprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nīpıraovin minə a kimnharerig-pən yerkwənu mə tuksor apnəpeinə ye nīmar nai minə tiksın mine pomad yame nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye nīprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rimiragh min ye nīmhayen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nīpıraovin minə kimnhavən apa ye nəpəg kapier, mhapik nar pien-pien yamə mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nīpig kimnhauə ipakə tuk nəpəg kapier, misəm kapier yame kimnətapig kin ye nəpəg kapier, mərig kinəsua ta kin. ³ Kini kimisauru-pən imə ye nəpəg kapier, mhapəh nisəmien nīprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətərig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame

rhawən maməsia. ⁵ Kini nīpian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In ruirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarinen yame rimini-pre tuk əmiə ye nīpig yame rinamarə apa Galili mīmə, ⁷ Narimnar minə e tukasəkeikei mhaūə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yəkvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nīpig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei mamragh min.’ ”

⁸ Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarinen a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəəg kapier, mhavən mhani-pən narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nīpiraovin yamə mine kimnhani-ərhav narimnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisin Jemes, mine nīpiraovin minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəəg kapier. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarinen a, khamə nəgkiarinen armər kirik yame nīpran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mərig Pita rərər maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmır mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig nīprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rarar mīrerig mivən yerkwānu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimivəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nīpig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək mīravən yerkwānu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwānu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nīpig iriū kwəriwək mīravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivan ipakə tuk əriū, mīrhəriwək kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nīrhirkunien mə pa irisir miriū krhəriwək, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriū.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriū mīmə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərer, rikiriū rəpou. ¹⁸ Kini iriū kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mīmə, “Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nīpig yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriū mīmə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mīrəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarinen minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰ Mərig kapəmawə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loə kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nīpig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəmawə nərigien skai iran mə In tukriisın əmawə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəmawə. ²² Nar kirik min, nīpiraovin tiksın irəmawə kimisor əmawə yaksakur tuk nəgkiarinen kirik. Towei, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nīpran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelə mir kiraru kirəni-pə tuk əmawə mīrəmə, “Yesu ramragh.” ’ ²⁴ Kini kapəmawə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nīpiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk naniyen nəfrakisien ye nəgkiarinen yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhayen ye nıpran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?” ²⁷ Kini Yesu rimmhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriü kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimmor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimmamhoprai-pə huvə Nəgkiarinen kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərər miratərhav aikin a mirarərig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriü kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksin min kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Səmon Pita rinəm ta.” ³⁵ Kini iriü kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriü kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimmhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarinen a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor nakamhagin məkneikin? ? Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrin aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarinen a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə kharəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimmamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimmayoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməəm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nimiriə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarinen e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarinen minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun niprai nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarinen yame raməmir ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tukSOR ahas pən

kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmhəyen ye nıpran meriaji mimhə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nımhəyen.’
⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kimiə nimisəm narımnar minə e, kini takhani-ərhav atuaturuk nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror.”

Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rivəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³ Kini nıpig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriü kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhinyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmır ta. * Nəgkiarien e rimnamarə iriü Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriü Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar appapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarien a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen

* **1:1:** Nhad pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarien." Em-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46

† **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8

əriə[†] kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkkeiyein In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiria ragien tukun, mishatəta ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarient a rimaue yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimirimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramaute-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfraksien.

¹⁵ Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinərə rerin ta.’ ”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramaute-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramaute-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfraksien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nəmehua minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet[§] tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in rəpəh nerkwaiyien kin, mərig rimini-pən atuatuk əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ? Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tıpəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien

[†] **1:11:** Yesu rimaue pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfraksien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16

1:17: Rom 5:21 **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 **§ 1:19:** Lifaet in yamehua kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpın nəgkiarinen kapəriə mımə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmıə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpırig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nırisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narımnar a rımnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nıkar nu Jodan pən- apa ikin Jon rımnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rımnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mımə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukrırisin ta narpınien kape norien has mınə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yımnəməvsao kin kimi əmıə mımə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik mın aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpırig rapita yo. Meinai nıpig yımıpəh hanə narhayen, In rınarə rerin ta.’ ³¹ Nıpig yo yımnəməvsao kin In, kini yo mın meinein mə In pa; mərig yımauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənəərəus mınə kape İrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rımnərəer-ərhav mamni mın mımə, “Kughen rımnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nıpig yımnəməvsao kin in, yo mın yımnəinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rımını-pə tuk yo mımə, ‘Takəm Nanmın kafak tukreiwayıu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmın Rhakə.’ Kini ai, yımnəm Nanmın Kape Kughen rısi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meıwayıu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yımnəm atuatuk nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mımə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rımırpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rımavən mın apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mımə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimıwərig nəgkiarinen a, mwərer, mırakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rımə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini irıu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarinen e rabae, nıpran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rımını-pən tuk əriu mımə, “Pəh krhıvən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini irıu kimırakwasig kin, mırhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mırh rıvə, irisir mın kimnarhəmır mırherıajı rəpıgnəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rımnərig nəgkiarinen yame Jon rımını marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rımavən məm piaunı Saemon, rikır mırəuə, kini mını-pən tukun mımə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarinen e Mesaea, nıpran rımə “Kristo,” yame Kughen rımırpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikır Saemon mıravən mıwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mımə, “!k e Saemon, kwajıkovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’ ” (Nhag e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarinen kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rımırpen Filip mıne Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mimə, “Yuə mikwasig kin Yo.”

⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mimə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarinen kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rimə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to ripəh nisi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rimə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rimnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mimə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yimnəm ik nakamkwətə ye tikimkimini nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rimə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nipig nimnamkwətə ye tikimkimini nai? Ik takpiəm nar ehuə minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mini min mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkweg, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a.

³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rimə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nipig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuktərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik

1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “tikimkimini nai kirik kamni kima fig;” kwəkwən rheikan. **1:51:** Jen 28:12 * **2:6:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisiser.”

nimməəhu karin yame rhuə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nimmətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nimmətien yame In rimməkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timtim iran.

Yesu rimməkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimneiwayiyo mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimmhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməkə ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəmakin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” (Sam 69:9)

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nimmətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisiser kin, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisiser əmə?”

²¹ (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimmətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to ripəh nini-pəniyen nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nıpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rımner-pə kin ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmırien tuk Ik, nakpipəh norien nımətətin mınə e.”

³ Kini Yesu rhorpın nəgkiarlen kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kiraru kin, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rınərig nəgkiarlen a, rakur, maiyoh In mımə, “? Yermamə tukrhawor-pən iran mıne marha yame ror kiraru kin? To rıpəh nırerig-pən-minien ye tıp mama, marha mın.”

⁵ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə rıpəh narhayen ye nu mıne ye Nanmın kape Kughen, tukrıpəh nıvənien maməə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameımək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rırkun norien nanmı yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarlen kafak yame yımını-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi mın.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nımətəg. Nımətəg ramavən, mamvən ikın yame rorkeikei mə tukrıvən-pən ikın. Nakərig nımətəg ramavən, nakeinein mə ramsıpkəa, uə ramvən hıə. Kini ye norien kirikianə əmə mın, narmamə khapəh nısəmıen Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mıne kasarha wi mın.”

⁹ Mərig Nikodimas rımını-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pık. ?Tukrhawor pən iran mıne mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narımınar mınə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə mınə yakharkun narımınar mınə mamhani-ərhav, mısəvsəo kin narımınar yamə yakwəsəm ta. Mərig kımıə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarlen kapəməwə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narımınar kape tokrei tanə, mərig kımıə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarlen. Tukmə ror məkneikın, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarlen ye nıkarın kape narımınar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rıkək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pısın əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meıwayıu-pə, mırkun nəvsəoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rımınarə ye tıpəvsık, mıruk haktə nar yame rımınor mısıgovın snek kin, mıruk haktə ye nai.*” Kini ye norien kirikianə əmə mın, tukruk haktə mın Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mıne kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nımraghien rerın. ¹⁶ Ror məkneikın meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımıtanə mher-pə kin Yo, Tını kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mıne kashatətə irak, tukhapəh

3:1: Jon 7:50-51; 19:39-42   **3:3:** Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18   **3:5:** Esik 36:25-27; Efes

5:26; Taet 3:5   **3:8:** Esik 37:9   * **3:14:** In apa kupan Moses rımikir ərhav nəmə Isrel ye kwermı nəmə İjıp, mərig nəmə Isrel kımnhani hah Moses mıne Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mıne kasəkwəpəh, kımısas ərıə. Kini narmamə yamə mıne kısarha-pən məssm nar yame ramsıgovın snek, yame Moses rımırık haktə, kamhamragh. Mərig yamə mıne khapəh nısarha-pənıen mısəm nanmı snek, kamhamhə. Əm-rı stori ye Nam 21:4-9. İkin e Yesu ramnı mə snek ramuh nuhpıkenıen kın nəmıhayen kape Yesu ye nai kamarkwəo kin. Kımırık haktə in, kını narmamə yamə mıne kısarha-pən mısəm, kamhamragh.   **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24

nhamhøyen, mærig tukhavəh nimirghien rerin. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mærig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

¹⁸ “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniēn narpinien kimi əriə; mærig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyēn nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mærig iriə khapəh nisorkeikeiyēn nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpiēn, meinai nipiḡ m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰ Narmamə yamə mine kasor norien has kasəmakin nikakien. To khapəh nhavəniēn aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹ “Mærig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mha-joun mə naha nhagin yamə kasor, kasor ye nəsaniniēn əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməḡkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³ Mærig ye nipiḡ a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴ Ye nipiḡ a, kipəh hanə nivəhsi-pəniēn Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravvən mə tukror narmamə khapəh nisəmkmikien ye nimir Kughen.

²⁶ Kini kimnhavən misəm Jon mhama, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimirərer-ərhav min-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rimini-pən tuk əriə mīmə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yamə Kughen ravəhsi-pən nəsaniniēn kimi əriə tuk norien.

²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mīmə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mærig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yamə tukrarkurək ye piraovın kirik, piraovın a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipiḡ tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yamə tukrarkurək, yo e in kirik yamə yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpipiḡ rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yamə ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpipiḡ rapita narmamə m-fam. Yermamə yamə ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rikun əmə niniyēn narimnar kape tokrei tanə. Mærig yermamə yamə ramsi-pən ye rao ye neai In yerpipiḡ rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyēn narimnar yamə rimnəm minərig ta, mærig narmamə khapəh nhaniyēn nəfrakisien iran. ³³ Kini mærig yermamə yamə ravəh kafan nəḡkiariēn kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəḡkiariēn yamə Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror

mækneikin meinai yermamə yame Kughen rimmher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarjen kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermən. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimmraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimmraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarjen mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimmor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipiğ Yesu rimmərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mīrərig-pən apa Galili.

⁴ Rīmə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rīmivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rīmikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimməriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwēiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimmri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukririk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimmamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimi-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipiğ kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimmri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipiğ m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimmraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kɪni pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək.
¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kɪni yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kɪni pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwɪrkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nipig ramuə - kɪni ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin nɪprai yer-mamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kɪni pian a rini-pən tukun mɪmə, “Yo yakwɪrkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kɪni nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprαι fam nɪprai nəgkiarieren minə kimi ətawə.”

²⁶ Kɪni Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kɪni pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mɪmə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nɪmrighien kafak mamni-pə tuk yo. ? Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kɪni narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhama, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhama, “?Rhawor? ?Tukmə ror yer-mamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimnher-pə kin Yo yakuə, kɪni nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kɪni yakamor fam wok yamə minə In rimnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

* **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 **4:26:** Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

³⁵ “Sətərig-ru kin nıprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nıpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarinen, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nıpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarinen kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nıpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarinen kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarinen kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamherpre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarinen kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwaı nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nıpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeıkeı kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nıpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsəoyen yame ik nımını-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarinen, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh mırəgh narmamə ye tanımtanə.”

Yesu rımnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rımnamarə mivəh ta nıpig kiraru, kini ai mıtərhav mivən [ıman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rımnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiayen In.”) ⁴⁵ Kini nıpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narımnar yame In rımnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rımvən min apa taon e Kena, ye provins Galili. İkin a kupan, In rımnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rımnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeıkeı kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nımhəyən rıneriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mımə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nımtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rımə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə mıravən mıwəm tamə rımhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “İta. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rınəsənın ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarinen kape Yesu, mırerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nıpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rınəsənın.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Rimnəsanin ye naha nīpig atuaturuk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nīpig atuaturuk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfraksien ye Yesu. ⁵⁴ In e nīmtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nīpig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² İpakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarinen kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nīpərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nīmriə rīpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nīpig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nīpig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmīr, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mīmə, “?Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mīmə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukriəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nīpig tukramkiu-kiu. Nīpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nīmhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini rīpəh natuaturukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nīmhakuə ye nīpig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rimnor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nīmhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehua kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Eh-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsahpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mīmə, “Kwən e yame rimnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rimik Kughen ramor wok nīpig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nīpig m-fam.”

* **5:4:** Nəgkiarinen ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfraksien nəgkiarinen ikin e, uə nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10

¹⁸ Yesu ramægkiar mækna, nəmehuə kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimmakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əria mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə, Ji Kughen reinien norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pəniēn nimraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əria. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimirəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimmher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiariēn, kini mamhatətə ye Kughen yame rimmher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimraghien rerin. Nipig tukrəer ye nimir, jakpəh nivəhsi-pəniēn narpiniēn kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimhəyen muauə ime nimraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhamhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiariēn kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiariēn kafak tukhavəh nimraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaniniēn mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakamægkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriēn. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhamhə ta tuksərig nəgkiariēn kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatur tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimhəyen masərer ye nimir e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniēn.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniēn əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatur, meinai yakpəh narkutiēn mə jakor əmə ye kafak nəsaniniēn. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimmher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiariēn kafak ripəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən

m̄n kirik aikin yame ram̄rer-ər̄hav mamor əpu Yo. Kini yakirkun m̄ n̄gkiar̄ien yame ramni irak in n̄frakisien. ³³ Apa kupan, n̄m̄sher-p̄n narmam̄ tiks̄in khav̄n mis̄əm Jon Baptaes mis̄aiyoh-p̄n in m̄ Yo pa. Kini in rim̄ini n̄gkiar̄ien əfrakis irak. ³⁴ M̄rig yakp̄h n̄t̄er̄igien kin n̄gkiar̄ien kape yermam̄ kirik m̄ tukr̄ini m̄ Yo pa. M̄rig yakamor n̄kw̄nem̄ī kin n̄gkiar̄ien kape Jon, m̄ takhani n̄frakisien iran p̄h Kughen tukr̄iv̄h m̄iragh əmīa. ³⁵ Nhajounien kape Jon in r̄əmhen kin laet. Ram̄sīa makak huv̄. Kini rikim̄īa ragien tukun kape n̄ipig kwakw̄. ³⁶ M̄rig kafak wok ror n̄rkunien m̄ Yo e pa, rapita yame Jon rim̄nor. Rim̄ik rim̄iv̄hsi-p̄ wok e kimi Yo, m̄ jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ər̄hav Yo, mamor əpu Yo m̄ Rim̄ik rim̄nher-p̄ kin Yo. ³⁷ Kini Rim̄ik yame rim̄nher-p̄ kin Yo, In m̄n ramni-ər̄hav Yo. Ramni-ər̄hav pawk Yo, nakhap̄h han̄ n̄is̄er̄igien n̄əkwan. Kini nakhap̄h han̄ n̄is̄emien n̄im̄rin n̄ipig kirik. ³⁸ N̄gkiar̄ien kafan rik̄ək yerkim̄īa, meinai kim̄īa nakhap̄h n̄ishat̄ət̄əyen irak - Yo e yem̄ Kughen rim̄nher-p̄ kin Yo.

³⁹ “Kim̄īa nakas̄v̄heikin pik n̄gkiar̄ien min̄a ye N̄kw̄kw̄ kape Kughen, mamhani n̄frakisien iran, meinai naksorkeikei m̄ tukr̄iv̄hsi-pre n̄im̄raghien rer̄in kimi əmīa. M̄rig s̄er̄ig-ru, n̄gkiar̄ien min̄a ye N̄kw̄kw̄ kape Kughen kas̄əgkiar irak kini mamhani-ər̄hav Yo. ⁴⁰ M̄rig kim̄īa nakas̄p̄h nhaūəyen tuk Yo, m̄ takhav̄h n̄im̄raghien rer̄in.

⁴¹ “Yakp̄h n̄er̄igien m̄ narmam̄ kas̄əgn̄gin Yo ūa n̄ikam. ⁴² M̄rig Yo yakirkun huv̄ əmīa. Kini yakirkun huv̄ m̄ norkeikeiyen kape Kughen rik̄ək yerkim̄īa. ⁴³ Yakm̄v̄h nehūəyen kape Rim̄ik mūa, m̄rig kim̄īa nakhap̄h nhav̄hyen Yo yerkim̄īa, kini rikim̄īa r̄ip̄h nagienien tuk Yo. M̄rig tukm̄a yermam̄ kirik rūa ye n̄asaninien əm̄ kafan, takhav̄h in, rikim̄īa ragien tukun. ⁴⁴ N̄ipig m-fam əgkap kim̄īa naksorkeikei m̄ narmam̄ tukamhani vi vi əmīa, m̄rig nakhap̄h n̄is̄arkutien tuk norien yam̄ mine Kughen, yame In pis̄in əm̄ In Kughen, tukr̄ini vi vi əmīa tukun. Tukm̄a nakas̄er̄ig əm̄ n̄er̄igien kape narmam̄, to nakhap̄h nhaniyen n̄frakisien irak.

⁴⁵ “M̄rig p̄h rikim̄īa tukr̄ip̄h n̄s̄ikien m̄ yakamni hah əmīa ye n̄im̄ri Rim̄ik Kughen. N̄ikam. M̄rig Moses e naks̄ər̄hu-p̄n t̄im t̄im n̄er̄igien kap̄mīa iran, in e ramni hah əmīa ye n̄im̄ri Kughen, ⁴⁶ meinai to kim̄īa nakpihani n̄frakisien ye Moses, m̄ipihani m̄n n̄frakisien irak, meinai Moses rim̄n̄əvsao kin Yo. ⁴⁷ M̄rig kim̄īa nakhap̄h nhaniyen n̄frakisien ye n̄gkiar̄ien yame in rim̄irai; ror p̄n, ror neineinien tuk əmīa tuk nhaniyen n̄frakisien irak.”

6

Yesu rim̄iv̄h n̄aviḡinien rik̄ask̄h, mor r̄ipsaah, mam̄aviḡin narmam̄ khap-saah kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narim̄n min̄a a, Yesu rim̄n̄vīəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kim̄a Lugun Taebirias. ² Kini narmam̄ khapsaah kim̄nhakwasig kin, meinai kim̄is̄əm n̄imt̄ət̄ien r̄ipsaah yam̄ mine In ramor tuk nor-huv̄əyen narmam̄ yam̄ mine kamhamh̄. ³ Kini Yesu rim̄nhakt̄ə fiak ye tukwas, mis̄əkw̄t̄ə irīa kafan narmam̄ min̄a. ⁴ Ye n̄ipig a, lafet kirik kape n̄əm̄ Isrel, kamni kim̄a Pasova, ruaūa pak̄a.

⁵ Kini Yesu r̄ivaag pir̄ə n̄əm̄ narmam̄ khapsaah kamhaū. Kini raiyoh Filip mim̄a, “?Tukhav̄h hīa n̄im̄ri bred r̄əmhen tuk narmam̄ min̄a a?” ⁶ Yesu

ramægkiar mæknakin mə tukrəm-ru nhatətøyen kape Filip, mærig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen watu* ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimmor kin bale, mine kəmam kiraru. Mærig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirkikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən ramhen kin yame iriə kisorkeikei mə tukсэн.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimmor kin bale, iriə fam kirkirip, mærig kimmhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksin. Kini narmamə kape Yesu minə kimmhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Kimisəm kimisəm nimtatién yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimmhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə min ye tukwas, maməmir In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimmhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mærig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsuaə mhavirə ye lugun, mhamə tuk səviəfugin-pən ye Kapaneam.

¹⁸ Kini nimətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsuaə mamhəvən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu, mamuaə ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mærig In rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginién. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimmhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksin yamə mine kimməsəmir iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mə bot kirkikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimmhavən ye bot a, mærig Yesu rimipəh nivənién iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksin kimmhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsuaə ye bot minə tiksin, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksin, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nimraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nimnhawor-pən iran mine muə eikin e?”†

* 6:7: Nægkiarién kape Gris ramni mə “tu handred denari.” 6:9: 2 King 4:42-44 6:14: Dut 18:15-19 6:15: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 † 6:25: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinién nəgkiarién ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nimauə naghən?”

²⁶ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ pæh nien mæ nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimtätien, mærig nakasarha-kin Yo meinai nukimisæn bred, tipmiæ ræsiis. ²⁷ Mærig ripæh nihuvøyen mæ kapæmiæ nasaninien tukirrkæk tuk nivæhyen bred yame pæh nien mæ tuk tu tukrahas mirkæk. Kimiæ takasækeikei masæmnhakw tuk nivæhyen bred yame ramaræ rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamæ na-jakvæhsi-pre kimi æmiæ. Yo e Ji Yermamæ, Tatæ Kughen, rimnhajoun mæ rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriæ kimisaiyoh In mhama, “? Naha norien yamæ mine Kughen rorkeikei mæ kimawæ jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimiæ takasækeikei mishatætæ irak, mæ Kughen rimnher-pæ kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriæ kimisaiyoh min In mhama, “?Mærig Ik takor naha nimtätien mæ kimawæ jaksæm kini yakshatætæ iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawæ minæ kupæn kimiseriwæk ye tipævsik, iriæ kimisæn ‘mana.’ Nægkiarinen kirik ye Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ, “‘In rimivæhsi-pæn bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai mæ iriæ tukasæn.’ (Eks 16:4)”

³² Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ, pæh nien mæ Moses atuk e rimivæhsi-pre næviginien yame ramsi-pæn ye rao ye neai, mæ taksæn. Kafak Tata e in e ravæhsi-pre næviginien æfrakis yame ramsi-pæn ye rao ye neai, mæ kimiæ takasæn. ³³ Mærig in ai bred kape Kughen, in e yermamæ yame ramsi-pæn ye rao ye neai mameiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ. Kini bred e in e ravæhsi-pæn nimraghien kimi narmamæ ye tanimtana.”

³⁴ Kini iriæ kimnhani-pæn tukun mhama, “Yemasur, væh-sipæh bred e kimi æmawæ kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yo e, yo Bred yame ravæhsi-pæn nimraghien. Narmamæ yamæ mine kamhauæ tuk Yo, to khapæh min nisæmkærvøyen. Kini narmamæ yamæ mine kashatætæ irak, to khapæh min nisakwækwøyen. ³⁶ Mærig Yo yimini-pre ta tuk æmiæ mæ nakasæm pawk Yo, mærig nakhapæh nishatætøyen irak. ³⁷ Narmamæ yamæ minæ kafak Tata ravæhsi-pæ æriæ kimi Yo, iriæ tukhauæ tuk Yo. Kini narmamæ yamæ mine tukhauæ tuk Yo, to yakpæh nher-yerhav-yen kin æriæ tuk nipig kirik.

³⁸ “Meinai pæh nien mæ Yo yimasi-pæn ye Rao ye Neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ mæ jakor æmæ narimnar yame yo yakorkeikei. Mærig yimauæ mæ jakor narimnar minæ e yame kafak Tata rimnher-pæ kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripæh norkeikeiyen mæ jakæpkærhav ye narmamæ yamæ minæ In rimnhæhi-pæ æriæ kimi Yo. In rorkeikei mæ, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamæ minæ e tukhamragh min ye nimhøyen kapæriæ. ⁴⁰ Mærig in ai kafak Tata In rorkeikei mæ narmamæ m-fam yame kamhavaag-pæ tuk Yo e Tini, mishatætæ irak, tukhavæh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamæ minæ e tukhamragh min ye nimhøyen.”

⁴¹ Næmehua kape Isrel kimisarig nægkiarinen yame Yesu ramni mæ In Bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai, meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pæn tuk æriæ minæ mhama, “Ah. Kwæn e in Yesu, ji Josef. Kitawæ kharhun kafan tatæ mine mama. ?Rhawor e ramni mækneikin mæ In rimasi-pæn ye rao ye neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Rikimiæ tukripæh næsikien mæknenkin.

⁴⁴ Tatæ Kughen yame rimnher-pæ kin Yo, to ripipæh nivipæyen yermamæ kirik

ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarinen yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’

(Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimirin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimiraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimiraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarinen a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine miəvəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisəniən niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimiraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimiraghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuutuk mə narmamə tukasəkeikei misən niprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimiraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimiraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimiraghien. Kini Yo yakvəh nimiraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimiraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimiraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarinen e nipig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarinen e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarinen e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarinen?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor? ? Nətərigien kapəmīə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ? Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pəniən nimiraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nimiraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarinen minə e yakamni-pre

tuk əmiə, iriə nəgkiarrien yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksın eikın e, nakhapən nishatəyəyən irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nırıkakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rımə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rıpipəh nıvi-pəyən yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rıpəh nuəyən tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nıpig a, narmamə kape Yesu khapsaah kımisəpəh In, mhəpəh nhakwasıgıen kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rımnaiyoh kafan narmamə twelef mımə, “?Rhawor irəmiə? ? Kımıə mın nımnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rımını-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarrien ravəhsi-pə nımraghien rerin. ⁶⁹ Kini kımawə yakshatətə iram, mınharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Kımıə e narmamə twelef kafak. Yo e yımırpen əmiə. Mərig kımıə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mın kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasıgıen ikin, rımneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rımnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasıgıen ikin ye narımnar minə a, Yesu rıpəh norkeikeiyen mə tukrıvən yerkwənu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun əpsapis tukun mə tukshopni. Kini rırerıg mın mıvən ye provins Galili. ² Mərig nıpig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kımə “lafet kape nıvəhsi-haktəyən nımə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kımnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikın e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nımtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rıpəh nerkwəıgıen kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nımtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nımri narmamə khapsaah ye nıpig kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar əpnəpig mə iriə naorahini atuətuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Rıpəh hanə norien nıpig kafak. Mərig kımıə nakharkun nisorien nar ye nıpig əpnəpig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nısəmkiəyən əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei məsəmakin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rıpəh natuatukien. ⁸ Kımıə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nıvənien, meinai rıpəh hanə norien nıpig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmır əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kımə “Nıvəhsi-haktəyən nımə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kımısəkupən mhavən ye lafet a, kwasıgıen ikin, Yesu rıpıvən. Mərig In rımnaiyu əpsapis əmə, mə narmamə tukhapəh nısəmien.

¹¹ Kini nāmehuā kape nāmā Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakīn In, misaiyoh apnāpīg əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mērig tiksīn khamə, “Nīkam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mērig iriā kharəh nisəvsao-ərhavayen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nāmehuā kape nāmā Isrel kisərig nēgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuā kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nāmehuā kape nāmā Isrel kimisərig nēgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rimnhawor mīrkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuā kirik kapətawə rimipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriā mə, “Nēgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriā ramskai mə tuksor narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nēgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriā nehuəyen, iriā kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriā. Mērig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rimivəhsi-pre loa kimi əmiā, mērig yermamə kirik rikək iramiā ramari-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiā naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nēgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rimə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriā mīmə, “Yo yimnor nīmtətien kirikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiā fam tukun. ²² Mērig kimiā min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, ramari-pən loa kape Moses. (Mērig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rimirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mērig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mērig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiā nīpīg yakamor huvə nīprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkriien wok yame yakamor ye nērigien əmə kapəmiā, mērig taksəkir kafak wok ye nērigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nīpīg a, nāmə Jerusalem kimisaiyoh əriā minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nāmehuā minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mērig sām-ru. In ramni-ərhav nēgkiarien ye nīmri narmamə, mērig nāmehuā minə kharəh nhani-pəniēn nar kirik tukun. ?Tukmə ror nāmehuā minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mērig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mērig nīpīg Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nīpīg a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuā kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiā nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mērig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nērigien kafak. Mērig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien.

Kimiä nakseinein In, ²⁹ mærig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pæn iran. Kini In rimnher-pæ kin Yo.”

³⁰ Yesu ramægkiar mæknakin, khamæ tukharaptærækin In. Mærig yermamæ kirik rikæk yame tukraptærækin In, meinai ripæh hanæ norien nipig kafan.

³¹ Mærig narmamæ khapsaah kimnhani næfrakisien iran mhamæ, “Tukmæ ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mæ tukrher-pæ kin, meinai kimini mæ nipig Kristo tukramuæ, tukror nimtætien khapsaah. Kini yermamæ rikæk yame rikun norien nimtætien ripsaah rapita In.”

Mobael yamæ mine kasarha tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen kimnhauæ mæ tukharaptærækin Yesu

³² Kini Farisi minæ kimisærig narmamæ khapsaah kisæsiwæn-æsiwæn masævsao kin Yesu. Kini Farisi minæ mine jif pris minæ kimisher-pæn kin mobael yamæ mine kasarha tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen mæ tukharaptærækin Yesu. ³³ Kini Yesu rimæ, “Yo jakamaræ kitawæ-mkimia kape nipig kwakwæ æmæ. Kwasig ikin, jakrærig-pæn min tuk Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mærig to nakhapæh nisæmien Yo; meinai ikin yakamvæn ikin, kimia to nakhapæh nhavænien ikin.”

³⁵ Kini næmæ Isrel kimisaiyoh æria minæ mhamæ, “?In rimæ tukrivæn hiæ, mæ to kitawæ khapæh nisæmien In? ?Rimæ tukrivæn mæm kwænæræus kape næmæ Isrel yamæ mine kisaræ iriæ næmæ Gris apa tanæ pisin pisin minæ, mamhajoun min næmæ Gris uæ? ³⁶ In rimini mæ ye nipig a, kitawæ tuksarha-kin In, mhapæh nisæmien In, meinai kwænmhan yame In tukrivæn ikin, to kitawæ khapæh nhavænien ikin. ?Nægkiarien e, nipran ramni mæ naha?”

Nu yame ravæhsi-pæ nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor næviginien yame in rehuæ rapita næviginien tiksins kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnærer ye nimri narmamæ mamokræn apomh mimæ, “Yermamæ yame rinækwakwæ, pæh in ruæ tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Yermamæ yame rhatætæ irak, ræmhen kin nimri nu yame ravæhsi-pæn nimraghien ramkwor-kwor mhaktæ mokrig yerkin mamaiyu.’ (Aes 44:3)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, mamægkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivæhsi-pæn kimi narmamæ yamæ mine kashatætæ iran. Mærig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripæh hanæ nuæyen tuk narmamæ, meinai Yesu ripæh hanæ nivænien ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamæ kimisæwhai kwhen kapæria tuk Yesu

⁴⁰ Yesu ramægkiar mæknakin, narmamæ kimisærig, kini tiksins kamhani mhamæ, “Kwæn e in profet kape Kughen yame profet minæ kimnhani mæ tukruæ.”*

⁴¹ Kini tiksins khamæ, “Kwæn e in Kristo.”

Mærig tiksins khamæ, “Nikam. ?Nakhamæ ta mæ Kristo tukrisi-pæn apa Galili uæ? ⁴² Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ Kristo tukramækeikei misi-pæn ye kwænæræus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror makneikin, narmamæ kimisæwhai kwhen kapæria tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksins khamæ tukharaptærækin In; mærig yermamæ kirik rikæk yame tukriraptærækin In.

7:29: Mat 11:27   **7:30:** Mat 26:18   **7:31:** Jon 2:23; 4:48   **7:32:** Jon 7:45-48   **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17   **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17

7:39: Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33   * **7:40:** Em-ru Dut 18:15. Moses rimini mæ profet kirik min tukruæ ræmhen kin in.   **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

45 Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptərəkinien Yesu mhakir mhauə?”

46 Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptərəkinien In meinai yermamə kirik rīpəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

47 Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rīmivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? 48 ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. 49 Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasərə ye narpinien kirik.”

50 Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rīmavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mīmə, 51 “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarien kafan, misəm atuətuk naha nhagin yame rīmnor.”

52 Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuətuk mə profet a kape Kughen to rīpəh nīsi-pənien ye Galili.”

53 Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

8

1 Mərig Yesu rīmnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu rīpəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

2 Kəni rikwamer kin, Yesu rīrerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərər ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. 3 Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nīmri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rīmnarip iriū yerman pisin. 4 Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rīmnarip iriū yerman pisin. 5 Moses rīmnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramarip-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

6 Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame rīpəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmīr, mamrai-pən nar ye nīmoptanə kin kwənkwaī kwermīn.*

7 Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərər, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” 8 Kini In məmrəmīr min mamrai-pən nar ye nīmoptanə.

9 Kini iriə kimisərig nəgkiarien kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə

7:50: Jon 3:1 † 7:53: Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman.

Keinein mə Jon rīmīrai əfrakis, uə yermamə kirik rīmnəsik-əpnis-pən ye nəgkiarien kape Jon. * 8:6: Rikimīə tukraməsik mə Kughen rīmīrai-pən Natuakamien Ten ye kapier kin kwermīn. Eks 31:18; Dut 9:10. 8:7: Dut 17:7; Rom 2:1,22

Yesu mine pian ai kawəmir. ¹⁰ Kini Yesu rheximter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimi-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kəmhakwasig kin Yo to khəpəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nikakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-ərhav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien rıpəh nəerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mimə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarien kafak in tukramərer tımtım, meinai Yo yakırkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mırkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kimru Tatə Kughen yame rınnher-pə kin Yo, kapəmrı nəkirien kirikianə əmə. ¹⁷ Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kıraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.”

(Dut 19:15)

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rınnher-pə kin Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tımtım.”

¹⁹ Kini kimisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rımə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimi nəgkiarien a nıpig in rınnamhəjoun narmamə apa ikin kamərhə-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən mirəptəəkın In meinai rıpəh hanə norien nıpig kafan.

Yesu ramni mə In rımasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimi-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nıpig kirik, jakırkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nıpig takhamhə, narpinien kape təvhəgə has kapəmiə tukraməmir irəmiə. Kimiə nakseinein nhəvənien aikin yakamvən ikin.”

²² Nıpig rimi məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehua kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhəvənien aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhəpni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rırpın nəgkiarien mimə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meıwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhəgə has kapəmiə tukraməmir irəmiə. Tukmə nakhəpəh nhaniyen

nəfrakisien mə yo e Kristo, niþig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimi-ni-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye niþig yame yimirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narimnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehuə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarrien yame Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarrien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarrien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə kharəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen.

²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Niþig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipharkun mə nəgkiarrien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarrien yame Rimik ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In riþəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pişin. Meinai niþig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarrien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mima, “Tukmə nakharaptərakin tim tim nəgkiarrien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuaturuk e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukrişisin əmiə nakhapəpiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə kharəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirişin əməwə yakhapəpiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, marmaptərakin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to riþəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape niþig m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrişin əmiə, jakrişin əfrakis əmiə nakhapəpiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swaturuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakharəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarrien. ³⁸ Yo yakamni narimnar minə e yame yimməm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rimtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimi-ni-pən tuk əriə mima, “To riþi mə kimiə kwənərəus atuaturuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə riþləmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarrien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimi-ni-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim riþəh norien məknenkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuaturuk kapəmiə.”

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24   **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32   **8:31:** 2 Jon 1:9   **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1   **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9   † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni nə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen noma Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuyen kapəria, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək.   **8:35:** Gal 4:30   **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10   **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9

Kini iriæ kimmhanti-pæn tukun mhamæ, “Pæh nien mæ kimawæ e kwajikova kape swatuk. Kughen pisin æmæ In rimimawæ.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “To riþi mæ kapæmiæ æfrakis e tata Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pæn iran, muæ eikin e. Pæh nien mæ yimauæ ye kafak nærigien. Mærig yimauæ meinai In rimmher-pæ kin Yo. ⁴³ ?Mærig rhawor e nakhapæh nharkunien niprai nægkiarien kafak? Meinai nakhapæh nisorkeikeiyen mæ taksærig nægkiarien kafak.

⁴⁴ Kimiæ, norien kapæmiæ ræmhen æmæ kin rimimiæ e Setan. Kini nipig m-fam naksorkeikei mæ takasor nækwæn. Norien kafan yame in rimirikakun mamor ramor hanæ. In yermamæ kape nhopniyen yermamæ. In ramæmækin næfrakisien, meinai næfrakisien rikæk iran. In rameikuæ mæknakin meinai in a norien hanæ kafan. In yeikuæ, mine tatæ kape neikuæyen. ⁴⁵ Mærig Yo yakamni-pre æmæ nægkiarien æfrakis tuk æmiæ. Ror pæn, nakhapæh nhaniyen næfrakisien ye kafak nægkiarien. ⁴⁶ Yo yakpæh hanæ norien norien has; ror pæn kimiæ kirik ripæh hanæ næm-pæ-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nægkiarien æfrakis tuk æmiæ. ?Rhawor e nakhapæh nhaniyen næfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamæ kape Kughen kasor nækwai Kughen; mærig pæh nien mæ kimia kwajikovæ minæ kape Kughen, nakhapæh nisorien nækwæn.”

Yesu In yerþirig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini næmehuæ kape næmæ Isrel kimishek In mamhani mhamæ, “! Man! Yakwæsæm æpu ik, mharkun mæ ik pa. Ik nakæmhen kin yemæ Sameria kirik yame nanmin has ramærer-pæn iran.”

⁴⁹ Mærig Yesu rimæ, “Nanmin has rikæk irak. Mærig yakamsiai Rimik; kini kimiæ nakhapæh nhasiayen Yo. ⁵⁰ Yo yakpæh narkutien mæ nhagik tukrehuæ; mærig yermamæ kirik aikin yame ramarkut mæ nhagin tukrehuæ. Kini In tukripiækir narmamæ m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ yermamæ yame ramor kafak nægkiarien to ripæh nimhøyen tuk nipig kirik.”

⁵² Kini næmehuæ kape næmæ Isrel kimmhanti-pæn tukun mhamæ, “! Yakwænharkun ai taktakun mæ nanmin has ramærer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhæ, kini profet minæ kimmhamhæ min, mærig Ik nakamni mæ yermamæ yame ramor nækwam to ripæh nimhøyen tuk nipig kirik. ⁵³ ?Nakmæ Ik nakehuæ rapita Ebrahim e riptawæ yame ruamhæ ta, mine profet yamæ mine kwænhamhæ ta? ?Nakmæ ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “To yakvæhsi-haktæ atuk Yo mamor nhagik ramehuæ, kafak nægkiarien in ror nar apnapig æmæ kin. Mærig kafak Tatæ e yame kimiæ nakamhanti mæ In Kughen kapæmiæ In ravæhsi-haktæ Yo, mamor nhagik ramehuæ. ⁵⁵ Kimiæ nakseinein pawk In; mærig Yo yakirkun In. To yakpini mæ yakeinein In, mipiuæ yeikuæ ræmhen kin yame kimiæ næmeikuæ minæ. Mærig yakirkun In mamor nækwæn. ⁵⁶ Ripmiæ e Ebrahim rikin ramagien pik mæ tukripiæm nipig kafak yame tukripiuæ. Kini nipig in ruirkun mæ nipig kafak rinamua, kini rikin ramagien æmæ tukun.”

⁵⁷ Kini næmehuæ kape Isrel kimmhanti-pæn tukun mhamæ, “! Man! Ik tamaruæ æmæ kirik, kafam newk ripæh hanæ neriaji-pæniyen fifti. ?Rhawor e nakamni mæ nimnæm yemæ tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ Ebrahim ripæh hanæ narhayen, Yo yaknaræ ta.†”

⁵⁹ Mækneikin khapik kapier asur minæ mæ tuksarkwhopni In kin. Mærig Yesu rimnerkwaig, map ta iræriæ ye Nimæ Ehuæ kape Kughen mamvæn.

9

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik

¹ Nipig kirik, Yesu rinaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nimrin rimapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rimnarha, nimrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”

³ Mərig Yesu rimə, “Nimri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nimrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan.

⁴ Kitawə kasarə ye nipig kape nikakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Mərig nipig kape nəpignəpien tukruə, tukseinein nisorien wok ye nipig a. ⁵ Nipig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nikakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rini-ta nəgkiarinen a, mivəh nimoptanə mərig-əvhin, rəptig, məəhu-pən ye nimri yermamə a. ⁷ Mini-pən tukun mimə, “Təkvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nəg e Saeloam, nipran ramni mə, “Kher-pən kin.”) Kini ai rimavən, mar ye nu, kini marha maməm nar, mirerig-pən iman yerkwanu.

⁸ Kini nəmə iman ikin, mine narmamə yamə mine kharkun in, mə in yermamə kirik yame nipig m-fam ramaiyoh-pən kin mane, kimisəm in, kisakur. Misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nipig m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kin mane kimi narmamə, uə nikam?”

⁹ Kini tiksın khamə, “Əwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rimə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kimin mə tukrini mə rimnhawor nimrin rhuvə.

¹¹ Kini in rimə, “Kwən e, nəhəgin e Yesu, in rimivəh nimoptanə mərig-əvhin rəptig, məəhu-pən ye nimrik mir, mini-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

¹² Kini iriə kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rimə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kini khakir in mhauə kimi Farisi minə. ¹⁴ Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig məəhu-pən ye nimrin mir, nipig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimrin rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən nimtəgei ye nimrik, kini yimavən mar, kini nimrik rhuvə.”

¹⁶ Kini Farisi minə kimisəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkiarinen a. Tiksın kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pəniyen ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksın khamə, “Nikam. Ramsipən ye Kughen. Meinai yor təvhəgə has to ripəh norien nimtətien minə məknakin.”

¹⁷ Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimrin ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rimnor huvə nimrin, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”

¹⁸ Mərig nəməhuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimrin rimapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. ¹⁹ Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimrin ripis uə nikam? ?Rimnhawor nimrin rhuvə?”

20 Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmrü e kwajikovə. Nipig rimnarha, nimirin ripis. 21 Mərig yakweinein mə rimnhawor nimirin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimirin. Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.” 22 Karəni məknakin meinal krəgin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel, meinal nəmə Isrel kimnhani əutən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. 23 Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta.”

24 Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimirin rimapis, mə tukruə mərer ye nimiria. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.* Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

25 Mərig kwən ai rimə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

26 Kini kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvə nimirin?”

27 Mərig in rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmia, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimiə min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu minə, uə?”

28 Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses. 29 Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rimnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rimasipkaa.”

30 Kini kwən ai rimə, “!Nəfraksien! Kwən a rimnor huvə nimirik, mərig kimiə nakseinein mə rimasipkaa. 31 Kitawə kharkun mə Kughen ripəh nətərigien kin yor təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwan, kini Kughen ramətərig kin! 32 Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyen yermamə rimnarha əmə nimirin ripis. 33 To Yesu ripipəh nisi-pənien ye Kughen, to ripipəh norien nar kirik.”

34 Kini iriə kimishek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimirin pis

35 Kini Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rīvən mivəag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfraksien ye Ji Yermamə?”

36 Kini kwən a rimə, “Yemehuə. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfraksien iran.”

37 Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”

38 Kini kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənimkur maməhuak kimin.

39 Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə

* 9:24: Nəmehuə minə kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nipran ramni mə khamhə Yesu tukrivəh kwasu ye nhag Kughen. Im-ru Jos 7:19. 9:28: Jon 5:45 9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 9:33: Jon 3:2 9:34: Jon 9:2; Aes 66:5 9:36: Rom 10:14 9:37: Jon 4:26 9:38: Mat 28:9

nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi minə tiksın kimisərig nəgkiarrien kafan mhamə, “?Rhawor? ? Nakmə nımrimawə rıpis mın uə?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpınien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə fa mə naksəm huvə nar, kini narpınien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikınien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rımə tukrivən məkrəh kın sipsip, to rıpəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivıəro kın kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nıpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rıkin. Nıpig m-fam in ramokrən kın nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kın sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kın, meinai kharkun rıkin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kın yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rıkin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikınien, mərig narmamə kaseinein nıprai nəgkiarrien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikın. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kın əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikın, Kughen tukrivəh mıragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk norihyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nımraghien. Kini nımraghien e in rukwar kın nihuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kın kafan nımraghien mə tukrivəh mıragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nıpig tukmə rəm kuri aparu minə kamhauə, in rap, mıpəh sipsip minə. Kini kuri aparu minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Rıpəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rırkun Yo, kini yakırkun In. Ye norien kirikianə əmə mın, Yo yakırkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun mın Yo, kini yakeighaan kın nımraghien kafak tuk nivəh-mıraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak mın tiksın aikın sipsip, yamə mine khapəh nisəmırien ye kəupə e. Iriə mın, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pısın əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tata

9:39: Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18   **9:40:** Rom 2:19   **9:41:** Jon 15:22,24; Hib 10:28-31   **10:1:** Jon 10:8,10   **10:7:** Jon 1:51; 14:6   **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2   **10:9:** Sam 118:20,22-24   **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31   **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16   **10:14-15:** Mat 11:27   **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6

In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimirghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nimirghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nimirghien, mine tuk nimirgh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarieren a. ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarieren a pəh nien mə nəgkiarieren kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiyə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimir pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipig yame nəmə Isrel kator lafet kirik kamni kimə “Dedeke-sen” apa Jerusalem. Nipig a, nipig kape nokieyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənminhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkunəo iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəmawə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əmawə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kator kafak nəgkiarieren mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiyə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiyə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nimirghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipig kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermin. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimmhapik kapier apig mhamə taksarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huvə minə ripsaah ye nimiriyə. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khama, “Pa rimə yakhamə jaksarkwhopni Ik tuk nimtətien kirik yame Ik nimmor. Mərig yakhamə jaksarkwhopni Ik meinai nəgkiarieren kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to ripəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rimməəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nimtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh

nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtätien minə kini nımtätien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmir irak, nımraghien kafak raməmir ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig In rapta irəria.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rımmor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamərə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əria minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyen nımtätien kirik, mərig nəgkiarien yame in rımmamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rımamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nıkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rımmərig nəgkiarien a, mımə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukriyəh nıvəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtätien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nıvəhsıhaktəyen Yo e kafan kwajikova.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine nao-rahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nıpiyə rımmərig pawk mə Lasaros rımamhə, In rımmərə Jodan mivəh nıpiyə kiraru min. ⁷ Kini mını-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehua kape nəmə İsrel apa Judia kimnhamə tuk-sarkwhopni Ik kin kapiyer apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rımını-pən nuhpikinien kirik kimi əria mımə, “Kimiə nakharkun mə nıpiyə rarə kape nıraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to rıpəh nhapıtətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpiyə, in mirkun nhapıtətərien. Meinai rəpiğnəp.”

¹¹ Yesu rımını-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rınapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rımə in ramapir əmə, tukriyəsanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape Yesu, nıpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rıkirie raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rımını-pən huvə mımə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rıkik ragien mə yakpəh nıwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmıə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rını-pən tuk narmamə minə tiksin kape Yesu mımə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rırkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərīg mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas. 18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisər.† 19 Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rımnərīg mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərīg Meri, in ramkwətə əmə apa imə. 21 Kini Mata rımini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisərə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. 22 Mərīg yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

24 Kini Mata rımə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

25 Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapıg tukmə khamhə, mərīg tukasəkeikei mhamragh min. 26 Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarın uə nıkam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rımnasək tuk Lasaros

28 Mata rımini-ta nəgkiarın ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rıkir ta mıravən iriu pisin, mını-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” 29 Meri rərīg, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. 30-31 Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwtə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərəer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasıg kin. Rıkirıə raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nıvənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rımavən məm In ikın. 32 Kini Meri rıtərhav mivən məm Yesu, meıwaiyu mənimkur-pən ye nihun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasır, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

33 Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisərə iriə min misasək, rıkin rəmhə pik. 34 Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nımnhanım hiə kwən en?”

35 Məkneikin mamasək.

36 Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pik kwən a kupan.”

37 Mərīg tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımırın pis kirik. ?Rhawor e rıpəh nıni-əhuyen Lasaros mə tukripəh nımhəyen?”

Yesu rımivəh mıragh Lasaros

38 Yesu rımnərīg rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimırəhu ikın ye nıpəg kapier, yame kimisisıgın kin kapier.

39 Kini Yesu rımə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərīg Mata e nowın Lasaros rımini-pən tukun mımə, “Yermaru. In rınapien ta. Kimiserkwaig ta kin rıvəh nıpig kuas.”

† 11:18: Gris ramin “stadia fiftin” ramhen kin tri kilometa. 11:20: Luk 10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 11:26: Mat 25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13 11:35: Luk 19:41

⁴⁰ Mærig Yesu rîmini-pæn tukun mîmæ, “? Rhawor? ? Naknærukîn ta mæ yakmæni-pre tuk ik mæ tukmæ nakhatætæ irak, takæm nəsəninien ehua kape Kughen, uə?” ⁴¹ Mækneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktæ mîmæ, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nîmnærig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakîrkun mæ nîpig m-fam, nakamærig Yo. Mærig yakamægkiar mækneikin mæ narmamæ yamæ mîne kasarer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mæ nîmnher-pæ kin Yo.” ⁴³ Yesu rîni-ta nəgkiarien a, mokræn apomh mîmæ, “! Lasaros! Ærer mîtærhav-pæ.” ⁴⁴ Kini yermamæ mhæ ai rîmnhekîmter, mîpik neipæn yame kîmnhatuapis kapæn kapæ kin, meriaji nîpran mîne yamæ mîne kîmnærkis nîhun kîn, mæriwæk mîtærhav-pæ.

Kini Yesu rîni-pæn tuk æriæ mæ, “Havæhsi-ta neipæn kape yermamæ mhæ, pæh ramvæn yerkwanu.”

*Nəmæ Isrel kasarhakîn swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

⁴⁵ Nəmæ Isrel khapsaah yamæ mîne kîmnisaræ iriæ Meri masəm nar yame Yesu rîmnor kini kishatætæ iran. ⁴⁶ Mærig iriæ tiksîn kîmnhavæn mîsəm Farisi mînæ, mhani-ærhav-pæn fam narîmnar yame Yesu rîmnor kîmi æriæ. ⁴⁷ Mækneikin, Farisi mînæ mîne jif pris mînæ kîmîsofugin ye kaonsel kapæria. Mhamæ, “?Tukshawor iran mîne kwæn e? Rînamor nîmtætien rîpsaah. ⁴⁸ To kharpæh æmæ ramor æmæ mæknakin, kini narmamæ m-fam tukshatætæ iran. Kini nəmæ Rom tukhauæ mîsoriah kapætawæ nîmæ e Nîmæ Ehua kape Kughen, mhavæhsi-ta kwænmhæan kapætawæ tuk ætawæ.”

⁴⁹ Kini iriæ kîrik, nhagin e Kæafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rîmini mîmæ, “!Nakseinein ægkap nar! ⁵⁰ Rhuvæ æmæ tuk æmiæ mæ yermamæ kwænkwan kîrikianæ æmæ tukrîmhæ tuk narmamæ. Nar a rhuvæ rapita yame narmamæ ye kantri piæpiæ tukhamhæ.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mærig pæh nien mæ nərigien kafan. Mærig in ramni-ærhav nəgkiarien yame Kughen rîmivæhsi-pæn kîmin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mæ Yesu tukrîmhæ tuk nîvæh-mîraghien nəmæ Isrel. ⁵² Mærig pa rîmæ tukrîmhæ æmæ tuk nəmæ Isrel mærig tukrîmhæ tuk ji Kughen yamæ mîne kisaræ rarkurao ye tanîmtanæ, mamor æriæ kamhauæ kîrikianæ.) ⁵³ Ror mækneikin, ye nîpig a, næmehua kape nəmæ Isrel kîmnharai mhun mhamæ tukshopni In. ⁵⁴ Ror mækneikin, rîrikakun ye nîpig a, Yesu rîpæh nəriwækien ye nîmri nəmæ Isrel. Map aikîn a, mîvæn ye taon kîrik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakæ æmæ tuk tîpəvsik. Kini In mamaræ aikîn iriæ kafan narmamæ mînæ.

Narmamæ kape Yesu kîmîsor apnæpeinæ ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rînamuæ ipakæ tuk nîpig kape lafet kape nəmæ Isrel kamni kîmæ Pasova. Kini narmamæ khapsaah khasi-pæn ikin pişin pişin mînæ mhauæ Jerusalem mhamæ tuksor narîmnar mînæ pæh mîshawæn ye nîmri Kughen, mîpihavæn ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamæ mînæ a kîmîsarha-kîn Yesu. Mîsofugin ye Nîmæ Ehua kape Kughen, mîsaiyoh æriæ mînæ mhamæ, “?Keinein mæ Yesu tukruæ ye lafet e uə nîkam?”

⁵⁷ Mærig ye nîpig a, jif pris mînæ mîne Farisi mînæ kîmnhani nəgkiarien kîrik mæ tukmæ yermamæ kîrik rîrkun ikin Yesu ramaræ ikin, tukramækeikei muæ mîni-əsah pæn tuk æriæ, pæh mobael mînæ tukhavæn mharaptærkîn.

12

*Meri rimmavit-pæn senta ye nihu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Nipig sikis amā ramamir ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pæn min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh min ye nimmhāyen. ² Kini namā ikin a kimisor nāviginien kirik tuk nivāhsi-pānien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimmivāh nāviginien muā. Kini Lasaros min ramamir aikin iriā Yesu mine, kasākwātā ye tebol masāvigin. ³ Kini Meri rivāh botel ehuā kirik* rukwar kin senta e kamni kimā nad; nimmrin rhaktā pik. Kini mavit-pæn ye nihu Yesu, mivāh nimar nikwānen, mamrai-ta kin. Namāiv senta rimmapien huvā ye nākwai nimā minā fam.

⁴ Mārig yermamā kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pæn kin Yesu ye kwermi tikmir minā kafan, rimmīn-āhu, mamni mimā, ⁵ “Rhuva pik mā to in ror salem amā kin; mirkun nivāhyen mane ehuā kin tuk nivāhsi-pānien kimi yavān has minā. Senta e nimmrin rāmhēn kin tri hundred taosen vatu.”† ⁶ In ramni māknakin, mārig pa rīmā rikin rehuā tuk yavān has minā. Mārig ramni amā meinai in yākrāh. In ramārer tuk nitip kapāriā, kini nipig kirik in ramākrāh kin.

⁷ Mārig Yesu rīmā, “!Ei! Hapāh pian en. Piraovin e ravi-tāgpān senta ye niprak mamor apnāpenā ye niprak mā tukrihuvā ye nipig yame tuknim Yo.

⁸ Yavān has minā tukasamir kimiā miriā nipig fam. Mārig Yo jakpāh nāmīrien kitawā-m kimiā nipig fam.”

Jif pris minā kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipig a, namā Isrel khapsaah kimisārig mā Yesu ramarā Betani, kini kinnhāvān tukun. Mārig pa rīmā kinnhāvān mā tuksem amā Yesu, mārig kinnhāvān min mā tuksem-ru Lasaros e yame rimmamhā mārig Yesu rimmor in ramragh min. ¹⁰ Mākneikin, jif pris minā kinnharai mhun mā tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai namā Isrel khapsaah kimisām Lasaros ramragh min, kimishatātā ye Yesu, mhaukreikin-pān nimeitairiā kimi jif pris minā.

*Yesu rimmavān Jerusalem mor apu mā in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Kāni rikwamer kin, narmamā khapsaah kinnhauā Jerusalem mhamā tuksor lafet kape Pasova. Kini misārig mā Yesu ramāriwāk mamuā ipakā tuk taon. ¹³ Mākneikin iriā khatārhav ye taon a, mhāpik nimar nāmīr mhāvān mā tuksem Yesu. Masokrān apomh mhamā,

“!Sāgnāgin Kughen!”‡

“!Pāh kivāhsi-haktā Kwān en ramuā ye nhag Yermaru!”

(Sam 118:26)

“!Pāh kivāhsi-haktā king kape nāmā Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rimmām kwaji dongki kirik, mākwātā-pān iran mamvān. Nar e ramāri-pān profesi kirik yame ramni mā,

¹⁵ “Nipian Saeon. § Hapāh nhaginien.

Sām-ru kapāmiā king ruauā tuk amā, mamāsuā ye dongki.

Mamāsuā ye ji dongki mamuā.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

12:2: Luk 10:38-42 * **12:3:** Nāgkīrien kpaē Gris ramni “lepta,” rāmhēn kin haf lita. **12:3:** Mak 14:3 † **12:5:** Nāgkīrien kape Gris ramni tri hundred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nāgkīrien kape Gris ramni mā, “Hosana.” Nipran ramni mā, “Vāh mirāgh amawā,” uā, “Sāgnāgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nipian Saeon uā ji nāmā Saeon, nipran ramni nipiraovin yamā mine kisarā apa Jerusalem.

¹⁶ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein nīprai nar a. Mərig kwasig ikin, nīpig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarlen kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nīpig Yesu rimnokran kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mitərhav-pə ye nimri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor.

¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarlen mə In rimnor nimtətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhu yen kwən a. ! Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

Namə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nīpig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nīpig kape lafet e, kini namə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mīni-asaah-pən tuk Andru, kini iriū kimiravən mirəni-asaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nīpig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh nīnim-pənien ye nimoptanə, to rīpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rīpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rīpəh nəsik-pikien kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkən huvə nimraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nimhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ? Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nini-pənien tuk kafak Tatə mīmə, “Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.” Nikam, to yakpəh niniyen məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

Məkneikin nəgkiarlen kirik rīsī-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Yo yakwəhsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarlen a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarlen ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimnor nīpig yame Kughen tukrəkiri narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nīpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk

12:24: 1 Korin 15:36   **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24   **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21   **12:30:**

Eks 19:9; Jon 11:42   **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12

Yo.”³³ In ramægkiar mæknakin kimi æriæ mamhajoun mæ tukshawor-pæn iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamæ khani-pæn tukun mhamæ, “Kimawæ yakwæsærig ta ye loa kapætawæ mæ Kristo tukramækeikei mamaræ kitawæ min kape rerin. ?Mærig rhawor e nakamni mæ narmamæ tukasækeikei misasik haktæ Ji Yermamæ? ? Nægkiarinen e ‘Ji Yermamæ,’ nîpran ramni mæ naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Nikakien e, ramaræ tuk æmiæ kape nîpig kwakwæ æmæ. Kini nîpig nikakien tukramæmir tuk æmiæ, taksæriwæk iran. Tamæ, næpignæpien ruvrîg æpis æmiæ. Kini narmamæ yamæ mine kasæriwæk ye næpignæpien, kaseinein ikin kamhavæn ikin. ³⁶ Nîpig nikakien tukramæmir tuk æmiæ, kimiæ taksækeikei mishatætæ ye nikakien, mæ kimiæ takharkun nhauøyen kwajikovæ minæ kape nikakien.”

Næmæ Isrel khapæh nhaniyen næfrakisien ye Yesu

Yesu rimini-ta nægkiarinen a, kini map-ta iræriæ, mivæn merkwaig. ³⁷ Nar apnapîg mæ In rimnor ta nîmtætien rîpsaah ye nîmrî næmæ Isrel, mærig khapæh nhaniyen næfrakisien iran. ³⁸ Nar a rîterhav-pæ ror Nægkiarinen kape profet Aesæa kupan ruauæ mînor næfrakisien kin, yame ramni mîmæ, “Ah. Yermaru. Narmamæ kwatîksin æmæ kamhani næfrakisien ye nægkiarinen kapæmawæ.

Nar apnapîg mæ nakamor nîmtætien ye næsanîniyen kafam, mærig to khapæh nhaniyen næfrakisien iram.” *(Aes 53:1)*

³⁹ Kini iriæ to khapæh nhaniyen næfrakisien iran ræri-pæn nægkiarinen yame Aesæa ruini-ta kupan mîmæ,

⁴⁰ “Kughen rimnor æriæ mæ nîmrîriæ tukrîpis.

To nîmrîriæ rîpipæh nîpisien, to iriæ kîpisæm, mîpîharkun.

Kini In rimnor rîkîriæ rîpæh narøyen.

To rîkîriæ rîpiaræ, to kîpisarar ye nærigien kapæriæ, kini mishatætæ iran, kini rîpîor nîmrighien kapæriæ rîpîhuwæ min.” *(Aes 6:10)*

⁴¹ Profet Aesæa kupan rîmnamægkiar mamni mæknakin meinai in rîmnæm næsanîniyen kape Yesu, mamævsao kin.

⁴² Kini mærig, ye nîpig a, næmehuæ minæ rîpsaah kwænmpoin, iriæ min kimîshatætæ ye Yesu. Mærig iriæ kimnhapæh nhani-ærhavyen mæ kwæshatætæ iran, meinai kimnhagin kin Farisi minæ, mæ tamæ kisher ye rhav kin æriæ ye nîmæ kape nofuginien, ⁴³ meinai næmehuæ minæ a kimîsorkeikei pik mæ narmamæ tukhavæh-si haktæ æriæ, rapita yame kîsorkeikei mæ Kughen rîkin tukragien tuk æriæ.

Nîpig Kwasig tukruæ, Kughen tukrîvæhsi-pæn narpîniyen kimi narmamæ yamæ mîne khapæh nhaniyen næfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mîmæ, “Narmamæ yamæ mine kîshatætæ irak, pæh nien mæ kîshatætæ pîsin æmæ irak, mærig kîshatætæ min ye Kughen yame rîmnher-pæ kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamæ yamæ mine kasæm Yo, pæh nien mæ kasæm æmæ Yo, mærig kasæm min Kughen yame rîmnher-pæ kin Yo. ⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauæ ye tokrei tanæ e mæ narmamæ yamæ mine kîshatætæ irak tukhapæh nîsarøyen ye næpignæpien. ⁴⁷ Narmamæ yamæ mine kasærig kafak nægkiarinen, mhapæh nîsorien, to yakpæh nîni-ærhavyen kapæriæ narpîniyen, meinai pæh nien mæ yakmauæ ye tokrei tanæ e mæ jakni-ærhav narpîniyen kape narmamæ. Mærig yakmauæ mæ jakvæh mîragh æriæ. ⁴⁸ Mærig Yermamæ kîrik aikin yame tukrîvæhsi-pæn narpîniyen kimi narmamæ yamæ mine kamhaukreikin-pæn

nimeitairiä kimi Yo, mhapäh nhavähyen kafak nägkiarieren. Tuk nipig yame Kughen tukräkir narmamä iran, Kughen tukrivähsi-pän narpinien kimi äriä, meinai kimsäpäh nägkiarieren yame yimini-pän tuk äriä. ⁴⁹ Meinai nägkiarieren yame yakamni, päh nien mä kafak pisin ämä, märig Tata Kughen yame rimnher-pä kimi Yo, In rimini-pä tuk Yo mä jakamäkeikei mini mäknakin. ⁵⁰ Kini Yo yawwürkun ta mä nägkiarieren kafan rirkun nivi-pänien narmamä ye nimraghien rerin. Ror päh, nägkiarieren yamä mine yakamni, Tata Kughen ravähsi-pä kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwayiyu rämhen kin yor wok kirik, mäkwä nihu narmamä kafan minä kin nu

¹ Rinor nipig atuatur kape nämä Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mä kafan nipig ruauä ta mä tukräpäh kafan nimraghien ye tokrei tanä mivän mamarä iriu Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamä yamä mine kisarä ye tokrei tanä, kini märig taktakun ai in ramhajoun norkeiyeien minä fam kafan kimi äriä. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamä minä kinasävigin. Kini Setan rimivähsi-pän väh-si-pän ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mä tukreighaan-pän kin Yesu ye kwermi tikmir minä kafan. ³ Yesu rimirkun mä Tata Kughen rimnärähu-pän ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mä In rimasi-pän ye Kughen, kini tukripirerig-pän min tuk Kughen. ⁴ Mäkneikin, rhekimter, mirähsi-ta kafan kot, kini määtüt kin neipän kirik. ⁵ Kini miräh besin kirik, miruk-pän nu iran. Kini mivän mokwi nihu kafan kin narmamä minä. Mäspir nihuriä kin neipän yame rimnätüt kin.

⁶ Mor mäknakin, mivän meriaji-pän Saemon Pita, kini Pita rini-pän tukun mimä, “Yermaru. ?Rhawor? Ripäh nämhenien mä Ik takäkwä nihuk kin nu.”

⁷ Märig Yesu rini-pän tukun mimä, “Ik nakpäh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Märig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-ähu In mimä, “Nikam. To nakpäh näkwä-äfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Märig Yesu rimä, “To yakpipäh näkwiyen nihum, ik nakpäh nuäyen kafak yermamä.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pän tukun mimä, “Yermaru. Tukmä ror mäknekin, kini takpäh näkwä-ämäyen nihuk, märig äkwä min kapäk kapä mine kwermik.”

¹⁰ Märig Yesu rini-pän tukun mimä, “Nikam. Narmamä yamä mine kwäsar ta, kwäshawän. To khapä nisar-min-ien. Märig Yo jakamäkeikei mäkwä ämä nihum. Kimiä nakwäshawän ta. Märig päh nien mä kimiä fam. ¹¹ Yesu ruirkun mä iriä pa nhagin tukreighaan-pän kin in ye kwermi tikmir minä kafan. Ror päh, In rimini mimä, “Päh nien mä kimiä fam nakwäshawän.”

¹² Kini Yesu rimnäkwi fam äriä, mivän miväh-si-pän kafan kot, mivän mäkwäta-pän ye kwänmhaan yame rinamkwäta-pän ikin. Mamaiyoh äriä mimä, “? Kimiä nakharkun niprai nar e yimnor irämiä ai taktakun uä?

¹³ Kimiä naksokrän kin Yo mä Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatur. Meinai näfrakisien mä Yo Yhajoun kapämiä mine kapämiä Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapämiä Yermaru mine Yhajoun kapämiä, märig yimnäkwi nihumiä, kini ye norien kirikianä ämä min, kimiä min takasäkeikei masäkwä nihumiä minä. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun ämiä kin, mä takasor ämä norien

kirikianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehua; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to rīpəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

¹⁸ “Mərig pa rīmə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa minə e yakmīrpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeiki muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Yermamə yame jakwən kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pə nimeitaan kimi Yo, muə tikmīr kafak.” *(Sam 41:9)*

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar minə e rīpəh hanə nitərhav-pəyen; mərig nīpig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr minə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nīpig Yesu rīmīni nəgkiarien a, rikin rəmha, kini In mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmīr minə kafak.”

²² Kini kafan narmamə minə kisarha-pən misəm əriə minə. Rikiriə raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwəta ipakə əmə tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita rəsivən-apsapis-pən kimin mīmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwən a rīmneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rīmə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kini Judas rīvəh bred ai. Məkneikin Setan rīvən yerkin.

Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nītip kapəriə, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rīmīni-pən tukun mə tukrivən mivəh nīmri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə. ³⁰ Rīnəpignəp ta. Kini nīpig Judas rīvəh bred, kini mərer, mītərhav.

Yesu rīmīni nəgkiarien vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatarhav, kini Yesu rīmə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen.

³² Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pīsın əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmir kwisien ror tu. Kini kimiə takpisarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarien kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mīmə, ‘İkin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniən ikin.’

³⁴ “Yakamarəhu-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yimnorkeikei əmiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

*Yesu rimiini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Kini Saemon Pita rimmayoh In mīmə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nipiğ kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mīmə, “Yermaru. ?Jakpəh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kin Ik nar apnapig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “?Ik nakmə takikwasig kin Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyən, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivəniən tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhəyən. Shatətə ye Kughen, mishatətə min irak. ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyən ye kwənmhaan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mireg-pə min mikir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimiə, mə kimiə takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ İkin a yakamvən ikin, kimiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nımraghien. Yermamə yame ripəh nuəyən tuk Yo to ripəh nivəniən tuk Rimik. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakisien irak mə nımraghien kafak, ramarə iriu Tata Kughen, kini nımraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipiğ m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye

13:33: Jon 7:33-34   **13:34:** Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11   **13:35:** 1 Jon 3:14; 4:20   **13:36:** Jon 14:2   **13:38:** Jon 18:27   **14:1:** Sam 4:5   **14:2:** Hib 11:16
14:3: Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23   **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20
14:7: Jon 1:18; 1 Jon 2:23   **14:8:** Eks 33:18   **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3

nimraghien kafak. ¹¹ Hani nēfrakisien irak mā nimraghien kafak ramēmīr ye Tatə Kughen, kini nimraghien kafan ramēmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyən irak məknenkin, takhani nēfrakisien irak tuk nīmətien yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mā narmamə yamə mine kamhani nēfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mā iriə tuksor nīmətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mā wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsihaktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rimnəgkiar mīrpīn nəgkiarien kafan mīmə, “Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mā In tukrher-pre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiə, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmīr yerkiə kape nīpig m-fam.

¹⁸ “Nīpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpīrerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mā tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nīpig m-fam. Yo jakamragh min ye nīməhyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nīməhyen kapəmiə. ²⁰ Ye nīpig kape narimnar minə e, kimiə takharkun mā nimraghien kafak ramēmīr ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə ramēmīr irak, kini nimraghien kafak ramēmīr irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mā in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mā in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mā Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnaiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə lk kimi əmawə, kini mīpəh nor-əpu-yen lk kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame rīpəh norkeikeiyen Yo, in to rīpəh norien nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mā yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakua. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmiə ye nīpig kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narimnar minə fam. Kini mor əmiə mā rikimiə tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mā takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mā tuktu, yakəpəh əmiə,

14:10: Jon 14:20; 10:38; 17:21   **14:12:** Luk 10:17   **14:13:** Mat 7:7   **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:14, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6   **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7   **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:34; 1 Jon 4:6; 5:6   **14:19:** Jon 6:57; 16:16   **14:20:** Jon 10:38; 17:21   **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5
14:22: Wok 10:41   **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3   **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50   **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27

kini mərəhu-pre nəmərinyuen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinyuen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinyuen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukriphə nəpouyen, mhapəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarinen kafak yame yimni-pre tuk əmiə mīmə, ‘Yo jakriphə əmiə, kwasig ikin, mpirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpərig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiɡ tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuatuk əmə nəgkiarinen kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”
Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mīmə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwairiə ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarinen yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai riphə nəpit-pəniyen ye niran, to riphə nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nımraghien kapəmiə riphə norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nımraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame riphə nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarinen kafak raməmır irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukriəvəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkin tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarinen, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarinen kape Tatə Kughen, mamraptərəkin tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarinen e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukriəvəh mıragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarinen, ramhajoun-pən

14:27: Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7   **14:30:** Jon 12:31   **14:31:** Jon 10:18; 12:49   **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35   **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11   **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26   **15:4:** Jon 6:56   **15:5:** Fil 4:13   **15:6:** Mat 3:10
15:7: Mat 7:7   **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23   **15:10:** Jon 14:15   **15:11:** 1 Jon 1:4   **15:12:** Jon 13:34   **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16

mə kimia kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmia mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmia mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarinen yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimia nimmharpen Yo; mərig Yo yimərpen əmia. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmia tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmia tukraməmır kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmia. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmia mə takasəkeiki misorkeikei əmia minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəmakin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əria mımə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəmakin əmia, rikimia tukraməkeikei maməsik mə apa kupa, iriə kimisəmakin məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimia narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmia; mərig pəh nien mə kimia narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmia, kini mivəh-si ta əmia tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəmakin əmia. ²⁰ Rikimia tukraməkeikei məsik nəgkiarinen yame yakwəni-pre ta tuk əmia mə, ‘Yorwok kirik to rıpəh nehuəyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmia. To iriə kipisor nəgkiarinen kafak, to kipisor min nəgkiarinen kapəmia. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmia, meinai kimia kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakripəh nuəyen mægkiar kimi əria, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməmakin Yo, In raməmakin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nımtətien minə e ye nımririə, yame to yermamə pisin kirik rıpəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəmakin Yo, masəmakin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarinen yame kimmharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə, mərig iriə kasəmakin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmia. ²⁷ Kini kimia min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimia kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmia mə kapəmia nhatəyəyen tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmia ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmia, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor

15:15: Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13

15:19: Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12 **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3

15:22: Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26

15:27: Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10

narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipiğ tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmīə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnapəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasamir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnapəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakripəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmərien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min. ⁸ Kini nipiğ In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tukror nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukror nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə. ¹³ Mərig nipiğ Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yame tuk nipiğ kirik kipihaus. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”

Yesu tukrimhə, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-nien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “?Nəgkiarien e nıpran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nıpran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin nıprai nəgkiarien kafan, kini In rimini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takharkun nıprai nəgkiarien e uə?

²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmha, taksasək pik. Mərig

narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmħəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovin kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipiɡ kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukriyəh nəsik-minien nəmħəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik riyəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nipiɡ a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəɡkiarien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukriyəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-nəhəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimnapita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəɡkiar mamni mīmə, “Yo yimni-pre nuhpikinien ye narimnar minə e tuk əmiə. Mərig nipiɡ ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəɡkiar atuətuk kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nipiɡ a, to yakpəh nəɡkiar-ətuə-kinien kapəmiə, mərig taksəɡkiar atuətuk kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mīreriɡ-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhəmə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuətuk əmə nəɡkiarien. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik riyəh hanə nini-pre-yen nəɡkiarien kirik, kini ik nakwīrkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nimasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nipiɡ ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmīr. Mərig Yo yakpəh nəmīrien Yo pisin, meinai nipiɡ m-fam Kafak Tatə raməmīr kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nīmraghien kapəmiə raməmīr irak. Nipiɡ tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmħəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimnəhuak tuk kafan nīmraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nipiɡ ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə, ² meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaninien minə nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mīrkun min nivəhsi-pəniən nīmraghien rerin kimi

narmamə yamə mine nīmivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nīmraghien rerin e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pišin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmher-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəhsi haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakura mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mīvəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nīpig tokrei tanə e rīmnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mīvəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakaməəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarinen, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nīmivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarinen iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfraksien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfraksien mə Ik nīmher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nīmipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nīmnor narmamə minə e mə nīmraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavvrə tuk Ik, kini pəh niən mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətəək kin narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nīpig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mīpəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mīvəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarinen ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfraksien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarinen minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerkiik. ¹⁴ Yo yimni-ərhav-pən kafam nəgkiarinen kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh niən mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh niən mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh niən mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh niən mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh niən mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarinen raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarinen pəh ramor wok ye nīmraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nīmher-pə kin Yo yakua ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo

17:2: Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28   **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8   **17:4:** Jon 13:31; 19:30   **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11   **17:6:** Jon 1:18   **17:10:** Jon 16:15
17:11: Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30   **17:12:** Jon 6:39,70-71   **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11   **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8   **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16

yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanımtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksın min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarinen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak.

²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nımraghien raməmır iram, kini kafam nımraghien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nımner-pə kin Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nımraghien raməmır yerkiəri; kini kafam nımraghien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narımmar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nımnerəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nıvənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nımivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nımnorkeikei Yo məkupan, nıpig tokrei tanə rımmarıkək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mərig Yo yakırkun Ik. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yımmor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamrıpin, mə norkeikeiyen kafam tukmarə yerkiəri, mə Yo min jakamarə yerkiəri.”

18

Tikmır minə kape Yesu kımnhauə mharaptərəkin In

(*Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53*)

¹ Yesu rımnəhuak ta, mıtərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenırhe tukwas mır, ye nıkwətanə kirik kamni kımə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsım ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kımnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmır minə kafan, in ruırkun ta kwənmhaan a, meinai nıpig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kımısher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rıkir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kımnhapik kwensiə, mine laet, mine narımmar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruırkun ta naha nhagin yame tukur iran. Mərig rımnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mımə, “?Nakasarha-kin pa?”

17:18: Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20   **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10   **17:21:** Jon 3:17   **17:22:** Jon 1:14; 14:20   **17:23:** Jon 16:27
17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20   **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26   **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5   **18:2:** Luk 21:37; 22:39   **18:3:** Wok 1:16

⁵ Kini iriä khani-pæn tukun mhamä, “Yakasarha-kin yemä Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pæn tuk äriä mä, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pæn kin Yesu ye kwermäriä, in ramärer iriä min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimä, “Yo e,” iriä kimisäriwäk kin nimeitairiä mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarä maiyoh min äriä mimä, “?Kimiä nakasarha-kin pa en?”
Kini iriä khamä, “Yemä Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimä, “Yakwäni-pre ta tuk ämiä mä ‘Yo e.’ Tukmä nakasarha-kin ämä Yo, säta ye narmamä minä en päh kamhavän.” ⁹ In rimini mäknakin mä nägkiarinen yame ruini ta tukruä mor näfrakisien kin, yame rimini mimä, “Tata, narmamä yame nimnärähu-pæn äriä ye kwermik, yimnamarha huvä tuk äriä, mipäh näpähayen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisä. Mäkneikin rirähsi-ärhav, mäaru ta nimätärgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Märig Yesu rimini-pæn tuk Pita mä, “!Vai-pæn nao nisä kafam ye tamhekin! Ik takamäkeikei mirkun mä Yo yakamäkeikei mamarä ye nämhäyen yame Tatä Kughen ravähsi-pä kimi Yo.”

Kimnaräh Yesu mhavän ramärer ye nimri mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kini mobael minä kape nämä Rom mine yemehuä kapäriä, mine mobael yamä mine kasarha tuk Nimä Ehuä kape Kughen kimnaräh Yesu misarkis ätäräkin. ¹³ Kimisäkupän mharäh In ramärer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaeafas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pæn tuk nämehuä kape nämä Isrel mä, “Rhuvä ämä tuk ämiä mä yermamä kwänkwan kirikianä ämä tukrimhä tuk narmamä. Nar a rhuvä rapita yame narmamä ye kantri piäpia tukhamhä.”‡

Pita rimini mä in reinein Yesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamä min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvä in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavän ipakä tuk nimä kape hae pris. ¹⁶ Märig Pita to ripäh nivänien imä, mamärer ämä ye kwäruä. Märig yermamä a kape Yesu yame hae pris rirkun huvä in, risi-pæn imä, mitärhav-pä ye kwäruä, mamägkiar kaskäh kimi piraövün yame ramärer tuk kwäruä, kini reighan kin Pita mä tukriän imä. ¹⁷ Mäkneikin pian a yame ramärer tuk kwäruä rarhä-pæn mäm Pita, maiyoh in mimä, “Eh. ?Ik min yermamä kirik kape Yesu?”

Märig Pita rimä, “Nikam. Päh nien mä yo yermamä kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minä kape hae pris, mine mobael minä kimnasarkäp. Kini Pita ramärer iriä miriä, masärkäp.

Hae pris ramägkiar kimi Yesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimnaiyoh Yesu kin narmamä minä kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pæn tukun mä, “Yo yimnamni-ärhav kafak nägkiarinen ye nimri narmamä ye tokrei tana. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamä ye

18:5: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmä ror nipig Yesu rimini mä “Yo e” iriä kimiseiwaiyu mamhamir meinai nägkiarinen e “Yo e” ye nägkiarinen kapa nämä Gris ramhen ämä kin nhag Kughen yame ramärhaktä, to kipäh niniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini mäknakin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22 ‡ **18:14:** Kaeafas ruini ta nägkiarinen e ye Jon 11:49-51.

nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yəkpəh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən nar mamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarinen. Iriə kharkun huvə narimnar yame yəkməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknakin, mobael kirik yame ramərəer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərəer ipakə tukun, marar məriḗ nikaḗin, mīmə, “Nəgkiarinen e nakamni-pən tuk hae pris riḗh nəmhenien.”[§]

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “? Rhawor e yakamni əmə nəgkiarinen yamə mine kisatuatuk kini nakaməriḗ nikaḗik tukun? Tukmə nakasəm mə yəkməni nar kirik riḗh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu riḗn məm hae pris e Kaeafas. Kiriḗh niriḗsin-ta-hanə-yen nəərəus ye kwermīn mir.

Pita ramni mīn mə reinein Yesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik mīn e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita riḗmə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita riḗnərəu-ta nīmətirgin, riḗmini-pən tukun mə, “Ririk raməsik mə yimnəm əmiru mīn apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita riḗmini-pən tukun mīmə, “Pəh nien mə yo.”

Imə məkneikin, man rəkakə.

Yesu rərəer ye nīmri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kini yenḗig-enḗig əgkap, kharaptərakin Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginien kape Pasova.

²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mīmə, “? Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To riḗmə kwən e riḗh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhuə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmīə, mhavəhsi-pən narḗinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narḗinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha.” ³² (Apa kupan, Yesu riḗmini mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar mīnə a ritərhav-pə mor nəgkiarinen kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat riḗn mīn imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərerer ye nīmriḗn, kini raiyoh In mīmə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

§ 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nəmehuə mīnə kapəmīə.” 18:27: Jon 13:38 18:28: Jon 11:55

* 18:32: Yesu riḗmini mə tuksəsik in ye nai kamarkwoə kin. (Im-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narḗinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwoə kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. 18:33: Mat 2:2; Luk 23:2-3

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmā, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rīmini-pən tukun mīmā, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rīmā, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kīpīhəh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptəkinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rīni-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rīmā, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrəh. Yo yimnarhapə ye tokrei tanə tuk nar kīrikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkēkei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarīen kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rīni-pən tukun mīmā, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rīnivəhsi-pən narpīnien kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmha
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat rītərhav min mīvən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mīmā, “Yo yakpəh nəmien norien has kīrik ye kwən e, yame ramni mə rīmnakapīr loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmīə, ye newk minə fam, ye nīpīg kape Pasova, yakamrīsīn yermamə kwənkwān kīrikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmīə? ?Nakhamə jākrisīn king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nīrisīnien. !Risīn Barabas!” (Barabas e rīmikwasig kin narmamə tīksīn mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In. ² Kini khapik nəərəus kīrik yame ror nīrhīn, mhakuh kəvəvhəo kin, yame ramsigovīn kəvəvhəo kape king, kini mhaukraī-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əwhəo kīrik yame ramsigovīn kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisīaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapīn.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mītərhav mini-ərhav mīmā, “Eh. Narmamə. Yakamkīr ye-rhav kwən e mə kimīə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mītərhav. Məvəvhəo kin kəvəvhəo yame kīmmor kin nəərəus yame ror nīrhīn, markəoh kin kot kape king, kini Paelat rīni-pən tuk əriə mīmā, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nīmə Ehuə kape Kughen kīmisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Ḍisik-pən ye nai kamarkwəo kin! !Ḍisik-pən ye nai kamarkwəo kin!”

Kini Paelat rīmini-pən tuk əriə mə, “Nīkam. Kimīə atuatur hakīr mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwəo kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəmawə loa ramni mə In tukraməkeikei mīmha, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

8 Paelat rimnærig nægkiarinen a, rigin pik. 9 Kini marar mivæn min imæ, maiyoh Yesu mimæ, “?Ik yemæ hiæ?”

Mærig Yesu ripæh nhorpinien nægkiarinen kafan. 10 Kini Paelat rini-pæn tukun mimæ, “?Rhawor e nakpæh nhorpinien nægkiarinen kafak? ?Nakirkun uæ nikam mæ yakavæh nehuæyen tuk nirisinien Ik uæ tuk næsik-pæniën Ik ye nai kamarkwao kin?”

11 Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “To Kughen ripipæh nivæhsi-preyen nehuæyen kimik, to nakpipæh nivæhyen nehuæyen tuk nækiriën Yo. Mærig hæ pris rimneighan-pæ kin Yo ye kwermim. Ror pæn, Kughen tukrini mæ in rimnor ta tævhagæ has kirik rehuæ rapita yame ik nimnor.”

12 Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mæ tukririsin Yesu. Mærig næmehuæ minæ kape næmæ Isrel kisokræn apomh mhama, “Tukmæ nakrisin kwæn en ramvæn, pæh nien mæ ik yermamæ æfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmæ yermamæ kirik ramni mimæ in king, in tikmir kape Sisa.”

13 Paelat rimnærig nægkiarinen a, kini mikir Yesu miratærhav. Mivæn ye kwænghan kirik kamni kimæ Kapiër Ætæn-ætæn Ikin. (Ye nægkiarinen kape næmæ Isrel, kamni kimæ Gabata). Kini nækwætæ-pæn ye jea kape nækiriën nægkiarinen. 14 Ipakæ yerkwæiha, ye nipig kape nor-ænpæpænayen ye næviginiën kape Pasova. Kini Paelat rini-pæn tuk næmehuæ kape næmæ Isrel mimæ, “!Kapæmia e king!”

15 Mærig iriæ kasokr-apomh mamhani mhama, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Æsik-pæn In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pæn tuk æriæ mimæ, “?Næfrah? ?Kimiæ naksorkeikei mæ jakarkwætærækin-pæn king kapæmia ye nai kamarkwao kin uæ?”

Kini jif pris minæ khamæ, “Sisa pisin æmæ in king kapæmawæ.”

16 Kini Paelat rimneighan-pæn kin Yesu rivæn ye kwermiriæ, mæ mobael minæ kape Rom tucksarkwætærækin-pæn In ye nai kamarkwao kin.

Mobaël minæ kimisæsik haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharæh Yesu mhavæn. 17 In atuk rinamræh nai kamarkwao kin, mhatærhav mhavæn ikin kirik, kamni kimæ Kerhæ iræ jir. (Ye nægkiarinen kape næmæ Isrel, kamni kimæ Golgota). 18 Ye kwænghan atuatuk a in a, kimisarkwætærækin haktæ Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwætærækin min yermamæ kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnæker ye kwerkwan.

19 Kini Paelat rini, kirai ta nægkiarinen kirik, karkwætærækin haktæ ye nai kamarkwao kin. Nægkiarinen a ramni mæ, “Yesu, Yemæ Nasaret. In King kape næmæ Isrel.” 20 Kini næmæ Isrel khapsaah kimisævheikin nægkiarinen a, meinai ikin a, kimisarkwætærækin haktæ Yesu ikin, ipakæ æmæ tuk taon. Kini nægkiarinen a kimirai ye nægkiarinen kape næmæ Isrel, mine ye nægkiarinen kape næmæ Rom, mine ye nægkiarinen kape næmæ Gris. 21 Kini jif pris minæ kape næmæ Isrel kimnghan mhani-pæn tuk Paelat mhama, “Takpæh niraiyen mæ ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvæ mæ takrai mæ, ‘Kwæn e in ramni mæ in king kape næmæ Isrel.’ ”

22 Mærig Paelat rimæ, “Nikam. Yakwærai, yakwærai.”

Mobaël minæ kimisæwhai neipæn kape Yesu

23 Kini nipig mobael minæ kwæsækwætærækin-pæn ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapiik kafan narimnar, kini misæwhai narimnar misætu nimrin kuas, meinai iriæ kuas. Mærig kimnhapæh nisæwhaiyen kot apomh kafan.

Nipərən əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To kharəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarrien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,
 “Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (*Sam 22:18*) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatuk kafan.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimaue tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwəta, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikinher Yesu, mə tukrinin. ³⁰ Kini rapaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimmhapəh nisorkeikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimmhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaə əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta niprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu mirətərhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarrien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimiə min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimmhatərhav-pə misor nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “To iriə kharəh nishoprir-pirien nikəkrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam*

34:20) ³⁷ Kini nəgkiarrien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.”

(*Sek 12:10*)

19:24: Jon 19:28,36,37   **19:25:** Luk 8:2; Jon 20:1,18   * **19:28:** Əm-ru profesii kirik ye Ol Sam 69:21.   **19:28:** Jon 17:4   **19:30:** Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4   **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7   **19:36:** Jon 19: 24,28,37   **19:37:** Rev 1:7

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin nıprai Yesu
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kını ai, yemə Aramatia kırık, nhagin e Josef, in yermamə kırık kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nırkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kını in rımavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nıprai Yesu. Kını Paelat reighan kin, kını Josef rıvən mırəhsi-əhu.

³⁹ Kını Nikodimas e kupan rımavən yenpig məm Yesu, in rıkwəsıg kin Josef. Mamrur nıtıp kırık rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nıtıp a rıpam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kını iriu kırıəhsi-ta nıprai Yesu, mırəuvrıg kin neipən kırık e ‘linen.’ Kını mıwor-pən monar pien pien ye nıpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nınımien yermamə. ⁴¹ Kını ikin a kimırık haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kırık. Ye kwənmhaan a, kımınəpnəpeinə ta ye nıpəg kapier tuk nınımien yermamə, mərig kıpəh hanə nınım-pənien yermamə kırık aikin.

⁴² Meinai tukəni rıkwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwəhai miren nar, mırəmə tukrınım aihuaa əmə. Kını nıpəg kapier a yame kamnım yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwəəhu-pən nıprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh mın

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampıgıg hanə, Meri e pian Magdala rımavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehuə yame kimukrai əswasıg-pən nıpəg kapier kin, kınəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mırerıg mıvən tuk Saemon Pita mine yermamə mın kırık kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kını mını-pən tuk əriu mımə, “Yermamə kırık rıurəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpəg kapier. Kını yakeinein mə rımınəəhu hıə nıpran.”

³ Kını Pita mine yermamə kırık mın kape Yesu, kimıratarhav mıravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimıwaiyu pik mıravən, mərig kwəə mir a kırık rımınaiyu məkupan mapitan kin Pita, mıvən ye nəpag kapier. ⁵ Kını mamramır, mıvaag-pən imə, məm neipən huvə mınə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrıg Yesu kin kəkupən ramswiın. Mərig rıpəh nıvənien imə.

⁶ Kını Saemon Pita rarə muə mın, kını mauru-pən apa ye nıpəg kapier, məm neipən mınə a ramswiın. ⁷ Kını məm mın neipən yame kimuvrıg kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rıpəh nəmır-pənien tuk neipən tıksin yame kimuvrıg Yesu kin; mərig kımınəpəvin-ərpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kını ai yermamə kape Yesu yame rımınaiyu məkupan ye Pita, in mın rımınauru-pən ye nıpəg kapier, məm narımınar mınə a, mamni nəfraksien mə Yesu rımınragh mın ye nımhəyen. ⁹ (Ye nıpig a, iriu kırıpəh nırarkun-hanə-yen nıprai nəgkiarın ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh mın ye nımhəyen).*

Meri e pian Magdala rımınəkupan məm Yesu

(*Mak 16:9-11*)

¹⁰ Kını yermamə mir e kape Yesu kimırerıg mıravən iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rımınərer ipakə tuk nıpəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin,

† 19:38: Jon 7:13 † 19:39: Nəgkiarın kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo. 19:39: Jon 3:1-2; 7:50 20:1: Luk 8:2; Jon 19:25 * 20:9: Profesi e raməmır ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. 20:9: Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

məmrəmir, mivaag-pən ye nəpag kapiə, ¹² məm agelo mir kiaru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimmərəhu-pən nıprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rıvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimmərəhu nihun rıvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mırəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rini-pən tuk əriu mımə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarrien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərəer aikin. Mərig in rıpəh nırkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mımə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ?Nakamarha-kin pə?”

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. Tukmə ik nimirəh nıpran, mərəhu ikin pukaa, həjoun kin yo pəh yəkvən mırəh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mımə, “Raboni.” (Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yəhəjoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nıvənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mini-səhpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In min kapəmıə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmıə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rımavən məm narmamə kape Yesu minə, minı-pən tuk əriə mımə, “!Nəmə minə əpə! Yımməm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rımını-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətəpig tim tim, meinai kimmhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rımauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini minı-pən tuk əriə mə, “Nəmərınuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhəjoun kwermın kin əriə, mine nıkarin. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərınuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rımmher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərəhəv kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanımtanə.”

²² Rımını ta nəgkiarrien e, mher əpu əriə, mımə, “Havəh Nanmın kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrıvəh-si ta narpınien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukrıpəh nıvəhsi-tayen narpınien kapəriə.”

Tomas rımməm Yesu kin nımrın

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rımirkək yenıpig Yesu rımatərhəv-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimmhani-pən tukun mhəmə, “Eh. Yımisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nımrık mırəp, kini mırəp tamhek kwenhao ye nıkarin, mıpini nəfraksien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh nıniyen nəfraksien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mıvən, narmamə kape Yesu minə kimməsəkəwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətəpig tim tim pawk, mərig Yesu rıtərhəv-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mımə, “Nəmərınuyen

tukramarə tuk əmiə.”²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mīmə, “Yua mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfrakisien irak meinai ik nimnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimnor nımtətien minə ripsaah ye nimri kafan narmamə, yame kimnəpəh nırayien ye nəkwəkwə e.³¹ Mərig kimirai narimnar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nımraghien rerin.

21

Yesu rimnor nımtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In.² Ye nıpig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu.³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsook pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mīmə, “Inta. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksın.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mīmə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarieren a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nıpig a rimnamaiyu kopıə kopıə) meiwaiyu ye bot, meiai məsook fiak.⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nıməkəkik, rəmhen kin wan handred meta.[†]⁹ Kini misəsook fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apakin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapik kəmam tiksın yamə mine nımnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsook fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar

20:26: Jon 14:27; 20:19,21   **20:27:** Luk 24:40   **20:28:** Rev 4:11   **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita

1:8-9   **20:30:** Jon 21:25   **20:31:** Jon 3:15; 19:35   * **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias.   **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26   **21:3:** Luk 5:5   **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14   **21:6:**

Luk 5:4-7   † **21:8:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kin wan handred meta.

pawk kin kəməm, mərig rīmipəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin rīpəh nəsikien mə tukrayoh In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rīmivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si-pən min kəməm.

¹⁴ Nīpig Yesu rīmamhə mamragh mīn, kini in a nīpig yame ror kisīsər kin yame In rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə mīnə.

Yesu rīmivəh-si-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rīmīni m-kisīsər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mīmə, “Saemon, ji Jon. ? Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə mīnə tiksīn, uə?”

Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwīrkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip mīnə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh mīn in mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rīni-pən tuk Yesu mīmə, “Əwəh Yermaru. Ik nakīrkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip mīnə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh mīn yame ror kisīsər kin mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmha, meinai Yesu rīmnaiyoh in m-kisīsər mīmə, “?Ik nako-rkeikei Yo?” Kini rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Ik nakīrkun narīmnar m-fam. Ik nakīrkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip mīnə.”

Yesu rīmīni-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rīrpīn nəgkiarien mīni-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nīpig nīmnamatamaruə, nīmivəh-si-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin mīnə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikīn. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəh-si-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikīn.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rīmnekupan mamni-ərhav nīmhayen kape Pita, kini kafan nīmhayen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rīmnarar mīni-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mīne yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasiɡ kin əriu. (Kwəna in a, yame apa kupan, ye nīpig kape Pasova, rīmneiwayu mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ? Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir mīnə kafam?”) † ²¹ Nīpig Pita rīmnam yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrīrpīn meriaji jakrerig-pə mīn, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mīmə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamripin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Luk rimirai nəkwəkəwə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkəwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkəwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nəkwəkəwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkəwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nıkarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Nəkwəkəwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkəwə e mamni mımə niməhuak rimmhawor pən iran mine mırıkakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkəwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yıməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkəwə yame yimirai ta. Yıməvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rıvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rıvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rıwəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nıpig kimoh Yesu khopni, kini ai rimmragh min ye nımhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nıpig foti. Nıpig a, rimmərer ye nımririə nıpig rıpsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rımamragh əfrakis ye nımhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyən kape Kughen. ⁴ Nıpig ramarə hanə iriə min, In rıvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mımə, “Takhapəh nisəyən taon e Jerusalem. Masəmır mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rımırpen mə tukrıvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yıməvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irəmıə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmıə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rıvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nıpig a, aposol minə kımnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhama, “Yermaru. ?Rinor nıpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nıkam?”

7 Kini Yesu rĭmĭni-pĕn tuk ərĭə mĕ, “Rĭmik pĭsin əmĕ In ravəh nehuəyen tuk nərəhuyen nĭpig mĭnĕ a. Mamerkwaig kin tuk əmĭə, mor əmĭə mĕ takhapəh nħarkunĭen. 8 Kini mərĭg nĭpig Nanmĭn Rhakĕ tukruĕ ĭrĕmĭə, takhavəh nĕsanĭnĭen, mhani-ərħav nhagĭk e Jerusalem, mhavĕn yerkwanu mĭnĕ fam ye Judĭa mĭne Samerĭa, mhavĕn yerkwanu mĭnĕ fam ye tanĭmtanĕ.”

9 Yesu ruĭni ta, nĭpig ĭrĭə kĭsarħa-pĕn hanĕ masam In, Kughen rĭvəhsi ta In kĭni mĭvəh in mhaktĕ mamvĕn ye neai. Aĭkĭn, napuĕ ruvrig əpĭs In. 10 Kasarħa-əterĭk ye napuĕ, məkneĭkĭn, mĭsəm yermamĕ mir kĭraru neĭpĕn kapərĭu rhawĕn kĭrauĕ mawərer ĭrĭə mĭrĭə. 11 Marĕni mĭrĕmĕ, “Nĕmĕ Galĭli. ?Rhawor nakasərer məkneĭkĭn masarħa faktĕ ye napuĕ? Yesu e, Kughen rĭvəhsi-ta In, mĭvəh In muavĕn ye rao ye neai. In tukrĭrerĭg-pĕ mĭn rĕmħen əmĕ kĭn yame In rĭmnhaktĕ ai taktĕkun.”

Aposol mĭnĕ kĭmnhavəh-si haktĕ yermamĕ kĭrĭk mĕ tukrĭvəh tamhek Judas

12 Aposol mĭnĕ kĭsĕta ye takwar Olif, mĭsərĭwək kĕskĕh əmĕ*, mħarerĭg mĭn mhavĕn Jerusalem. 13 Mhavĕn Jerusalem, kĭni mĭsauru-pĕn ye nĭmĕ kĭrĭk mĭshaktĕ mhavĕn ye kwĕnmħaan kĭrĭk yame kĭmnasəmĭr ĭkĭn kupĕn. Narĭmnĕ a: Pĭta, mĭnĕ Jon, mĭne Jemes, mĭne Andru, mĭne Filip, mĭne Tomas, mĭne Batalomĭu, mĭne Matĭu, mĭne Jemes, kwajĭkovĕ kape Alfeas, mĭne Saemon Selot†, mĭne Judas, kwajĭkovĕ kape Jemes. 14 ĭrĭə nĭpĭraovĭn tĭksĭn mĭne Meri, nĭsĭn Yesu, mĭne naorahi Yesu mĭnĕ tĭksĭn, ĭrĭə kasofugĭn ĭrĭə mĭrĭə. Rĭkĭrĭə kĭrĭkĭanĕ əmĕ. Nĭpig mĭnĕ fam, kasəhuak. 15 Nĭpig tĭksĭn ruauĕ muavĕn, narmamĕ yamĕ mĭne kĭshatĕtĕ ye Yesu kĭmnhauĕ kĭrĭkĭanĕ. ĭrĭə khapsaah kĭsĕmħen kĭn 120. Aĭkĭn, Pĭta rĕrer mamĕgkĭar kĭmĭ ərĭə, mamnĭ mĭmĕ, 16 “Kafak narmamĕ mĭnĕ, nəgkĭarĭen kape Kughen tukramĕkeĭkeĭ mĕ mor nəfrakĭsĭen kĭn. Apa kupĕn, Nanmĭn kape Kughen rĭmĭvəhsi-pĕn nəgkĭarĭen kĭmĭ King Deved. King a rĭmĭrkun mĕkupĕn mĭni-ərħav mĕ kwĕn e Judas tukrĭkĭr narmamĕ mhavĕn kħaraptərĕkĭn Yesu.‡ Kĭni nəgkĭarĭen e ruauĕ ai taktĕkun mĭnor nəfrakĭsĭen kĭn. 17 Apa kupĕn, Judas ĭn kĭtawĕ kĭrĭk; mamor wok kape Kughen kĭtawĕ mĭn. 18 Mərĭg rĭmnrar meĭghan-pĕn kĭn Yesu, mĭvəh mane ĭran, kĭni en mĭvĕn mĭvəh nĭmri nĭmoptanĕ kĭrĭk kĭn. ĭkĭn aĭkĭn a, ĭn rĭmĕvĭə mĕwhan əteĭh tĭpĭn nĭsĭnavĭn rĭtərħav. 19 Kĭni nĕmĕ Jerusalem kĭsərĭg nar a, kĭshen-pĕn nhag nĭmoptanĕ a mhama, ‘Akeldama.’ Ye nəgkĭarĭen kapərĭə nĭpran ramnĭ mĭmĕ ‘Nĭtĕ.’”

20 Kĭni Pĭta rĭmĭni mĭn mĕ, “Ye Ol Sam nəgkĭarĭen kĭrĭk ramnĭ mĭmĕ,
 “Pəh kwĕnmħaan kafan tukramĕmĭr apnĭpig əmĕ;
 Pəh yermamĕ kĭrĭk tukrĭpəh nəmĭrĭen aĭkĭn.” (Sam 69:25)
 “Kĭni nəgkĭarĭen kĭrĭk mĭn ramnĭ məkneĭkĭn mĭmĕ,
 “Pəh yarmĕ kĭrĭk tukruĕ mĭvəh tamhekĭn mĭvəh nehuəyen.” (Sam 109:8)

21-22 Kĭni Pĭta rĭni mĭrĭpĭn mĭn mĭmĕ, “Ror məkneĭkĭn mĕ tukasĕkeĭkeĭ mhavəh-si haktĕ yermamĕ mĭn kĭrĭk yame rĭmnrĕm kĭn nĭmri mĕ Yesu Yermaru rĭmamragħ mĭn ye nĭmhəyen kafan mĕ tukrĭni-ərħav mĕ Yesu In rĭmnrar mĭn ye nĭmhəyen kafan. Yermamĕ a ĭn yermamĕ kĭrĭk yame rĭmnamĕrĭwək kĭmawĕ mĭn kupĕn, ye nĭpig yame Yesu rĭmnamĕrĭwək kĭmawĕ mĭn. ĭn rĭmnrĕm norĭen mĭnĕ a rĭrĭkakun ye nĭpig Jon Baptaes

---

1:7: Mak 13:32   1:8: Mat 28:19; Luk 24:48   1:11: Mat 26:64; Luk 21:27   * 1:12: Ye nəgkĭarĭen kape nĕmĕ Gris, v. 12 ramnĭ mĕ, “Kĭmĭsĭrĭwək ye nerwakĭen yame kĭmneĭghan kĭn mĕ tukĭrĭwək ye nĭpig kape Sabat.”   1:12: Luk 24:50-53   † 1:13: Selot, nĭpran rĭma, “Yermamĕ ye kwħen a yame rorkeĭkeĭ mĕ tukħer ye rhav kĭn namehuĕ kape Rom mĭnĕ apa Jerusalem.”   1:13: Mat 10:2-4   ‡ 1:16: Əm-ru Sam 41:9.

rimnamni-erhav nægkiarjen, muə meriaji-pə nípig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-erhav nhag yermamə kíraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni min kimə Jastas. Kirik min nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmawə mini mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik ²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimməpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatur kafan.” ²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagrii ye kapiet kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

2

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nípig kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,* narmamə yamə mine kishatə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nímətag ramavən mivən apa imə a kasəmir ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsiə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarjen ye tanə pisin pisin.

⁵ Kini ye nípig a, nəmə Isrel tiksin yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nípig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarjen ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhani nəgkiarjen atuatur kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarjen pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki, ¹⁰ mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksin nəmə Isrel atuatur, kini tiksin kimnhasi-pən ye tanimtanə minə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarjen minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə yame Kughen ramor kimi ətawə!” ¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukreikin kapəriə kapə misəyah əriə minə kin niran.

¹³ Mərig narmamə tiksin kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimnhoprai nıprai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nasaninien kimi nəməhuak minə

¹⁴ Aikin, Pita rimmərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mini-pən tuk narmamə minə mımə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien

1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * **2:1:** Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nípig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nípig fitti ai, kini ai kamor nəviginien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11

2:4: Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

mīnə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə mīnə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmīni ta kupən mīmə,

¹⁷ “Kughen rīmīni-ta mīmə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmīn Kafak tuk narmamə mīnə fam.

Kwajikovə kapəmīə mīnə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmīə mīnə mīne nəwharu kapəmīə mīnə tuksəmərəhav ye nəfrakisien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmīn Kafak kimi yasitu mīnə kafak- narman mīne nīpiraovin,

pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nīmətətien tīksin ye napuə mīne ye tokrei tanə:

Nitə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mīrh tukrīpis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə;

kwasig ikin, Nīpig Ehuə Pīk kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye nīpig a, narmamə yamə mīne kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ’ ”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rīmə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nīmətətien mīnə pisin pisin yame Yesu rīnnor ye nəsanīnien kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narīnnar mīnə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīnnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rīmīrkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermīmīə. Kini kimiə nīmnhauh In mīsərəhu-pən In ye kwermi nəmə has mīnə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mīshopni. ²⁴ Mərig Kughen In rīmīrisin Yesu ye nəmhəyen kape nīmhəyen, mor In rīmragh mīn; meinai nīmhəyen rīpəh nəutənien mə tō rīraptəkīn tim tim Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarien kīrik yame King Deved rīmīni kupən. Rīmənəgkiar iran mamni mīmə,

“Nīpig mīnə fam yakaməm Kughen ramarə kīmrū mīn.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

²⁶ Ror pən, rīkīk ramāgien pīk mavəhsi haktə In.

Kīni rīkīk ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerin ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt māpien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kīni mor yo rīkīk ramāgien. Mərig in ai In ramarə kīmrū mīn.” ’ ”

(Sam 16:8-11)

²⁹ Kini Pita rīmə, “Yo mīnə tīksin, jakhoprai-pre nəgkiarien e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kīmīnim in. Təwk iran raməmīr imətawə ikin maməmīr təvir. ³⁰ In profet kīrik kape Kughen, kīni rīmīrkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik rəmhen kin In. ³¹ Deved rīmnam nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh mīn ye nīmhəyen, kīni tukrīpəh nīpəhyen nanmīn kafan raməmīr rerin ye nəkwai nīmīr; kīni nīpran tukrəpəh nīmətītien. ³² Kughen rīnnor

Yesu ramragh mīn. Kini kimawə fam yimisəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. ³³ Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwətə ye nīkarin, mivəhsi-pən Nanmīn Rhakə kimin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narimnar yame nakasəm mīne yame nakasərig, Nanmīn Rhakə ramor kimi ətawə. ³⁴ King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmīni nəgkiarīen e mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Īkwətə-pən ye kwermik matuk

³⁵ Meriaji nīpig jakor Īk takehuə ye tīkmīr kafam mīmə.” ’ ’ (Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rīrpin mīmə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nīmīsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rīmnor In mə In Yermaru kapətawə, mīne Křisto mīn.”

³⁷ Pita raməgkiar məkneikin, rīkiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mīne aposol mīnə mhamə, “Yo mīnə tīksin ?jakshawor-pən iran mīne?”

³⁸ Kini Pita rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Kīmīə taksarar ye nərigien kapəmīə tuk norien hah kapəmīə, kini mīsor baptaes ye nhag Yesu Křisto, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrīvəhsi-pre nihuvəyen a Nanmīn Rhakə kimi əmīə. ³⁹ Kughen rīmīrpen ta əmīə mīne kwajīkovə mīnə kapəmīə, mīne mukupmīə mīnə yamə mīne tukpihauə. Nīrpenien e raməmīr ye narmamə yamə mīne Kughen Yermaru rīmnokrən kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rīmīni-ərhav mīn nəgkiarīen rīpsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mīmə, “!Takasəkeikei mīsətə ye nəmə hah yamə mīne kīsarə ye tokrēi tanə ai taktakun, pəh Kughen tukrīpəh nīvəhsi-preyen narpinien kimi əmīə!”

⁴¹ Kini narmamə yamə mīne kīmnhani nəfrakisīen iran, kīmīsor baptaes. Ye nīpig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kīmnhauə mhakwasig kin narmamə yame mīnə kīshatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu

⁴² Nīpig mīnə fam narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu kasarə kīrikianə mīsətərig kin nəvhagien kape aposol mīnə, mamhavəh Nəvigīnien Rhakə†, mīsəhuak. Rīkiriə riskai mə tukasəkeikei mīsor narimnar mīnə a. ⁴³ Kini Kughen rīvəhsi-pən nehuəyen kimi aposol mīnə tuk norien nīmətīen rīpsaah. Narmamə kīsəm kīsakur pīk kin. ⁴⁴ Narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu, nīpig mīnə fam kasofugin kīrikianə. Iriə fam rīkiriə ragien tuk nəvraiye kapəriə nautə kimi iriə mīnə tīksin, ⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə kīrik kafan nar kīrik rīrkək, kini kīrik rəvrai kafan nautə, mīvəh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶ Nīpig mīnə fam iriə kasofugin ye Nīmə Ehuə kape Kughen, rīkiriə kīrikianə. Kasəvigīn ye nəkwai nīmə kapəriə, mamhavəh Nəvigīnien Rhakə rəmhen kin Yesu rīmīni. Nīpig mīnə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷ masagnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vīvi əriə tuk norien kapəriə. Kini nīpig mīnə fam Kughen ravəh mīragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nīhun raha, rhekīnter meriwək

¹ Nīpig kīrik, ye nīpig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita mīnə Jon iriū kīmīweriwək mīravən ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə

2:33: Wok 5:32; 7:55-56   **2:36:** Wok 5:30-31   **2:39:** Aes 57:19   **2:41:** Wok 2:47; 4:4

† **2:42:** Nəvigīnien Rhakə, uə Lodsapa: Nīpig Yesu raməvigīn infamien iriə kafan narmamə mīnə, In mīni-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvgīnīnien məknakin, rīkiriə tukramasik In.   **2:42:** Wok 20:7

2:44: Wok 4:32-35   **2:47:** Wok 6:7; 11:21

kirik raməmīr aikin, nihun rahas rīmnor hanə. Nīpig mīnə fam in mīnə tiksin kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nīmə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuṽə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mīne kisauru-pən ye nəkwai nīmə. ³ Nīpig in rəm Pita mīne Jon kaweriwək mīravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nīmə, in rīmnaiyoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mīne Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rīni-pən tuk kwən a mīmə, “Arha-pə atuaturuk məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” ⁷ Kini Pita rīvəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mīr kirahuvə. ⁸ Rīvə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasiḡ kīn əriu, irisir mīrhauru-pən ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. In rīmnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəḡin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a raməriwək, maməgnəḡin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tīm tīm hanə kwermī Pita mīne Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhaue a karharer ikin, ye kwən mhaan kirik kamni kimə Vrandə kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə mīnə a, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksatamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpīrig kini mīrarkun norhuvəyən yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nīkam! ¹³ Kughen kape kaha mīnə tu, Ebrahim mīne Aesak mīne Jakob, In a rīmnor nar e. In pīsīn əmə rīmivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nīmnhavəhsi-pən In rərer ye nīmri namasur mīnə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rīmnamni pawk mə tukrīrisin In, mərig nīmīsəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nīmetaimīə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukrīrisin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nīmishopni yermamə a in nukneī nīmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rīmnor In rīmragh mīn. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rīnəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mīne nhatətəyən yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo mīnə tiksin, yakirkun mə nīmisor narīmnar mīnə e kimiə namehuə kapəmīə mīnə ye nətəwaoyen kapəmīə. ¹⁸ Ror pən, nəḡkiarien yame Kughen rīmīni kupən, ruauə mīnor nəfrakisien kin. Nəḡkiarien kape profet kafan mīnə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmḡayən. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə. Kini mhakwasig kīn Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmīə kini mətu-pən əmīə imei napīsien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mīn kin Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narīmnar fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan mīnə kupən, ²² meinai Moses rīmīni mīmə,

3:4: Wok 14:9 * 3:6: Pita rima, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nīpran rima, “Kafak mane rirkək.” 3:6: Wok 4:10; 16:18 † 3:13: Swatuk pīsīn kirik tuk nukreiknien nəḡkiarien ye v. 13: “nīmnhani-pən hah in tuk Paelat.” 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 3:17: Luk 23:34; 1 Tim 1:13 3:19: Wok 2:38

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarinen kafan misor nəkwən. ²³ Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarinen kafan, Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə.” (*Dut 18:15-16*)

²⁴ Kini Pita rirpin nəgkiarinen mīmə, “Kini profet minə min tiksın kimnhani min nəgkiarinen a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar minə ai taktəkun. ²⁵ Nirpenien yame Kughen rimini kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmīr ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarinen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim mīmə, “Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.” (*Jen 22:18*)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarinen a, Kughen rimnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mīmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehuə kape Kughen, mine Sadusi minə, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rimamhə mīmragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptəəkən əriu, mərig rinenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriu. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarinen kapəriu, mamhani nəfraksien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimir kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhəjoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksın yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimirə, misaiyoh əriu mhamə, “? Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh mīragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mīmə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.” (*Sam 118:22*)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-mīraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei nivəh mīragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriū kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimiria.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh niriini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriū mə tukripəh min niranien nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.

¹⁹ Kini iriū krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimir Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.

²⁰ Mərig kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, mine yame yimwərig kin nimətirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriū tukmə iriū kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriū. Kimisher yerhav kin əriū meinai kwəseinein mə tukshawor əriū. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriū, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimtətien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriū kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə. ²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimmor neai mine nimoptanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam mimə, “?Rhawor nəmə tanimtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e?
Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen kin mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.’ ” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nimirpen. ²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nimini ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam kupən.

²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei

masitu irəmawə mə kımawə jakhani-ərhav nəgkiarĭen kafam. Mə kımawə jaksətgha kın nını-ərhavĭen nəgkiarĭen kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərəv-pə mhajoun nəsanĭnĭen kafam, mor huva narmamə yamə mĭne kamhamhə, kĭni mor nĭmtətĭen pĭsĭn pĭsĭn ye nhag Yesu yame In kafam yor atuaturuk.”

³¹ Kĭmĭsəhuak ta, nĭmə yame kĭmnasəmĭr ĩkĭn rĭkiu-kĭu. Kĭni Nanmĭn Rhakə reiwayĭu-pən ĩrĭrĭə m-fam. Kasətgha tuk nını-ərhav-yen nəgkiarĭen kape Kughen.

Norĭen kape narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisĭen ye Yesu

³² Narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisĭen ye Yesu, rĭkĭrĭə kĭrĭkĭanə əmə. Yermamə kĭrĭk to rĭpəh nĭnĭyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kĭrĭk, kapərĭə m-fam. ³³ Nəgkiarĭen kape aposol mĭnə, nanmĭn aĭkĭn. Kĭni ĩrĭə kĭmnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rĭmĭmragh mĭn ye nĭmhəyen kafan.” Kĭni Kughen rĭvəhsi-pən nĭhuvəyen kĭmĭ ərĭə. ³⁴ Yermamə rĭrkək ye kwĭen kapərĭə yame kafan nautə rĭrkək, meĭnai narmamə yamə mĭne kapərĭə aĭkĭn nĭmoptanə, uə kapərĭə aĭkĭn nĭmə, kasəvrĭə mamhavəh mane ĩran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kĭmĭ aposol mĭnə. Kwasĭg ĩkĭn, aposol mĭnə kĭsəwhai-pən mane a kĭmĭ narmamə m-fam yamə mĭne kamhani nəfrakisĭen ye Yesu, yamə mĭne kapərĭə nar kĭrĭk rĭrkək.

³⁶ Kĭni kwən kĭrĭk, nhagĭn e Josef, in kwənərus kape Livae, in rĭmnarha apa tanə kĭrĭk kamni kĭmə Saepas. Aposol mĭnə kĭmĭshen-pən mĭn nhagĭn kĭrĭk mhamə, “Banabas.” (Nĭpran rĭmə, “Yermamə kape nəgkiar-vĭ-vĭ-yen.”)

³⁷ Kwən a rĭmnəvrĭə kafan nĭmoptanə, mĭvəh mane ĩran, muə mĭvəhsi-pən kĭmĭ aposol mĭnə.

5

Ananaes mĭne Safaera

¹ Kwən kĭrĭk, Ananaes ĩriu kafan pĭahwaru, Safaera, ĩriu mĭn kĭmĭwor salem kĭn kapərĭu nĭmoptanə. ² Kwən a rĭmĭvəh nĭpar mane muə mĭvəhsi-pən kĭmĭ aposol mĭnə. Merkwaiĭg kĭn nĭpərĭn mĭmə kafan. Kĭni kafan pĭahwaru rĭmĭrkun.

³ Kĭni Pĭta rĭnĭ-pən tukun mĭmə, “Ananaes. ?Nakhawor mameĭghan kĭn yarmhə e Setan raurə yerkim, kĭni ĩk mameĭkuə ye Nanmĭn Rhakə, mam-raptərəkĭn nĭpar mane yame nĭmĭvəh ye nĭmoptanə a? ⁴ Kwasĭg ĩkĭn nĭpĭor salem kĭn nĭmoptanə a, kafam pĭsĭn əmə. Kĭni nĭpĭg nĭmnor salem kĭn, mane ĩran raməmĭr əmə ye kwermĭm. ?Mərĭg rhawor nakameĭkuə məkneĭkĭn? Pa rĭmə nakameĭkuə ye yermamə, mərĭg nakameĭkuə ye Kughen.”

⁵ Kĭni Ananaes rərĭg nəgkiarĭen a, taktəkun əmə rĭsĭ-faktə meĭwayĭu mowhan mĭmhə əĭkəp. Kĭni narmamə kĭsərĭg, kĭsakur pĭk kĭn. ⁶ Kĭni nĭtamaruə mĭnə tĭksĭn khauə, mhauvrĭg əpĭs nĭpran, mharəh, mhatərĭav, mhanĭm.

⁷ Kĭni aoa kĭsĭsər ruə mĭvən, Safaera, pĭahwaru kape kwən aĭ, ruə ĩmə. Mĭpəh nĭrkunĭen mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kĭni Pĭta rĭyoh-pən in mĭmə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nĭmĭravəh ye nĭmoptanə uə?” Kĭni pĭan a rĭnĭ-pən tukun mĭmə, “Əhə. Mane hanəmeĭ en.”

⁹ Kĭni Pĭta rĭnĭ-pən tukun mĭmə, “?Rhawor nakawor məknenkĭn? !Kĭmĭru nĭmĭrəmə takwəvĭ niehmaa kape Kughen! ?Nakamərĭg narmamə kasərĭwək mamhauə ye kwəruə? ĩrĭə kwənhanĭm ta kafam yerman. !Kĭni ĩrĭə tukharəh mĭn ĩk mhavən mhanĭm ĩk!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye niħu Pita mīmħə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamħə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nımtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nımtətien rıpsaah ye nımrı narmamə. Nıpig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmmaan kırık apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vrandə kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kın nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nıpig m-fam, narman mine nıpiraovın khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nımtətien rıpsaah. Narmamə khapık kapəriə narmamə yamə mine kamhamħə, mamħauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrırəh-pikin əriə tiksın, kisəsanın. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapık narmamə yamə mine kamhamħə, mine yamə mine nanmin has raməmır irəriə, mhapık əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksın ye kwhen kape “Sadusi” kimisor tımət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kırık kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikır əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kın nımraghien rerin kimi narmamə.” ²¹ Aikın, aposol minə kisor nəkwan. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksın kisokrən kın nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini mısher nəgkiarrien rıvən apa kalabus mə tukher-pə kın aposol minə mə tukħauə misərer ye nımririə. ²² Mərig nıpig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarħa huvə tukun. Mərig nıpig yimisəhitə, misəm yermamə rırəkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarrien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kırık rıtərhav-pə, mini-pən tuk əriə mımə, “!Eh! !Narmamə minə e nımnhapık-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikın!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikır kafan narmamə minə, mhavən mhapık aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kın kapier apig.

²⁷ Kimnhapık aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nımrı kaonsel. Kini hae pris rımnaiyoh əriə mımə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarrien kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mīne aposol mīnə khamə, “Kimawə jakasəkeikei mīsor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nīsorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mīshopni. Mərig Kughen kape kaha mīnə tu rīmnor In rīmragh mīn. ³¹ Kini Kughen rīmivəhsi-haktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rīmnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nīsararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrīrəh-si ta narpīnien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yīmasəm, mīne Nanmīn Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mīne kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel mīnə kisərig nəgkiarīen a, nəgkiarīen a raməvi pīk niemhaa kapəriə, kini khamə aposol mīnə tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Fārisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nīmri kaonsel, mīnī-pən tuk mobael mīnə mīmə, “Takhapik ta aposol mīnə mhatərhav.” ³⁵ Kini mīnī-pən tuk kaonsel mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mīne narīmnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rīmnarar, mamni-ərhav mīmə in yamehua kirik. Narmamə tīksin rəmhen kin fo handred kīmnhakwasig kin in. Mərig kīmnhopni in, kəkə rik rik kafan narmamə mīnə. Kwhen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, rītərhav-pə ye nīpig gavman rīmnəməvheikin narmamə mīnə. In mīn ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kīmnhopni mīn in, kəkə rik rik kafan narmamə mīnə. ³⁸ In e ye nīrkunien kafak: Pəh khapəh narmamə mīnə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək. ³⁹ Mərig tukmə rīmasi-pən ye Kughen, keinein nīnī-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tukśəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel mīnə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarīen.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol mīnə khauə mīn imə. Khani-pən tuk mobael mīnə mə tukśərkis-ərkis əriə. Mīsəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-mīn-ien nhag Yesu. Mīsher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol mīnə rīkiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rīmnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tukśərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nīpig mīnə fam, khavən ye Nīmə Ehuə kape Kughen, mīne nīmə apnapig mīnə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarīen Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rīmīrpen.

6

Kīmnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəmhəhuak mīnə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu mīnə kamhapsaah. Iriə tīksin kwənərəus kape Isrel yamə mīne kīmnhasi-pən ye tanə pīsīn pīsīn; mərig iriə tīksin, kwənərəus kape Isrel yamə mīne kasarə rerin Isrel. Kini yamə mīne khasi-pən ye kantri pīsīn pīsīn mīnə kīmnhani nīkar yamə mīne kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nīpig fam, nīpig kaməwhai mane mīne nəvigīnien, kīpəh nīsarha-huvəyen tuk nīpiəwharu kapəmawə yamə mīne khamhə-tan kin əriə.” ² Ror pən, aposol mīnə twelef kīmisokrən kin narmamə kape Yesu mīnə khauə kirikiana, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə mīnə tīksin. Ripəh nəmhēnien mə jaksəpəh nīnī-ərhavyen nəgkiarīen kape Kughen mhaūə mīsowhai əmə

narimnar*.³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmĭn Rhakə rukwar irəriə, kini nĭrkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a;⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nĭni-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

⁵ Kisəriğ nəgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kini Nanmĭn Rhakə rukwar iran. Mishajoun mĭn Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikĭn, muə mĭkwasiğ kin nəhuakien kape nəmə Isrel.⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nĭmri aposol minə. Kini aposol minə kasərəhu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksin kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsanĭnien mine niहुवय़ेन kimin, kini in ramor pik nĭmtatien ye nĭmri narmamə.⁹ Məriğ nəmə Isrel tiksin kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkĭn Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven.¹⁰ Məriğ Nanmĭn Rhakə rīvəhsi-pən nĭrkunien kimi Steven. Nĭpig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkĭn in, mhavən misərok narmamə tiksin mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisəriğ kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen.¹² Kini nəgkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmħajoun kape loa kape Moses, kisəməkĭn mĭn Steven. Kimnhavən mharaptərəkĭn in. Mharəh mhauə misərer ye nĭmri kaonsel.¹³ Mhakir mĭn narmamə tiksin mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nĭpig minə m-fam kwən e ramni hah Nĭmə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses.¹⁴ Yĭmisəriğ mĭn ramni mĭmə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nĭmə Ehuə kape Kughen, kini mukreikĭn narəyen yame Moses rimnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwtə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nĭmriin rukreikĭn məmhen kin nĭmri agelo.

7

Steven rhorpĭn nəgkiarien kape tikmĭr minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mĭmə, “? Rhawor? ? Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rĭni-pən mĭmə, “Tatə minə, mine yo minə tiksin, sətəriğ kin yo. Kughen yame yerpiriğ In rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimĭpəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; məriğ in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia.³ Kini Kughen rĭni-pən tukun mĭmə, ‘Takarta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mĭvən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’”

(*Gen 12:1*)

⁴ Məkneikĭn, Ebrahim rəta apa Koldia mĭvən marə apa Haran. Nĭpig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikĭn mhauə miseriaji-pə ai taktəkun.⁵ Ebrahim rimauə aikin, məriğ Kughen rĭpəh

* **6:2:** Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nĭməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven. **6:7:** Wok 2:41; 16:5 **6:10:** Luk 21:15 **7:4:** Jen 11:31—12:5

hanə nərāiyen nīmoptanə kirik kimin. Kafan nīmoptanə rirkək pawk, mərīg Kughen rīmīni ta mə tukrīpiaməkeikei mivəhsi-pən fam nīmoptanə e kimin. Kini rīmā, ‘Nīmoptanə fam e kafam mīne kape kwənərəus kafam.’ Mərīg ye nīpig a, Ebrahim, tīni rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmə, ‘Mərīg kwənərəus kafam mīnə tukhavən misarə ye tanə pīsīn. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksarik mītə əriə mhavən miseriāji newk fo handred. ⁷ Mərīg Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mītə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam mīnə tuksəta ye tanə a, mharerīg mhauə eikīn e, misəhuak kimi Yo.’ *(Jen 15:13,14)*”

⁸ Kini Steven rīrpīn nəgkiarien mīmə, “Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpīkwarien, ror nīmətəiēn kin mə iriə narmanə kape Kughen. Ror pən, nīpig Ebrahim rirəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasīg ikin, Jakob rəsīg-pən kwajikovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnhher-pən pawk kin Josef, mərīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kimisəpəh in

⁹ Kini Steven rīrpīn mīmə, “Kaha tu mīnə kapətawə kimisəməkin naorahirīə e Josef, misēighan-pən kin in kimi nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mərīg Kughen rīmnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mivəh mīragh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nīrkunien kimin. Nīpig Josef rərər ye nīmri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mīmə in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mīne nautə kafan. ¹¹ Nīpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mīne Kenan. Kaha kapətawə mīnə, nəriə nəvigīnien rīmirkək, kasərig raha. ¹² Kini mərīg rīmriə Jakob rərīg mə nəvigīnien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə mīnə khavən aikin, in e nīrikakunien kapəriə kimnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasīg ikin, iriə khavən mīn, Josef rəsik əpu in kimi piāuni mīnə. Kini yermaru kape nəmə Ijip rəm rirkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiarien kimi rīmni Jakob mīne kafan mīnə tīksin tukhauə misarə iriə mīn. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihū mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mīne kaha kapətawə mīnə kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasīg ikin, kimirəh nīkīkiriə kīrerīg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmrin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnhher-pən pawk kin Moses, mərīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mīni mīn mīmə, “Kīmisarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisīen kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kimnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kīmisarə mamhavən, yermamə pīsīn kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu mīnə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kīseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə mīnə, pəh khamhə.

20 “Ye nīpig atuatak a, Moses rīmnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mīne nīsini kwerkwaig kin ye nəkwaī nimə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kisīsār. 21 Mərig nīpig iriu kwapitan kin in mə tukrīmha, piakəskah kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kīni mīrəh mīvən, mamrhi rəmhen kin tīni atuatak. 22 Kīni kīmnhajoun in kīn nīrkunien kape nəmə Ijip. Kīni in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

23 “Kīni nīpig Moses kafan newk foti, rīkin raməsik mə tukrīvən məm narīmna iman e nəmə Isrel. 24 Rarar mīvən məm yemə Ijip kīrik ramor aha-pən kīmi yemə iman ikīn kīrik. Kīni Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mīvəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. 25 (Moses, rīkin rīmoh mətə nəmə iman ikīn tuksem kharkun mə Kughen rīmnher-pən kin in mə tukrīpik ta əriə ye nəmhayen yame kamor irəriə; mərig iriə kisəm, khapəh nharkunien). 26 Kəni rīkwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mīr kīraru karauh əriu mīna. Kīni in rīvən mə tukrīni-əhu əriu mīmə, ‘!Ah! Kīmīru piaumīru mīnə əmə. ? Nakwhawor mawor rahah iramīru mīnə?’

27 “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kīmi in kīrik rəsua ta kin Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpīnien kīmi əmawə uə?’ 28 ?Nakmə takhopni mīn yo rəmhen kin yame nīmnhopni yemə Ijip a e nīəv uə?’

(Eks 2:14) 29 Nīpig Moses rərig nəgkiarien a, rīgin, marar map. Map a Ijip mīvən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsīs kīrik. Kīni mīrəh kwajikovə kafan mīr aikin a.

30 “Newk foti ruə mīvən, nīpig kīrik, Moses rarar mīvən apa ye tīpəvsik ipakə tuk tukwas kīrik kamni kīmə ‘Sīnae.’ Mīvən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kīrik, kīni agelo kīrik kape Kughen rītarhav-pə tukun aikin. 31 Moses rəm rakur. Kīni mīvən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikīn mərig nəgkiarien kape Kughen ramni mīmə, 32 ‘Yo Kughen kape kafam kaha mīsīr kupən: Ebraham, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnərig nəgkiarien a, rətəmmīn, mīgin pik kin nīvag-pəniēn.

33 “Kīni Kughen rīni-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərer ikīn in ramərhakə. 34 Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasərig raha pik. Kīni yakamərig mə kasasək; kīni yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhayen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrerig mīvən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

35 Kīni Steven rīrīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kīmīsəpəh mīseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpīnien kīmi əmawə uə?’ Mərig Kughen rīmīvəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīmnher-pə kin agelo yame rīmītərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrīvəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mīvəh mīragh əriə. 36 Moses a rīmnor nīmətīen mīnə tīksin nīpig rīmnamkīr nəmə Isrel mīsap-ta Ijip mīsəviəfugin ye tahik a kamni kīmə Red Si†, mamhauə ye tīpəvsik.

37 “In e Moses mīn yame rīmīni-pən tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukrīpīvəh-si haktə profet kīrik kapəmīə rəmhen kin yame rīmīvəh-si haktə yo. Profet a in kīmīə əmə kīrik.’ (Dut 18:15) 38 Moses əmə e in e rīmnamarə iriə nəmə Isrel nīpig kīmīsəriwək kīrikianə ye tīpəvsik. In rīmnamarə iriə kaha tu mīnə kapətawə; ye nīpig a agelo kīrik kape Kughen rīmauə məgkiar kīmīn

* 7:20: Swatak pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiariēn ye v. 20, in e, “Moses rīmnarha, in kwajikovə huvə kīrik ye nīmri Kughen.” 7:20: Eks 2:2 7:21: Eks 2:3-10 7:24: Eks 2:11-15 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 7:35: Eks 2:14 † 7:36: Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig rīpsaah aikin.” 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəhsi-pən əmə nəgkiarinen miragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharegig-pən min apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nipiğ a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginien ehua kirik, rikiriə rimnagian tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mīmə, “!Nəmə Isrel! Kimiə nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhau nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipiğ minə fam kimia nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimia naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmia Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmia.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmia takasarə apa isok,’ (Amos 5:25)
taksarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein niprai nəgkiarinen e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipiğ kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturuk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin.

⁴⁵ Kwasiğ ikin, nipiğ Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermiriə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmır meriaji-pə nipiğ kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16)

⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpirig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarinen kape profet yame rimini mīmə,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə.” ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “!Ah! Kapəmia kapə riskai pik. Kapəmia nərigien rəpigrap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin

kaha kapəmīa minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmīn Rhakə nīpig minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarīen kape Kughen, mərig kaha kapəmīa minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktakun ai kimiə min nakaseikuə mhakuraə-pən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhau In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nisorien nəkwən.”

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rīmnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwətə ye nīkarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rīmnəkwag, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen matuk.” ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigīn nīmətīrgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptəkin in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwānu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakaməruə-pən nanmik ye kwermīn.” ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehua mīmə, “Yermaru, takpəh narpīnien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rīmini fam nəgkiarīen a, kini mīmha.

8

¹⁻² Kini Sol ramərer əmə rīkin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksin khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misəsək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minə tiksin kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwānu minə tiksin apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nīmə minə mampik yerhav narman mine nīpīraovin yamə mine kamhani nəfrakisīen ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarīen Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisīen ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsək-prah mivən yerkwānu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yamə Kughen rīmrīpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmātīen minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmīn has minə kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nīkariə rəpou, mine yamə mine nīhuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rīkiriə ragien pik.

7:51: Aes 63:10   **7:52:** Mat 23:31   **7:55:** Sam 110:1   † **7:56:** Daniel min rīmnəm napuə rakwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen. Im-ru stori ye Daniel 7:13-14.   § **7:59:** Yesu rəghu-pən nanmīn ye kwermī Kughen ye Luk 23:46.   **7:60:** Luk 23:34   **8:3:** Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nipig m-fam in ramor nımtätien ye norien kape yarmhə minə, ye nımrı nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mımə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikın, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhama, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nısaninien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nipig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nımtätien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nipig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarrien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarrien a. Narman mine nıpiraovın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon mın rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. İkin pukaa Filip ramvən ikın, Saemon rakwasig kin. Kini məm nımtätien yamə mine Filip rımnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nipig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarrien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nipig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriü mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmın kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnır baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmın Rhakə rıpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriü ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmın kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rımnəm mə Nanmın kape Kughen rımvən ye nımraghien kape narmamə nipig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriü irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rıpik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriü ¹⁹ maməkeikei kimi əriü mımə, “Takravəhsi-pə mın nırkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmın kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mımə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mırkək kimiru mın takravən ye nap ehua! ? Nakmə nakırkun nıvəhyen nımrı nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəmawə, meinai rıkim rapəh natuatukien ye nımrı Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nipig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rımnərük ətən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mımə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nıvəhyen narpınien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarrien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rımnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarərig miravən Jerusalem. Nipig kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarrien Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rımnəgkiar iriü yemə İtiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mımə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame rıpis e Jerusalem muə mıpis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə İtiopia, nhagin a Kandas.

Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min.

³² Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nīpig kimnəkis nīmrin

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kīvəhsi-pən narpinien kirik kimin yame rīpəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mīrauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nīkam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rīvəh-si ta Filip kini yamehuə a rīpəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivən apa yerkwanu minə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu minə mə tukraməkeikei mhōpni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rīvən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nīpirəovin, tukriraptərəkin əriə, mīpik əriə mhauə apa Jerusalem.

³ Nīpig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pən in. ⁴ In rimamir, mərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, “! Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwın, məm, morkeikei, moriah in. **8:37:** Wok 10:47 **8:40:** Wok 21:8 **9:1:** Wok 8:3

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷ Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarinen a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermim mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmır nipig kisirəv, nimirin ripəh narhayen, mipəh nəviginien, kini mipəh ninimien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokran kin ye nəmrəravyen kirik mimə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimnəm nəmrəravyen kirik məm mimə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nimirin tukrihuə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Narmamə khap-saah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptəəkın narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukriini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine namə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhəyen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermim ye Sol mimə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimirin, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nipig nimmamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin niriğəvi kəmam rier ta ye nimir Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiksın apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə.

²⁰ Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhəmə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarinen kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarinen kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-ərhav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarinen mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwanu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehua kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimməm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarient kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nipig in minə tiksın kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskal, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimməriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rivən mamarhə-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nıpram, ik takhuvə min. Takhekimter mərəpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisarar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovın kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rimirəh nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nıpran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmır apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmə, “Triwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin əriu. Kini rivən miterhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpig əgkəp. Kini nipiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misəsək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nipig rimmamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənımkur məhuak. Miwag-pən məm pian ai ruamhə ta mini-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarhə-pən məm Pita, kini mhəkimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nipiahuaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə min apa Jopa ror tu, iriu yermamə kirik nhagin

9:26: Gal 1:17-19   9:27: 1 Kor 9:1   * 9:36: Nhag pian a, ye nəgkiarient kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarient kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nıpran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rĭmnəgkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kĭrik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kĭrik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mĭvəhsi-pən mane ehua kimi yavən hah minə. Kini nĭpig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nĭpig kĭrik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nĭpig atuatur kape nəhuakien, rĭmnəm nəmṛərhavyen kĭrik, məm huvə mə agelo kĭrik kape Kughen rĭmauə tukun mĭmə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rĭgin pik marha-əterĭk iran, mĭni-pən tukun mĭmə, “Ɖwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rĭni-pən tukun mĭmə, “Kughen rĭnərig ta nəhuakien kafam. Mĭnəm ta norien minə kafam, mə ik nĭmnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tĭksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakĭr yermamə kĭrik mhauə ikĭn e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kĭrik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nĭmə kafan ramərer ye nĭkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kĭraru mine mobael kĭrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mĭn iran, mə irisir tukrhuə mĭrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmṛərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kĭrhĭvən apa Jopa.

Pita mĭn rəm nəmṛərhavyen kĭrik

⁹ Kəni rəkwmĭr kin, yerkwēiha, nĭpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhĭvən ye swatur, ipakə əmə krhĭtərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mĭvən apa ye tokrei nĭmə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, mĭnəmkrəv pik. Kini nĭpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmṛərhavyen kĭrik. ¹¹ Məm mə napuə rĭmnəkweg. Rəm nar kĭrik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nĭkarĭn minə. ¹² Kini nar mĭragh minə pĭsin pĭsin kape tokrei tanə kasərəp-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pĭsin pĭsin. ¹³ Kini rərig nəgkiarien kĭrik ramni mĭmə, “Pita. Hekimter, muh nar mĭragh minə a kĭrik mən.”

¹⁴ Kini Pita rĭni-pən tukun mĭmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nĭmṛim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rĭmə, “Takpəh nĭniyen mə nar kĭrik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rĭpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimĭwəgkiar tuk narimnar minə a m-kĭsisər; kwasĭg ikĭn, kĭrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mĭvən ye neai.

Yermamə kĭsisər kape Konilias kĭrhĭvən mĭrhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrĭrkun nĭprai nəmṛərhavyen yame in rĭmnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rĭmnher-pən kin ərisir, kĭrhua. Mĭrhayoh kin nĭmə kape Saemon, mĭrhua, mĭrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nĭmə kafan. ¹⁸ Kini mĭrhokrən mĭrhĭmə, “!Ei! ?Yermamə kĭrik eĭkin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kĭni Pita ramətərig hanə kĭn nĭprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rĭni-pən tukun mĭmə, “!Ei! Ɛrig-ru. Kwərə misir kĭsisər e karharha kĭn ik. ²⁰ Hekĭnter, meiwaiyu mĭvən məm ərisir. Mərig rikim tukrĭpəh nəsikĭen mə to nakpəh nĭkwasĭgien kĭn ərisir, mərig in ai Yo e yĭmher-pə kĭn ərisir mə tukhura.”

²¹ Məkneikĭn Pita reiwaiyu mĭvən mĭni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kĭmisir nakarharhakĭn. ?Nakrhĭmə rhawor?”

²² Kĭni kĭrhĭmə, “Yamehuə kĭrik kape mobael, nhagin e Konilias, rĭmher-pə kĭn əmasir. In yemə atuatur kĭrik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kĭni nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kĭrik kape Kughen ruə mĭni-pən tukun mə tukrokrən kĭn ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nəgkiarĭen kafam.” ²³ Məkneikĭn Pita rikĭr ərisir mhavən ye nəkwai nĭmə. Yenaiyu, kisapĭr aikĭn.

Pita rĭvən məm Konilias mhoprāi nĭprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kĭn, Pita rarar mĭkwasĭg kĭn kwərə misir a. Kĭni nəməhuak mĭnə mĭn tiksin ye yerkwanu a Jopa, khakwasĭg mĭn kĭn. ²⁴ Kəni rikwamer mĭn kĭn, rĭvən mĭtərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kĭni aikĭn a, Konilias mĭne kafan mĭnə, mĭne kafan narmamə yamə mĭne in rĭmnokrən kĭn əriə, kaseito kĭn Pita. ²⁵ Nĭpig Pita rĭmavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənĭmkur ye niĭu Pita mĭvəhsi-pən nĭsaiyen kĭmĭn. ²⁶ Mərig Pita rĭvəh-si haktə mĭn in, mĭni-pən tukun mĭmə, “Hekĭnter. Yo mĭn yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, mĭravən apa imə, kĭni Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikĭn. ²⁸ Kĭni Pita rĭni-pən tuk əriə mĭmə, “Kĭmĭə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmĭen kapəmawə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənĭen ye nəkwai nĭmə yamə mĭne pəh nĭen mə kwənarəus kape nəmə Isrel kĭni mhapəh nĭsəriwak-kwĭsĭen. Mərig Kughen rĭmnhajoun yo mə jakpəh nĭniyen mə narmamə tiksin kĭsəmkĭmik ye nĭmrĭn uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nĭpig naksokrən kĭn yo mə jakuə eikĭn e, yakpəh nĭpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmĭə mĭmə, “?Kĭmĭə nĭmĭsokrən kĭn yo tuk naha?”

³⁰ Kĭni Konilias rĭni-pən tukun mĭmə, “Nĭpig kĭsisər ruə mĭvən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikĭn taktəkun, yo yĭmnaməhuak ye nəkwai nĭmə kafak. Taktəkun əmə yermamə kĭrik yame kafan neipən raməsĭə, rĭmatərhav-pə, mərəer ye nĭmrĭk. ³¹ Mĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Konilias. Kughen rĭnərig ta nəhuakĭen kafam. Rĭmnəm ta norĭen mĭnə kafam, mə ik nĭmnasitu ye yavən hah mĭnə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kĭn narmamə tiksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakĭr yermamə kĭrik mhauə eikĭn e. Yermamə a, nhagin əgkap e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kĭrik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nĭjirĭen mor narĭmnar kĭn. Nĭmə kafan ramərəer ye nĭkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yĭmher-pre kĭn kwərə misir e, mə tukrhĭkĭr ik mĭrhua. Kĭni rhuvə pĭk mə nakuaə. Taktəkun ai kĭmawə fam yaksərəer ye nĭmrĭ Kughen, mamhawhĭn əmə mə jaksərig naha nəgkiarĭen yame Kughen rĭmĭvəhsi-pre kĭm ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rĭmĭrpen narmamə ye kantri pĭsĭn mĭnə fam mə tukhauə mharkun In

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nĭpig namə Isrel kasəvheikĭn nĭpig mĭnə, ror pĭsĭn ye norĭen yame nəmə Vanuatu kasəvheikĭn nĭpig mĭnə. Nar Isrel kĭsəvhuekĭn nĭpig mĭnə a mhāmə “nĭpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kĭmĭsəvheikĭn nĭpig mĭnə a, tukhani mhāmə, “nĭpig kĭsisər.”

³⁴ Kini Pita ramægkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwĭrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nægkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nægkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatarhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsəninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmĭr ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwənu minə tiksin apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətəəkĭn-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nĭpig yame ror kisīsər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigĭn mhanim kwis kimawə min nĭpig rimimragh min ye nimhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mīmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkĭr narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəmhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpĭnien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita ramægkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhaue, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasægkiar ye nægkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətəpig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrərə kəskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwənu minə ye Judia kimisərig nəvsəoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nægkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nĭkarĭn, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kĭpəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigĭn kimiə miriə?”

4 Kĭni Pĭta rĭmnĕvsao kĭmi ăria kĭn narĭmnar fam yame rĭmnĕm apa Sisaria. 5 Mamni mĭmă, “Nĭpig yĭmnamĕmir apa Jopa, mamăhuak mĕm nĕmrĕrhavyen kĭrik. Mĕm nar kĭrik rĕmhen kĭn tapolen rĭmneiwayĭy-pă ye tokrei tană; kavi rameiwayĭy ye nĭkarĭn mĭnă reiwayĭy ipakă tuk yo. 6 Yakarĕha-pĕn huvă a tapolen a, kĭni mĕm nar mĭragĕh mĭnă pĭsĭn pĭsĭn kape tokrei tană kasĕrer: yamă mĭne kaserko, masăriwăk, mĭne man mĭnă pĭsĭn pĭsĭn. 7 Kĭni yĭmnărig năgkiariĕn kĭrik ramni mĭmă, ‘Pĭta. Hekĭmter, muh nar mĭragĕh mĭnă a kĭrik mĕn.’ 8 Mărig yo yakmă, ‘Yermaru. !Yakapăh! To yakpăh năniĕn narĭmnar mĭnă e yamă mĭne kisĕmkĭmik ye nĭmrim.’ 9 Kĭni yĭmnărig mĭn năgkiariĕn a risĭ-pĕn apa ye rao ye neai mĭmă, ‘Takpăh nĭniyen mă nar kĭrik rĕmkĭmik yame Yo, Kughen, yakamni mă rhuvă ămă, rĭpăh nĕmkĭmikĭĕn.’ 10 Yĭmawăgkiar tuk narĭmnar mĭnă a m-kĭsĭsar; kwasĭg ikĭn, kĭrĕh-sĭ ta tapolen a, rhaktă mĭvĕn ye neai.

11 “Ye nĭpig atuatak ămă a, kwĕră misĭr kĭsĭsar krĕhitĕrhav-pă ye năkwai nĭmă yame yakasĕmir ikĭn. Irĭă apa Sisaria kĭmĭsher ta kĭn ărisĭr mă tukrhua mĭrhĭkĭr yo mĭrhuvĕn apa Sisaria. 12 Kĭni Nanmĭn kape Kughen rĭmĭni-pă tuk yo mĭmă, ‘Rĭkim tukrĭpăh năsikĭĕn mă to năkpăh nĭkwasĭgiĕn kĭn ărisĭr.’ Kĭni pĭautawă mĭnă irĭă sĭkĭs kĭmnhakwasĭg kĭn yo, mhavĕn, mĭsauru-pĕn ye năkwai nĭmă kape Konĭlias. 13 Kĭni in rĭni-pă tuk ămawă mă in rĭmnĕm agelo kĭrik ruă marer ye năkwai nĭmă kafan mĭni-pĕn tukun mĭmă, ‘Takĕher-pĕn kĭn narmamă tĭksĭn khavĕn apa Jopa tuk kwĕn kĭrik yame nhagin ăgkăp e Saemon Pĭta. 14 In tukrĭni-pre năgkiariĕn kĭrik tuk ămiă, păh Kughen tukrĭvăh mĭragĕh ik mĭne kafam narmamă mĭnă kĭn.’

15 “Kĭni nĭpig yĭmĭsăgkiar hană, Nanmĭn kape Kughen rĭmneiwayĭy ye nĕmă tană pĭsĭn pĭsĭn mĭnă rĕmhen kĭn yame rĭmauă irătawă e nĕmă Isrel kupĕn. 16 Kĭni rĭkĭk ramăsĭk năgkiariĕn kape Yermaru kapătawă yame rĭmĭni kupĕn mĭmă, ‘Jon rĭmnor baptaes irămiă kĭn nu; mărig tukrĭpăh norĭĕn tu, Kughen tukror baptaes irămiă kĭn Nanmĭn Rhakă.’ 17 Kĭni tukmă Kughen rĭvăhsi-pĕn nĭhuvăyĕn a Nanmĭn Rhakă kĭmi nĕmă tană pĭsĭn pĭsĭn mĭnă rĕmhen kĭn yame rĭmĭvăhsi-pă kĭmi ătawă nĭpig kĭtawă kĭmnhani năfrakisĭĕn ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvă ămă. Yo yermamă ămă, to yakpăh nĭni-ăhuyĕn Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mă tukror mĭn kĭmi nĕmă tană pĭsĭn pĭsĭn mĭnă.”

18 Nĭpig irĭă kisărig năgkiariĕn a kape Pĭta, kisapnapĭg. Mĭsăgnăgĭn Kughen, mhani mhămă, “Tukmă ror Kughen rĭmnor ta swatuk tuk narmamă yamă mĭne păh nĭĕn mă nămă Isrel, irĭă mĭn kharkun nĭsarariĕn ye nărigĭĕn kapăria tuk tăvhagă hah kapăria, păh Kughen tukrĭvăh mĭragĕh ăria.”

Nĭmăhuak apa Antiok

19 Kĭni mărig, kupĕn, nĭpig Sol mĭne in mĭnă tĭksĭn kĭmĭshopni Steven, mĭsasar masor-ahas-pĕn mĭn kĭmi narmamă yamă mĭne kĭshatătă ye Yesu, kisap, mhavĕn isok. Irĭă tĭksĭn kisap mhavĕn apa Fonĭsia, tĭksĭn apa Saepas, kĭni tĭksĭn khauă apa Antiok. Kĭni mamhani-ărhav Năgkiariĕn Huvă kape Yesu. Kĭni mărig kasăgkiar ămă kĭmi nămă Isrel. 20 Mărig tĭksĭn, irĭă nămă Saepas, mĭne Saerĭn, kĭmnhauă apa Antiok, kĭni mamhani-ărhav mĭn Năgkiariĕn Huvă kape Yesu Yermaru tuk nămă Gris. 21 Kĭni Kughen rĭmnasĭtu irăria, narmamă khapsaah kisarar ye nărigĭĕn kapăria, mamhani năfrakisĭĕn ye Yesu.

²² Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatəyəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rimnəm Sol, rikir, iriu miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvhəwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷ Ye nipig a, profet minə tiksın khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehuə kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profes e rimauə minor nəfraksien kin ye nipig yame Klodias rimnamehuə ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, misher-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratuatuk ye nirkunien kapəria. ³⁰ Kisor məknakin, misərhə-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərhə-pən ye kwermi elda minə ye nıməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rimirəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rimiraptərakin nəməhuak minə tiksın mimə tukruh əriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərakin Jemes, piau Jon, misərgu-ta kapən kapə. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiria ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərakin min Pita. Kiraptərakin Pita ye nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Nəniən Bred yame yis rirkək iran.” ⁴ Kharaptərakin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimini mə mobael 16 tuksərer əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mimə nipig nəviginien ehuə tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimir mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əsik-əusik tukun.

⁶ Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimir mirh. Mərig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, “Ei. !Erer aihuua!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mimə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfraksien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrrəhav əmə.

¹⁰ Kini iriu kīrauē mwapita mobael yame ramērer əkupən mamarha, kini mīrauē mwapita yame ror kīraru kin. Kwasig ikin, kīrauē mīratərhav-pə ye kwəruə yame kīmnor kin aeān. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nīpig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kīratərhav. Mawəriwak ye swatuk mīravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rīkin rarə, kini rīmə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rīmnher-pə kin agelo kafan mə tikrīrəh-si ta yo ye kwermi King Herod mīne narīmnar mīnə yame nəmə Isrel khamə tuktors irak.”

¹² Pita rəm rīrkun mə Kughen ruīrisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nisīn Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nīmə a masəhuak. ¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nīmə a. Kini yasitu kīrik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴ Kini in mərəig rīki Pita, ruīrkun mə Pita a; kini rīkin ragien pik tukun, kini mərūkin nəhitəyen, kini maiyu əmə mīvən mīni-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narīmnə əpə. Pita ramērer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. Nakeno-eno.”

Kini raməkēikei mamni mīmə, “Nīkam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərəig Pita ramērer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən mīsəhitə, mīsəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rīmīni-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rīmivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes[†] mīne kitawə mīnə tiksn.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rīkwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə mīnə kin, mərəig kīseinein mə naha nhagin rīmnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rīni-pən tuk əriə mə tukhavən mīsarhakin Pita; mərəig khapəh nisəmīen. Kini ai, King Herod rərīp mobael mīnə a ye nīmri mīrh, mīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə mə tukasəkēikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pən narpīnien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rīmha

Kwasig ikin, King Herod rīmatərhav Judia, məsok pīrə, mīvən apa kwənmhan kīrik kamni kīmə, Sisaria. ²⁰ Ye nīpig a, narmamə ye taon mīr e Taea mīne Saedon kīmīstogh iriə mīn, kini rīni-əhu nəvīginien mə tukrīpəh nherpən-ien kin. Kini iriə kīmīsayoh nasituyen kin Blastus, yame in raməhuə ye nautə kape King Herod. Kīmnhavi nərīgien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kīsərəhu nəmərīnuyen iriə mīn, mə tukrəta mīn ye nəvīginien rīvən mīn kimi əriə.

²¹ Kini kīwənhauə ye nīpig yame Herod rīmīni mə tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huva kafan yame ramhājoun mə in ramarmaru; mīvən məkwətə ye kwənmhan kape king, mīvəhsi-pən nəgkiarīen kafan kimi əriə.

²² Kini iriə kīsokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nīen mə yermamə əmə, mərəig in kughen kīrik.” ²³ Mərəig Herod rīpəh nīvəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rīmīr. Kini wom mīnə kīsən tīpeiwə iran, rīmhə.

²⁴ Ye nīpig a, nəgkiarīen kape Kughen rarkuraō. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mīne Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mīrarerīg-pə Antiok, mīrəkīr kwən kīrik nhagin e Jon Mak irisīr mīn.

12:10: Wok 5:19   † **12:17:** Jemes e ror pīsīn ye Aposol Jemes yame King Herod rīmnhopni kupan (ye Wok 12:2).   **12:18:** Wok 5:22-24   **12:23:** Dan 5:20   **12:24:** Aes 55:11   **12:25:** Wok 11:29-30; 15:37

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol ma tukrani-erhav Nægkiarrien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yeməpig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginiən masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginiən, kini misərəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-erhav Nægkiarrien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karani-erhav nəgkiarrien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirham kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehua a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehua. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarrien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nipran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehua a, mə tukriyəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarhəpən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimrim tukripiis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimrin. Kini in rimnəriwək mamərav-erhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermi in mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarrien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksin kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel,

13:2: Wok 9:15   **13:3:** Wok 6:6   **13:5:** Wok 12:12; 15:39   * **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarrien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarrien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavan mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarrien kape nəmə Rom.

13:11: Wok 9:8   **13:13:** Wok 15:38

misəkwəta. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksın. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarinen kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mima, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətarig kin nəgkiarinen kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khaue mhapsaah. Ye nəsaninien ehuə kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavan misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi rīpmawə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rīvəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mima, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrīvəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mima, ‘Taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mima, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətarig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mima yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksın, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarinen kape swatuk yame tukrīvəh miragh narmamə iran. ²⁷ Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarinen kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarinen kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarinen kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitarhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun

13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51   **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32   **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1   **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20   **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24   **13:22:** Sam 89:20   **13:23:** 2 Saml 7:12-16   **13:24:** Mat 3:1-2   † **13:25:** Nəgkiarinen e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.   **13:28:** Mat 27:22-23   **13:29:** Mat 27:59-60

Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipria. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyən, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam jəpta tu yame ramni mīmə, “ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimīrəh Ik e towel.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyən kafan, mərig In tukri-pəh min nimhəyən; nīpran to rapəh nəmətitiēn. Kini mamni mīmə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre niहुवयēn kimik ramhen kin yame yimīrpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“ ‘Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nīpig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətit ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyən, in rīpəh nəmətitiēn. †

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksīn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukri-rəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen rīpəh nīniyēn mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukri-ni mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukri-pəh nuə-minien irəmīə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘!Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmīə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə,

to kimiə nakhapəh nhaniyēn nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rīkiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nīpig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə min, m-wəgkiar min kin kimi əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksīn nəmə Isrel, mine tiksīn nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyēn kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriu kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mīrəmə, “Takasəkeikei misarə ye niहुवयēn kape Kughen mamharpīn.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriu kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksīn kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig

Pol mine Banabas krapəh niraġinien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəġkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəġkiarien kapəmru ramhəjoun pən mə nakhapəh nəsəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəġkiarien kimi əmawə mīmə, “Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nipiġ narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisəriġ nəġkiarien a, rikiriə rāġien pik. Kini kasəġnəġin Kughen tuk nəġkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəġkiarien kape Kughen ritərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavan misəm nipiənehuə yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehuə minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Məriġ iriu kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriu [miwə nimtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Məriġ narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nənmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə rāġien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimīwauru-pən ye niməhuak kape nəmə Isrel miwəġkiar miwəpita, mirəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mine nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Məriġ nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəġkiarien kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nəriġien kapəriə mə tuksəmakin nəməhuak minə, mhani hah əriə. ³ Məriġ Pol mine Banabas kimīwarə aikin a ror tu; kini kwətġah tuk nini-ərhavyen Nəġkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nimtətien ripsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəġkiarien kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksīn kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksīn kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehuə minə kapəriə kimnharai mhun nəġkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nipiġ Pol mine Banabas kwəriġ nīrai-mhunien kapəriə, kwərar, miwəp miravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kini mawəriwak, miravən yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kīmarəni-ərhav Nəġkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nihun rahə ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətəriġ kin nəġkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mirkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rirkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor; kisokrən mamhani ye nəġkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə minə khaukrekin

aria minhaua misor yermama kin aria, miseiwaiyu-pa imatawa!" ¹² Kini rikiria rasik ma Banabas e Sus, [yermaru kape kughen mina kaparia.] Morig in ai Pol in yermama kape negkiarinen, rikiria rasik ma in e Heremes, yeni kape kughen mina kaparia. ¹³ Nima kape kughen e Sus, ramarer ye nikar rukwanu pan. Kini pris kape kughen a rimavan mokwan-pan jihi nai ye kau mina tiksini masig aria mu ye kwaru kape kaup ye yerkwanu a kimnor kin kapier. In mine kwhen a kisorkeikei ma tukhauh mhavaan nar miragh mina a tuk nahuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Morig aposol mir a kworig navsaoyen kin, kweikus neipan kapariu [mwor nimitaten ma rikiriu rapou.] Mwaiyu miravan ye kwerkwau iraria mwokran ehua mirama, ¹⁵ "Ah! ?Rhawor nakham taksor nar e? Kimru yermama mir ama e- ramhen kin amia. Kimru yakarau ma jakrani-erhav Negkiarinen Huv, mirama taksar ye narigien kapamia, mhapah nisahuakien kimi kughen apnapi min. Misahuak ama kimi Kughen rerin. In rimnor nei mine nimoptan mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin iraria. ¹⁶ Apa kupan, In rimnata ye narmama m-fam ye tanimtan kisari-pan ama swatuk mina kaparia. ¹⁷ Morig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi aria ma iria tukharkun nisamien nihuvayen kafan. In ramor nahig ramip; mamor naviginien ramor kwankwan ye nipig mina atuatu kaparia. In ravahsi-pre naviginien kimi amia, mamor rikimia ramagien." ¹⁸ Aposol mir a kirani pawk negkiarinen a, morig ipaka ama iriu kirapah namhenien tuk nirani-ahuyen narmama min a yama mine kham tukhauh kau, mhavaan aru, misor sakrefaes kin kimi ariu.

¹⁹ Kasara pi pom mamhavan, kini nama Isrel tiksini kimnhasi-pan apa Antiok mine Ikoniam, mhau mhat-erhav-pa Listra. Khavi narmama khapsaah khau mhakwasig kin aria, mharaptarakin Pol, misasik in kin kapier, mhaukakin in misarahu in irua yerkwanu a, misapah ramamir. Rikiria rasik ma ruamha afrakis. ²⁰ Morig narmama kape Yesu min kimnhau miserer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivan min yerkwanu a. Kani rikwamer kin, in mine Banabas kimiravan apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pan Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-erhav Negkiarinen Huv yerkwanu a Debe, miravi narmama khapsaah khau narmama kape Yesu min. Kwarar min, mirarerig min miravan apa Listra. Kwasig ikin, kratarhav min aikin, mirarerig mirau Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirau apa Antiok.

²² Ikin mina, iriu kwerip tim tim narmama kape Yesu min mwor kwirig kimi aria ma tuksarer tim tim ye nhatatayen kaparia, mirama, "Kitawa kamhavan ye Narmaruyen kape Kughen, tukasakeikei misam rautan tuk atawa." ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiaavan ye nimahuak min, miravah-si haktelda min kaparia, mwapah naviginien mawahuak, mawarahu-pan aria ye kewermi Yesu Yermaru yame kashatata iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwannmhaan a Pisidia, mwosok-pihui miravan Pamfilia ²⁵ marani-erhav Negkiarinen Huv apa Pega. Mwosok pir min yerkwanu kirik kamni kim Atalia. ²⁶ Miravan ye rao kirik mirarerig min mirau Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnamahuak kupan kimi Kughen ma In tukrivahsi-pan nihuvayen kimi ariu ma iriu tukratarhav mirani-erhav

nægkiarinen kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksin khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksin khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarinen a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksin mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukSOR.

⁵ Mərig Farisi minə tiksin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksin. Kimiə nakharakun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nægkiarinen Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrū. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nægkiarinen a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətarig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimir narmamə ye tanə pisin pisin minə.

* **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikiana ruauə muavən ta, kini taktakun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12

15:1: Gal 5:2 **15:2:** Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10 **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8

Jemes rətapig kin nəgkiarĭen

¹³ Pol mĭne Banabas kwor infamĭen ye nəvsaoyen, kĭni Jemes rhekĭmter, mĭni-pən tuk əriə mĭmə, “Yo mĭnə tiksin, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rĭmnhoprai-pə huvə kĭmi ətawə mə Kughen rĭmnor əpu In kĭmi nəmə tanə pĭsin pĭsin mĭnə, mĭpĭk ta əriə tiksin mə kafan narmamə mĭnə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarĭen kape profet kĭrik kupən yame rĭmirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rĭmə,

¹⁶ “Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə mĭn. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rĭmnamətēih kupən, ipakə əmə rəmĭmĭn.

Rĭnahas pawk, jakrəh-si haktə, mĭrĭrpĭn, məspĭr, mor rəutən mĭn.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mĭne pəh nĭen mə nəmə Isrel- narmamə pĭsin pĭsin mĭnə rarkurao ye tanĭmtanə- yamə mĭne yĭmĭrpen ta əriə mə kafak narmamə mĭnə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yĭmnhajoun narmamə kin narĭmĭnar mĭnə e mə tukharkun. In e nəgkiarĭen kafak.’” *(Amos 9:11-12)*

¹⁹ Kĭni Jemes rĭmə, “Nəgkiarĭen kafak ror məkneikĭn: Taktəkun ai, narmamə yamə mĭne pəh nĭen mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigĭen kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenĭen mə kitawə tuksor riskai pĭk tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kĭrik rĭvən kĭmi əriə, mhani-pən tuk əriə mhama tukhapəh nĭsənĭen nəvigĭnĭen yame kĭmoh kĭvaan əru tuk nəhuakĭen kĭmi nanmĭ kughen eikuə mĭnə. Nəvigĭnĭen mĭnə a kĭsəmĭkĭmĭk ye nĭmri Kughen. Mhapəh nĭsor-haspən-ĭen kĭmi nĭpĭraovĭn. Mhapəh nĭsənĭen nar mĭragh yame kĭmnəvit-əpni, meinai nĭtawĭn raməmĭr hanə ye nĭpran. Mhapəh nĭsənĭen nĭtə. ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmĭen mĭnə e kĭmi əriə meinai kĭmĭnharĭakun ta tu, kaməvheikĭn Loa kape Moses ye Sabat nĭne fam ye nəkwai nĭməhuak mĭnə fam kape nəmə Isrel. Kĭni kĭmnamĭnĭrhav Loa kape Moses yerkwanu mĭnə m-fam.”

Aposol mĭnə mĭne elda mĭnə kisher-pən kin nəkwəkwə kĭrik kĭmi nəməhuak mĭnə pəh nĭen mə nəmə Isrel

²² Kĭni aposol mĭnə mĭne elda mĭnə, mĭne nəməhuak mĭnə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə ĭriə tiksin mĭsher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mĭne Banabas, mhavən apa Antiok. Mĭshajoun Saelas mĭne Judas (nhagĭn mĭn kĭrik kamni kĭmə Basabas). Kwərə mĭr a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kĭmi əriu mə tukhrĭvəh mĭravən. Nəkwəkwə a ramni mĭmə,

Kĭmawə aposol mĭnə mĭne elda mĭnə, kĭmawə piaumiə mĭnə.

Kĭmawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pĭsin pĭsin mĭnə, kĭmiə nəməhuak mĭnə, yame kasarə apa Antiok, mĭne Sĭria, mĭne Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kĭmawə tiksin kĭmĭnhauə mĭsor riskai-pre pĭk tuk əmiə. Mərig kĭmawə yakhapəh nhavəhsi-pənĭen nəgkiarĭen kĭrik kĭmi əriə mə tukhauə mĭsor məknenĭn. ²⁵ Ror pən, kĭmawə yĭmĭsəkwətə kĭrik, mĭshajoun yermamə kĭraru e mĭsher-pre kin mə tukravəh nəgkiarĭen kapəmawə mĭraurə kĭmi əmiə. Mə ĭriu tukrakwasig kin fren kapəmawə mĭr e Pol mĭne Banabas. ²⁶ Ipakə əmə ĭriu kramhə tuk nĭni-ərhavyen nəgkiarĭen kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kĭmawə yaksher-pre kin Judas mĭne Saelas mə ĭriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mĭr ai tukrani huvə nəgkiarĭen yame kĭmawə yĭmĭnharai. ²⁸ Kĭni Nanmĭn kape Kughen rĭkin

15:13: Gal 2:9 * **15:16:** Nəgkiarĭen kape nəmə Gris rĭpəh nĭnĭyen “rao kape King Deved” mərig rĭmə, “nĭmə tapolen kape King Deved.” Mərig nĭpran rĭmə “generation” uə yerkwanu, mĭne narmama, mĭne nĭmə. **15:20:** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

ragien, mīne rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mīne en: ²⁹ Takhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar mīragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nīpiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien mīnə a, takpīsarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəmawə.

³⁰ Kini namehuə mīnə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak mīnə aikin. Khaue, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mīne Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak mīnə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak mīnə kimisaowīə kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig mīravən tuk narmamə yamə mīne kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mīne Banabas kimiwarə mīn apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mīne Banabas kawəwhai əriu mīnə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mīmə, “Rhuvə mə tukrarerig mīravən mwəm kirau mīnə tiksīn yerkwānu mīnə a mīrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkīr Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə rīpəh natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rīmnəpəh əriu, mīrerig. ³⁹ Kini Pol mīne Banabas kaotgoh kimi əriu mīnə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu mīnə. Banabas rikīr Jon Mak, mīravən ye rao kirik mīravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepiras. ⁴⁰ Mərig Pol rīmīni-pən tuk Saelas mə iriu mīn. Kini nəməhuak mīnə kimisəhuak kimi Yesu Yerमारु mə In tukrivəhsi-pən nīhuvayen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwarīwək mratərhav-pən Siria mīne Silisia, mawor nəməhuak mīnə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasiḡ kin Pol mīne Saelas

¹ Kini Pol rəriwək mīn mīvən apa yerkwānu mir kiraru nhagriu Debe mīne Līstra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nīsini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rīmī in yemə Gris. ² Nəməhuak mīnə apa Līstra mīne Ikoniam kamhani mhāmə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrīkīr Timoti iriu mīn. Kini məsiḡ-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisīr kirhuvən mrhītarhav-pən yerkwānu mīnə, marhāni-ərhav tuk narmamə kape Yesu mīnə mīrhīmə nəgkiarien yame aposol mīnə mīne elda

15:28: Mat 23:4   **15:37:** Wok 12:12,25   **15:38:** Wok 13:13; Kol 4:10   **16:1:** Wok 14:6; 2

Tim 1:5   **16:2:** Fil 2:19-22   * **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīmə to rəsīḡpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig.

mine Jerusalem kimsə̀əhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarĕn a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatə̀əyən kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəm rər havyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrrhitər hav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rĕmini-əhu mə tukrhipəh nĕrhivənĕn mĕrhini-ər hav nəgkiarĕn apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mĕrhuə ye nikar provins mir a Mĕsia mine Bitunia, krhimə tukrhuvən apa Bitunia; mərig Nanmin kape Yesu[†] rĕpəh nĕniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitər hav-pən Mĕsia, mĕrhivĕr mĕrhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəm rər havyen məm mĕmə yemə Masedonia kirik rərər maiyoh-pən in maməkeikei kim in mĕmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rĕmnəm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narĕmnar mə jakhatər hav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rĕmnokrən kin əməwə mə jakhani-ər hav Nəgkiarĕn Huvə kimi narmamə ĩkin.

Pian a Lidia ruə mĕni nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatər hav apa Troas, mhavən atuaturk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamĕr kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatər hav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmĕr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisarə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, misewaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiək wətə, misəgkiar kimawə nĕpiraovĕn yamə mine kwənhauə ta aikin misək wətə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əməwə. Nhagin e Lidia. In piraovĕn kape nəvraiyen neipən huvə minə[†] mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nĕrkunĕn kafan mĕmə in tukrĕni nəfrakisien ye nəgkiarĕn kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rĕmini-pə tuk əməwə mĕmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misarə ĩmak yerkwanu.” In rĕmĕvi əməwə, yakhavən misarə kimawə min.

Kĕvəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ĩkin, kini misəm piraovĕn kirik. In yor atuə kin kirik yame kimĕvəh nĕmnir. Pian a, nanmin hah raməmĕr iran, mamor in mə in rĕrkun nĕni-ər havyen narĕmnar yame tukrĕpiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehua iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksərig nəgkiarĕn kafan. ¹⁷ Kini in ramkwəsĕg kin əməwə Pol, mamokrən ehua mamni mĕmə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinĕn kape Kughen, yame In yerpirig! Kamhani-ər hav swaturk yame Kughen ravəh mĕragh narmamə iran kimi əmĕə.”

¹⁸ Rĕmnor nar a nipig rĕpsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar məgkiar kimi nanmin has yame raməmĕr ye pian a, mĕmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ĩk mĕmə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

16:4: Wok 15:23-29   **16:6:** Wok 18:23   † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə.   ‡ **16:14:** Neipən a nĕmnir rhaktə, kini rĕmnir mĕ apig.   **16:17:** Mak 1:24

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisasar, mharaptəəkən Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhama, “Kwəre mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pəniən swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəhsi ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhama, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarien a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa ima əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətəəkən-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhite. Kini nərəs yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhite, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknəkən rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mima, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimmkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mima, “! Yemehua mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirəni-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atua kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginiən kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mima, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mima, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawkeyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-tə əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktəkun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miru.”

³⁸ Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarien kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom

mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksın aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, nıməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nımə kape nufuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nıkarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mımə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuaturuk mımə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nıpran meriaji mıməhə, kini Kughen tukror In ramragh mın.” Kini mımə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel minə tiksın, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nıpianehuə minə khapsaah mın, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəmehuə kape nəmə Isrel kasəmakin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksın misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nımə kafan, misauru-pən ye nımə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nımri mırh. ⁶ Mərig khapəh nisəmien, kharaptərəkın Jeson mine nəməhuak minə tiksın mın, mhaukəkin əriə mhauə kisərər ye nımri nəmehuə minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanımtanə; mırəuə mın eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətwə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimsisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai nıməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkəikei pikmə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nıpig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nıpianehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah mın.

¹³ Mərig nıpig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimsisərig mə Pol ramni-ərhav mın nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə mın aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rıvən mın apa ye nıkar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə

apa Berea. ¹⁵ Mærig narmamæ yamæ mine kimnhakir Pol mhavæn miseriaji æmæ Atens mharerig, mhauæ min Berea, mhavæn tuk Saelas mine Timoti mhavæhsi-pæn nægkiarjen kimi æriu mæ tukwhai miren mirauæ mwæm Pol.

Pol rivæn apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramaræ apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mæ iriu tikravæn min mwæm. Ramærig rahah pik meinai ræm mæ yerkwænu a, nanmi kughen eikuæ minæ khapsaah. ¹⁷ Ror pæn, in rimavæn ye nækwai nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel, kini iriæ næmæ Isrel, mine næmæ Gris yamæ mine kamhasiai Kughen, khani min nægkiarjen ripsaah. Kini nipig minæ fam, Pol ramvæn min ye kwænmmaan kape maket, mamægkiar kimi narmamæ kasækwætæ aikin.

¹⁸ Kini næmæ Gris tiksın, kamni kimæ Epikiurien mine Sitok*, iriæ næmhajoun minæ. Khouæ misægkiar min iriæ Pol, mamharpæhu æriæ minæ. Iriæ tiksın kamhani mhamæ, “Kwæn e rimiræh æmæ nægkiarjen apa ye swatuk, mamuæ. !Keinein mæ ramni naha apa!” Mærig narmamæ tiksın kimnhani mhamæ, “Kimawæ yaksærig yakhamæ in ramni kughen piræ pisin pisin minæ.” Kamhani mækna meinai Pol ramægkiar kin Yesu, mamni mimæ, “In rimamhæ, mærig Kughen rimmor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriæ kisokræn kin Pol mæ tukruæ marer ye nimri namehuæ minæ kapæriæ. Iriæ kasækwætæ ye takwar a Areopagus. Kini namehuæ khani-pæn tukun mhamæ, “Kimawæ yaksorkeikei mæ jakharkun nægkiarjen vi yame ik nakamni-ærhav. ²⁰ Nægkiarjen kafam yame nakamni kimawæ yaksærig ror pisin. Yaksorkeikei mæ jakharkun nipran.” ²¹ Kamhani mækna meinai nipig m-fam næmæ Atens, mine næmæ tanæ pisin minæ min aikin kasækwætæ masætærig kin nærigien vi pisin masægkiar mamharpæhu æriæ minæ.

²² Kini Pol rærer ye nimri namehuæ minæ a mimæ, “Næmæ Atens. Yakæm yakirkun mæ kimia nækhasikai tuk næhuakien kapæmiæ. ²³ Nipig yakameriwæk mamætamæ imæmiæ ikin, mamæm narimnar kape næhuakien kapæmiæ. Kini yaknæm ta kapiæ imærhakæ kirik yame kimirai nægkiarjen aikin kimæ, ‘In e kwænmmaan kape næhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mærig kughen yame kimia nakhamæ nakseinein, yo jakni-ærhav In tuk æmiæ.

²⁴ Kughen e In e rimmor tokrei tanæ mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanæ. Nimæ kafan pæh nien mæ nimæhuak yame kitawæ kamhahvirækin. ²⁵ To In ripæh nækwakwæyen kin nar kirik yame kitawæ narmamæ kasor mhavæhsi-pæn kimin. Meinai In pisin æmæ rimmor ætawæ kamhamragh; kini In mivæhsi-pæ narimnar fam kimi ætawæ. ²⁶ Apa kupæn ægkæp, In rimmor yermamæ kirikianæ æmæ. Taktækun ai narmamæ fam ye tanimtanæ kamhatærhav æmæ ye yermamæ a. Kini Kughen rærhau-pæn æriæ kasaræ ye tanimtanæ minæ fam. Kini In pisin æmæ rimini nipig yame iriæ tuksaræ iran; mine tanæ minæ kapæriæ. ²⁷ Kughen a ror mæknakin mæ kitawæ m-fam tuksarha-kin In mharkun In, ræmhen kin yame yermamæ kirik ramærav-ærav ye næpignapien mæ tukrivæh nar kirik. Mærig næfrakisien mæ

Kughen a to rapæh naræyen isok tuk ætawæ. ²⁸ Ræmhen kin nægkiarjen kirik yame ramni mimæ, ‘Kitawæ kasætigtæ æmæ ye Kughen tuk nimraghien, mine næriwækien, mine narimnar fam.’ Kini ræmhen kin yame kimia kirik ramæni nipe kirik mamni mimæ, ‘Kitawæ min e kafan kwajikovæ minæ.’ ²⁹ Meinai kitawæ kwajikovæ minæ kape Kughen, to khapæh nhaniyen mæ Kughen in ræmhen kin narimnar yamæ mine narmamæ kamhahvirækin kin gol uæ silva

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien minæ khamæ narimnar yame ror yermamæ kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuva. Mærig Sitok minæ khamæ rhuva tukmæ yermamæ kirik ripæh nærigien nagienien uæ næmhæyen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12
17:27: Sam 145:18; Jer 23:23

uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupən, narmamə kharəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mimə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nipiɡ yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarieren a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khama, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nipiɡ kirik yaksərig min kafam nəgkiarieren.” ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirəuə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukriivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nipiɡ a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirəuə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarieren Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mimə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mimə, “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəriə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” ⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarieren kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmərəhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Təkpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav

nægkiarrien kafak, mīpəh napnapīgien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khapsaah ye yerkwanu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nægkiarrien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkin Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmawə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhouə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhouə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmir əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.”

¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksin kisasar mharaptərəkin yemehua kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimri narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nīpig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimīpəh əriə məsok pira, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nīkwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nīkwənen meriaji nīpig kape nəspirien, kini nīpig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in. ¹⁹ Krhivən mīrheriaji rukwanu a Efesas, mīrhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik. ²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh. ²¹ Mərig nīpig rīnamvən, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə Kughen rīmə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mītərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok. ²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mītərhav min məriwək mivən mītərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nīpig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mīrkun min Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nægkiarrien kape Kughen. Kini nægkiarrien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rīmirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən). ²⁶ Kini in ramətgah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mīrakir in mīrhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwəhprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rīmə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kīmisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rīmauə Akaea, mamasitu

^{18:10:} Jos 1:9; Aes 41:10   *   ^{18:12:} Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.   ^{18:18:} Nam 6:18; Wok 21:24

pik ye narmamə yamə mine Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mīmə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen. Kasəgkiar ye nīmri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rīrerig mīn muə Efesas

¹ Nīpig Apolos raməmīr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tīksin aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə mīmə, “? Rhawor? ? Nīpig nīmnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh mīn Nanmīn kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kīmawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmīn kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mīmə, “? Mərig kimiə nīmishawor pən iran mīne misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yīmisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rīmnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mīmə, “Baptaes yame Jon Baptaes rīmnor, in rīmnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rīmnamni-ərhav mīmə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru.

⁶ Kisor baptaes, kini Pol rarəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kini Nanmīn Rhakə rīmneiwayiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriəji makuə kisisər. In mīvən ye nəkwai nīməhuak kape nəmə Isrel, mamətəgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə mīn kasəgkiar ye nīkarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tīksin.

⁹ Mərig narmamə tīksin, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nīmri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mīkir narmamə kape Yesu mīnə, mamhavən. Kini ye nīpig fam kīmnhavən ye nəkwai nīmə ye skul ehua kirik kamni kīmə, “Tīranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rīmnamarə aikin mapita newk kīraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mīne yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə mīnə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rīmivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nīmətətien pīsīn pīsīn. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmīn has mīnə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tīksin kīmīsəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmīn has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmīn has mīnə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə mīnə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta mīn nanmīn has mīnə. ¹⁵ Mərig nīpig kirik,

nanmĭn has kĭrik rarar mĭni-pĕn tuk ǎriǎ mĭmǎ, “Yakwĭrkun ta Yesu mĭne Pol. ?Mǎrig kĭmĭǎ nĭpa mĭnǎ e?” ¹⁶ Kĭni yermamǎ ai nanmĭn has ramǎmir iran rhekĭnter muh ǎriǎ. Mapita ǎriǎ, meikus-eikus neipĕn kapǎriǎ. Kĭni mhoteih-hoteih iriǎ, kĭni kĭsap ye nǎkwai nĭmǎ kafan, mĭsaiyu kopĭǎ kopĭǎ ǎmǎ mamhavǎn. ¹⁷ Nĭpig nǎmǎ Isrel mĭne nǎmǎ Gris yamǎ mĭne kĭsarǎ Efesas kĭmĭsǎrig nǎvsaoyen kĭn, kĭmnhagin pik. Kĭni mhasiatǎ nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kĭni narmamǎ khapsaah yamǎ mĭne kamhani nǎfrakĭsien ye Yesu kĭsǎrer mhani-ǎrhav pĕn tǎvhagǎ hah kapǎriǎ tuk narmamǎ. ¹⁹ Iriǎ khapsaah yamǎ mĭne kasǎmtah kĭmnhapĭk nǎkwǎkwǎ mĭnǎ kapǎriǎ kape nahak, mamhauǎ, mhavaan ǎru ye nĭmri narmamǎ. (Narmamǎ kĭsǎvheikĭn nĭmri nǎkwǎkwǎ mĭnǎ a, mane iran rapita fifti milian vatu.)* ²⁰ Ror mǎkneikĭn, nǎgkiarĭen kape Yesu Yermaru rǎsanĭn mĭn markurao.

²¹ Kwasig ikĭn, Pol rĭmmǎrig yerkin mĭmǎ tukrĭrerig mĭn mĭvǎn Jerusalem, mǎrig tukrukrao-pĕn ye provĭns mir a Masedonia mĭne Akaea. Rĭmǎ, “Tukmǎ yakvǎn ta Jerusalem, jakamǎkeikei mĭvǎn mĭn apa Rom.” ²² Mher-pĕn mĭn kĭn kafan dikon mir kĭraru nhagriu e Timoti mĭne Erastus kĭravǎn apa Masedonia. Mǎrig Pol rĭmmarǎ hanǎ Tarki.

Notgohyen ehuǎ apa Efesas

²³ Ye nĭpig a in a, notgohyen ehuǎ kĭrik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kĭni yermamǎ kĭrik ramarǎ aikĭn, nhagin e Demetrius. In yarpǎkao kape nĭvhirǎkĭnĭen narĭmmar kĭn silva†. Rĭmmor nanmĭnar kape kughen pĭraovĭn eikuǎ e, nhagin e Artemis. Kĭni in mĭne kafan narmamǎ mĭnǎ kĭsǎvrai mamhavǎh mane ehuǎ iran.

²⁵ Kĭni rokrǎn kĭn kafan mĭnǎ, mĭne yarpǎkao mĭnǎ mĭn tiksin mǎ tukhauǎ kĭrikĭana. Mamni-pĕn tuk ǎriǎ mĭmǎ, “Yo mĭnǎ tiksin. Kĭmĭǎ nakwǎnharkun ta mǎ kitawǎ kamhavǎh mane ehuǎ ye wok kapǎtawǎ. ²⁶⁻²⁷ Ye tanǎ e Tarki, mĭne ye ikĭn mĭnǎ fam ye tanĭmtanǎ, narmamǎ fam kasǎhuak kĭmi kughen e kapǎtawǎ. Mǎrig kĭmĭǎ nakwasǎm ta mǎ kwǎn a Pol, rĭmauǎ mĭvi narmamǎ khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanǎ e Tarki, mamni mǎ kughen yamǎ mĭne narmamǎ kasor wok irǎriǎ, pǎh nĭen mǎ iriǎ kughen ǎfrakis. Tukmǎ ror nǎgkiarĭen kafan rĭrkun nĭvǎhsi-tayen nehuǎyen kape Artemis ruǎ mor nar apnapĭg kĭn. Ipakǎ kwǎn e rĭvi narmamǎ khani hah swatuk kapǎtawǎ tuk nĭvǎhyen mane, kĭni nǎgkiarĭen kafan ramor mĭn narmamǎ kasǎm oror nĭmǎhuak kape Artemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸ Kĭsǎrig nǎgkiarĭen a, niehmaa ramhai ǎriǎ tuk Pol. Kĭsokrǎn apomh mhama, “!Artemis, kughen kape nǎmǎ Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹ Taktǎkun ǎmǎ narmamǎ fam ye yerkwanu a kĭsokrǎn okrǎn, mĭsaiyu kwis kwis mhauǎ mharaptǎrǎkĭn yemǎ Masedonia mir a yame kĭmiwǎriwǎk irisir Pol, nhagriu Gaegas mĭne Aristakas. Mhaukǎkĭn ǎriu mhavǎn ye kwǎnmhan kape nǎkĭrĭen.

³⁰ Pol rorkeikei mǎ tukrǎgkiar kĭmi nǎmǎ aikĭn, mǎrig narmamǎ kape Yesu mĭnǎ khapǎh niseighanĭen kĭn. ³¹ Kĭni gavman mĭnǎ mĭn kape nǎmǎ Tarki, yamǎ mĭne kĭsorkeikei Pol, kĭsher-pĕn kĭn nǎgkiarĭen mĭsǎkeikei kĭmĭn mhama, “Takpǎh nĭvǎnĭen yerki narmamǎ mĭnǎ a.”

³² Narmamǎ kĭmnhauvrig-uvrig pik aikĭn. Masokrǎn pik, tiksin kĭmnhani nar kĭrik; tiksin kĭmnhani nar pĭsin kĭrik. Iriǎ khapsaah kĭseinein mǎ

19:17: Wok 5:11   * **19:19:** Gris rĭpǎh nĭniyen 50,000,000 vatu. Mamni mǎ 50,000 drakma. “Drakma” kĭrikĭana in narok wok kape nĭpig kĭrikĭana.   **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13   **19:23:** 2

Kor 1:8   † **19:24:** Silva in rǎmhen kĭn aean. Nĭmrin rhaktǎ pik.   **19:29:** Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksın kısısua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimiria. Kini narmamə tiksın ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kısıəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rīvəh aoa kiraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵ Kini yamehua kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mīmə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehua. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapiar imərhakə kafan yame rımamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to rıpəh niniyen mə yo yakameikua. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nımisərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nırəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kısıəm yermamə kirik ror nar kirik rıpəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rımar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kīvəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kımisor towei. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nıpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarrien a, mətapig kin nəgkiarrien, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rıvən apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərınuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin əriə, kini mıtərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ² Mıtərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarrien rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kısısər. Kwasig ikin, rımə natukrivən ye rao kirik mırerig-pə min Sıria, mərig əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarer min ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rımvən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriə kısıəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərig kimawə yaksəmır misor nəviginien ehua a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nıpig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rımamə mımragh min

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpig əru meinai rikin ruh mə tikani rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerpirig pik. Kiruklaet rıpsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rīvəh Yutikas. Kini rapir

* 20:9: Nhag e “Yutikas” nıpran rımə “laki.”

yeru, mīmīr misi-faktə ye kwənṁhan yerpīrīg meiwaiyu məwḥan. Kisaiyu mhavən misəm ruamḥə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmīr-pən iran.[†] Məker-pən iran, mīmə, “Rikimīə tukrīpəḥ nəpouyen. ! Ramragḥ əmə!” ¹¹⁻¹² Kīni iriə khakīr pīkwarien a mamhavən. Rikiriə ragien pīk meinai in ramragḥ əmə. Kīni kharerīg min mishaktə mhavən min apa yerpīrīg, mhavəḥ Nəvīginien Rhakə misəvīgin kwis. Kīni Pol rīmnəgkiar kīmi əriə mivən meriaji reraan. Kīni mətə min irəriə.

Pol ramaowīə kīn nəməhuak minə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəḥ rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kīmawə Pol. Mərig Pol, rīkin raməsik mə tukrəriwak əmə mīkwasiḡ mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mītərḥav-pə Asos, kīmawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakḥavən apa yerkwānu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kīn, yakḥatərḥav min aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kīn, yakḥavirə min mhavən ye tanə a kamni kīmə Samos. Kəni rikwamer min kīn, yakhavən min mḥatərḥav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rīmīni-ta mə jakḥapəḥ nisərərien apa Efesas meinai rīpəḥ norkeikeiyen mə jaksarə pīk apa ye kwənṁhan a Tarki. In rīmnarkut mə jakḥai mīren mḥauə Jerusalem kwasīg ikin ror nīpīg kape nəvīginien ehuə e kamni kīmə “Pentekos.”

¹⁷ Nīpīg yakḥavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kīn elda minə kape nīməhuak mə tukḥauə misəm. ¹⁸ Kḥatərḥav-pə, rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə minə. Kīmīə nakwəsəm ta norien kafak nīpīg kīmnisarə kitawə-mkīmīə. Rīrikakun ye nīpīg yīmauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kīn kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nīpīg fam. Nīpīg m-fam yakamasək tuk əmīə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kīsarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəḥ nīpəhyen nasituyen irəmīə. Maməwhag ye nīmri narmamə, mīne ye nəkwai nīmə minə. ²¹ Mamni-ərḥav-pən tuk nəmə Isrel mīne nəmə tanə pīsin pīsin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərgien kapəriə tuk təvhagə has, mḥauə tuk Kughen, mīshatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kīni taktəkun ai, Nanmīn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəḥ nīrkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kīrikianə əmə yakīrkun. Yerkwānu yamə mīne yakakrao ikin, Nanmīn kape Kughen ramor kwirīg kīmi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kīni tukpivəḥsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nīmraghien kafak in nar apnəpīg əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narīmnar yame Yesu Yermaru rīmivəḥsi-pə mə jakor tuk nīni-ərḥavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwīrkun ta mə kīmīə m-fam yamə mīne yakmaurə məm əmīə məvsao kīn narmaruyen kape Kughen kīmī əmīə, to nakḥapəḥ min nisəmīen yo tuk nīpīg kīrik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərḥav mə tukmə yermamə kīrik rīmḥə mivən ye nap ehuə, pəḥ nien mə yo yīmneighan kīn mə tukrīvən[‡]. ²⁷ Meinai yo yakpəḥ nəpəhyen nīni-ərḥav-preyen narīmnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmīə mīne narmamə yamə mīne Nanmīn kape Kughen rīmnəərḥu-pən əriə ye kwermīmīə. Takasarḥa huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmḥen kīn yermamə kape narḥa-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai

[†] 20:10: Pol ramor rəmḥen kīn Profet Elaėja kupən ye Fas King 17:17-22. 20:17: Wok 18:21

20:18: Wok 18:19—19:10 20:23: Wok 9:16; 21:11 20:24: Wok 21:13; 2 Tim 4:7 † 20:26:

Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rīvəḥsi-pən narpinien kīmī əmīə, mərig kapəmīə atuk.”

Kughen rīmivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwīrkun ta mə jakəta irəmiə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparu minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tiksın tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisısər, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakamərhəpən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik rīpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmhawkwə tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamər, yakaməhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rīmīni mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misəsək pik misəkerpən ye Pol masəkei kimin misəowīə kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikirīə rarkwəpīr mhawor Pol rīmīni mə iriə tukhapəh mīn nisəmīen in tuk nīpig kīrik.

21

Pol rīmə tukrīvən Jerusalem

¹ Yimisaowīə-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturk apa ye tanə kīrik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kīrik kamni kimə Roj. Mhatərhav mīn aikin, mhauə mīn mhavhiak ye tanə kīrik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kīrik rīmə tukrīvən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav mīn. ³ Mhavirə misəm mīn tanə ehua kīrik kamni kimə Səepras, mhakurao pihū. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narīmnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmīn kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukrīpəh nivəniən apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nīkar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misəowīə kin əmawə minə. Yakhavən mīn ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm naməhuak minə. Masəmīr kimawə miriə nīpig kīrikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav mīn mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kīrik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mīni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kīrik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nīpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nīpig tiksın, profet kīrik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk

20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4   **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12   **20:31:** 1 Tes 2:11   **20:34:** 1 Kor 9:11-12   **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9   **21:4:** Wok 20:23   * **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7.   **21:10:** Wok 11:28

kwermĭn mĭne nihun kĭn, mĭmĕ, “Nanmĭn kape Kughen ramni mĭmĕ, ‘Kwĕn e, kafan e kĕtĕut, namehuĕ kape nĕmĕ Isrel mĭnĕ apa Jerusalem tuksĕrkis-ĕtĕrĕkĭn in mĕkneikĭn, mĭsĕrĕhu-pĕn in ye kwermĭ nĕmĕ Rom.’ ”†

¹² Yaksĕrig nĕgkiarĭen a, kĭmawĕ nĕmĕ iku yaksĕkeikei kĭmi Pol mĕ tukrĭpĕh nivĕnĭen apa Jerusalem. ¹³ Mĕrig Pol rĭmĕ, “Kĭmĭĕ naksasĕk, rĭkĭk rarkwĕpĭr. Mĕrig, sĕmru, yakpĕh nĭginĭen tuk nivĕnĭen ye kalabus tuk nivĭyen nhag Yesu Yermaru. Kĭni yakeighan kĭn mĕ jakmhĕ tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-ĕhu pawk Pol, mĕrig in rapĕh nĭpĕhyen. Kĭni yaksĕpĕh, mhāmĕ, “Kĭmawĕ yaksĕhuak mhāmĕ tukror rĕmhen kĭn yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kĭni ai, yaksor apnĕpenĕ tuk nĭtĕrhavyen mĕrĭwĕk mhauĕ Jerusalem. ¹⁶ Nĕmĕ Sisaria tĭksĭn kape Yesu mĭnĕ khakwasĭg kĭn ĕmawĕ. Mhākĭr ĕmawĕ mhavĕn imei yemĕ Saepnas kĭrĭk nhagin e Nason. In yermamĕ kĭrĭk yame rĭmnĕkupĕn nhakwasĭg kĭn Yesu. Yaksapĭr ye nĕkwai nĭmĕ kafan.

Pol rĭvĕn Jerusalem

¹⁷ Yakhavĕn mhatĕrhav-pĕn Jerusalem, nĕmĕhuak mĭnĕ kĭsĕm ĕmawĕ, rĭkĭrĭĕ ragĭen. ¹⁸ Kĕni rĭkwamer kĭn, kĭmawĕ Pol yakhavĕn mĭsĕm Jemes. Elda mĭnĕ kape nĭmĕhuak kasĕmĭr mĭn aikĭn. ¹⁹ Pol rĕrer mĭni vi vi ĕrĭĕ kĭni mĕvsao kĭn narĭmnar fam ĕgkĕp a ye kafan nĕrĭwĕkĭen yame Kughen rĭmnor kĭmi nĕmĕ tanĕ pĭsĭn pĭsĭn mĭnĕ.

²⁰ Kĭsĕrig nĕgkiarĭen a kape Pol, khavĕh-si haktĕ nhag Kughen. Mhani-pĕn tuk Pol mhāmĕ, “Piak. Ĕm-ru. Taktĕkun ai nĕmĕ Isrel kĭsĕmhen kĭn taosen rĭpsaah khani nĕfrakĭsĭen ye Yesu, kĭni irĭĕ fam mĭn khaskai tuk nĭraptĕrĕkĭn-tĭm-tĭm-ĭen loa kape Moses. ²¹ Kwĕsĕrig ta nĕvsaoyen kĭn ik mĕ ik nakamhājoun nĕmĕ Isrel yamĕ mĭne kasarĕ ye tanĕ pĭsĭn pĭsĭn mĕ tuksĕpĕh loa kape Moses. Masĕrig mĭn mĕ ik nakamni-pĕn tuk ĕrĭĕ mĕ tukhapĕh nĭsĕsĭg-pĕnĭen nĭpĭkwarĭen kapĕrĭĕ mĭnĕ. Kĭni mhapĕh nharaptĕrĕkĭnĭen narĕyen kape nĕmĕ Isrel. ²² Irĭĕ tuksĕrig mĕ nakuaĕ ta. ?Tukshawor-pĕn iran mĭne?

²³ Rhuvĕ mĕ takor nĕkwai-mawĕ. Ĕm-ru, narmamĕ kuas kasĕmĭre ikĭn e kwĕharpĕn ta nĕtĕrigĭen kĭrĭk kapĕrĭĕ kĭmi Kughen.† ²⁴ Tikĭanakwamer, takĭkwasĭg kĭn ĕrĭĕ mĭvĕh nĭmĭr nar mĭragh mĭnĕ kape sakrefaes, kĭni naksor sakrefaes tuk nĕspĭrĭen ĕmĭĕ mirĭĕ, mĕ irĭĕ tukharkun nĭsĕkĭs-tayen nĭkwĕnerĭĕ, rĕrĭ-pĕn loa kapĕtawĕ. Pĕh kĕm kĭrkun mĕ ik nakamĕrĭ-pĕn fam loa kapĕtawĕ. Mĕ nĕgkiarĭen yame kamĭ iram, neikwĕyen fam. ²⁵ Mĕrig ye nĭkarĭn kape nĕmĕ tanĕ pĭsĭn pĭsĭn mĭnĕ e yamĕ mĭne kwĕnhani-ta nĕfrakĭsĭen ye Yesu, kĭtawĕ kwĕsher-pĕn ta nĕkwĕkwĕ kĭrĭk kĭmi ĕrĭĕ mhani-ĕhrav-pĕn nĕgkiarĭen kapĕtawĕ. Mhani mhāmĕ tukhapĕh nĭsĕnĭen nĕvĭginĭen yame kamoh kĭvaan ĕru tuk nĕhuakĭen kĭmi nanmi kughen eikuĕ mĭnĕ. Mhapĕh nĭsĕnĭen nĭtĕ. Mhapĕh nĭsĕnĭen nar mĭragh yame kamĕvĭt-ĕpni, meinai nĭtawĭn ramĕmĭr hanĕ ye nĭpran. Mhapĕh nĭsor-hasĕpĕn-ĭen kĭmi nĭpĭraovĭn.”§

²⁶ Kĕni rĭkwamer kĭn, Pol rĭkĭr nĕmĕ mĭnĕ a, mhavĕn mĕ tuksor apnĕpenĕ tuk sakrefaes tuk nĕspĭrĭen. Kĭni Pol rĭvĕn ye nĕkwai Nĭmĕ Ehuĕ kape

† **21:11:** Profet e Agabus ramor rĕmhen kĭn profet mĭnĕ kupĕn, mor drama kĭrĭk yame ror nuhpĭkĭnĭen, kĭni ai, mhoprai-pĕn kĭmi narmamĕ. Ĕmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mĭne Aes 20:2-4.

21:13: Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 † **21:23:** Promis e kĭmisor kamni kĭmĕ “Nasĭraet promes” rĕmhen kĭn yame Pol rĭmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18

§ **21:25:** Nĕkwĕkwĕ kĭmnharai ramĕmĭr ye Wok 15:23-29.

Kughen mini-əsah-pən ye nipig yame tüksor infamien ye nəspirien kapəriä, kini pris tukriwaan əru atuä kin kapəriä narmiragh minä.

Nəmә Isrel kharaptəräkin Pol ye nəkwai Nimә Ehuә kape Kughen

²⁷ İpakә nipig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmә Isrel tiksın yamә mine kımnhatərhav Tarki mhauә ye Nimә Ehuә kape Kughen misәм Pol. Misor narmamә kisasar mhani-hah Pol, khavən mharaptəräkin in ²⁸ misokrän apomh mhamә, “!Ah! !Nəmә Isrel! Sasitu. Kwән e in e yame in ramarkurao ikin minә mamhajoun narmamә mamor әriә kamhani hah әtawә. Mamor narmamә khapәh nhasiaiyen loa kape Moses mine Nimә Ehuә kape Kughen. Kini taktәkun ai rikir nәмә Gris tiksın mhauә ye nəkwai nimә e kapәtawә kasor kwәнmhan rhakә e ramәmkimik.”* ²⁹ (Kamhani mәknakin meinai kupән kımisәм yemә Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwәk iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamә-ta mә Pol rimikir in muә ye nəkwai Nimә Ehuә kape Kughen).

³⁰ Nәgkiarien a ror nәмә Jerusalem kisasar misaiyu mhauә mharaptəräkin Pol, mhaukәkin mhatərhav ye Nimә Ehuә kape Kughen. Taktәkun әmә pris minә kisәtapig ye nəkwai nimә a. ³¹ Mhamә tukshopni Pol. Kini әmә aikin, yamehuә kape mobael minә kape nәмә Rom rәrig nəvsaoyen mә kasor norien hah ehuә kirik apa Jerusalem. ³² Taktәkun әmә yamehuә kape mobael minә a rikir mobael minә mine namehuә minә kapəriä, misaiyu mhavән tuk narmamә minә a. Narmamә minә a kisәм yamehuә kape mobael mine kafan narmamә minә; kini kisәpәh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuә kape mobael minә a ruә ipakә tuk Pol mini-pән tuk mobael minә mә tukharaptəräkin in. Mharkwәji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pән әriә mimә, “?Naha e yermamә? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamә a kisokrän apomh. Tiksın kamhani nar kirik; kini tiksın kamhani nar pisin. Kasokrän pik, yamehuә kape mobael ripәh nәmien nəfraksien. Mini-pән tuk mobael minә mә tukharәh Pol mhavән ye nəkwai nimә kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misәriwәk, ipakә әmә kiseriaji kwәruә. Narmamә kamhasig-sig pik әriә minә, ror pән mobael minә kımnharәh-si haktә Pol mharәh mhavән. ³⁶ Narmamә minә kımnhakwasig kin әriә masokrän apomh mhamә, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-әrhav nәmien kafan

³⁷ İpakә әmә mobael minә kharәh Pol misauru-pән imә, in raiyoh-pән yamehuә kape mobael minә mimә, “?To yakәgkiar kәskәh kimik uә?”

Kini yamehuә ai rakur mimә, “?Rhawor? ?İlk nakirkun niniyen nәgkiarien kape nәмә Gris? ³⁸ Yakmәta mә ik yemә İjip a yame apa kupән rimnәrer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamә fo taosen mamhauh narmamә, mamhavән misarә apa ye tipәvsik.”

³⁹ Mәrig Pol rini-pән tukun mimә, “Nikam. Yo, yemә Isrel. Yımnharha apa yerkwanu ehuә a Tasas, ye provins a Silisia. Pәh yo, pәh yakәgkiar kimi narmamә minә a.”

⁴⁰ Kini yamehuә kape mobael minә a reighan kin. Kini Pol rәrer aikin, mini-әhu әriә mә tukhapim. Kini khapim, in rәgkiar kimi әriә ye nәgkiarien kape nәмә Isrel mimә,

21:26: 1 Kor 9:20 * **21:28:** Kamni-әhu mә narmamә pәh nien mә kwәнәrus kape nәмә Isrel tukhapәh nisauru-pәnien ye nimә ehuә kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4 † **21:36:** Narmamә kımisokrän ye Pol mәknakin rәmhen kin in e kımnokrәn ye Yesu ye Luk 23:18. **21:38:** Wok 5:36-37

22

1 “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” 2 Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuutuk kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rima, 3 “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimmhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuutuk. Kini ye nipiğ ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. 4 Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkən narman mine nipiəəovin maməhi-pən əriə ye kalabus. 5 Nəgkiarien e, həe pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhanien mə nəfrakisien; meinai nipiğ kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwa kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptərəkən narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhuə e Jerusalem mə tukup əriə. 6 “Nipiğ a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwaiha, taktəkun əmə, yimnam nikhakien risi-pən ye napuə masia-pen-pə yo. 7 Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kirik rimini-pə tuk yo mimə, ‘Sol! Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

8 “Kini yaknaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mimə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ 9 Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. 10 Kini yimnaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. İkin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

11 “Nikhakien a rimməsia-pen pik nimirik, mor nimirik ripsis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

12 “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. 13 In ruə marer ipakə tuk yo, mimə, ‘Piak Sol, !Nimirin tukrhuvə min!’ Ye nipiğ əmə min ai, nimirik rimahuvə min. Kini yakəm in.

14 “Kini in rima, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuutuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. 15 Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimməm mamərig. 16 Takpəh nıwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

17 “Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. 18 Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Hai miren! Məta aihuua Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’

19 “Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkən narmamə yamə mine kamhəni nəfrakisien iram, mamuh əriə.

20 “Kini nipiğ kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iarhav İk, mərig yo min yimnamərer kimawə miriə, kini rikik rimməgien

tukun. Kĭni yo yĭmnamarha huvə tuk sot kape narmamə kĭmisarkwhopni in.’

²¹ “Mərig Yesu Yermaru rĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kĭn ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə.’”†

Nəmə Jerusalem kĭmhamə tukshopni Pol

²² Kĭni narmamə aikĭn kĭsətərig huvə kĭn nəgkiarĭen kape Pol mhavən mĭserĭaji nəgkiarĭen infamĭen kafan. Mərig kĭsərig nəgkiarĭen a, kĭsokrən ehua mhamə, “!Shopni in! Kwən a rĭpəh nəmhenĭen mə tukramragh.”

²³ Aikĭn, kĭsokrən apomh, mĭsəpəkiək-ta kĭn sot kapəriə mĭsərəsuun kĭn nĭmokrur. ²⁴ Kĭni yemehua kape mobael kape nəmə Rom rĭmĭni-pən tuk mobael mĭne mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kĭni mĭni-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrĭni-ərhav mĭmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pĭk məkneikĭn in. ²⁵ Kasarkis-ətərəkĭn hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kĭni Pol rĭni-pən tuk yamehua kape mobael kĭrik yame ramərəer ipakə mĭmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rĭpəh natuatukĭen mə tukərkis-ərkis yemə Rom kĭrik yame kĭpəh hanə nəmĭen mə in rĭmnor nar has kĭrik.”

²⁶ Yamehua a kape mobael rərig nəgkiarĭen a, mĭvən mĭni-əsaaħ-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kĭni mĭmə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatak.”

²⁷ Kĭni yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mĭmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis ua?”

Kĭni Pol reighan kĭn.

²⁸ Kĭni yermaru a rĭni-pən tukun mĭmə, “?Rhawor? Yo yĭmnərok mane ehua tuk neighanĭen kĭn yo mə jakua yo yemə Rom.”

Mərig Pol rĭni mĭmə, “Rĭmik in yemə Rom. Ror məkneikĭn, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mĭne kasərəer matuk mə tukhauh Pol, kĭsakur kĭn, mĭsətə iran. Kĭni yermaru kape mobael a rĭrkun mə Pol in yemə Rom, mĭgĭn pĭk meinai in ruərkwəji-ta Pol kĭn jen.

Pol ramərəer ye nĭmri kaonsel

³⁰ Kəni rĭkwamer kĭn, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatak mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kĭni rher-pən nəgkiarĭen kĭmi jif prĭs mĭnə mĭne narmamə kape kaonsel mĭnə mə tukhauə kĭrĭkĭanə. Kĭrĭsĭn-ta jen yame kĭmĭrkwəji Pol kĭn, kĭkĭr, kavən kəriṑ in ramərəer ye nĭmri kaonsel.

23

¹ Kĭni Pol rarha tĭm tĭm ye narmamə kape kaonsel, kĭni mĭmə, “Yo mĭnə tĭksĭn. Yakaməm norĭen kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə merĭaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatak kape Kughen ye nĭmri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kĭni hae prĭs e Ananaeas rĭni-pən tuk narmamə yamə mĭne kasərəer ipakə tuk Pol mə tuksəsĭk nəkwən. ³ Mərig Pol rĭmĭni-pən tukun mĭmə, “Nĭkam. Ik yarṑəkao kĭrik;* Kughen tukrəsĭk ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikĭn e mə takəkĭr yo ye Loa kapətawə, mərig nĭmĭni mə kĭrik tukrəsĭk yo, naknakəṑir ta Loa en!”

⁴ Kĭni narmamə yamə mĭne kasərəer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takṑəh nəgkiar-hah-yen kĭmi hae prĭs e kape Kughen.”

† **22:21:** Kĭrai narĭmnar e ye Wok 7:54-8:1. **22:25:** Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:**

Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarĭen kape Gris ramni mə Pol rĭmĭni-pən tuk hae prĭs a Ananaeas mĭmə, “Ik nakəmhen kĭn kapĭer kĭmnəspir-ta mərig ramkĭmik hanə.” Mərig nĭṑrai nəgkiarĭen a rĭmə, “Ik yarṑəkao kĭrik.” **23:3:** Mat 23:27

⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmiə;’ (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mīmə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimir mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə katsoğoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishেকimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoğ pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mīmə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimirimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimnərig nəvsaoyen kin, rərar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mīmə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

¹⁸ Məknəikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mīmə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mīmə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis

ta mə tuksəpəh nəviginien mine nini-mien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairə.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimmor kwirig kimi pikwarien a mini-pən tukun mimə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik nini-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuə kape mobael minə a rokrən kin yamehuə kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpənə tuk nivəniən apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpənə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkəwə kirik mivəhsi-pən kimi yamehuə mir a miravən kimi gavman a. Nəkwəkəwə a ramni mimə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuva” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharaptəkin ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimmərig nəvsaoyen kin mə in yemə Rom atuətuk, kini yimmhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh miragh in.

²⁸ Yakmimə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikir mivən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rimipəh norien nar hah kirik yame to riməh tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimmərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimmher-pre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmir minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

³¹ Məkneikin, mobael minə kator nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwani kirik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kin, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael minə tiksın kharerig mamhavən iməriə ikin. ³³ Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkəwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermən. ³⁴ Gavman a rəvheikin nəkwəkəwə a maiyoh-pən Pol mimə, “? Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia, ³⁵ rini-pən mimə, “Pəh khawhin tikmir minə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mini-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman kamni kimə, “Nimə ehua kape King Herod.” Mharaptəkin in apaikin.

24

Pol rimmərer ye nimri Filiks

¹ Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə minə tiksın kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatarhav-pə, misərer ye nimri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən kin Pol rivən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mimə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkir tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərinyen

ror tu. Ik nakamərəhu atuaturuk nımraghien eikin e. ³ Nıpig fam, narmamə m-fam rıkirıə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakorıah pık ik, jakəgkır kəskəh əmə, nakətərıg kın. ⁵ Kımawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kırık. In nuknei norien has rıpsaah. Ramarkurao ye tanə mınə, mamor nəmə İsrıl mınə kasotgoh kımı ərıə mınə. In yamehuə kırık kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nımə Ehuə kape Kughen rəmkımık ye nımrı Kughen. Məkneikın, kımawə yakharaptərəkın. ⁷ Mərıg yamehuə kape mobael mınə e Lusias, rımıvəhsi-ta ye kwermımawə. Mher-pə kın nəgkırıen kımı tıkmır mınə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kını tukmə nakayıoh-pən Pol kın norien kafan, takəm mə nəgkırıen kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikın nəmə İsrıl kamharpın nəgkırıen a, mamhani mhamə, “Nəgkırıen a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kını ai, gavman a rəwhan kapən kapə kın Pol mə tukrəgkır. Kını Pol rımə, “Yemehuə. Yakırkun huvə mə newk rıpsaah ruauə muavən ta, nakaməkır nəmə eikin e. Ror pən, rıkık ragien pık tuk nını-preyen norien kafak. ¹¹ Rımar əmə tuk ik tuk nəmıen mə nıpig twelef e ruauə muavən ta, yımnhaktə fiak mıvən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə İsrıl a khapəh nısəmıen mə yakamotgoh kımawə narmamə tıksın ye nəkwai Nımə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nısəmıen mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nım kape nofuginien mınə kape nəmə İsrıl mınə yerkwanu mınə. ¹³ Kını khapəh nıshajoun-atuaturukien kımık mə nəgkırıen yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meınai in neıkwəyen. ¹⁴ Mərıg yo yakamni-pre tuk ik mə, yakıkwəsıg kın Swatuk kape Yesu, yame nəmə İsrıl kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərıg yakaməhuak əfrah kımı Kughen kape kaha mınə kapəmawə. Kını yakamni nəfrakisien mın ye Loa kape Moses mınə profet mınə fam mın. ¹⁵ Kını yakamərəhu-pən nərıgien kafak kımı Kughen rəmhen kın yame nəmə eikin e rıkirıə raməsık, mə Kughen tukror narmamə yamə mınə kwənhamhə-ta, tukhamragh mın - ırıə yamə mınə kısıtuaturuk mınə yamə mınə khapəh nısatuaturukien. ¹⁶ Ror pən, nıpig m-fam yakamarkut tuk norien narımmar yame ratuaturuk ye nımrı Kughen mınə narmamə.

¹⁷ “Newk rıpsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mıvəh mane mə jakvəhsi-pən kımı yavan has mınə, mıvəh mın nımrı nar mıragh mınə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə İsrıl e kımnhauə mısəm yo yakaməmır hanə ye Nımə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspırıen. Narmamə khapəh nıhpsaahyen kımawə mırıə; notgohyen rırkək. ¹⁹ Ye nıpig a, nəmə İsrıl tıksın yame kımnhatərıhav Tarki masəmır ye nəkwai Nımə Ehuə kape Kughen. Kını tukmə kımə tukni hah yo, ırıə atuaturuk əmə tukasəkeıkeı mhauə mhani-pre nəgkırıen irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə mınə e tukhani-ərıhav-pre naha nhagın rahas yame kımısəm irak ye nıpig yame yımnrer ye nımrı kaonsel. ²¹ Nəgkırıen kırık rırkək irak, nar kırıkianə əmə: Yımnrer yerkırıə mokrapomh mımə, ‘Kamərıp yo ye nımrı mırh meınai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mınə kwənhamhə ta, tukhamragh mın.’ ”

²² Kını gavman a Fılıks, in ruırkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapıg kın nəkwətəyen mımə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias rua, kını en, yo jakəkır.” ²³ Kını marar mını-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha

24:5: Wok 17:6   24:6: Wok 21:28-30   * 24:7: Keinein mə Luk rımırıai v. 7 uə yarmə rımırıai, meınai ves 7 rırkək ye kopy akwas tıksın kape Nıutesteman.   24:15: Jon 5:28-29   24:18: Wok 21:17-28   24:21: Wok 23:6   24:22: Wok 23:26

tuk Pol mīmā, “Takaməm Pol, mərīg takəta ye in mīnə tīksin pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwakwə kin.”

²⁴ Nīpīg tīksin ruə mīvən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mīrauə. Pian a in pian Isrel. Kīni Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mħauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kīni Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mīne norien kape yermamə ramar-marū ye nərīgien kafan mīne norien kafan, mīne nīpīg yame Kughen tukrəkīr narmamə iran. Filiks rərīg, mīgīn pīk, kīni mīmā, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən mīn kin ik.” ²⁶ Rīgīn pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərīg rīkin raməsik mə Pol tukrīvəhsi-pən mane kīrik kīmin, pəh tukrīrisin in, ror pən, rokrən kin Pol nīpīg rīpsaah. Ruə, mawəgkiar iriū mīn.

²⁷ Newk kīraru ruə mīvən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kīni yermamə kīrik nhagin e Posias Festas rhaktə mīvəh tamhekīn. Mərīg nīpīg Filiks rāta ye gavman, in rīpəh Pol raməmīr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmā Isrel rikiriə rāgien tukun.

25

Pol rīmīni-pən tuk Festas mə tukrərer ye nīmri Sisa

¹ Festas rīmivəh tamhek Filiks, kīni nīpīg kīsīsar ruə mīvən, kīni Festas rītərhav Sisaria mīvən Jerusalem. ² Ikīn a, jif pris mīnə mīne namehuə mīnə kape nəmā Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kīmi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irərīə mher-pə kīn Pol apa Jerusalem. Iriə kīmnharai mhun ta nəgkiarien kīrik mə tukasəmīr ye swatuk maseito kīn Pol ruə ye swatuk, kīni kīshopnī. ⁴ Mərīg Festas rīmā, “Pol raməmīr ye kalabus apa Sisaria. Kīni pəh nīen mə tuktu, yakrerīg mīvən apaikīn. ⁵ Hapəh kapəmīə namehuə mīnə khakwasīg kīn yo. Tukmə kwən a rīmnor nar hah əfrakis kīrik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikīn.”

⁶ Kīni Festas rarə apaikīn mīpəh nəpitayen nīpīg eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kīn, rīvən mamkwətə apa ye nəkwai nīmə kape kot. Mīni-pən tuk əriə mə tukhakīr Pol mħauə imə. ⁷ Nəmā Isrel yamə mīne kīmnhatərhav Jerusalem kasəmīr mīn, mīsərer rao rao kīn Pol. Mamhani-hah pīk in. Mərīg khapəh nīshajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kīmnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kīni Pol rini kafan norien mīmā, “Yakpəh nakapīrien loa kīrik kape nəmā Isrel; uə kape yermarū kapətawə Sisa, kīni mīpəh noriahyen Nīmə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərīg Festas rorkeikei mə nəmā Isrel tuksorkeikei in, kīni raiyoh-pən Pol mīmā, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kīn əriə kisəvsao kīn norien kafam apaikīn, kīni yakəkīr əmhen uə?”

¹⁰ Mərīg Pol rīmā, “Yakamərer ye kot kape nəmā Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkīr yo. Ik nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kīmi nəmā Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yīmnkakapīr loa kīrik ratuatuk mə tō yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərīg tukmə nəgkiarien yame nəmā Isrel kamhani irak ror neikuəyen kīn, rapəh natuatukien mə yermamə kīrik tukrīvəhsi-pən yo ye kwermīriə. Pəh yo yakərer ye nīmri Sisa, yermarū kape nəmā Rom.”

¹² Kīni Festas rarar məgkiar kəkəh kīmi namehuə tīksin kape kot. Kwasīg ikīn, rini-pən tuk Pol mīmā, “Nakmə takvən mərəer ye nīmri Sisa, nəmhen. ! Nakīrkun nīvənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipig tiksın ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mırəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipig tiksın, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarinen yame kimnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rimməpəh in raməmır ye kalabus. ¹⁵ Kini nipig yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəməwə nəmə Rom mə kimawə jaksəighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmır kafan minə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuaturuk nəgkiarinen yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwəsıg ikin, iriə khauə mhatərhav-pə eikin e, yakpəh niwhinien, mətərig kin nəgkiarinen yame kamhani iran. Kəni rikwamır əmə kin, yimməhitə ye kot, mini mīmə tukhakir Pol mhaue. ¹⁸ Məkneikin, tikmır kafan minə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nikam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rımə yermamə ai in rımamragh min. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimmər minə a. Ror pən, yimməiyoh-pən Pol mīmə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?’ ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rivən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmır ye kalabus meriaji yakvəh nipig tuk nher-pəniyen kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiarinen kape kwən a.”

Kini Festas rımə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rimmərer ye nımri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehue minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rımə tukhakir Pol mhaue imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mine kimie fam yamə mine naksəkwtə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’ ²⁵ Mərig yakpəh nəmien nar kirik yame in rimmor mə in tukraməkeikei mimmə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərer ye nımri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiarinen iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nımrim, mine ye nımri narmamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarinen kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kiraptəəkın yermamə kirik, mərig kipəh nini-atuatukien nəgkiarinen iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nımri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nıkar nəgkiarinen yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nıkar nəgkiarinen mīmə,

² “King Agripa. Rikik ragien pik mə yakamərer ye nımrim ai taktəkun, mə

jakni atuatur nægkiarrien yame kamhani irak, ³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə İsrəl mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nægkiarrien kafak.

⁴ “Nəmə İsrəl kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavven mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimir mirh meinai yo yakamərehu nərigien kafak ye nægkiarrien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nægkiarrien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərehu məkneikin nərigien kafak, nəmə İsrəl a kamhani hah yo. ⁸ ! Kimia! ? Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfraksien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatur tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹ Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə İsrəl mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhavəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkweiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nægkiarrien kirik ye nægkiarrien kape nəmə İsrəl ramni mīmə, “Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.”

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mīmə, “?Yermaru, Ik pa en?” Kini Yesu Yermaru rimə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə İsrəl, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfraksien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.”

19 Kini Pol rīrpīn mīmā, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamā mine Kughen ramor kimi yo ye nāmrahavyen a. 20 Yimavən məkupən tuk nāmā Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nāmā Jerusalem, mine nāmā Judia, mine nāmā tanā pisin pisin minā, mamāvahag kimi ərīā mā tukasəkeikei misarar ye nərīgien kapərīā tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mā narmamā tukšəm norien kapərīā, kharkun mā kwəsarar əfrakis ye nərīgien kapərīā tuk təvhagə hah. 21 Ror pən, nīpig yimnaməmīr ye Nimə Ehuə kape Kughen, nāmā Isrel kisarar mhauə mharaptərəkīn yo, misarkut mā tukshopni yo. 22 Mərīg Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamā kimi namehuə minā mine narmamā apnapig minā. Nəgkiarien yame yakamni in əmā mīn e profet minā mine Moses kīmnhani-ərhav apa kupən mhamā tukruə. Kīmnhani mhamā, 23 ‘Kristo a tukraməkeikei mamərīg rahas ye nīpran, mivən, mīmā. Kini meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmħayen, in tukrhajoun nīkhakien kimi nāmā Isrel mine nāmā tanā pisin pisin minā mīn.’” (Aesea 42:6; 49:6)

24 Pol raməgkiar hana, kini Festas rīraptərəkīn nəgkiarien kafak, marar mokrən apomh mīmā, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pīk skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

25 Mərīg Pol rīni-pən tukun mīmā, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmā, kini misəfrakis. 26 Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mā in ruəkun-ta narimnar minā a. In rīmivəh fam nəgkiarien minā a. Pəh nien mā nar kīrik yame kīmnor kerkwaig kīn. 27 King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet minā uə? Yakirkun mā ik nakamni nəfrakisien irərīā.”

28 Mərīg King Agripa rarar mīni-pən tuk Pol mīmā, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwə e mā takvi yo yakuə Kristin uə?”

29 Mərīg Pol rīni-pən tukun mīmā, “Nar apnapig mā nīpig kwakwə uə nīpig apomh, mərīg yo yakaməhuak kimi Kughen mā pəh nien mā ik pisin əmā, mərīg kimiā m-fam yamā mine nakasətərīg kīn nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kīn yo ye narimnar fam. Mərīg jen əmā, yakpəh norkeikeiyen mā tikarkwəji əmīā kīn jen rəmhen kīn yame kīmnor irak.”

30 Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamā yamā mine kasəkwətə irīā mirīā, kisarar, 31 mhatərhav mhani tuk ərīā minā mhamā, “Kwən a rīpəh norien nar has kīrik mā to rīmħə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

32 Kini King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmā, “Rīpi mā kwən a rīpipəh nīpini-yen mā tukrərər ye nīmri Sisa, kīpiharisīn in ai taktəkun.”

27

Pol rītərhav Sisaria, mivən Rom

1 Kini kimīni ta mā jakhavən apa Rom,* kīmikīr Pol mine narmamā tīksin mīn yamā mine kwəraptrəkīn-ta ərīā, kīvəhsi-pən ərīā ye kwermī yamehuə kape mobael minā kīrik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minā kamni kīmā, “Mobael kape Sisa.” 2 Rao kīrik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpənə mā tukrīvən mivhiak apa yerkwānu minā Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemā Masedonia kīrik rīmīkwāsīg kīn əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

26:23: Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20
Wok 19:29

*

27:1: Rom in yerkwānu ehūə kīrik apa tanā a Itali.

27:2:

³ Kəni rĭkwamer kĭn, yĭmnhavhiak mĭn apa Saedon. Kĭni Julias a, rĭmnor huvə pən kĭmi Pol, kĭni meighaan kĭn mə tukrĭvhiak məm in mĭnə tĭksĭn apaikĭn, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kĭni ai yĭmisasar, mhatərhav mĭn mhavira. Yĭmnharəhpikĭn nĭmətəg, kĭni mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərĭnu. ⁵ Yĭmnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mĭne Pamfilia, kĭni mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provĭns a Lisia. ⁶ Ikin aikĭn a, yamehuə kape mobael mĭnə rĭmnəm rao kĭrik yame rĭmatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kĭni rĭvəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kĭni yakhavirə mĭn, mərĭg nĭpig fam rao a ramaiyu mar, nĭpig rehuə ramarkut pik tuk nĭvhiakĭen ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikĭn a, nĭmətəg rehuə pik, mamətəpig kĭn əmawə, yĭmiseineĭn nhavhiakĭen. Aikĭn, yĭmisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nĭkarĭn pən. ⁸ Yĭmvsaiyu ipakə tuk nĭkar-kar tahik; yĭmisarkut pik, mərĭg yakhavhiak ikin kĭrik kamni kĭmə “Ikin rəmərĭnu ikin,” yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

⁹ Kĭmawə yĭmisoriah nĭpig rĭpsaah, kĭni nĭpig kape tahik raməsəsao iran ruauə ipakə‡. Kĭni Pol ramor kwirĭg kĭmi narmamə mĭnə mĭmə, ¹⁰ “Yo mĭnə tĭksĭn. Yəkəm yakĭrkun mə tukmə kĭtawə khavirə pik, nĭmətəg ehuə ravən, rao tukrəmətĭh, rao mĭne narmamə mĭne narĭmnar tuksəmnmĭn.” ¹¹ Mərĭg yamehuə kape mobael mĭnə rĭpəh nətərĭg-pikĭen kĭn Pol, mamətərĭg əmə kĭn kapten kape rao mĭne yermamə e kafan a rao. ¹² Kĭni nĭkar-kar tahik a, rahas tuk nĭvhiakĭen aikĭn ye nĭpig kape nĭmətəg. Ror pən, iriə khapsaar khamə kĭmawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nĭvhiakĭen apa tanə a Krit. Kwənmhan kĭrik aikĭn rəmərĭnu ikin, kamni kĭmə Finiks. Nəpag nĭmri tanə a ramor nəkwan kĭraru ye tahik rĭmĭvhiak ikin: Kĭrik rĭvaag-pən ye nĭkarĭn pĭhiu ikin; kĭrik rĭvaag-pən ye nĭkarĭn prah ikin.

Nĭmətəg ehuə ruh əriə

¹³ Kĭni nĭmətəg kĭrik rĭsi-pĭhiu mamavən, rĭpəh nehua-pĭkĭen. Kĭni kĭsəm, khamə tuksərĭ-pən nərĭgien kapərĭə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nĭkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kĭni rĭpəh norĭen tu, nĭmətəg ehuə kĭrik ravən. Nĭmətəg a kamni kĭmə, “Notis.” Nĭmətəg a rĭsi-flak ¹⁵ mĭrəh əmawə, kĭni muh rao. Kĭni rao reĭneĭn naiyuyen mĭrəhpikĭn nĭmətəg. Yaksəpəh, misəta ye nĭmətəg rĭrəh əmawə mĭvən. ¹⁶ Kĭni yĭmnhakurao ye kwaji tanə a kamni kĭmə Kaoda, ye nĭkarĭn pĭhiu. Aikĭn a yĭmiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkĭnĭen kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mərĭg narmamə kape rao mĭnə kĭsarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rĭpəh nəmnĭmien. Khamə ta-mə rao tukrĭrəhpikĭn nĭpakĭr. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nĭmətəg ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rĭkwamer kĭn, nĭmətəg rĭmoh pik əmawə, yĭmisarakikĭn-pən narĭmnar yamə mĭne rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rĭkwamer mĭn kĭn, kĭmisarakikĭn narĭmnar kape rao rəmhen kĭn nərəus mĭnə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kĭni nĭmətəg a rĭmnamavən nĭpig rĭpsaah, mĭpəh norĭen infamĭen. Yĭmnhapəh nĭsəmĭen mĭrh. Mĭne yenaiyu mĭnə, yĭmnhapəh nĭsəmĭen kəmhu mĭnə. Kĭni kĭmawə yaksərĭg yakhamə to yakhapəh nhamraghĭen.

† **27:6:** Nəgkiarĭen kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provĭns Itali. Rom in yerkwanu kĭrik ye provĭns Itali. ‡ **27:9:** Nəgkiarĭen kape Gris ramni mə, “Yakvasapita nĭpig kape nəvĭginĭen ehuə e kamni kĭmə, ‘Yom Kĭpir.’” (Nĭpran rĭmə, “Nĭpig kape nĭviyĭen nĭta, pəh Kughen tukrĭvəhsita narĭpinĭen kape təvhagə hah.”) Kĭrəptərəkĭn nəvĭginĭen ehuə a ye makua e Oktoba. Kwasig ikin ye nəvĭginĭen a, nĭpig kape nĭmətəg.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəviginiēn nīpig rīpsaah, kini Pol rīmnərer ye nīmrimawə mīmə, “Yo minə tiksīn. To nakpīsərig nāgkiariēn kafak misəkupən, kini nīpihapəh nisəpəhyēn tanə a Krit, to kīpihapəh nisərayēn ye nahasiēn e. Nārīmnar ye nəkawai rao to rīpiamswin huvə əmə.

²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rikimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nīmħəyēn. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yamə yakaməhuak kīmin, rīmnher-pə kīn agelo kirik kafan rīmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərər ye nīmri Sisa. Kughen, rīkin ragien mə tukriyəh mīragh narmamə fam yamə minə kasarə kīmiə miriə ye nəkawai rao, meinai In rhuvə pik.’”

²⁵ Kini Pol rīmə, “Yo minə tiksīn, takhapəh nhaginiēn. Yo yakamni nəfrakisiēn ye Kughen mīmə, nārīmnar yamə mine agelo a rīmini tukror nəfrakisiēn kīn. ²⁶ Mərig kupən ikīn, nīmətag tukraməkeikei mīrəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nīkar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasiēn a miseriāji nīpig fotin, nīmətag ramrəh rao ye tahik a kamni kīmə “Meditəriēnian.”^S Kini yenpīg əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nīkar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yamə rīpam ye nəəus misarkwəhu kīn ye nəkawai tahik mə tukšəm-ru mə rəmnīm uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnīm rəmhen kīn toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnīm rəmhen kīn twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukriyəhpikīn kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kīn apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kīmi kapəriə kughen minə mə tukriyəan aihuaə əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kīn rao ehuaə a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kīn angka tiksīn apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rīni-pən tuk yaməhuə kape mobael minə mine mobael kafan minə mīmə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmiriēn ye nəkawai rao ehua e, Kughen tukriyəh nivəh-mīraghiēn ətawə.” ³² Ror pən, mobael minə kimnhavan misəruə nəəus ye kwaji bot a, rīmavən mīrkək.

³³ Ipakə əmə rīraan, kini Pol raməkeikei kīmi əriə mīmə tukasəkeikei misəviginiēn. Mamni mīmə, “Nīpig fotin ruauə ta muavən, kīmiə nakamhagin pik, misatuakam, masəpəh nəviginiēn. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kīmi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəviginiēn. Meinai in a nīmraghiēn kapəmiə. !Səvigini! To kīmiə kirik rīpəh nīmħəyēn.” ³⁵ Pol rīmnəgkiar ta, kini mīrəh nīpār bred ye nīmriə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nīragiēn kapəriə rhuvə mīn, khavən misəviginiēn. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventy sikis ye nəkawai rao a. ³⁸ Kīmiəsəviginiēn rəmhen, kini mhavən, mhāpik ye rhav bag flaoa* yamə minə e kamhaswin ye nəkawai rao, misarak-ərhav kīn ye nəkawai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

Rao rīnahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kīseiēn mē hiə. Kini kisəm nīkar-kar tahik kirik, nīpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misəruə nəəus ye angka minə a kīšəmnīm. Kini mharisiēn ta nəəus yamə mine kīmnərkis ətərkīn nivēiyə ehua kīn. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukriyəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik

27:24: Wok 23:11   **27:26:** Wok 28:1   **S 27:27:** Tahik a, nhag pisin e kimə “Adriatik.”   * **27:38:** Nəgkiariēn kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kīn flaoa, kon, mine wit.

ripəh nəmnmien ikin, kini kupən ye rao rimirəhpikīn nīpakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehua kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksīn aikin mimə tukharəh nīpar-par nai yamə mine tahik rīnnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmīr apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hana, nokieyen rehua, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misia mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misia minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimsimə snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rīnapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kini snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsīs, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mīmha. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik ripəh norien Pol, kini kisarar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmīr ipakə tuk imei yamehua kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehua a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nīpig kisīsər. ⁸ Mərig ye nīpig a, rim yamehua a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nite. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermīn iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksīn kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar rīpsaah kimi əmawə. Nīpig yimisor apnəpənə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəmawə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisarə makuə kisīsər ye tanə a. Kini rao kirik raməmīr aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nīpig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nīpig kisīsər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejiam. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik risi-pīhiu, mīrəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksīn. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə mīriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom

28:2: 2 Kor 11:27   **28:5:** Mak 16:18   **28:6:** Wok 14:11   * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks.

kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksın. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mipəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimsisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkın yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien me ye yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisərkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərer ye nımri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamarəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kımawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik.

²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksətə ye Pol. Mərig kwasig ikin kisətə iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mīmə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mīmə, “To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes

6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamripin mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. ! Iriə a

tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kīraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

---

† **28:29:** Keinein mə Luk rimirai v. 29 uə nikam, meinai v. 29 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawer pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimiini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame nıməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye nıməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tukəkupən mħarkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrivən-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye nıməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan minipən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermarə kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Daved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimirəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhaka. ⁵ Kristo rimirəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfraksien iran, kini masor nəkwan. ⁶ Kini kimie min, Kughen rimnokrən kin əmie mə kimie kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmie fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmie, kini mokrən kin əmie mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermarə kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinyen kimie əmie.

Pol rimnorkikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan minipre tuk əmie, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmie m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmie. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmie. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmie. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmie mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmie mə taksərer tim tim. ¹² Niprai

nægkiarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nīpig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nīpig m-fam narimnar tiksin kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksin. ¹⁴ Nīpig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimməkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mīpiuə tuk nəmə kantri minə tiksin. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mīmə tukhauə misatuatuk ye nīmri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nīmri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə kharəh nisəm-atuatukien Kughen kin nīmririə. Mərig rimirikakun ye nīpig In rimnor neai mine nīmoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nīmririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayien In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimmamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmīr əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpīrig; kini to rīpəh nīmhəyen; mīnharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nīpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimməpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə. Rimməpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nīprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh

nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkīn neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipiḡ m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tüksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tüksor ye nīprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nīpirəovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnəəhu. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nīpirəovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnəpəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tüksor nar yame rīpəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəḡkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tüksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə rīpəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəḡkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tükasor.

2

Kughen tukrəəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini rīpəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipiḡ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimni ta, kafan nəkiriən in ratuatak əmə. ³ Ror məkneikin mə nipiḡ kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipiḡ Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimiə rīpəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mīpəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə nakasor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nipiḡ yame In

tukrækir narmamæ iran ye norien atuatur kape nækirien kafan. ⁶ Kughen tukrivæhsi-pæn kimi narmamæ kirikianæ kirikianæ ramæri-pæn æmæ narimnar yame kimisor. ⁷ Mivæh-si-pæn nimraghien rerin kimi narmamæ yamæ mine kasærer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamæ minæ a yame kisarkut pik tuk norien nar huvæ, Kughen tukrægnægin æriæ tukun, mivæh-si-pæn nisaiyen mine nimraghien rerin kimi æriæ. ⁸ Mærig In tukrivæhsi-pæn kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamæ minæ tiksîn yamæ mine kisarkut atuk æmæ tuk tipriæ, kini mamhaukreikin-pæn nimeitairiæ tuk næfrakisien, masæri-pæn norien has minæ. ⁹ Narmamæ m-fam yamæ mine kasor norien has, Iriæ tuksaræ ye næmhøyen mine nipig æutæn minæ. Kwænæræus kape nar Isrel tuksækupæn mharæh-pikin nipig æutæn minæ a, kwasig ikin næmæ tanæ pisin pisin minæ. ¹⁰ Mærig Kughen tukrægnægin narmamæ minæ fam yamæ mine kasor norien huvæ, mivæh-si-pæn nisaiyen mine næmarinuyen kimi æriæ. Tukrækupæn mivæh-si-pæn kimi kwænæræus kape næmæ Isrel, kwasig ikin, mamæræhu-pæn kimi narmamæ kape tanæ pisin pisin minæ. ¹¹ Ror mæknakin meinai Kughen ramæm æmhen kimi narmamæ m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi næmæ kantri pisin pisin minæ tuk norien has minæ kapariæ, nar apnapig kimnhapæh nhavæhyen loa yame Kughen rimivæhsi-pæn kimi Moses. Kini Kughen tukrækir næmæ Isrel yamæ mine kamhavæh loa, mivæh-si-pæn narpinien kimi æriæ tuk norien has minæ kapariæ. ¹³ Ror mækneikin meinai pæh nien mæ narmamæ yame kasærig loa yame kisatuatur ye nimri Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kasor nar yame loa ramni, iriæ e, Kughen tukrini mæ iriæ kisatuatur ye nimrin. ¹⁴ Næfrakisien, næmæ tanæ pisin pisin minæ khapæh nhavæhyen loa kape Moses. Mærig nipig kirik, kasæri-pæn æmæ kapariæ nætærigien masor nar yame ratuatur, ræmhen æmæ kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pæn mæ loa kirik aikin yerkiria, kini iriæ kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame ripæh natuaturkien, nar apnapig khapæh nhavæhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriæ kharkun mæ loa aikin kape Kughen in a ramæmir yerkiria, meinai nipig kasor norien huvæ, rikiria ramæsik mæ, “Norien e rhuvæ.” Kini nipig kasor norien has, rikiria ramæsik mimæ, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ærhav Nævsaoyen Huvæ, yakamni mimæ nipig kirik tukripiuæ æfrakis yame Kughen tukrini mæ Yesu Kristo tukrækir narmamæ mifam tuk norien kapariæ yamæ mine kamæm mine nætærigien kapariæ yame ramerkwaig.

Næmæ Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mærig pæh yakægkiar kimi æmiæ næmæ Isrel. Nakamhani mhamæ kimiæ kwænæræus kape Isrel, kini masætigæ ye loa mimæ in swatur kape Kughen tuk nivæh-miraghien æmiæ, kini masægkiar ausit mhamæ kimiæ æmæ nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin æmæ æmiæ. ¹⁸ Kini nakamhani mhamæ nakwænharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamæ kimiæ nakharkun swatur yame ratuatur huvæ meinai loa kape Moses ramhajoun æmiæ kin. ¹⁹ Kimiæ nakamhani pik mhamæ nakamhakir nimrin pis minæ, mhamæ nakasæsia-pen swatur kape narmamæ yamæ mine kasæriwæk ikin ræpignæp ikin. ²⁰ Kini nakhamæ nakshajoun yætawao minæ mine kwajikovæ minæ meinai kimiæ e nakamhavæh loa yame nirkunien mine næfrakisien ramæmir iran. ²¹ Rhuvæ æmæ nakshajoun narmamæ pisin pisin minæ. ?Mærig rhawor e loa ripæh nhajounien æmiæ? Kimiæ nakshajoun mhamæ narmamæ tukhapæh nisækræhyen. ?Mærig rhawor e naksækræh? ²² Kimiæ nakshajoun mhamæ tukpæh nækræhyen kin piraovin. ?Mærig rhawor e naksækræh kin

piraovin? Naksəmækin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?
²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masorah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.”
(Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nipran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in.

²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tüksakir əmiə nəmə Isrel atuutuk meinai nar apnapig kimiə nimnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini niprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə niprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kirik rapita narmamə minə tiksın uə nikam?” ² Kini yo jakhorpin nəgkiarien mimə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rimnərəhu-pən nəgkiarien atuutuk kafan ye kwermimia. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tüksor. Mərig norien kapəriə ripəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarien. ⁴ !Nikam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikua, mərig Kughen ripəh neikuəyən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig Ik nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə Ik nakatuatuk.

Nipig narmamə tüksakir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik nimnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.”
(Sam 51:4)

Pol rəəhu atuutuk nəgkiarien ətəwə tiksın

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mimə, “Kitawə m-fam kasor norien yame ripəh natuatkien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuutuk nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuutuk, ripəh natuatkien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətəwə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Mərig

nĭkam. Nægkiarĭen e rətəwao. To rĭpĭpəh natuatukĭen mə Kughen tukrĭvəhsi-pə narpĭnĭen kĭmĭ ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rĭpĭpəh nĭvəhyen swatuk tuk nĭvəhsi-pənĭen narpĭnĭen kĭmĭ narmamə m-fam ye tanĭmtana.

⁷ Kĭnĭ tukmə ror yermamə kĭrĭk tukrĭnĭ mĭmə, “Tukmə yakeĭuə, kĭnĭ kafak norĭen kape neĭkuəyĕn ramor əpu mə Kughen pĭsĭn əmə raməfrakis, kĭnĭ narmamə tukhani vĭ vĭ In, meinai kharkun mə In pĭsĭn əmə ratuatuk, kĭnĭ tukmə kafak norĭen kape neĭkuəyĕn ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-sĭ haktə Kughen, rĭpəh natuatukĭen mə Kughen tukrĭvəhsi-pə narpĭnĭen kĭmĭ yo.” ⁸ Mərig yo yakamĭn mə tukmə narmamə kĭsəri-pən nəgkiarĭen ətəwao məkneĭkĭn, tukhani mĭn mhamə, “Rhuə əmə - pəh kĭsor norĭen has mĭnə mamharpĭn mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-sĭ haktə Kughen meinai In pĭsĭn əmə in ratuatuk.” Mərig nəgkiarĭen e in rahas. Narmamə tĭksĭn kamhani hah nhagĭk maseĭkuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarĭen ətəwao mĭnə məknakĭn. Kughen tukrəkĭr ərĭə nĭvəhsi-pən narpĭnĭen kĭmĭ ərĭə tukun.

Yermamə kĭrĭk rĭkək yame ratuatuk

⁹ ? Kĭnĭ rhawor? ? Kitawə tukhani naha e taktakun? ? Nakhamə ta mə Kughen tukror nĭhuvəyĕn kĭmĭ nəmə Isrel rapĭta nəmə ye kantri pĭsĭn pĭsĭn mĭnə uə? Nĭkam. Yakwani ta mə nəsanĭnĭen kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mĭne ye nəmə kantri pĭsĭn mĭnə fam. ¹⁰ In e rəmhen kĭn yame Nəkwəkə kape Kughen ramĭnĭ mĭmə, “Yermamə kĭrĭk rĭkək yame ratuatuk, kĭrĭkĭanə əgkap rĭkək.

¹¹ Yermamə kĭrĭk rĭkək yame ravəh nĭrkunĭen;
kĭnĭ yermamə kĭrĭk rĭkək yame ramarha-kĭn Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreĭkĭn-pən nĭmeĭtairĭə kĭmĭ Kughen,
irĭə kwəsarpah fam kĭn norĭen nəkwai Kughen,
yermamə kĭrĭk rĭkək yame in ramor nĭhuvəyĕn, kĭrĭkĭanə əgkap rĭkək.”
(*Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20*)

¹³ “Nægkiarĭen kapəriə rapĭen rəmhen kĭn napĭenĭen kape nəkwai nĭmĭr kape yermamə mhə yame raməkəwag,
Neramĭ narmamə m-fam rukwar kĭn neĭkuəyĕn.” (*Sam 5:9*)
“Kakonə kape snek ramĭsĭ-pən ye nherĭə.” (*Sam 140:3*)

¹⁴ “Nheramrĭə rukwar kĭn nher-pənĭen kĭn nar hah kĭmĭ narmamə;
kĭnĭ nəgkiarĭen kapəriə rəkəkəh.” (*Sam 10:7*)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaə əmə tuk nhopnĭyĕn yermamə;
¹⁶ aikĭn mĭnə fam yame kamhavən ĭkĭn, kasorĭah narĭmĭnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kĭnĭ irĭə kaseĭneĭn swatuk kape nəmərĭnuyĕn.” (*Aes 59:7*)

¹⁸ “Mhapəh nhasĭayĕn Kughen nĭpĭg kĭrĭk.” (*Sam 36:1*)

¹⁹ Kitawə kharkun mĭmə narĭmĭnar fam yame loa e ramĭnĭ in kape narmamə yame Kughen rĭmĭvəhsi-pən loa kĭmĭ ərĭə. Ror məknakĭn mĭmə yermamə kĭrĭk rĭkək yame rĭrkun nhorpĭnĭen nəgkiarĭen yame Kughen ramĭnĭ. Kĭnĭ narmamə m-fam ye tokreĭ tana tukasəkeĭkeĭ masərə ye nĭmĭrĭ Kughen mĭmə In tukrəkĭr ərĭə. ²⁰ Ror məknakĭn, pəh nĭen mə Kughen raməm mə narmamə kĭsatuatuk ye nĭmĭrĭn meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nĭkam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah mĭnə.

Nhatətəyĕn əmə ramor yermamə ratuatuk ye nĭmĭrĭ Kughen

²¹ Mərig taktakun mĭne, Kughen rĭmmor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə mĭsatuatuk ye nĭmĭrĭn. Swatuk e pəh nĭen mə nərĭ-pənĭen loa kape

Moses. Nægkiarieren minə ye loa, mine nægkiarieren kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkia ye swatuk kape natuatuken kape Kughen yame rhuva makhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimirin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. ²⁵ Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatuuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatuuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimirin.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nægkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuatuuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pəniən loa muə matuatuuk ye nimir Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptəakin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pəniən nægkiarieren kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuatuuk ye nimirin

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuatuuk ye nimir Kughen.

² Kughen rimnor Ebrahim ratuatuuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatuken, to Ebrahim rirkun nægkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nægkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuuk ye nimirin.” *(Jen 15:6)*

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniən tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig

əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrivəh-si-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptərəkinien təvhagə has kapəriə yerkin.” (Sam 32:1-2)

⁹ ? Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmır min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimirin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikın kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nımətəien yame ramhəjoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nimir Kughen meinai rimnhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai ripi mə promes ripiua mīpior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə ripəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen ripior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nīpran ripirkak. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, tō kipəh niniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimirghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəh-si-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (Jen 17:5)

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi nar-mamə yamə mine kwənhəm, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.” (Jen 15:5)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyən kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rimnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətəyən ye kafan nhatətəyən ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyən ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” (Jen 15:6)

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin,” kipəh niraieren kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyən kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhəyən mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimrin.

5

Nəmərinuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhəvəh nəmərinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyən kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimri Kughen mə tukhavəh niहुवəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini niहुवəyən e in e kitawə kisərə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyən kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig ətən minə, meinai kharkun mə nipig ətən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərəer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərəer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhəvəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen.

⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini

[irih pikin nipig auten kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nımraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mımhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rımnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mımə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rımamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rımnayı ye nipig rımamhə tuk ətawə, Kughen rımnor ətawə kisatuatuk ye nımrın. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nımhəyen kape Tini rımnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərınuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rımnor ətawə khauə mhavəh nəmərınuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narımnar yame Kughen ramor ye nımraghien kapətawə.

Adam rımıvi-pə nımhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nımraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rımnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rımıvi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rımıvəh nımhəyen muə eikın e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen rıpvəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rımnamrırəkə hanə, to kıpəh nıniyen mə kasəkapır loa, kini Kughen rikin rıpəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin rıpəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kımınsarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kıpəh nıniyen mə kımısakapır Loa rəmhen kin yame Adam rımnakapır Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rımauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rımnor rımauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rımnor rımauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rımnəsik nəkwai Kughen mıvi-pə nımhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rımnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehua kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mımə nihuvəyen ehua kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rımnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rımnəkir mıvəh-si-pən narpinien kımın. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has rıpsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rımnor mımə kitawə kisatuatuk ye nımrın. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rımnor nımhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rımnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əria, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əria kisatuatuk ye nımrın, iriə tukhavəh nımraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrəh. Adam rimmor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimmor nar atuatur kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatur ye nimir Kughen. Natuatur kirikianə ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimirghien rerin.

¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimməsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatur ye nimir Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimmor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimmivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipiğ kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyən yame Kughen ramatur-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyən tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimməhyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyən yame Kughen ramatur-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatur ye nimir, mamhavəh nimirghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh naruk-ətərəkini-ien ətawə

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyən kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuatur kirikianə. Nipiğ nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tukror təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwən, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimirghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipiğ kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tukşəri-pən swatuk kape nimirghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimmivəh miragh Kristo ye nimməhyen, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimirghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tukşarə ye narəyən wi kirik, rəmhen kin yama Kughen rimmivəh miragh Yesu Kristo ye nimməhyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipiğ kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimirghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məknekin kishatə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipiğ yame tukripəh. ⁹ Kashatə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimmivəh miragh Kristo ye nimməhyen kafan, to ripəh nimmə-min-ien. Nimməhyen ripəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimmamhə mikirikianə əmə, kini ye nimməhyen kafan rimmivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimirghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to rīpəh nīviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rīkək yame to rīvi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rīkək tuk nīvi-pəniən əmiə. Mərig ye nīmraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nīvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nīpraimiə yame tukrīmhə tuk nīpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rīmivəh-si ta əmiə ye nīmhəyen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginiən Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgīn nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuatuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Rhuə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nīkam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nīkam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwān, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwān. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rīkək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatuk ye nīmri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rīmərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nīvəhsi-preyen nīhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmhəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rīmirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nīhuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai

nərokien kape təvhagə hah in nımhəyən; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nımraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rıpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nıpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nıpig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimmor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rıpəh nırapərəkin-minien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nımisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nıpig nakwənhamhə, loa kape Moses rıpəh nırapərəkin-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rıpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rımivəh miragh In ye nımhəyən kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nıpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nıpraitawə. Kini nıpig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nımhəyən əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nisərətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rıpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mımə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - rıpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rıpıpəh nini-əhuyen yo mə rikik tukrıpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakrıpəh nirkunien norien kape nanıpınien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukrıpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nıpig yakərig loa e, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa rıpıpəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerik yame rahas to rıpıpəh nıviyen yo mə janıpın mamor təvhagə hah. ⁹ * Apa kupan, nıpig yımneinein hanə loa, rikik rıpəh

6:23: Rom 5:12,15

7:4: Rom 6:2,11

7:6: Rom 8:2; 6:4

7:7: Eks 20:17; Dut 5:21

* 7:8: Gris ramni mımə, “To loa rıpırkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rımamhə mırkək.”

nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərig nipiğ yimauə mirkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rımauə mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimnam mə nəgkiarrien e kape loa yame rımauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyən ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipiğ yakərig nəgkiarrien kape loa, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerik yame rahas rimneikuə irak mimə tukmə yimnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nımraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarrien kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rımasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarrien kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmırhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rımnəvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyən.” Mərig nikam, nəgkiarrien e rıpəh natuatukien. Nipiğ yimauə mirkun nəgkiarrien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuva, mərig rikik rımauən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyən. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyən, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rımasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerik ye nipiğ mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nipiğ jakərig rahah yerik tuk təvhagə hah yame yakamor; ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak rıpəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuva, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nımraghien kafak ye nipiğ m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipiğ yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nımraghien kafak yame ramor tikmır iriu kafak nırkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrırəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nımraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pəniien Nanmīn kape Kughen

¹ Kīni nuknei nəgkiariien mīnə fam e ror məkneikīn mīmə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nīmriin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rīmnor kīmi ətawə. Ror məkneikīn, Kughen to rīpəh nīvəhsi-pəniien narpiinien kīmi narmamə yamə mīne kwənhauə kīrikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsanīnien kape Nanmīn kape Kughen, yame ravəhsi-pən nīmraghien wī kīmi ətawə ye Yesu Kristo, in rīmīrisin ətawə ye nəsanīnien kape təvhagə hah mīne nīmhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nīrisinien ətawə məknakīn mə tukhauə misatuatuk ye nīmri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rīmnher-pə kīn Tīni atuatuk rīmauə yermamə məmhen kīn ətawə. Kīni Kughen rīmnor narpiinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kəsor nīpig Tīni rīmauə nītawīn rīmnaiyu tuk təvhagə hah mīnə fam kapətawə. ⁴ Kughen rīmnor məknakīn mīmə nəgkiariien atuatuk mīnə kape Loa tukhauə mīsor nəfrakīsien kīn ye nīmraghien kapətawə yamə mīne khapəh nīsəri-pəniien swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kīsəri-pən swatuk yame Nanmīn kape Kughen ramhəjoun ətawə kīn.

⁵ Narmamə yamə mīne kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mīne kasəri-pən norien yame Nanmīn kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmīn kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nīmhəyen. Mərig tukmə Nanmīn kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nīmraghien mīne nəmārinuyen. ⁷ Ror məkneikīn meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tīkmīr iriū Kughen; meinai rīpəh nəri-pəniien loa mīnə kape Kughen, kīni reinein əgkap nəri-pəniien. ⁸ Narmamə yamə mīne kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nīsorien rīki Kughen ragien.

⁹ Mərig kīmiə nakhapəh nīsəri-pəniien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmīn kape Kughen raməmīr əfrakīs irəmīə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmīn kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmīn kape Kristo rīpəh nəmīriien iran, pəh nīen mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmīr irəmīə. Kīni nar arnapīg nīpraimīə tukraməkeikei mīmhə tuk təvhagə hah, mərig nanmīn kapəmīə tukramragh meinai rīkīmīə ratuatuuk mīhuvə ye nīmri Kughen. ¹¹ Nanmīn kape Kughen ramarə irəmīə. In e Nanmīn kape Kughen e yame rīmnor Yesu Kristo rīmīmragh mīn ye nīmhəyen kafan. Nəfrakīsien, nīpraimīə tukrīpīmhə tuk nīpig kīrik. Mərig ye Nanmīn kafan, Kughen tukrīvəhsi-pən mīn nīmraghien kīmi nīpraimīə.

¹² Piak mīnə mīne nowīnik mīnə. Meīni kitawə kharkun mə narīmnar mīnə e kasəfrakīs, kitawə tukasəkeikei mīsəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nīsəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mīhamhə. Mərig tukmə ye nəsanīnien kape Nanmīn Kape Kughen taksəwīə ta* kīn norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kīni takasəkeikei mīhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mīne Nanmīn kape Kughen ramkīr əriə, iriə jī Kughen mīnə. ¹⁵ Kīmīə nakharkun mīmə in e nəfrakīsien meinai Kughen rīmīvəhsi-pre Nanmīn

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7   8:4: Gal 5:16,25   8:9: 1 Kor 3:16; 12:3

8:10: Gal 2:20   * 8:13: Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə."

8:13: Gal 6:8; Kol 3:5

Kafan kimi əmiə, kini Nanmın to rıpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nıkam. Nanmın Kafan ramor mə Kughen rımırhi əmiə. Kini Nanmın rımmor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, “Tata.” ¹⁶ Kini Nanmın atuk kape Kughen ramni-ərhav mımə kitawə ji Kughen mınə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen mınə, kitawə kwənhavəh ta narımmar huvə yamə mine Kughen rımmərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narımmar mınə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nımhayen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrīvəhsi-pən nısiayen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yəkirikun mımə nəmhəyen yamə mine kitawə kisarə iran ai taktakun mine tukpisəm mımə iriə nar apnapig əmə tuk nıpig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nımraghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakisien, narımmar mınə fam yame Kughen rımmor, in e nımoptanə mine naimınai, mine nar mıragh mınə, mine narımmar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pık mə tuksəm nıpig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nıpnətın mınə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rımmor mə narımmar fam yame In rımmor, iriə tukasəmır-pən ye kwermı nahasien, mısəinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimısorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rımmor məknakin əriə meinai In rımmorkeikei mə iriə tukserəhu-pən tımtim nətərigien kapəriə iran ²¹ mə narımmar fam yame In rımmor tukhamətıt pawk, mərig In tukrırısın əriə khahuvə min, meinai In rırkun nıvəhsi-pənien nihuvəyen kırıkianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tını mınə.

²² Kitawə kharkun mımə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narımmar fam yame Kughen rımmor kasərig nəmhəyen † rəmhen kin piraovın yame ramhə kin tını. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyen kitawə narımmar fam yame Kughen rımmor, nar apnapig Kughen rımıvəhsi-pə ta Nanmın Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rımməkupan mıvəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nıpig atuatuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narımmar yame rımırhi ətawə tukun. Kini in tukrırısın nıpraitawə yame rakwas, mıvəhsi-pə yame rıwi. ²⁴ Rımırıkakun ye nıpig Kughen rımıvəh mıragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tım tım nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə mınə a. Tukmə yermamə kırık rımıvəh ta nar kırık, to kıpəh nıniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukrıpırəh tuk nıpig kırık, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tım tım nətərigien kapətawə ye nar kırık yame kıpəh nısəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərər tım tım.

²⁶ Kini ye norien kırıkianə əmə min, Nanmın kape Kughen ramasitu irətawə ye nıpig kitawə kasərou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmın əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kırık yame nəgkarien iran rıkək. ²⁷ Kini Kughen yame In rırkun rıki yermamə, in rırkun naha nhagin yame Nanmın kafan ramni, meinai Nanmın Kafan raməhuak tuk nəməhuak mınə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7

8:16: 2 Kor 1:22

8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7

8:20: Jen

3:17-19 † 8:22: Nəgkarien kape Gris ramni “narımmar fam yame Kughen rımmor kaseihag əpır” mərig nıpran ramni mə kisərig nəmhəyen mamhawhin mə tuksasanın min.

8:23: 2 Kor 5:2-4

8:27: Sam 139:1

Kughen ravəh̄si-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mīmə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokran kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye n̄ipig a, In rimini mīmə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerp̄irig irətawə fam rəmhen kin n̄imrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnakupan mini mīmə tukhauə kafan minə, In rimnokran kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokran kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye n̄imrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəh̄si-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen eh̄uə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apn̄apig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh n̄iginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəh̄si-pə Tini kimi ətawə, ramh̄ajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to rirkun-pə nəgkiarrien kirik irətawə yamə mine Kughen rimipen ətawə, mīmə kitawə kimisor raha uə? N̄ikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narp̄inien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəh̄si-pəyen narp̄inien kimi ətawə uə? N̄ikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh̄ miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye n̄ikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəh̄si-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? N̄ikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine n̄ipig əutan minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine n̄ikumhə, mine n̄ipig kapətawə n̄eipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəh̄si-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? N̄ikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, n̄ipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh̄ nhagin.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.”
(*Sam 44:22*)

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəh̄si-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apn̄apig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerp̄irig, uə narimnar ye tokrei tana, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh̄ nivəh̄si-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh̄ ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Polrorkeikei pik mə nəmә Isrel tukshatata ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmә Isrel nıpig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien minə Nanmın kape Kughen karani mə nar e yakamni in nəfrakisien. ³ meinai nəmә Isrel kisəmhen mə piak atuatur minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatur kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rıvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatur tuk nəmә Isrel minə tiksin tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rımırhi əriə mə tını minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasıtuyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksin. ⁵ Kini rıpiriə atuatur minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rımırpen əriə. Kini Kristo rımasi-pən atuatur ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpırig ye narımnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatur yame Kughen ramrıpen narmamə iran

⁶ Kughen rımırpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nıshatətəyen ye Kristo. Mərig pa rımə nar e ramhəjoun pən promes kape Kughen rıpəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nısi-pənien ye kwənərəus kape Isrel rıpəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kımnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nıpnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapıg Ebrahim rımırəh tını kiraru], mərig Kughen rımını-pən tukun mımə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrısi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajıkovə Aesak.” *(Jen 21:12)* ⁸ Nıprai nəgkiarien e ramni mə narmamə yamə mine kımısarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nıpnət Kughen minə. Mərig nıpnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kımısarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rımını-pən tuk Ebrahim mımə, “Ye nıpig atuatur, jakrerıg-pre tuk əmıru, Sera tukrıəh kwajı yerman kirik.” *(Jen 18:10, 14)*

¹⁰ Mərig nəgkiarien a rıpəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rımıkir Rebeka, kini Rebeka rırəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmә Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh nıwarha-hanəyen, kini mırəpəh nıworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rımını-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarien e ramhəjoun huvə mə Kughen rımırpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramırpen əriu meinai kımıwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rımını-pən tuk Rebeka mə, “Nımırın nupan tukror atuə kin kape yame ramaker ye nımeitaan.” *(Jen 25:23)* ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape Kughen rıpəh natuatukien? !Nıkam! Kitawə kharkun mə In ramor atuatur ¹⁵ meinai in rımını-pən tuk Moses mımə, “Yo atuk yımını mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukrıpəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yımını mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” *(Eks 33:19)*

16 Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. 17 Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip* mīmə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nasaninien ye nımraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanımtanə.” (Eks 9:16)

18 Kini nıprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rımnərip kəvsəsivə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

19 Tukmə ror kirik tukrayoh yo mīmə, “Narmamə to khapəh nisətapıgien kin nırkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” 20 Mərig jakhorpin naiyohyen e mīmə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nıtıp† to rıpəh nini-pəniən tuk yermamə yame rımikuh in mīmə, “?Rhawor e nımikuh məkneikın yo?” 21 Yermamə yame ramkuh nıtıp, in rırkun nırəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mırkun nıkuhyen nıtıp kin kiraru - kirik kape nıvai-pəniən nar əgkap iran; kirik kape nıvai-pəniən nar apnapıg iran. 22 Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rırkun nor-minien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rırkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpınien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapıg In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In rıpəh nor-ahuaayen narpınien kimi əriə yamə mine kasor mīmə rikin tukraməmhə. 23 Kafan nətərigien rapomh, mor mīmə In tukror əpu nihuvəyen ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rımırpen ta əriə mə tukasarə ye nihuvəyen kafan apa ye rao ye neai. 24 In e kitawə m-fam yamə mine In rımırpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. 25 Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmə,

“Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə, jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə minə.’

Kini narmamə yamə mine yimipəh norkeikeiyen əriə kupan, jakokrən kin əriə mīmə, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’ ” (Hos 2:23)

26 “Kini ikin atuətuk, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə, narmamə tuksokrən kin əriə mhama, ‘iriə nıpnət Kughen yame ramragh.’ ” (Hos 1:10)

27 Kini Profet Aesea rimini-ərhav ye nıkarın kape Isrel mīmə,

“Nar apnapıg kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nıpakır ye tahik, mərig Kughen tukrivəh mıragh kwatıksin əmə,

28 meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpınien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

29 Kini rəmhen əmə kin nəgkiarien yame profet Aesea rimini kupan mīmə, “Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rıpiəpəh neighanien kin kwənərəus tiksın kapətawə mə tukhamragh,

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpikiniyen ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

to kitawə kipihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame
In rimmoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nishatəyən

³⁰ ? Niprai nəgkiarinen minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pah nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swatuk kape nhauəyən misatuatuk ye nimir Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatəyən kapəriə. ³¹ Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pəniyen loa mə iriə tuksatuatuk ye nimir Kughen. ?Mərig iriə khapəh nisatuatukien ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksatuatuk ye nimir Kughen tuk norien huvə yamə mine kəsor, mhapəh nisəri-pəniyen swatuk kape nhatəyən. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”[†] ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saəon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nisi-pəniyen ye nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pəniyen swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nimirin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniyen loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniyen loa tuk nuəyən matu-atuk ye nimir Kughen. In rimmor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimir Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarinen kirik ye swatuk kape nəri-pəniyen loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimir Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.”

(Lev 18:5) ⁶ Mərig nəgkiarinen yame ramni swatuk kape nhatəyən yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimir Kughen ramni mə, “Rikimie tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu nhauə mə tukrasiti irəmiə);

⁷ kini rikimie tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyən kafan). ⁸ Rikmie tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarinen kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermie, mine yerkimie.” (Dut 30:14) Nəgkiarinen e in nəgkiarinen kape nhatəyən yame yakamni-ərhav ⁹ mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermie mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimie mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyən kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor

[†] 9:32: Nəgkiarinen e ramamir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarinen kape nəmə Gris ripəh niniyen səpaag, ramni kapiere kape nivhirəkinien nima. Translesen komiti ramni səpaag. Səpaag e Yesu Kristo. Im-ru min nuhpikien kape səpaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33: Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

narmamə kisatuatuk ye nimirin nīpig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nīpig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nīpig tuksərer ye nimir Kughen.” (Aes 28:16)

¹² Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əria,

In tukrivəh miragh əria.” (Joel 2:32)

¹⁴ ? Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əria? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əria, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen rīpəh nher-pəniən kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“! Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rīvəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” (Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mīmə,

“! Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.” (Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ? Mərig yakaməiyoh mīmə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Nəgkiarien kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə, ruavən ikin minə fam əgkap.”

(Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mīmə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mīmə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimiə taksor jalus tuk əria;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmia tukun.” (Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea rīpəh niginien tuk niniyen mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əria.” (Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mīmə,

“Ye nīpig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəria,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nimetairia kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarinen kirik ye nikarin kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksam-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməmür; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” *(Fas King 19:10)*

⁴ ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” *(Fas King 19:18)* ⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukripior əmə rəmhen kin narokien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakın pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnərip kəvsəvivə kimi əriə mə tüksəpəh hanə-əmə In.

⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru, kini mor mə nimriəriə ripis, kini mor mimə nimətirgiriə tukrəru.” *(Dut 9:24; Aes 29:10)*

⁹ Kini King Deved rimini mimə, “Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənəməkuru kirik, yame tukrhosigin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimriəriə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar, Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmür ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” *(Sam 69:22-23)*

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ? Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamür, mə to khapəh nisərəer-minien uə? Nikam, tüksərəer min. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tüksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5

11:6: Gal 3:18   **11:11:** Wok 13:46

* **11:3:** Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen.

Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əria, nīpig iriə tukshatətə ye Kristo, ! nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵Nīpig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nīpig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in ramhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nīpər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermi yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nīpnətin minə. ¹⁸Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimnərai-ta əria. Takhapəh nisəru-kinien mīmə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Kughen rimnərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukrirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰In e nəfrakisien, mərig rimnərai ta əria meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nīmīsəpīpīr ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisəusitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹meinai Kughen rimnərai ta kwermi nai atuaturə tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtīm-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²²Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pəniən kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pəniən kimi əria. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mīshatətə ye Kristo, kini In tukrirpin-pən min əria ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴Kini nīprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuaturə kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nīrpin-pəniən əria ye nukneriə atuaturə.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

† **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nīpər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikiniən e, nīpran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəria, iriə min kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:22:** Jon 15:2,4

²⁵ Mærig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [Imhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimmor mə nəmə Isrel tukhsin kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mærig norien a raməmīr əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimmhauə tikmir minə kape Kughen. Mærig nar e ram-asitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mærig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jekob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to ripəh nuheikin-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mærig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuəyən tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramraptəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmīr ye nərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” (Aes 40:13)

³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” (Job 41:11)

³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimmor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswin meinai nəsaninien kafan ramraptəkin əriə, kini narimnar fam In rimmor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmīr iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nipraimiə fam kimi Kughen

rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuatur yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mima norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatur.

³ Kini ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatur, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nipig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimraghien minə, kini misəkir misəm mə ? kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyən kapəmiə uə nikam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nipran kirikianə əmə. Mərig nipran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nipran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nipraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigətə atuk irətawə minə. ⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyən kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavəyən nar kirik kwasig ikin nar ai ripiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyən kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyən, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyən nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pəniən mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkən tim tim norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mima kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimie m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyən. ¹² Taksagien əmə meinai nimisərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipig nəmhəyən tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipig m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mima tukror nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpəniən nar hah rivən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyən kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə

kisagien. Kini sasək kimia yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmia nətərigien rəm nəmhen irəmia minə fam. Rikimia tukripəh nəsikien mə kimia tiksın yerpırig, mərig rikimia tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimia yavən has minə. Rikimia tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmia, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam tuksəm mımə ratuatuk. ¹⁸ Sor narımmar fam yame nakharkun norien mımə kimia naksarə ye nəmərinuyen kimia narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukripi-ərəhu narpinien mine niemhaa kimi əria, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mımə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.”

(Dut 32:35)

²⁰ Mərig kimia taksəri-pən əmə nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkəv,

vəhsi-pən nəviginien kimin;

tukmə rəkwəkwə,

vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narımmar minə a

in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmia mivəh-si-əhu əmia. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmia pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fım kəsarə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əria. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmia tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mımə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mımə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmia. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnəpigien əmə nehuəyen kimi əria, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əria mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has.

⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam takasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mımə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə

takasækeikei mhasiai yermamæ kirik, hasiai. Tukmæ yermamæ kirik ravæh narmaruyen, kini takasækeikei misaræ ætgin.

Sorkeikei narmamæ meinai Nîpig Kwasig ruauæ pakæ

⁸ Takhapæh nisorien mæ tukæm mæ nar kirik yame nakhapæh hanæ nisarpinien kimi yermamæ kirik. Mærig nar kirikianæ yame ramæmir hanæ tuk æmiæ mæ taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamæ yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimæ, “Takhapæh nisækræhyen kin piraovin,” “Mhapæh nishopniyen yermamæ,” “Mhapæh nisækræhyen,” “Rikimiæ tukripæh nivæniyen tuk narimnar kape yermamæ pisin kirik,”* kini loa minæ min tiksins aikin. Mærig nægkiariyen kirikianæ æmæ in nukneriæ fam; in e ramni mimæ, “Orkeikei ik kirik ræmhen æmæ kin yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev*

19:18) ¹⁰ Tukmæ yermamæ kirik rorkeikei in kirik, to ripæh norien nahasien kimin. Kini ror mæknakin mæ yermamæ yame rorkeikei narmamæ, in ramor mæ niprai Loa minæ fam ruauæ minor næfraksien kin.

¹¹ Takasækeikei misor mæknakin meinai kimiæ nakwænharkun huvæ nîpig yame kisaræ iran ai taktakun mine. Rinor ta nîpig yame takasækeikei misarha mhapæh nisapirien, meinai nîpig kitawæ kimishatætæ pæ pæ æmæ iran, kini nîpig yame tukrivæh miragh ætawæ iran ramæmir pæn pæn, mærig taktakun ai ruauæ pakæ. ¹² Pæh nien mæ tuk tu, napignapien tukrirækæ; kini nikhakien, pæh nien mæ tuk tu tukruæ. Kini ror mæknakin mimæ pæh kisæpæh norien kape næpignæpien, kini mharaptærakin æmæ norien huvæ minæ kape nikhakien ræmhen kin yame mobael ramraptærakin huvæ kafan kirik nau kape narowaginin. ¹³ Pæh kitawæ tuksor norien huvæ minæ, ræmhen kin yame yermamæ ramæriwæk ye nikakien kini narmamæ kasæm. Tukhapæh nisorien lafet has minæ, mhapæh nisapisien kin ninimien, mhapæh nhakir-apnapigien æmiæ minæ, kini mhapæh nisorien norien ætawæ minæ, mhapæh nisotgohyen, mhapæh nisorien jalus kimi ætawæ minæ. ¹⁴ Mærig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mæ tukrarmaru ye nimraghien kapæmiæ, kini takhapæh nisætærigien mæ takshawor pæn iran mine misor narimnar yame nipraimiæ æmæ rorkeikei.

14

*Pæh khasiai næmæhuak yamæ mine kasæri-pæn Loa kape Moses
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)*

¹ Næmæhuak minæ tiksins, kapæriæ nhatætæyen ripæh næusik-æusikien, meinai narmamæ tiksins kamhavæh-si-pæn natuakæmien kimi æriæ, kini khapæh nharkunian mæ Kughen rameighan kin æriæ tuk natuakæmien minæ a uæ nikam. Mærig kimiæ rikimiæ tukramagien tuk nivæhyen næmæhuak minæ a yame kapæriæ nhatætæyen ripæh niskaiyen; takhapæh nisotgohyen kimiæ æriæ. ² Yermamæ kirik, ye kafan nhatætæyen, rhuvæ æmæ mæ in tukræn næviginien m-fam. Mærig yermamæ pisin kirik min, kafan nhatætæyen ripæh niskaiyen, kini rikin ræsik mæ in rirkun nænien næviginien ye næsimien æmæ, mipæh nænien nusai nar. ³ Ripæh nihuvæyen mæ yermamæ e yame rirkun nænien narimnar fam tukræm-pæn nar hah ye yermamæ yame ripæh nænien nusai nar. Kini ripæh næmhenien mæ yermamæ yame ripæh nænien nusai nar tukrini-pæn tuk yermamæ yame ramæn fam næviginien mæ in ramor tævhagæ has. Pæh tukripæh

^{13:7:} Mat 22:21   ^{13:8:} Mat 22:39-40; Jem 2:8   * ^{13:9:} Loa minæ e kasæmir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.   ^{13:10:} 1 Kor 13:4-7   ^{13:11:} Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7   ^{13:12:} 1 Jon 2:8   ^{13:13:} Luk 21:34; Efes 5:18   ^{13:14:} Efes 5:11   ^{14:1:} Rom 15:7   ^{14:2:} Jen 9:3-4

nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Ripəh nihuvəyən mə ik nakamni mīmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mīmə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pənien nəsaninien kimin tuk norien nar huvə mīnə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə mīn, yermamə kirik ramni mə nipig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nipig mīnə tiksīn; mərig yermamə kirik mīn ramni mīmə nipig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nikarin kape narimnar mīnə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nipig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyən Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in mīn raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru, kini in mīn ramni-pən tuk Kughen mīmə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nīmraghien kafan, kafan əmə, uə nīməhəyən kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyən Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rīmamhə marə mamragh mīn, mə In Yermaru kape narmamə yamə mīnə kamhamragh mīnə yamə mīnə kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini ripəh nihuvəyən mə taksəkīr norien kape piaumiə mīnə mīnə nowinmiə yamə mīnə iriə yəhuak mīnə. Ripəh nihuvəyən mə taksəm-əhu piaumiə mīnə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yamə Kughen ramkwətə iran maməkīr narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə, “Kughen Yermaru ramni mīmə, ‘Yakavəh kwəsu ye nīmraghien kafak mīmə narmamə m-fam tuksənīmkur ye nīmrik mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’” *(Aes 45:23)*

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nīmri Kughen tuk nīni-ərhavyen narimnar fam yamə mīnə kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mīmīr ye kafan nhatətəyən. ¹⁴ Yīmauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nīmri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mīmə nar kirik rəmkimik ye nīmri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nīmrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafam norien ripəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rīmamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmīə mamni mīmə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətəpig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mīnə nīnimien,

14:3: Kol 2:16   **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12   **14:5:** Gal 4:10-11   **14:8:** Gal 2:20   **14:10:**

2 Kor 5:10   * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nīmri Kughen.   **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15

14:15: 1 Kor 8:11-13

mærig in nar kirik kape natuatukien ye nimri Kughen, mine nāmærinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror mæknakin, pæh kitawæ tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pæn narmamæ tuk nāmærinuyen kini mhavæhsi-haktæ nætærigien kapætawæ m-fam. ²⁰ Takhapæh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nænien naha næviginien yame naksorkeikei. Næfraksien mæ næviginien minæ fam khahuvæ mhapæh nisæmkæmikien ye nimri Kughen. Mærig rahas tukmæ nakvæh næviginien kirik yame piam ramni mæ ræmkimik mæn ye nimrin, kini in rætærig pik tukun, mimir ye kafan nhatætøyen. ²¹ Kini ror mæknakin rhuvæ mæ takhapæh nisænien nusai nar, mhapæh nhanimien waen, mhapæh nisorien nar kirik yame tukror piauawæ minæ kamhamir ye nhatætøyen kapæriæ.

²² Kini tukmæ kimiæ nakhavæh nætærigien kirik ye nikarin kape narimnar minæ e, takharaptækin mæniwan æmæ kimiæ Kughen. Narmamæ kisaræ ye nihuvøyen æfrakis nipig kasor æmæ narimnar yame kharkun mæ in ratuatuk mæ tuksor. ²³ Mærig yermamæ yame kafan nætærigien ramor kiraru tuk nar yame ramæn, meinein mæ ratuatuk mæ tukræn uæ nikam, rhuvæ mæ tukripæh nænien. Mærig tukmæ ræn, Kughen tukrini mæ rinor tævhagæ hah, meinai in ramæn, mærig rikin ramæsik mæ ripæh natuatukien - kafan norien ripæh nærertimtimien ye nhatætøyen. Kini tukmæ yermamæ kirik ramor nar kirik yame rikin ramæsik mæ in ripæh natuatukien, in ramor tævhagæ hah.

15

Pæh khavæhsi-haktæ nætærigien kape yæhuak pisin pisin minæ

¹ Kitawæ yamæ mine khaskai ye nhatætøyen ye Kristo tukasækeikei misasitu huvæ ye yamæ mine nhatætøyen kapæriæ ripæh nuøyen miskai. Ripæh natuatukien mæ tuksæri-pæn æmæ norien yame kitawæ atuk kisorkeikei. ² Kitawæ tukasækeikei masor norien yame tukror riki narmamæ pisin kisagien tukun, mimæ tukrasitu iræriæ mor nhatætøyen kapæriæ ruæ miskai. ³ Pæh kisor mæknakin meinai Kristo min In rimipæh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mærig In rimnor narimnar fam ægkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamæ kimnhani hah In tukun] ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Nini-hasien yamæ mine kamni-pre tuk Ik,

nægkiarien a ramuæ min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nækwækwæ kape Kughen, kimirai mæ tukrhajoun atawæ, mæ tuksæruhu-pæn tim tim nætærigien kapætawæ ye Kughen. Kini kitawæ kharkun norien a meinai kasærer tim tim ye nipig æutæn minæ, kini Nækwækwæ kape Kughen ravæh-si haktæ nætærigien kapætawæ.

⁵ Kughen pisin æmæ ramasitu irætawæ mæ tuksærer tim tim ye nipig æutæn minæ, kini In pisin æmæ ravæh-si haktæ nætærigien kapætawæ. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimæ tukrasitu iræmiæ yamæ mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nætærigien kapæmiæ mæ tukruæ mor kirikianæ æmæ ⁶ mæ takhavæh nætærigien kirikianæ æmæ, mamhani nægkiarien kirikianæ æmæ tuk nægnæginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapætawæ.

⁷ Havæh æmiæ minæ yerkin agien, ræmhen kin yame Kristo rimivæh æmiæ yerkin agien. Taksor mæknakin mæ narmamæ tukhani vi vi Kughen tukun.

⁸ Takhapæh nisæru-kinien nar e mimæ Kristo rimauæ yorwok kape næmæ Isrel* mæ tukrhajoun mæ Kughen ramor kafan nægkiarien, nægkiarien e in e mimæ

14:19: Rom 12:18; 15:2   14:20: 1 Kor 8:13   15:2: 1 Kor 10:24,33   15:4: 2 Tim 3:16   15:7:

Rom 14:1   * 15:8: Nægkiarien Gris ramni mæ “narmamæ yame kimivæh nao kimi æriæ” mærig nipran ramni mæ “næmæ Isrel.”

promes minə kafan yame rimini-pən tuk rīp nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kīn ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Ror məkneikīn, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,
maməni nipei mamni vi vi nhagim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kīni nəkwəkwə kape Kughen ramni min mīmə,
“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kīrikianə misagien.” (Dut 32:43)

¹¹ Kīni mamni min mīmə,
“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,
kīni kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

¹² Kīni Aesaea ramni min mīmə,
“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,
kīni Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kīni nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kīn nagienien mine namarinuyen nīpig nhatətəyən kapəmiə iran tukris kai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsəoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nīmraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kīn nihuvəyən, kīni nakhavəh nīrkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kīni ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kīn nar kīrik, mərig yimini-ərhav yerki k m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kīni morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarīen minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakīn, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsəoyen huvə kīni nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kīn pris kīrik yame yakamni-ərhav nəvsəoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kīni Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kīni yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kīrik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nīpig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarīen mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kīni mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pisin minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kīni ror məkneikīn, yakamni-ərhav fam nəvsəoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nīpig m-fam ye nīrikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsəoyen huvə ikin minə tiksin yamə mine kīpəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kīrik yame yermamə

† 15:12: Jese in rim King Deved. 15:16: Rom 1:5; 11:13

kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mīmə, “Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In, kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivan mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipiğ ripsaah, wok e kafak tuk nivəniən aikin pisin pisin minə ramətəpig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksin ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mīmə nipiğ jakamvən Spen jakukura-pre məm əmiə. Kini nipiğ jakurə kisarə kape nipiğ kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimmagien tuk nivəhsi-pəniən kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimsəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipiğ jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini miterhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipiğ jakamvən Spen, jakukura-pre məm əmiə. ²⁹ Nipiğ yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginin kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətəpig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipiğ jakvən Jerusalem miterhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kin in minə tiksin

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nipiğ in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimmasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowiə kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ Ipakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak,

yakamhani vi vi Kughen tuk æriu. ⁵ Kini saowia kin nãmahuak yamæ mine kasofugin ye kapæriu nimæ.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnakupan mhatætæ ye Kristo ye tanæ a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok iræmia.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemæ imak mir yame kivæhsipæn æmasir ye kalabus. Aposol minæ kamhasiai pik æriu, kini iriu kinwækupæn irak mwhatætæ ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatus yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawæ min yakasor wok kirikianæ ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramærer tim tim ye Kristo ye nipig æutan minæ.

Saowia kin narmamæ ye nimæ kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwænærus atuutuk kafak.

Saowia kin narmamæ yamæ mine kisofugin-pæn ye Yesu Yermaru ye nimæ kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamæ mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame ramæmhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yemahuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvæ-pæ kimi yo ræmhen kin nisinik atuutuk.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawæ yamæ mine kisaræ iriæ miriæ.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpás mine nãmahuak minæ fam yamæ mine kisaræ iriæ miriæ.

¹⁶ Saowia kin æmia minæ ræmhen kin yame kimia kirikianæ ye Kristo. Nimahuak minæ fam kape Kristo kisaowia kin æmia.

¹⁷ Piak minæ mine nowinik minæ. Yakamaiyoh skai æmia mæ taksærig æmia tuk narmamæ yamæ mine kasor mimæ takseikus kwhen kapæmia, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamæ kasæviækiæ ye nhatætæyen kapæria, kini nhajounien a ror pisin ægkæp ye nhajounien yame nimnhavæh ta. Særer isok tuk æria ¹⁸ meinai narmamæ kashajoun nægkiarien eikuæ khapæh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapætawæ, mærig kasor wok æmæ tuk nar yame niprairiæ rorkeikei. Iriæ kamhani huvæ nægkiarien, kini nægkiarien kapæria rheikæn, mærig kaseikuæ, masorihæ nætærigien kape narmamæ khapsaah yame nirkunien kapæria ripæh nærip-timtîmien. ¹⁹ Narmamæ kwæsærig ta navsaoyen mimæ kimia naksor nækwai Kughen. Ror mæknakin rikik ragien pik tuk æmia. Mærig yakorkeikei pik mimæ takharkun naha nhagin yame ratuutuk, kini mhapæh nhavænien tuk norien has minæ. ²⁰ Kughen yame In nuknei nãmærinuyen, pæh nien mæ tuk tu In tukrævi-ætærækin Setan, kini in ramaræ æmæ ye tæpaage nihumia. Pæh nihuvæyen kape Yesu Yermaru kapætawæ tukramæmir iræmia minæ.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianæ ramaowia kin æmia. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwænærus kafak minæ karhaowia min kin æmia.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nægkiarien kape Pol ye nækwækwæ e, yo yakamaowia kin æmia, kitawæ kirikianæ ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin amia. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin amia. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi amia mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatəyən kapəmia meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk amia. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig taktakun ai, ruətarhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kinnharai ye nəkwəkwə minə kapəria, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənarəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatə əmə ye Kughen, misor nəkwan. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksın kape Niu Testamen. **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nīpig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimirin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmīr ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksīn kasor norien has minə; kini tiksīn kamhavəh nətərigien yamə mine kharəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə kharəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksīn kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmīr ye taon kirik yame norien has minə fam rimirai aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimirai-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatur mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan minə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piawatəwə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokran kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimirai vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nīpig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimməutə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimmor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə

nipig nakasärer mamhawhin nuäyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksärer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pəniyen nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrirerig-pə min iran. ⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimiə m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwəhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə. ¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsaḥ-pə ta iran mə kimiə nakasotgoh pik. ¹² Niprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”* ¹³ ?Rikimiə raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwəhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimnəker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nəkam, pa rimə kimnor baptaes irəmiə ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwəə mir a Krispas mine Gaes. ¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to ripəh niniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnəru-kin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimiə kirik min uə nəkam. ¹⁷ Niprai nəgkiarien minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimnher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimnor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehuə, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar; kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə rehuə.”

²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimnor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23   **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3   **1:10:** Fil 2:2   * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig sam-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo.   **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4   **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23   **1:16:** 1 Kor 16:15   **1:18:** Rom 1:16

nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimmor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimmor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nımtətien kirik kape Kughen; kini narmınə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nıpig kitawə kamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rımnokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rımnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rıkək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei mamasik mə kimiə narmamə hawor minə nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə. Kimiə khap-saah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nıpnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rımirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mırpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rıkək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mırpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narımmar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rımmor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nımiri Kughen. ³⁰ Kimiə nımmhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rımauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rımmor, Kughen rımmor ətəwə kisatuatuk ye nımirin, kini mətu karin atawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətəwə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini mımə, “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rımmor kimin.”

(Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nıpig yımauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen. * Mərig yımipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nıpig yımmamarə kitawə-m kimiə, rikik rımnəsik mımə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yımipəh nini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nımhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nıpig

1:20: Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25   1:21: Mat 11:25   1:23: Rom 9:32; 1 Kor 2:14   1:24: Kol 2:3   1:25: 2 Kor 13:4   1:26: Mat 11:25; Jem 2:5   1:29: Efes 2:9   1:30: Jer 23:5-6

* 2:1: Kopyi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rımmərkwəig.”

yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rīkək, kini yimigin, mamətəmnimin. ⁴ Kini nīpig yimīni-ərhav kafak nəgkiarīen ye nəvsaoyen huvə, yimīpəh nīniyen ye nīrkunien kape yermamə, mīne ye nīvəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə tuk nīviyen nərigien kapəmiə. Mərig nīpig yimnəgkiar nīmīsəm nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen. ⁵ Yimnōr məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukrīpəh nərər-əmāyen ye nīrkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmīn kape Kughen ramōr əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisīen mə kimawə yakamhāni-ərhav nəgkiarīen kape nīrkunien kimi narmamə yamə mīne rīkiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nīrkunien kape narmamə taktakun mīne, uə kape narmamə yamə mīne kasarmaru irətawə e towēi mīne, yame tuk nīpig kīrīk, iriə tukhauə narmamə apnāpig əmə. ⁷ Nīkam. Kimawə yaksəgkiar ye nīrkunien kape Kughen yamē in apa kupan rīmnāmēmīr mēniwən, meīnai narmamə kīmnhapəh nharkunien; kini Kughen rīmīni apa kupan kupan əgkəp mə nīrkunien e In tukruə mīvəhsi-pə nīhuvəyen kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mīne kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mīne kwəseīneīn nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kīpīharkun, to kīpīhapəh nīsəsīk-pənien Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kīn, yame In nuknei nīhuvəyen mīnə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nīsēmīen,

kīni mhapəh hanə nīsərigien,

Kīni mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rīmnōr apnəpeīnə iran kape narmamə yamə mīne kasorkeīkeī In.”

(Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rīmnōr əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmīn Kafan. Kini Nanmīn Kafan rīrkun narīmnar m-fam, kini mīrkun mīn narīmnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meīnai narīmnar yame yermamə ramətərig kīn, in əmə in rīrkun; yermamə kīrīk rīpəh mīn nīrkunien. Kini ye norien kīrīkianə əmə mīn, narīmnar yame Kughen ramərig, Nanmīn Kafan pīsīn əmə In rīrkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rīmīvəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rīmīvəh-sī-pə Nanmīn yame ramsī-pən tukun, mə kītawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rīmīvəhsi-pə apnāpig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhāni, kini nīrkunien kape narmamə rīpəh nhajounien əmawə kīn nəgkiarīen e; mərig Nanmīn kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhāni-ərhav nəgkiarīen əfrakis kape Nanmīn kape Kughen ye nəgkiarīen yamə mīne kamhasī-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmīn kape Kughen rīkək iran, to rīpəh nīvəhyen narīmnar yame Nanmīn kape Kughen ramhajoun ətawə kīn, meīnai raməm məknakin mə narīmnar a nīrkunien rīkək tuk əriə. Kini to rīpəh nīrkunien narīmnar yame Kughen ramhajoun ətawə kīn meīnai Nanmīn kape Kughen əmə rīrkun nasituyen ye narmamə tuk nīrkunien narīmnar kape Kughen.

¹⁵ Kītawə yamə mīne kamhavəh Nanmīn kape Kughen kharkun nīsəkīrien norien mīnə; mərig narmamə apnāpig mīnə kīseīneīn nəkīr-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meīnai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rīkək yame ruīrkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru

mīrkun nhajounien In kīn nar kīrīk.”

(Aes 40:13)

Mərig kītawə kwənhavəh ta nīrkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimā tukhapəh niseikusien kuwhen kape nimhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimipəh nəgkiarinen kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə.

² Nipig yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mipəh nivəhsi-preyen nəviginiən skai kimi əmiə. Meinai kimiə nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginiən skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwan a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasitu irəmiə tuk nhatəyən ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətwə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakua. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nima. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nima, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhavhirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmır rərin, rəmhen kin gol mine silva mine kapiet yame nimrin rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhavhirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nima yame nap raməs.

16 ? Nakharkun uə nikam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə? 17 Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

18 Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran. 19 Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima, “Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.” (Job 5:13)

20 Kini mamni min mima, “Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.” (Sam 94:11)

21 !Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rimivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə.

22 In rimivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamha, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nipig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. 23 Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

1 Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimməəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimmerkwaig kupan. 2 Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipig yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun ninuyen nəfrakisien irəriə. 3 Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. 4 Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a ripəh nhajoun-pəniən mə yo yakuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok. 5 Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nipig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

6 Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiarien minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiarien yamə mine kwəra ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksin mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksin. 7 ? Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiä nakhamä ta mä nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamä ta mä nakhapəh nisakwəkwəyən kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamä ta mä nakwənhavəh ta nehuəyən ye narmaruyən kape Kughen, mhamä kimiä naksehua misapita əmawə. Ripi mä nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiä kipihavəh ta nehuəyən e, ripihuvə. ⁹ Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nımraghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiä nakhamä ta mä nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rikək, mərig kimiä nakhamä ta mä nəsaninien kapəmiä rarə. Narmamə khapəh nhasiayən əmawə, mərig kamhasiai əmiä. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə rama əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriə. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarieren minə e mə jakor əmiä naksauris; mərig yakamrai nəgkiarieren minə e mə jaksig əmiä, meinai kimiä kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiä. ¹⁵ Kapəmiä nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiä kin Kristo. Kini ripimə kapəmiä tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiä ye nhatətəyən kapəmiä ye Kristo, mərig kapəmiä tatə atuatuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nımraghien rerin kimi əmiä nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo minə-ərhav-pre nəvsaoyən huvə tuk əmiä. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiä mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatuk. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiä kin norien yame yo yimnəri-pən ye nımraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiä minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyən tuk əmiä mətapig kin norien has kapəmiä. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiä, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarieren əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nımraghien kapəriä. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiä yakuh əmiä? ?Uə jakurə məm əmiä masitu irəmiä ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiä?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pin tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimməkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimməkrəh kin pian vi kape kafan tata. ² ! Mərig kimia naksausit mhamə niməhuak kapəmia in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksarig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmia. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimia, mərig nətarigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimmor. ⁴ Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmia kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmir irəmia, ⁵ kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nıpran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasiğ.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmia, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis təkəskəh əmə ramher flaoa piəpia raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpia. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmir iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksər yərhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmia, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmia. Taksor məknənkın pəh misatuatuk ye nımiri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisn ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnəsor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmia mımə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nıpiraovin. ¹⁰ Pa rımə yakamni-əhu əmia mə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a.

¹¹ Mərig nıprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmia mımə takhapəh nisəriwək-kwisien kimia yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin nınimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimia miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimia miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmia mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yərhav kin yor təvhagə has minə ye kwen kapəmia.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nipig yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nipig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəməhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nipig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəməhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvo mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvo mə takərukin məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənen apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuayen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnəpig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovın, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənen apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovın in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvo mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvo

6:2: Rev 20:4   **6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15   **6:11:** Taet 3:3-7   * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen ripəh nəm-pənien nahasien ye niprai jir, kini rhuvo əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovın uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə.

mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kɪn mə narımnar mɪnə en tuksar-
maru ye nımraghien kafak. ¹³ Narmamə tıksın kamhani nuhpıkinien ye
norien kape nıkrıen nıpraovin mhamə, “Nəvıgınen in rhuvə tuk tıp jır,
kını tıp jır rorkeikei nəvıgınen.” Mərig sərig-ru, tuk Nıpıg Kwasig, Kughen
tukror infamien irəriu. Kını pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nıpraitawə
mə tukamhakır apıs-apıs ətawə mɪnə. Mərig Kughen Yermaru rımıvəhsi-pə
nıpraitawə mə tukhasıai In kın, kını pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru
irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsanınen, Kughen rımıvəh mıragh Yesu Yermaru
ye nımhəyen kafan; kını In tukrıvəh mıragh mɪn ətawə.

¹⁵ ?Kını nakharkun uə nıkam mə nıpraitawə kape Kristo pısın əmə? ?Kını
nakhamə ta mə rhuvə mə jakrah nıprak yame in kırıkianə irıu Yesu Kristo,
kını mıvən mor kırıkianə kın kımı pıraovın kape swatuk? !Nıkam! To yakpəh
norien məkneikın tuk nıpıg kırık. ¹⁶ ?Kını nakharkun uə nıkam mə yermamə
yame ramvən irıu pıraovın kape swatuk, irıu kırauə kırıkianə əmə ye nıpran?
Meınai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Irıu tukrauə nıprairıu kırıkianə
əmə.” (*Jen 2:24*) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugın-pən ye Yesu Yermaru,
rımauə kırıkianə irıu mɪn ye nanmın.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nıvən-apnapıgıen tuk yermamə.
Norien has pısın mɪnə tıksın yame yermamə ramor, khapəh nısoriahyen
nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye pıraovın ramorıah
nıpran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nıkam mə nıpraimıə in nımə kırık kape Kughen
yame Nanmın kape Kughen ramarə ikın; kını Kughen rımıvəhsi-pre Nanmın
kımı əmıə, mamarə irəmıə? Kını pəh nien mə kımıə kapəmıə atuk e kımıə
²⁰ meınai Kughen rıvəh ta nımrımıə ye nərokien yame nımrıñ rhaktə. Ror
məkneikın, hasıai Kughen ye norien mɪnə kape nıpraimıə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpin nəgıarıen kapəmıə yame nımısher-pə kın kımı
yo ye nəkwəkwə. Nəfrakın, tukmə yerman kırık rımə tukrəpəh əgkəp əmə
nıkrıen pıraovın, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mıne nıpraovin
kamhavən apnapıgı tuk ərıə mɪnə; ror məkneikın mə rhuvə əmə mə yermamə
tukraməkeikei mıvəh atuk kafan pıraovın, kını pıraovın tukrıvəh atuk mɪn
kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan pıraovın
tukmə pıraovın rorkeikei, kını pıraovın tukraməkeikei mamapır-pən tuk
kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə pıraovın ramarmaru
atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kırıkianə
rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan
pıraovın ramarmaru iran. ⁵ Rıpəh nəmhenien tukmə yerman uə pıraovın
tukrıgın tuk nıpran, tukmə kırık rorkeikei. Mərig tukmə irıu kwıs kweıghan
kın mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasıg ikın, tukawəkeikei
mırauə kırıkianə, tamə Setan rıvəhsi-pən vəhsi-pən kımı ərıu. Yakamni
məkneikın meınai kımıə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgıarıen e rıpəh
norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk
norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərıgıen kafak yakorkeikei mə narmamə
tukhapəh nısorıen mared rəmhen kın yo. Mərig Kughen rımıvəhsi-pə swatuk
pısın pısın kımı ətawə kırıkianə kırıkianə, mor tıksın mə tukasor mared, tıksın
tuksərıwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kipəh nisorien mared mine nipiraovin yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuk səriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye niprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiriə tukriyəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwasarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mima, “Piraovin tukriyəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukriyəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukriyerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukriyəh nəpəhyen kafan piraovin.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nipiraovin khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mima tukmə kimiə kirik, kafan piraovin riyəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukriyəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman riyəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukriyəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nipig piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nipig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovin mə kape Kughen. To riyəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tata mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame riyəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen riyəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəhien a. Kughen rimnokran kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ !Piraovin! Tukmə ror nimraghien atuatak kafam tukror swatuk Kughen tukriyəh miragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nimraghien atuatak kafam tukror swatuk Kughen tukriyəh miragh kafam piraovin.

¹⁷ Mərig in əmə e nipig Kughen rimnokran kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi niməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimnəsəg-pən ta in nipig Kughen rimnokran kin in, pəh in tukriyəh nerkwaiyen tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kipəh nəsigpənien in nipig Kughen rimnokran kin in, pəh tukriyəh nətayen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnəpig əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kipəh nivəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuk səri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nipig Kughen rimnokran kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nipig Kughen rimnokran kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukriyəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nipig Kughen Yermaru rimnokran kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rimrisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nipig Kughen Yermaru rimnokran kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen riyəh ta nimrimə ye nərokien yame nimrin rhaktə. Takhapəh min nisətayen mə takhauə slef kape yermamə min kirik

mīn. ²⁴ Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Nīpig Kughen rīmnochrən kin əmiə, nīmniśarə ye narəyen pisin pisin mīnə, kīni rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mīne khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien mīnə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nīpig əutən mīnə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nīkiriien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rīmə nakaməsik natuakəmien kirik. Kīni tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rīmə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mīne kwəsarkurək tukasarə ye nīpig əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kīni yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nīpig əutən mīnə a.

²⁹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, in e nīprai nəgkiarien kafak. Nīmraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkəkwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmhawkw tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kīni tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kīni tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəkəh tukun. Kīni tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivəniien tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kīni tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mīrkun mə kafan bisnes in nar apnapig əmə, meinai ye tokrei tanə e mīne nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pīkien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mīne mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rīmnrakurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mīne mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kīni kafan nərigien ramvən tuk nar kīraru: kafan piraovin mīne wok kape Yesu Yermaru. Kīni piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mīne kin nīpran mīne nərigien kafan rīpəh nəmkəmikiien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rīmnrakurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkiarien mīnə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rīmə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nīmraghien yame ratuatuk, kīni rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mīne piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kīni yerman rīmə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh niwhin-mīnien narkurəkien, meinai pian a rīnaməpiəwharu, kīni taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kīrarkun narkurəkien kapəriu, pa rīmə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kīni tukmə kīraru mīn kaworkeikei mə

tukwarkurək, mærig yerman rikin rimməsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə nīrpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nīpran, kini rikin raməsik mə tukrīpəh nīkīrien pian a, in mīn a ramor norien atuutuk. ³⁸ Ror məkneikīn mə yermamə yame ramarkurək iriū pian wī, in ramor nar atuutuk; kini mærig yerman kirik rīmə tukrəpəh əgkəp-əmə nīkīrien piraovīn, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovīn tukraməkeikei marə iriū kafan yerman ye nīpig mīfam; mærig tukmə kafan yerman rīmḥə, in rīrkun narkurək-pəniēn ye yerman pīsīn mīn kirik yame in rorkeikei. Mærig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mærig ye kafak nətərigien, tukmə piraovīn yame kīmhə tan kīn rīpəh narkurək-mīniēn, nar a rhuvə rapita yame kīmīni kīmə in tukrarkurək. Kini rīkik raməsik mə Nanmīn kape Kughen raməmīr irak mīvəhsi-pə nəgkiariēn e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginiēn yame kamor sakrefaes kīn kīmi nanmī nar mīnə (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

¹ Kīni taktakun ai jakəgkiar ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kīn kīmi nanmī nar. Kītawə kharkun mḥamə, “Kītawə m-fam kamhavəh nīrkunien.” “Nīrkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mærig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nīmraghiēn kape narmamə.

² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rīrkun pīk nar, mærig in rīpəh hanə nīrkunien nar kirik yame in tukrīpīrkun. ³ Mærig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rīrkun in.

⁴ ?Kīni rhawor ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kīn kīmi nanmī nar mīnə? Kītawə kharkun mə nanmī nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh mīnə kharkək; mærig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kīmə, “kughen kwəskwəh mīnə” mīnə “yermaru kwəskwəh mīnə” khapsaah eikīn e. In e neikuəyēn əmə. Mærig nəfrakisiēn narmamə tiksīn kasəhuak kimi əriə. Mærig nar apnapig kughen kwəskwəh mīnə aikīn, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə. ⁶ mærig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narīmnar m-fam ramsi-pən iran. Kīni In ravəhsi-pə nīmraghiēn kīmi ətawə mə kītawə tuksor nəkwān. Kīni Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kīni Kughen rīmnor swatuk kīmīn mə tukror narīmnar fam ye neai mīnə ye tokrei tanə. Kīni Kristo rīmnor swatuk kīmi ətawə mə kītawə tukhamragh.

⁷ Mærig pəh nīēn mə narmamə m-fam kharkun nəgkiariēn e. In apa kupan, kīmiə tiksīn nīmnasəhuak kīmi nanmī nar mīnə ye nīpig m-fam. Kīni taktakun ai, nīpig nakasən nusai nar yame kīmnor sakrefaes kīn kīmi nanmī nar; rīkimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh mīnə a. Nhatətəyēn kapəmiə rīpəh nīskaiyēn, kīni nīpig nakasən nusai nar yame kīmnor sakrefaes kīn kīmi nanmī nar, nakamhagin mḥata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mærig nəviginiēn to rīpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nīsāniēn nusai nar a, uə kīsən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmḥen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nīsəri-pəniēn naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mærig takhapəh nīsōriēn nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyēn kafan rīpəh nīskaiyēn tukrəm kini rətərig pīk tukun kīni mīmīr ye nhatətəyēn kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikīn meinai tukmə kīmiə yamə mīnə nakwənhavəh ta nīrkunien e nakhavən ye nəkwai nīmə

kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvan imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nətərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rīmamhə tukun, yame rikin rīpəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rīkin yame rīpəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimīr ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukripəh min nimīrien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasia in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimiə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nīmrik uə nīkam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksīn kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakpəhəh nhaniyen məknakin, meinai nīmraghien kapəmīə ye Yesu Yermaru ramhəjoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpīn nəgkīarien kape narmamə tiksīn yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksīn, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovīn yamə mine kasəhuak kimmamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kimmnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nīkam? ⁶ ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine nəpīrien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsīm, kini mīpəh nīvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to rīpəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nīkam! Kini loa ramni min əmə nar kīrikianə yame yakamni. ⁹ Kimīrai ye loa kape Moses kimə,

“Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”†

(Dut 25:4).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nīhuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig

8:11: Rom 14:15,20   **8:13:** Rom 14:21   **9:1:** Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9   **9:2:** 2 Kor 3:2-3   **9:4:** Luk 10:8   * **9:7:** Nəgkīarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rīpəh nīmīmien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. Əm-ru min 1 Tim 5:18.

mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginiən ye nəsimien a. ¹¹ Ye wok minə kapəmru irəmiə, rəmhen kin mə yakəwəsim kirik, mə kimia taksəvigin ikin; in e mə kimia takhavəh Nanmin kape Kughen. ? Kini rhawor? ? Riskai tuk əmiə mə taksarpin nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginiən nəmru uə? ¹² Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyen əmiə kin nəviginiən; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ? Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrapəh nirərhəyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ? Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginiən rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginiən rəmhen kin nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kipəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkapien mimə kimia taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. ! Kini nəmhyen ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsao-ərhavyen kin nəgkarien huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ?Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nipig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mipəh nivəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik ripəh narmaruyen irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slefəmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nipig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa ripəh narmaruyen irak, nipig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa ripəh narmaruyen iriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen ripəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. † Yimauə məmhen kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksin khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen

9:10: 2 Tim 2:6   **9:11:** Rom 15:27   **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9   **9:13:** Dut 18:1-3

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6   **9:16:** Jer 20:9   **9:20:** Wok 21:20-26   † **9:22:** Narmamə

mine e kapəriə nhatətəyen ripəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nipig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a.   **9:22:** 2 Kor 11:29

huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkelkei mə taksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə taksor win mhavəh nərokien kirik yame to ripəh nəmīrien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə taksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmīr kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-əpnəpig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkīrien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermīn mamasik nīmago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai nīprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nīpig yakwəni-ərhav ta nəvsəoyen huvə kimi narmamə khapsəah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rīmnakapīr loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nīpig rīpmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rīmuvrīg əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rīmnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəvīgīnien kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmīn kape Kughen. ⁴ Kini mhanīm nu kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmīn kape Kughen, meinai kimnhanīm nu ye kapier kape Nanmīn kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar əpnəpig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rīkin rīpəh nagīnien tuk əriə, kini kwənhəmhə apa ikin pīsīn pīsīn apa ye tīpəvsik.

⁶ Kini Kughen rīmneighan kin narīmnar minə e mə tukror kwirīg kimi ətawə e towel mine mə kitawə tukhapəh nhasīgōvīnien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərhū-pənien nārigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmī nar rəmhen kin yame iriə tīksin kimnasəhuak kimi nanmī nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tūksəvīgīn mamhanīm, kini masərer mə tūksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” (Eks 32:6)

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən əpis əpis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nīpig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tūksor narīmnar yame ravi-pə niēmha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tīksin kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nīmhayen rhopni əriə.

¹¹ Narīmnar minə a kimnhaue ye nīmraghien kape kaha tu minə apa ye tīpəvsik, mamor kwirīg kimi ətawə tukun. Kini kimīrai-pən nəvsəoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsīg ətawə e towel mine meinai Nīpig Kwasīg ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasīg əmiə,

meinai kimiä min nakharkun nimirien ye norien has minä e. ¹³ Nivähsi-pän vähsi-pänien yame ramuä ye nimiraghien kapämia, in rämhen ämä kin yame kinnor fam ye narmamä minä. Märig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nägkiarinen. Kini In ripäh neighanien kin nivähsi-pän vähsi-pänien kirik tukruä ye nimiraghien kapämia yame in riskai rapita näsaninien kapämia. Märig nipig nivähsi-pän vähsi-pänien ramuä ye nimiraghien kapämia, Kughen tukror swatuk kirik mä takharkun nisärer-timtimien, mä nar kirik tukripäh nivi-pänien ämia ye nahasiän.

Nanmi nar mine nämhauak minä
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror mäknëikin, yo minä tiksın, sap ta ye norien kape nähuakien kimi nanmi nar minä. ¹⁵ Kimiä nakharkun nar, kini misäkir atuk nägkiarinen kafak mä in rhuvä uä rahas. ¹⁶ Nakharkun mä nipig kitawä kasän Näviginiän Rhakä, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rämhen mä kitawä kwänhauä ye niprai Kristo misor kirikianä. Kini nakharkun mä nipig kitawä kasän bred yame kamäkapir-pir kamäwhai, kitawä kwänhauä kirikianä kitawä Kristo. ¹⁷ Kitawä khapsaah, märig kisämhen ämä kin mä nipraitawä kirikianä ämä, meinai bred kirikianä ämä, kini kitawä m-fam kasän bred a.

¹⁸ Nakharkun mä nipig narmamä kasän nusai nar yame pris rivähsi-pän ta kimi kughen kirik, rämhen kin mä kasähuak kwis iriä pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun niprai nägkiarinen kafak? ?Nakhamä ta mä yakamni mä nusai nar yame kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, näsaninien aikin kafan uä? Nikam, rikäk. ?Märig rhawor? ?Nakhamä ta mä yakamni mä nanmi nar iriä kughen äfrakis minä uä? Nikam. ²⁰ Märig yakamni mä nipig narmamä kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhä en. Pa rimä sakrefaes a ramvön kimi Kughen. Kini yakpäh norkeikeiyen mä taksor kirikianä kimiä yarmhä. ²¹ Takhapäh nhävänien misän bred mine waen kape Näviginiän Rhakä, misarä nhävän min ye nima kamähuak kimi nanmi nar ikin misän nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhä minä. ²² Naksor mäknëikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk ämia. ?Rikimiä ramäsik mä ta mä näsaninien kapämia rehuä rapita Kughen uä?

²³ Narmamä tiksın kamhani mhamä, “Rhuvä mä jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Märig yo yakamni mä päh nien mä norien minä fam kisasitu irätawä. Märig narmamä tiksın kamhani mhamä, “Rhuvä mä jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Märig yo yakamni mä päh nien mä narimnar fam ravähsi-haktä nimiraghien kapatawä. ²⁴ Ripäh nihuväyen mä kimiä kirik tukrërig pisin ämä in; märig tukramäkeikei mamärig in minä tiksın. ²⁵ Sän nusai naha nar miragh yame kaväh nimrin ye maket, märig takhapäh nisaiyohyen tukun mä kwësor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uä nikam, kini rikimiä tukripäh nätërig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvä ämä meinai Näkwäkwä kape Kughen ramni mä,

“Tokrei tanä e, mine narimnar fam aikin, iriä kape Kughen Yermaru.” (*Sam 24:1*)

²⁷ Kini tukmä yermamä yame ripäh nähuakien raiyoh ik mä takvän ye näkwai nimä kafan mawävigin kwis, kini rikim tukragien mä takvän. En naha nhagin yame ravähsi-pre, mipäh naiyohyen tukun mä kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uä nikam. Rikim tukripäh nätërig-pikien tukun. ²⁸ Märig

tukmə ramni-pre tuk ik mīmā, “Kimmor sakrefaes ye nusai nar miragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nəniēn, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksin khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginiēn, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nimri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginiēn a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatəyən, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimmor kini mamhajoun, kini nakharaptərəkīn nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.

⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nipiḡ in raməhuak uə nipiḡ ramni-əhrav nəḡkiariēn yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə rīpəh nəvəvhaoyen ye nipiḡ yame raməhuak uə nipiḡ ravəhsi-ərhav nəḡkiariēn yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə rīpiəpiə.

⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame rīpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao.

⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nipiḡ kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən niḡvəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən niḡvəyən kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin.

⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nīmətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nimraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermanu, piraovin to rīpəh narə-pisinien; kini yerman to rīpəh narə-pisinien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig

taktakun ai, narman minə fam, nɪpiraovɪn kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovɪn yame raməhuak kimi Kughen tukrvəvhao uə nikam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nɪmar nɪkwənən rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovɪn]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovɪn kirik nɪmar nɪkwənən rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nɪmar nɪkwəne piraovɪn rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mɪmə norien pisin min kirik ye yama rikək; nıməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikiana.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarinen yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rɪpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yimnərig nəvsaoyen kirik mə nɪpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwən. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwən kapəmiə mə tukror əpu mə kimia ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nɪpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nɪpig nakasəvigin, kimia kirikiana kirikiana nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkəv, tiksın kisəpis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikiana kirikiana mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwənu minə, kwasig ikin nakpihavən ye nıməhuak. Mərig norien kapəmiə rɪpəh nisaiyen nıməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mɪni vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mɪmə, “In e nɪprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikiana əmə min, nɪpig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mɪni mɪmə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nɪpig takhanim rikimə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nɪpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nıməhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rɪpəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah nɪprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei mɪsəm əmhen ta kapəmiə nımraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rɪpəh nəsik-huvəyen nɪprai Yesu Yermaru, nənien mine nɪnimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimia khap-saah nɪpraimə raməpou kini nakhamə, kini kimia tiksın nakwənhamə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikiana kirikiana kisəm əmhen ta nımraghien

kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nipig Yesu Yermaru tukraməko atuaturə ətawə, ramor məknekin mə nipig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nipig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwənu ai muə, tamə ruə ye nufuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nipig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swaturə ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasayoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nipig nimnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swaturə tuk nahuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarieren. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarieren a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun naniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nımraghien kape narmamə mifam mə iriə tukSOR wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tukSasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarieren kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik.

⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nımtətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkieren nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk naniyen nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiye nıprai nəgkiarieren minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swaturə yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien

kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rimmor baptaes irətawə fam mimə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Niprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin ripsaah. ¹⁵ Nar apnapig nihun ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nımətirgin ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımırin, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rıpəh norien nımətirgin mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə niprai jir, nımırin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə niprai jir nımətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmıəv nar? ¹⁸ Mərig nikam. Kughen rımmərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran ramaker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran kirikianə əmə.

²¹ Nımırı jir to rıpəh nini-pənien tuk kwermı jir mimə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nini-pənien tuk nihun mir mimə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nipraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nipraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Niprai nəgkiarien e rımə kimiə niprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə. ²⁸ Kini ye nıməhuak, Kughen rımməkupan mirpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mirpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mirpen nəmhajoun minə. Kini mirpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisasituyen ye nıniyen kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə m-fam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun niprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nikam, rıpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)

* **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mimə, “Kitawə kamhanım Nanmin kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28 **12:27:** Rom 12:5 **12:28:** Efes 4:11-12

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarieren kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarieren kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerkiək, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavven nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerkiək, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerkiək, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək yerkiək, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerkiək, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pəniēn narmamə, mīpəh nərig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīraptərəkīn-tim-timien rīkin tuk norien has yame kamor kīmin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rīkin rīpəh nəgienien tuk norien has minə, mərig rīkin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehuə kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nīmīrien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavven nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpīrkək. Mine nirkunien kape nəgkiarieren ye nəgkiarieren pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpīrkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mərig nīpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpīrkək. ¹¹ Nīpig yīmnarkəskəh, kini yīmnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwariēn kirik. Mərig nīpig yīmauə mehūə, yīmnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kīsīsər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitərhav-pə; mine nirkunien kape ninuyen nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mimə norkeikeiyen tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitərhav-pə. ² Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rıkkak yame rirkun nəgkiarieren yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarieren erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nımraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nımraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiuə, in ravəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə, in ramasitu pik ye nıməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nıprai nəgkiarieren mə tukrivəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin, nıpəh nhopraiye nıprai nəgkiarieren, kini tukrhawor masitu irəmıə? Mərig jakaməkeikei minı-ərhav nar kirik yame Kughen rımmor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, nivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher; uə gita yame kamuh. Narımmar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rıkirıə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nıpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nıpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nısor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarieren yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəgkiarieren yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nımago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarieren minə rıpsaah ye tokrei tanə, kini irıə kirikianə kirikianə nıprai nəgkiarieren aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarieren yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarieren e pəh rhoprai-pən kimi nıməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarieren kape tanə pisin kirik, rıkkak raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapıg əmə. ¹⁵ ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerkkik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nıpei yerkkik, mərig jakəni min nıpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarieren

kafe tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarinen a tukrhawor pən iran minə mameighan kin nəhuakien kafam? To ripəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarinen yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarinen kafam ripəh nivəhsi-haktəyən nimiraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarinen e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai niməhuak, tukmə yakamhəjoun narmamə ye nəgkiarinen kwatiksın əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarinen ripsaah pik ye nəgkiarinen yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak minə nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə, “Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarinen kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarinen kape yepsipis minə,

mərig nar apnəpig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’”

²² Ror məkneikin mə nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, in nımtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nımtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nıpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rıpiamua, nəgkiarinen e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ ? Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nıharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nıpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rıpiamua, kini nəgkiarinen kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirarkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarinen minə a tukrəkır kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nıkakien. Tuk nar e, in tukrimir mənım-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mımə, “Nanmin kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nıpig kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nıprai kafak nəgkiarinen. Nıpig kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nıpei, kini tiksin kashəjoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarinen tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai nıprai nəgkiarinen mine. Takasəkeikei misor narımnar minə e tuk nərip-tımtimien niməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin, kiraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai nıprai nəgkiarinen minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rıkək tuk nhopraiye nıprai nəgkiarinen yame kırhini, pəh kırhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mırhipəh nini-ərhavyen ye niməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kīraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tīksin tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarīen. ³⁰ Kini tukmə yermamə kīrik rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarīen kīrik yame rīmnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kīrik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwtə mapnapīg, pəh yame Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarīen kīmin pəh in rərer məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kīmiə yamə mīne nakamhani-ərhav nəgkiarīen yame Kughen ravəhsi-pre, kīrik tukrəkupən məgkiar; ai, kīrik mīn, ai kwasig ikīn, kīrik mīn, mə takharkun nīshajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə mīne kamhavəh nīrkunien tuk nīni-ərhavyen nar, kwasig ikīn nar ai rīpiuə, kharkun nīpīg atuətuk kape nəgkiarīen mīne nīpīg atuətuk kape nīpimīen, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrīg-uvrīgien, mərig in rorkeikei nəmərīnuyen. Ror pən, ye nīməhuak mīnə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nīpīg kape nəhuakien, nīpīraovīn tukhapəh nīsəgkiarīen, meinai rīpəh natuətukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kīn nəmasur kape nīməhuak, rəmhen kīn yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kīsorkeikei mə tukharkun nar kīrik, tukharerīg-pən apa yerkwanu, kini mīsayoh kapəriə narman mīnə kīn. Meinai ror naurisīen mə pīraovīn tukrəgkiar ye nəkwai nīməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kīmiə tīksin nakhamə ta mə Kughen rīmīvəhsi-pre nəgkiarīen mə kapəriə pīsīn əmə. Nakhamə ta mə kīmiə pīsīn əmə nakharkun nəkīrien norien mīnə. ³⁷ Mərig tukmə kīmiə kīrik rīkīn raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarīen kīrik kīmin, uə Nanmīn Kape Kughen rīmīvəhsi-pən nəsanīnien kīmin, kīni in tukraməkeikei mīni nəfrakisīen ye nəgkiarīen yame yakamrai kīmi əmiə mīmə nəkwai Yermaru nəfrakīs a. ³⁸ Tukmə yermamə kīrik raməpəh nəgkiarīen mīnə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarīen yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak mīnə mīne nowīnik mīnə, rhuvə mə taksarkut tuk nīni-ərhavyen nəgkiarīen yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nīsətapīgīen kīn narmamə yamə mīne kasəgkiar ye nəgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn. ⁴⁰ Mərig ye narīmnar fam yame naksor ye nīpīg kape nəhuakien, takasor tukramatuətuk ye nīpīg kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rīmīmrəgh mīn ye nīmḥayen kafan

¹ Piak mīnə mīne nowīnik mīnə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav mīn nəvsaoyen huvə kīmi əmiə yame yakwəni-pre ta tuk əmiə, kini nīmnhavəh yerkiəmiə, kini mīsərer tīmīm iran. ² Tukmə nakharaptəəkīn tīmīm nəvsaoyen huvə yame yīmīni-pre tuk əmiə, Kughen tukrīvəh mīrəgh əmiə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mīshatətə ye nəgkiarīen pīsīn, kini nhatətəyen kapəriə in tukror nar apnapīg əmə kīn.

³ Narīmnar yame yo yīmnrīg, in rhuvə pīk, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rīmāmḥə tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarīen yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikīn rīpiuə. ⁴ Kīmnerwaig kīn In, kīni rīvəh nīpīg kisisə, ruīmvrəgh mīn ye nīmḥayen kafan, rəri-pən nəgkiarīen yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikīn rīpiuə. ⁵ Kīni rīmīnkupan mītərhav-pən tuk Pita, kwasig ikīn, mīpītərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikīn, mīpītərhav-pən mīn tuk nəməhuak mīnə rapita faef hundred ye nīpīg kīrīkianə əmə. Kīni

tiksin kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksin kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mīpīṭərhav-pən tuk Jemes, kini ai mīpīṭərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rinnəkupan mīṭərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Rīṭərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rīpəh narhayen ye nīpīg atuatak kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksin kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi nīməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nīhuvəyen yame Kughen rīmnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nīhuvəyen a rīpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nīhuvəyen yame Kughen rīmnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsəoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarīen in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nīmnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ?Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rīmimragh min ye nīmḥəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksin nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə tā to khapəh nhamragh-minien, to Kristo rīpīpəh nīmragh-minien ye nīmḥəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpīpəh nīmragh-minien ye nīmḥəyen kafan, wok kapəmiə tuk nīni-ərhavyen nəvsəoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo rīpīpəh nīmragh-minien ye nīmḥəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rīmivəh mirəgh Kristo ye nīmḥəyen. Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpīhapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyen kapəriə, to Kughen rīpīpəh nīvəh-mirəgh-minien Kristo ye nīmḥəyen kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpīhapəh nhamragh-minien ye nīmḥəyen, to Kristo rīpīpəh min nīmraghien ye nīmḥəyen kafan. ¹⁷ Kini rīpi mə Kristo rīpīpəh nīmragh-minien ye nīmḥəyen, to nhatətəyen kapəmiə nīpran rīrkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kitawə kīpiserəhu-pən tim minə nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nīmraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pīkin nīpīg əūtən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rīmimragh min ye nīmḥəyen. In rīmnekupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mīmragh min ye nīmḥəyen. ²¹ Yermamə kīrīkianə əmə rīmnor swatuk tuk nīmḥəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kīrīkianə əmə min, yermamə min kīrīk rīmnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nīmḥəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasipən ye Adam. Kini ye norien kīrīkianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kīrīkianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nīpīg atuatak kapəriə. Kristo in rīmnekupan mīmragh min, kini nīpīg tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nīpīg Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin,

tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (*Sam 110:1*) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirəkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (*Sam 8:6*) (Mərig nəgkiarrien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrəəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatak tukruə mamara ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəməwə? ! Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəməwə nipig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimmarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparı minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, ripihuvə mə to kisəri-pən nəgkiarrien e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,
kwasig ikin mipihamhə.” (*Aes 22:13*)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarrien e raməfrakis yame ramni mə, “Nipig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh min nətərigien kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisori-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi. ³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam. ³⁹ Niprairiə ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin. Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen

kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsīayen kape makuə mine nəsīayen kape kəmhou minə. Kini nəsīayen kape kəmhou minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nīpig tukramragh min iran, to rīpəh min nəmətītien. ⁴³ Nīpig kamnim, in nar kīrik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpig tukramragh min, in nar kīrik yame narmamə tuksəm kafan nihuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsānīnien kafan rīrkək; mərig nīpig tukramragh min, nəsānīnien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermamə kupan, in e Adam, in rīmauə mamragh.”

(Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə mivəhsi-pə nīmraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rīmnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin rīpiuə. ⁴⁷ Yame rīmnəkupan əgkap kīnnor kin nīmokrur, mərig yame ror kīraru kin, in e Yesu Kristo, rīmasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rīmasi-pən ye nīmoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rīmasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kītawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nīpig kīrik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to rīpəh nīvənien ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kīrikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to rīpəh nīvəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rīmnor əpu. Pəh nien mə kītawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin narəpīgien† - nīpig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhəpəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeiki mivən ye nīpran yame to rīpəh nəmətītien tuk nīpig kīrik; kini nar yame tukrihmə tukraməkeiki mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nīpig narimnar yame tukrəmətīt tukriwən ye nar yame to rīpəh nəmətītien mine nar yame tukrihmə tukriwən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkīrien yame kīmirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kughen rīmnarowagin ye nəsānīnien kape nīmhayen mapita,

kini norien kape nīmhayen ruirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nīmhayen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nīmhayen! ?Takhawor pən iran mine mōriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kīrik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsānīnien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rīmnor mə Yesu Kristo rīmnor swatuk kīmi ətawə mə tuksapita ye nīmhayen!

15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Nəgkīrien Gris ramni, “Adam yame ror kīraru kin,” in e Yesu Kristo.

15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkīrien Gris ramni min mimə, “tukror aihuaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masəəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrəəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrəəhu karin rikaskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhəvən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhəvən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakurə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yako-rkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimməhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame rarmkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In riphə norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasəriğ əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhəginien. Misor nətəriğien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rimməginien nipig Stefanas mine Fotunatas mine Akaekas kimirhitərhəv-pə, meinai nar apnapig kimiə nimnharkək, mərig nipig yimnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimnəm əmiə. ¹⁸ Irisir

kimirhirəhsi-haktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarinen e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik rirəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

* **16:19:** Nəgkiarinen Gris ramni nhag kantri e Tarki mə “Esia.”
Gal 1:8-9; Rev 22:20

16:19: Wok 18:2,18,26

16:22:

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramət ita uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini ripəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuutuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərari nəkwəkwə e kimru piAUTAWƏ Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tata yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə. ⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əməwə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsihaktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əməwə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye

nipig әutән рәмһен әмә кін yame кимawә yимнисарә iran, ramasitu irәмiә мә takamharpin әмә ye nәrer-tim-timien. ⁷ Kimawә yaksәрәhu-pән tim tim nәrigien kapәmawә ye Kughen мә kimiә taksәrer tim tim. Meinai kitawә fam kisarә әмә ye narәyen kirikianә, kimiә taksarә ye nәmhәyen рәмһен кін yame кимawә yakasarә iran. Kini Kughen ramәgkiar vi vi kimi әмиә рәмһен кін yame ramәgkiar vi vi kimi әmawә.

⁸ Piak minә mine nowinik minә, yaksorkeikei мә takharkun huvә nipig әutән yamә minә yимнисарә iran apa provins a Tarki. Nahasien еһuә minә kimmhauә tuk әmawә, rapita nәsaninien kapәmawә, mamor rikimawә ramәsik мә to yakhapәh nhamraghien. ⁹ Nәfrakisien, kimawә yimisәrig мә kineighan-pән ta кін әmawә мә jakhamhә. Mәrig nipig әutән minә a kimmhauә мә jakhapәh nisәtәgtә-atukien irәmawә, мә jaksәtәgtә әмә ye Kughen yame ramor narmamә yamә mine kimmhamhә khamragh min. ¹⁰ Ipak әмә yakhamhә, мәrig Kughen rimivәh miragh әmawә. In rirkun nivәhsi-tayen nipig әutән minә a tuk әmawә. Kini yaksәрәhu-pән nәrigien kapәmawә iran мә tukrivәhsi-ta nipig әutән minә a tuk әmawә. ¹¹ Kini In mamor әfrakis mәknakin nipig naksәhuak tuk әmawә. Narmamә khapsaah tukәgnәgin Kughen tuk narimnar huvә yamә mine In ramor kimi әmawә, meinai kimiә nakhpsaah nakasәhuak tuk әmawә.

Narmamә kimmhani hah Pol, мәrig in ramni-әrhav мә kafan norien rhuvә

¹² Nar kirik yame rikimawә ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamә арnapig minә ye tokrei tanә, mine kimi әмиә, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapәmawә ratuatuk әмә, mamәmir әмә ikin rakhak ikin. Kini taktәkun e, ye nәrigien kapәmawә, yakasәrig мә yakhapәh nisorien nar kirik yame rahas. Pәh nien мә norien kapәmawә ratuatuk mәknakin meinai yakhavәh nirkunien kape narmamә, мәrig мә Kughen ramasitu irәmawә yerkin агien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani mәkneikin meinai yimmhapәh nharai-pәnien nәgkiarien kirik yame riskai tuk nәvhekinien uә tuk nirkunien nipran. Taktәkun ai nakwәnharkun kәskәh nәrigien kapәmawә, мәrig yakorkeikei мә takhauә mharkun fam. Kini ye norien a, ye nipig Yesu Yermaru tukruә min iran, kimiә taksagien tuk әmawә рәмһен кін yame кимawә jaksagien tuk әмиә.

Pol rimnarar ye nәrigien kafan tuk nәriwәkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun мә rikimiә ragien tuk әmawә, rikik rimnamәsik мә nipig yakmavән Masedonia, jakәkupән murә mәm әмиә, kini nipig yakamterhav Masedonia, rikik rimnamәsik мә jakrәrig-pre min mәm әмиә. Ror mәkneikin мә takhavәh nihuvәyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnamәsik мә taksasitu irak mishер-pән кін yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmә jakurә mәm әмиә. Kini ai yimnarar ye nәrigien kafak ye nikarin kape nәriwәkien kafak. ?Kini nakhamә ta мә yakamәgkiar арnapig әмә ye nәriwәkien kafak uә? Nikam. Nәrigien kafak ripәh nisi-pәnien tuk norien kape tokrei tanә, рәмһен кін yame narmamә kaseighan кін nar kirik mamhani hah min ye nipig kirikianә. ¹⁸ Kughen ramәfrakis nipig m-fam; kini yakamhakwasig кін norien kafan nipig yaksәgkiar kimi әмиә. Yakhapәh nisorpирh-pирh-ien nәgkiarien mir e “Әwәh” mine “Nikam” ye nipig kirikianә. ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimirhurә mirhini-әrhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk әмиә, kini In to ripәh niniyen “Әwәh” mine “Nikam” ye nipig kirikianә. Nikam. Nipig mifam, nәgkiarien kafan kirikianә әмә. ²⁰ Ror mәkneikin meinai nar

apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iriä kimnhauä misor nêfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawä kambahvêh-si haktê nhag Kughen mhani-pên tukun mhamä, “Amen. Æwêh.” ²¹ Kughen amä ramor amawä yaksærer tim tim ye Kristo kitawä-m kimia. In rimirpen atawä, ²² kini miwêh-si pæ Nanmin kafan yerkitawä mamor nimtätien ye nimraghien kapätawä mä In, kafan e kitawä. Kini taktäkun ai, kitawä kwênharkun mä kafan promes minä tukhauä misor nêfrakisien kin tuk nipig kirik ye nimraghien kapätawä.

²³ Kini yakvêh kwæsu ye nhag Kughen mä yimnapêh nirerig-pre-min-ien Korin mäm amia meinai to yakpiurä, mipiægkiar skai pre kimi amia, kini moriah amia. ²⁴ Pêh nien mä yaksarkut tuk nehuäyen irämia mä jakhavêh-si-pre amä nægkiarien kimia amia mä taksæri-pên, mærig kimia nakwæsærer timtim ta ye nhatätäyen kapämia. Kini kasor wok kwis kitawä-m kimia mä rikimia tukragien.

2

¹ Ror mækneikin mä yaknærig ta mä jakpêh nurä-minien mægkiar skai pre kimi amia, mor rikimia rêmhê. ² Kini, tukmä yakor rikimia rêmhê, ?pa irämia tukror rikik ragien? Kirikêk, meinai yimnor rikimia m-fam rêmhê. ³ Ror pên, yimirai nækwêkwê kirik mher-pre kin, mä jakwêh-si-haktê nærigien kin kapämia. Yakpêh norkeikeiyen mä tukmä yakurä mäm amia, rikik rarkwäo tuk norien kapämia yamä mine khapêh nisæmhenien. Mærig norien kapämia tukramækeikei mor rikik ragien. Kini tukmä rikik ragien, kitawä fam rikitawä tukragien. ⁴ Nipig yimirai nækwêkwê a mher-pre kin kimi amia, rikik ræpou pik tuk amia, kini rikik rarkwopir, nehe nimrik rimnaiyu tuk amia. Mærig yimipêh niraiyen nækwêkwê a mä jakor rikimia ræpou; mærig yimirai mä takharkun mä norkeikeiyen kafak rehuä tuk amia.

Takhapêh nisarpinien tai tævhagê has

⁵ Yakpêh norkeikeiyen mä jakamækeikei mægkiar skai pre kimi amia. Mærig yakorkeikei mä jakni mä yermamä yame rimnor nahasien, * pêh nien mä rimnor yo pisin amä yakamærig rahas tukun, mærig rimnor atawä fam kisærig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimia khapsaah nimnhavêh-si-pên ta kimin næmhen. ⁷ Mærig taktäkun ai, takasækeikei misærukin kafan norien has kini misægkiar vi vi kimin tamä rikin ræpou pik kini rapêh nhatätäyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk amia mä takhavæn misor rhuvê pên kimin mä in tukrikun mä kimia naksorkeikei in. ⁹ Yimirai nækwêkwê a mher-pre kin kimi amia mä jakäm-ru mä ?taksor nækwak ye narimnar fam, uä nikam?† ¹⁰ Tukmä kimia nakwæsærukin norien has kape yermamæ kirik, yo min jakærukin kafan norien has. Kini tukmä kwæn a rimnor rahas pæ kimi yo rêmhen mä jakor mirhuvê tuk æmru minä, mærig Kristo rikun mä yakwor rhuvê ta tuk æmru minä mä jakwasitu irämia ¹¹ mä Setan tukripêh næwhaiyen kwhen kapätawä, meinai kitawä kwênharkun ta kafan nærigien tuk norien nahasien.

Narmamä yamä mine kamhani ærhav nævsaoyen huvæ

¹² Nipig yimavæn apa Troas tuk nini-ærhavyen nævsaoyen kape Kristo, yimnäm mä Yesu Yermaru rimnêhitæ ye kwæruä kirik kimi yo. ¹³ Mærig

1:20: Rev 3:14   **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14   **1:24:** 1 Pita 5:3   **2:1:** 1 Kor 4:21   **2:4:** Wok 20:31   * **2:5:** Yemæhuak kirik iriæri rimnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol

rimini-pên tuk æriä mä tukhawæsi-pên narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5.   † **2:9:** Pol rimä tukrikun ru mä kwæsæri-pên nægkiarien kafan misher-ye rhav æfrakis kin kwæn a yame rikir-ta pihuaru kape rimni, uä nikam.   **2:11:** Luk 22:31   **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9

nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhak in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir nar-mamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əria ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmivə senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik riphəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nikam. Kughen rimmher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimiria, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmia ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəria kimi əmia. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuəkin mharkun nipran. ³ Nimraghien kapəmia ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwənkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarien minə məknən meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə timentim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərgien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimmor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yor-wok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapien kini nivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimir Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pənien misəm nimirin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak,

⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame

2:13: Wok 20:1   **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6   **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12   **3:2:** 1 Kor 9:2

3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27   **3:4:** Wok 20:31   **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25

* **3:7:** Əm-ru Dut 5:22.   **3:7:** Eks 34:29

rakhak, kafan e wok, Kughen ramækir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmın kape Kughen ramor; in e narmamə khauə misatuatuk ye nımri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfraksien, nar yame rımnakhak məkupən, taktəkun ai, rıpəh nıkhakien. Meınai nar yame rakhak pik rınapita yame rımnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nıpig kırık rımauə ye nıkhakien, mərig wok kape Nanmın kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərhə-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmın kape Kughen, masətgħaa kın nını-ərhavyen kafan nəgkiarieren. ¹³ Kımawə yakhapəh nisəmhenien kın Moses yame, nıpig nımrin rhakak kape nıpig kwakwə əmə, in rımnatuopıs in kın neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nıkhakien ye nımrin. ¹⁴ Mərig Kughen rımnor kapəria kapə riskai. Kını ye nıpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nıpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nıpran, rəmhen kın yame neipən kırık raməker əswasig kın nırkunien kapəriə. Kughen rıpəh nıvəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfraksien, meriaji-pə taktəkun mine, nıpig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rımırai, rəmhen kın neipən kırık yame raməker əswasig kın nırkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mħauə tuk Kughen, Kughen tukrıəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kını ikin Nanmın kape Yermaru raməmır ikin, In ramrısin narmamə. ¹⁸ Kını kitawə fam kasor əpu nıkhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopıs ətawə. Nıpig m-fam In ramarar irətawə mə tukħauə misəmhen kın In. Nıkhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nıkhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rıkin rehuə tuk əməwə, ror pən rikımawə rıpəh nəpouyen tuk norien wok e kape nını-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apıs-apıs mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh nıseikuəyen mħapəh nhaukreikınien nıprai nəgkiarieren kape Kughen. !Nıkam! Kımawə yakamhani-ərhav əmə nəfraksien, kını ye norien mınə a, ye nımri Kughen, yakasor əpu əməwə ye nımri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuak. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meınai Setan e yarmħə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopıs əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsaoyen huvə yame nıkhakien rısia-pən əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meınai kımawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əməwə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kını In rımnher-pə kın əməwə mə kımawə yor atuə kın mınə kapəmıə. ⁶ Meınai Kughen e yame rımını kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrıvən məsıə-pən ikin rapıgnap ikin,”
(*Jen 1:3*)
in Kughen kırıkianə əmə yame raməsıə-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsanınien mine nıhuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nītip yame ramətīt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nītip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nītip raməmətīt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rīpəh nīsi-pəyən tuk ətawə.

⁸ Nīpig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nīpig tiksīn, yakhapəh nisəmīen swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen rīpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kīpəh narkwhopniyən əmawə. ¹⁰⁻¹¹ İkin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimmhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nīni-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikēi tuk nīni-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rīmamragh. Kughen rīmneighan kin əmawə mə jaksərig nəmhəyən mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rīmamragh mīvəhsi-pən nəsaninien ye nīpraimawə yame tuk nīpig kīrik tukrəmətīt. ¹² Ror pən, nīpig mīfam ipakə əmə yakamhamhə mə kimīə takhavəh nīmraghien rerin.

¹³ Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” *(Sam 116:10)* Kini ye

norien kīrikianə əmə kape nhatətəyən, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rīmnor Yesu ramragh min ye nīmhayən kafan, In tukror min ətawə-m kimīə tukamhamragh min ye nīmhayən kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yīmmharəh pikin nəmhəyən minə e mə kimīə taksarə huvə iran. Kini nīpig m-fam nīhuvəyən kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīrig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyən. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun minə, mərig nīpig mīfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame minə yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mərig kwənkwaīriə in nīkhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mīhuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmīen. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwəkəwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmīen kasəmīr kape rerin.

5*Nīprai narmamə tukror pīsīn apa ye rao ye neai*

¹ Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kīrik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrīrkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kīrik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor; mərig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikēi pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpihavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rīrkək. Mərig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukrīpimətīt,

* **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimmor kin nimoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5
4:10-11: 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36 **4:14:** 1 Kor 6:14 **4:16:** Efes 3:16 **4:17:**
 Rom 8:17-18 **4:18:** Kol 1:16 **5:1:** 2 Kor 4:7 **5:2:** Rom 8:23

rikítawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhayən. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nīpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nīpraitawə. Nikam. Mərig kisorkeikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rīmnor ətawə mə tukasarə ye nīmraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyən kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nīpraitawə mhavən ye nīmə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərə əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nīmrimia, mərig yakamhavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rikimiə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nīmraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəmawə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəmawə pəh tukrasitu irəmia. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rimamhə tuk əriə kini mīmragh min ye nīmhayən.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rīmnpəkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, nīpran ramni mə Kughen rīmivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə

misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarieren e kimi əmawə kape nivipəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimri Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mima, “Yimnərig ik ye nipig atuatuk, mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig autən minə ye nimraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhayen, mine ye nipig autən minə, mine ye nipig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mharpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə ramə əmawə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətəvhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əmawə; tiksın kasəm-əhu əmawə. Tiksın kamhani hah əmawə; tiksın kamhani huvə əmawə. Kini nipig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyən irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nımhəyən ramuə ipakə tuk əmawə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əmawə, mərig khapəh nhopniyen əmawə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, mərig nipig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khap-saah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yimnhanı-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimə m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

14 Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ? norien atuaturuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam. 15 Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nərəni-kwisien nəgkarien kirikianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame ripəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nikam! 16 Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mimə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

17 Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nimrik,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

18 Kini Kughen Yermaru yame In Yerpriq Pık ramni min mimə,
“Kini jakor Yo mə Rimimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (2 Saml 7:8, 14)

7

1 Yo minə tiksın. Nəgkarien minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narimnar fam yamə mine kasor nipraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisəəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

2 Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmiə ye norien kirik yame ripəh natuatukien. 3 Pəh nien mə kimiə nimisor nar kirik ripəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pık əmiə, nar apnapig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimiə, mərig yakhajir əmiə misəkwan əmiə. 4 Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rikik ragien tuk əmiə. Kimiə nakhavəh-si haktə pık kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pık, mərig rikik ragien pık tuk əmiə.

5 Meinai nipig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nipig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin. 6 Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. 7 Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimmor rikimawə ramagien, mərig nipig nimnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pık mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə

* **6:14:** Gris ramni nuhpikien ye kau kiraru, kirik yame rehuə, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu ripəh nəm nəmhenien.

6:14: Efes 5:11 † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nhad pisin kape Setan. **7:5:** 2 Kor 2:13

naksorkeikei pik yo, masärer matuk tuk nisärer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimməm mə nəkwəkwə yame yimmher-pre kin məkupən rimmor rikimiə rəpou, kini yimmərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimmor rikimiə rəpou, yakpəh nərig-rahās-pik-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape nipig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimiə rimməpou. Nikam. Rikik ragien mə nipig rikimiə rəpou, nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə. Nəfraksien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, kini nəgkarien skai yame yimmhani-pre tuk əmiə ripəh norien əmiə naksəpəh nhatətəyen kapəmiə. ¹⁰ Tukmə rikimiə rəpou tuk norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimiə tukrəpəu tukun, kini misarar ye nərigien kapəmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. Nərig-rahāsien a ripəh nikir-pəniən narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimmnar kape tokrei tanə, nərig-rahāsien a ramkir-pən əriə tuk nimhəyen. ¹¹ Tukmə naksərig rahas ye norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahas tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nimsorkeikei mə taksəm min yo, misärer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masärer matuk tuk niwəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimmnar minə e.

¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimiriə nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimmnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimmnar fam yame yimmhani-pre tuk əmiə, iriə nəfraksien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yiməni-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipig in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimmhajoun-pən mə nəgkarien a yiməni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfraksien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkarien yame yiməni-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nimsor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauə məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimmnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfraksien irəmiə ye narimmnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginiən rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan

^{7:10}: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

*

^{7:12}: Pol ramni hanə yermamə yame rimmor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5.

nihuvəyən kimi əriə. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyən ehuə kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nımraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksın. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kımnhavəhsi-pən mane ehuə, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-rıpsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nımraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikın, khavəhsi-pən nımraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rımmamkir əmiə tuk narukien kin mane kape nıməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kımın mə in tukraməkeikei maməmır kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narımmar mifam e, kimiə nakasor rhuə pik mapita, in e, nəhatəyən kapəmiə, mine nəgkiarien kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nəertimtimien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kirkianə əmə mın, yakorkeikei mə taksarukın mane məknakin ye norien yame rhuə rapita.

⁸ Pa rımə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yımnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nıkam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihuvəyən kafan kimi əmiə. Kafan nəsanınen rehuə pawk, mərig rımauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsanınen rirkək. In rımauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narımmar tukrıpsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nımisokupən misorkeikei mə taksarukın mane kape nıməhuak minə, kini kimiə mın nımisokupən misarukın mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukın mane mə takseriaji nıprai mane yame nımisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narımmar rıpsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimiə mifam.

¹³ Yəkpəh norkeikeiyen mə nıpig takhavəhsi-pən mane ehuə kimi nıməhuak minə, kwasig ikın, naksəkəkəkə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye nıməhuak yamə mine kasəkəkəkə kin narımmar, meinaı kapəmiə narımmar rıpsaah. Kini nıpig kirik, tukmə naksəkəkəkə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasisituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkəkəkə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to rıpəh napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisəkəkəkəyən kin nəviginien.” (Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien. ¹⁷ Yımnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarien kapəməwə. Mərig in mın, rikin ragien mın tuk nurəyən masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan

riṁnorkeikei mā tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kini kimawə yaksher-pre min kin piautawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərḥavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min niṗig yakhavəhsi-ərḥav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk niṽəhsi-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nḥag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə riṽən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, riṗihuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mīmə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk niṽəhsi-pənien mane. Kini niṗig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhən kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk niṽəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, niṗig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksin, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nḥagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukriṽəh nəviginiən iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukriṽəh nəsimien iran rikəskəh əmə. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei nhavəh-si-pən naha nḥagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, riṗəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rikun nautə-preyen kin niḥuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye niṗig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min

rəmhen məkwakw mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatur kafan to ripəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsim, mivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nımraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nipig mifam. Kini nipig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tüksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tüksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nivhuəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarinen kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nipig yimatarhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mimə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nipig jakurə, mipəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikın. ⁵ Kimawə yaksorlah nəgkiarinen eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nipig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniyen narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən.

⁷!Ah! Kimiä nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rırkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mırkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸Tukmə ror nıpig yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rımivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiä, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuəyen əmiä. ⁹Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiä tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiä mə tukror əmiä nakhagin. ¹⁰Mərig narmamə tiksın kamhani nıkarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misəsə, mərig nıpig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəgkiarrien in nar apnapig əmə.” ¹¹Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nıpig jakurə kisarə kitawəmirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarrien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiä.

Pol ramhorpin nəgkiarrien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape nıməhuak apa Korin

¹²Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriä. Tukmə iriä yerpırig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpırig rəmhen kin əriä. Mərig, pəh nien mə iriä yerpırig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriä, mə tuksəm mə norien kapəriä rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³Mərig kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəmawə, mərig yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rımnərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiä min apaikin. ¹⁴Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rıpəh nəgəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nıhaurəyen iməmiä ikin, to yakpihapəh nısehuəyen irəmiä. Mərig yımısəkupən ta mhauə iməmiä ikin mhani-ərhav Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵Narmamə tiksın kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pısın rımnor. Mərig kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rımnərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəmawə mə nhatətəyen kapəmiä tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiä tukreihuə min, ¹⁶mə jakharkun nhavəniən ikin minə ipakə tuk iməmiä, mhani-ərhav Nəvsəoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pısın kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pısın kirik. ¹⁷Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rırkun Kughen Yermaru.” (Jer 9:24) ¹⁸Yakaməgkiar məkneikin meinai kıpəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarrien ror məknakin rahas. Mərig kimiä nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriä. ²Yakamarha huvə tuk əmiä, mıpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrıvi-ta əmiä tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rımimiä, kini kimiä naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rırkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh

yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarinen heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rīvən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nipiğ yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nipiğ kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhama iriə “apostol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarinen, mərig yakirkun huvə nipiğ Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nipiğ ripsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarin kape nivəhyen mane? Nipiğ yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nipiğ yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nipiğ kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipiğ m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to ripəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarinen yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarinen yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəmakin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kator məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovin əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipiğ yorwok minə kape Setan kator norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipiğ Kwasig, iriə tukhavəh narokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipiğ autən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, mamagnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarinen e kafak pəh nien mə nəgkiarinen kirik yame Yesu Yermaru

11:2: Efes 5:26-27 * **11:3:** Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3. **11:3:** Jen 3:4,13 **11:4:** Gal 1:8-9

11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 **11:6:** 1 Kor 2:1,13 **11:7:** 1 Kor 9:18 **11:9:** 2 Kor 12:13;

Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarinen kirik kape Kughen.

rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarrien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yəṭəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarrien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarrien kape narmamə yamə mine kasəṭəwao. ²⁰ ? Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak ripəh nəutəniən mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ? Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnəpəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarrien e kafak rəṭəwao. ²² ? Rhawor? ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarrien ye nəgkiarrien Hibru uə? Yo min. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. ! Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yeməṭəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəh-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapiet apig. Yimvən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə minə ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginiən ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk minəhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik ramhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajou mə kafak nəsaniniən rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermarə, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehua kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnar ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

11:22: Fil 3:5
Wok 9:23; 14:5

11:23: Wok 16:23
11:33: Wok 9:23-25

11:24: Dut 25:3

11:25: Wok 16:22; 14:19

11:26:

¹ Jakamækeikei mamægkiar ausit, nar apnapig mæ nægkiar-ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; mærig jakamækeikei mamni næmrərhavyen tiksın mine nægkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mæ nıprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mæ yakeinein mæ nıprak ruavən uə nanmik əmə, mærig yakirkun mæ ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimmərig nægkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nægkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mærig to yakpəh nægkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakamægkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mæ yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mærig tukmə yakmə jakamægkiar ausit, ripəh norien mæ yo yarmə; meinaı nægkiarien yame jakægkiar ausit tukun in raməfrakis. Mærig to yakpəh nægkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mæ narmamə tuksəkir əmhen yo ye nægkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷ Kughen ripəh norkeikeiyen mæ jakausit tuk nægkiarien vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nægkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəmhəyen ye nımraghien kafak rəmhen kin nirhi nımırh ramhai yo kape nıpig mifam. Nəmhəyen a in rəmhen kin yægkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nıprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yimməkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisə mæ tukriəhsi-ta nəmhəyen a tuk yo. ⁹ Mærig In ramni-pə tuk yo mımə, “Nikam. Kafak niəhuvəyen ehua rirkun nivəh-miraghien ik; meinaı nıpig e in a kafam nəsaninien rimirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakamægkiar ausit mamni mæ kafak nəsaninien rikək; mærig nəsaninien kape Kristo ramarə ye nımraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rikik ragien nıpig kafak nəsaninien rirkək, kini rikik ramagien nıpig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nıpig əutan minə, kini rikik ragien nıpig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nıpig yakamərig nəmhəyen. Rikik ragien tuk narımnar minə a meinaı yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nıpig a in a, kafak nəsaninien rimauə.

Pol ramægkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakamægkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmə. Mærig kimia nımnhapəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mæ tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakamækeikei mamor. Mærig pəh nien mæ nəmə mine nakamhani mæ iriə “aposal huvə minə tiksın” kisapita yo, nar apnapig mæ yo yermamə apnapig əmə. ¹² Nıpig yımmamarə kitawə-m kimia, mamor narımnar məmripin yame ramhajoun mæ yo aposol əfrakis kirik. Yımnor nımtətien minə, mine nar ehua yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apspis minə ye nımrımia. ¹³ ?Rhawor? ?Kimia nakhamə ta mæ norien yame yakamor ye nıməhuak minə tiksın rapita nar yame yımnor irəmia uə? Nikam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmia - in e yakpəh

* **12:2:** Pol ripəh niniyen mæ in atuk rımnəm næmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mærig nıpig kasavhukin pəpia chapter 12, kitawə kharkun mæ in ramægkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nıpran ramni mæ imei Kughen.

12:7: Job 2:6

12:9: Fil 4:11-13

12:11: 2 Kor 11:5

12:12: Rom 15:19

naiyohyeny nasituyen kin mane. ?Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, niṗig yame ror kisīsər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyen tuk tatə mine mamə, mərig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikova. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nimraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehua, mərig kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. !In e riṗəh natuatukien! ¹⁶ Pəh khani mhama yimipəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksın nakamhani mhama yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksın narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ? Nakhamə ta mə yimnher-pre kin narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narimnar uə? Nīkam. ¹⁸ Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriṗ min. ?Mərig Taetas rimnor nar iko mivəh kapəmiə narimnar uə? Nīkam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətapigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nimri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame riṗəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpau tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nīkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə niṗig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisarien ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e niṗig yame ror kisīsər kin yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kiraru uə kisīsər kirhini nəgkiarien kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.” (*Dut 19:15*)* ² Niṗig yimnaurə tuk əmiə, ye niṗig yame ror kiraru kin, yimni-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmir isok mamni-pre min. Niṗig jakurə min, jakvəhsi-pən narṗinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə təksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nīkam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kin aposol kirik kafan. Norien kafan riṗəh nīmarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, niṗig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran,

12:13: 2 Kor 11:9

12:14: 1 Kor 4:15

12:18: 2 Kor 8:6,16-18

12:21: 2 Kor 13:2

* **13:1:** Nəgkiarien e raməmir ye *Dut 19:15*. Niṗran e ramni mə nəkwəkwə kiraru uə kisīsər yamə mine Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis.

13:1: Mat 18:16; 1 Tim 5:19

nəsaninien kapəməwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimia ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimia atuk, taksəkir nımraghien kapəmia mə nhatətəyen kapəmia in raməfrakis uə nıkam. Kimia atuk, taksəm huvə kapəmia norien. ?Nakharkun uə nıkam mə Yesu Kristo ramarə ye nımraghien kapəmia? !Mərig tukmə kapəmia nımraghien rıpəh nəri-pənién norien kape nhatətəyen, ramhəjoun mə Kristo rirkək ye nımraghien kapəmia! ⁶ Kını yakirkun mə kimia takpısəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kını taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmia mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rıpəh norien mə yaksəhuak məknakin mə tukramhəjoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yaksəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapıg mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmia, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapıg kın nəgkiarién əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarién əfrakis kape Kughen. ⁹ Kını tukmə nakasor əmə narımnar yame ratuatuk, kını nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmia, kını rikimawə tukramagien əmə. Kını yaksəhuak tuk əmia mə norien kapəmia tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmia, mərig yakamher-pre kın nəgkiarién minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmia, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmia. Neihuəyen yame Kughen rımivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmia; pəh nien mə kape nivəhsi-huyen əmia.

Pol rımnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarién kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kın nəgkiarién kafak. Kapəmia nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kını Kughen e yame rorkeikei pık narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmia minə† rəmhen kın yame kimia kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmia.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın kafan nivhuəyen kimi əmia m-fam. Kını pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmia m-fam. Kını pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimə fam tukror kirikianə.

13:4: Fil 2:7-8   **13:5:** 1 Kor 11:28   **13:10:** 2 Kor 10:8   † **13:12:** “Nıpig naksofugin əmia minə, taksor ‘holy kiss’ irəmia minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtatien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei arə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwənu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimsarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukasəkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiria ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimsəkəwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwənu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimivəhshi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhshi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriū tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhshi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen rīpiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhshi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mihakwasig kin nəgkiarrien eikuə ⁷ yamə mine

pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmliə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame rīpəh nəmhenien kin yame yimīni-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame rīpəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə rīpəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to rīpəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rīmnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nīpig mīfam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rīmivəhsi-pə kimi yo, mamhājoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rīmnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yīmnor kupan ye nīpig yimikwasig kin nhatəyəyən kape nəmə Isrel mīmə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam nīməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nīpig a yo yīnnamərər tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yīmnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehua tuk yo. Kupan, nīpig yīnnaməmīr hanə ye tīp nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rīmauə ye nīpig atuatur kafan, kini In rīmnokrən kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nīpig a, yimīpəh nīvənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimīpəh nīvənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimīpəh nīvənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nīpig a, yo yīnmasok pihū mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mīrerig-pə min mivən apa yerkwān a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisīsər kimīrhuə mīrhivən ta, kini yo yīnmarə mīrerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimīpəh narəyən aikin ror tu. Yimīwarə mīrəvəh əmə nīpig fiftin. ¹⁹ Kini ye nīpig a, yīnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimīpəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsū ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimīpəh narəyən rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nīpig a, narmamə yamə

1:7: Wok 15:1,24   **1:8:** 1 Kor 16:22   **1:10:** 1 Tes 2:4   **1:11:** Mat 16:17   **1:13:** Wok 8:3   **1:14:** Wok 22:3   **1:15:** Aes 49:1; Gal 2:7   * **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas."
1:18: Wok 9:26-27

mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimirik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimiraghien kapətawə, kini mamarkt mə tukroriah min kapətawə nhatəyəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatəyəyen e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimiraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape nıməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yamə yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piəutawə minə. Kini iriə kasəm huvə əməwə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əməwə fam ye loa mine kastom kape nhatəyəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərinkin tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape nıməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəmə nəmhen əmə. Kini ye nimir Kughen, In ripəh nivəheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekın yo meinai kimisəm mə nasanien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nasanien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei nıməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok

1:21-22: Wok 9:30   **2:1-2:** Wok 15:2   **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13   * **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh niyien “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.”   **2:7:** Wok 22:21

e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksawhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. 10 Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeiki maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimmnagian əmə tuk wok a.

Pol rimmnehk Pita

11-14 Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimmnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel‡. Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeiki kəsıg-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarjen e kimnhani rimmnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivəniən məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarjen ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimmnam mə iriə kharəh nisəri-pən-atuatkien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimmnarip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əsik-əsik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pəniən natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeiki kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

15 “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatak ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə. 16 Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatak ye nimrin tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatak ye nimri Kughen. Nətərigien e in e ror ətawə tukasəkeiki mishatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatak ye nimri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatak meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pəniən loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatak ye nimri Kughen.

17 “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatak ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə kharəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nikam. Ripəh norien məkneikin.

18 Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigətə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatkien ye nimri Kughen. 19-20 Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pəniən loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatak ye nimri Kughen. Ror məkneikin, yimmnəpəh nəri-pəniən loa tuk nuayen yemə atuatak. Rəmhen kin yame yimmamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimraghien vi kafak. Yimmor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimraghien akwas kafak rimmamhə. Mərig yimmnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh

† 2:9: Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” 2:10: Wok 11:29-30

‡ 2:11-14: In ikin e, Pita rimməsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. 2:11-14: Wok 11:3 2:16: Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerkek. Kini ye nımraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mımhə mivəh miragh yo. ²¹ Nihuvəyən e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm mə kimia tiksın, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nımri Kughen. Mərig ripimə nəri-pəniən loa ripior narmamə kisatuatuk ye nımri Kughen, to nımhəyən kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

¹ Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pik. ? Pa rıməkə-pən məknenkin əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yımnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rımivəh narpiniən tuk əmiə ye nai kamarkwao kin, ? mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rımivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə kini mivi-ta əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? ² Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rımivəh-si-pre Nanmın Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nikam? Nikam. In rımivəh-si pre Nanmın kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ³ ? Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimia nımisətigətə əmə ye Nanmın kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəh misətigətə əmə ye nəsaniniən kapəmiə. ⁴ Nımisərig nəmhəyən rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyen Huvə. ?Mərig nımisərig apnapig əmə nəmhəyən e uə? Nikam. Pəh nien mə kape nar apnapig əmə. ⁵ Mərig pəh nien mə Nanmın kape Kughen ramor nımtətien tiksın kimi əmiə meinai nakasəri-pən loa. Mərig ramor nımtətien tiksın kimi əmiə meinai nımisərig Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mishatətə iran.

Nəri-pəniən loa mine nhatətəyən ye Yesu

⁶ Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rıməvsao-ərhav ta kin rımını məkneikin mımə, “Ebrahim in rımnhatətə timtim ye Kughen, Kughen rımını mə in ratuatuk ye nımrin.” (*Gen 15:6*) Ye swatuk kirikianə əmə, ⁷ narmamə yamə mine kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kisəmhen kin kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrivəh narmamə yamə minə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatuk ye nımrin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rımını-ərhav nəgkiariən huvə kirik kin Ebrahim mımə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvəyən kimi tanımtanə iran.” (*Jen 12:3*)

⁹ Ror pən Kughen rımnautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi Ebrahim, meinai in rımnhatətə tim tim iran. Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rirkun nautə-pəniən kin nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nımraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasiən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuatkien narımmar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpın, iriə tukhavəh narpiniən kirik.” (*Dut 27:26*)

11 Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimməri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuaturuk ye nimri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə, “Narmamə yamə mine kisatuaturuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (Hab 2:4)

12 Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in riphə nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nihəyən nimraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” (Lev 18:5)

13 Narmamə m-fam əgkap kharəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimmor narpinien kimin.” (Duf 21:23)

14 Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyən yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mīmə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e tak-takun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəyən Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimməkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig miphə naspriən ətawə

15-16 Piak minə mine nowinik minə. Ye nimraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niyinien promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kiphə nihəhsi-tayen, to kiphə nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, riphə nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. 17 Kini kafak nəgkiarien, nıpran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimiini-ta mə tukharaptərəkin nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimiini-pən tuk Ebrahim. Loa a to riphə noriahien promes kupan kape Kughen. 18 Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyən kape Kughen, riphajoun mə promes yame Kughen rimiini kupan in nar apnəpig. Mərig riphə norien məknaikin: Promes yame Kughen rimiini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyən kafan.

Loa, kafan aikin norien

19 Yermamə kirik tukripiayoh mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rimmhawor e Kughen rimmərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimiini-pən tuk Ebrahim in rimməkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrahajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimmərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimməkupan

mivəhshi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipihavəhshi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhshi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nıpig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, rıpəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimıpəh nırpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuatak əmə rimnəgkiar-pən atuatak ye nımrı Ebrahim mamrıpen-pən promes kafan kımın.

²¹ Kını pəh nien mə loa e rımauə mə tukrıvəh-si ta promes kape Kughen. Nıkam. To loa rıpirkun nivəhshi-pəyen nımraghien vı kimi ətawə, kıtawə kipiharkun nhauəyen misatuatak ye nımrı Kughen. Mərig rıpəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rıkək, meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə norien has rımnarkis fam ətawə. Kını kıtawə m-fam kasəkapır loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kıtawə tukhavəh nıhuvəyen kape Kughen yame rımrıpen-pə ta kın kimi ətawə. Kını swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nıpig e taktakun, nıpig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rımivəhshi-pən kimi Moses, in rımırapətəkin tım tım ətawə, rəmhen əmə kın yame kıtawə kımınsarə ye kalabus, miserıaji-pə nıpig e taktakun mine, Kughen rımnəhitə ye nımrıtawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kın yemehuə kirik yame ramar-maru ırətawə, mamuə merıaji-pən nıpig Kristo rımauə. Mə ye nıpig a, kıtawə kwənhauə misatuatak ye nımrı Kughen, meinai kımıshatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukrıpəh narmaru-mınien ırətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kımıə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kımıə nımıshatətə ye Yesu Kristo, kımıə fam jı Kughen minə. ²⁷ Kınor ta baptaes ırəmıə khapsaah, mə kımıə nakwənhauə masor kirikianə kımıə min. Ror məkneikin, kımıə nımnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kın yame nımısarkoah kın neıpən vı kirik. ²⁸ Kını kımıə m-fam əgkap nımısofugin-pən ye Yesu Kristo, kını kımıə mfam naksəm nəmhen. Rhuuə mə kıtawə tukhapəh nısəwhai-mınien narmamə, nar apnapıg tukmə ırıə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pısın pısın minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə pıraovın. ²⁹ Kımıə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kımıə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kını ye swatuk kirikianə əmə mın, nıhuvəyen yame Kughen rımıpen-pən kimi Ebrahim, kımıə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kıtawə slef kape loa, mərig kıtawə jı Kughen mınə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwəkəwə mın ye norien kapətawə, mamni nuhpıkinien kirik. Tukmə yermamə kirik rımhə, tını tukrıvəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tını ramarkəskəh hanə, to rıpəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kın yame slef kirik to rıpəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tını a tukraməkeıkeı mamarə ırıə pıauni karın minə tıksın mamvın merıaji-pən nıpig kafan tatə rımını mə in rırkun nivəhyen nautə yame rımnərəhu-pən kımın. ³ Kını kıtawə mın tuksor məknakin. Apa kupan, kıtawə kımısəmhen kın kwajıkovə - kıtawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru ırətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nıpig atuatak yame Kughen rımını, kını Kughen rımnher-pə

kin Tini rua. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuatur narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnarkis ətarəkin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuatur minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə “Tatə.” ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətarəkin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharegig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ? Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətarəkin min əmiə? ¹⁰ ? Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mima əpa kupan, kimiə nimnhapəh nisarayen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisərə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptərekin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in əpa kupan, nipig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipig a, mərig kimiə nimnhapəh nisorien yo yakərig rahəs. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rimnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikəhəyen yo, kini nimnhapəh nishekien yo. Kimiə nimnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mima tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwasəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmmhəwk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərgien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmmhəwk pik tuk nikwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmmhəwkien in rhuvə, mərig taksəmmhəwk tuk nar yame rhuvə nipig mifam, pəh nien mə ye nipig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənien loa, takshorpin-ru kafak nægkiarinen. ?Nimisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatak kafan rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatak kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovin mir a kwəhajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptəəkən tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nægkiarinen kape Kughen ramni mīmə, “Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nirəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towel mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukrirəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” *(Jen 21:10)*

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnat pian e slef; kitawə nipnat pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarinen e tuk əmiə mīmə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre mīn kimi əmiə mīmə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimir Kughen, ramhajoun pən mə nakwasəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimețaimiə kimi niɦuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nimir, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh niɦəyən nao kimi əriə. Mərig nar ehua e, in əmə e nhatətəyən ye Yesu Kristo. Nhatətəyən e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor mīn norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasayu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimirghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rimnokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa mīnə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən mīn loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukriporiah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə mīn mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yemehua kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak mīnə mine nowinik mīnə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarinen e ripəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə ripiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə niɦəyən kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak mīnə mine nowinik mīnə, Kughen rimnokrən kin əmiə, kini mirisin əmiə mə loa kape Moses tukriph narmaruyen irəmiə. !Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukriph nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Kimiə takharəh nhaniyən məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə mīnə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarinen fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev.*

19:18) ¹⁵ Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə mīnə, naksəmhen əmə kin kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə mīnə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15   **5:9:** 1 Kor 5:6   **5:10:** 2 Kor 11:15; Gal 1:7   **5:13:** 1 Pita 2:16

* **5:15:** Nəgkiarinen Gris ripəh niniyən kirəvin, ramni əmə nuhpikien ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə mīnə.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmama

¹⁶ Ror pæn, yakamni-pre tuk æmiæ mæ kimiæ, Nanmin kape Kughen tukramækeikei mikir æmiæ kini nakhakwasig kin. Kini kimiæ takhapah nisorien nar has yame nïpraimiæ æmæ rorkeikei. ¹⁷ Tævhagæ has minæ a, in e, nimisor narimnar has yame nïpraimiæ atuk rorkeikei. Mærig norien e, in ravæhsi-æhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in rïpæh norkeikei-minien norien has yame nimnasor hanæ kupan. Norien mir e kawor timæht kimi æriu minæ, ror pæn nakaseinein nisorien norien huvæ yamæ mine rikimiæ ramæsik mæ taksor. ¹⁸ Mærig tukmæ Nanmin kape Kughen ramkir æmiæ, to loa rïpæh min narmaruyen iræmiæ.

¹⁹ Kitawæ kwænharkun norien hah kupan kape narmamæ yame kimnasor hanæ kupan: Nïpiraovin mine narman kamhakir apisapis æriæ minæ, kini iriæ kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapæriæ nætærigien ramvæn pik tuk norien has minæ a. ²⁰ Masæhuak kimi nanmi nar minæ, masæmtah, masæmækin narmamæ, masor timæht, masæmhowk, masor niemhaa, mhavæhsi-haktæ atuk æriæ, masæwhai æriæ minæ, misaræ pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamæ, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpæhu nætæwæoyen, masor narimnar ehua min yame ror mæknakin. Yakamor kwirig kimi æmiæ ræmhen æmæ kin yame yimnor kwirig kimi æmiæ apa kupan: Narmamæ yamæ mine kasor norien minæ a, iriæ tukhapah nhavænien misaræ ye rao ye neiai yame rimnor apnæpeinæ iran kape kafan kwajikovæ minæ.

²² Mærig tukmæ Nanmin kape Kughen ramaræ ye narmamæ, nimraghien kapæriæ tukrikuæ kin kwænkwan e in e: Kisorkeikei narmamæ, rikiriæ ragien, næmærinuyen ramaræ yerkiæ, kapæriæ nætærigien rapomh, rikiriæ rehuæ tuk narmamæ, kini kapæriæ norien in rhuvæ. Kini narmamæ kamhani næfrakisien iræriæ. ²³ Kini iriæ næmæ mar. Kini kasarmaru ye nïprairiæ. Norien minæ e, iriæ khahuvæ pik, kini nægkiarïen kirik rikæk ye loa yame ramni-æhu narimnar minæ e. ²⁴ Kitawæ narmamæ kape Yesu Kristo, kitawæ kwæsæpæh ta norien has minæ kapætawæ, mhapæh nisorien narimnar yamæ mine nïpraitawæ æmæ rorkeikei. Ræmhen æmæ kin yame kimisæsik-pæn nætærigien has minæ kapætawæ ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivæhsi-pæ ta nimraghien kirik kimi ætawæ, kini rhuvæ mæ kitawæ tuksæriwæk ye norien huvæ minæ kafan. ²⁶ Rahas mæ kitawæ tuksausit mhavæhsi-haktæ pik ætawæ, masæmækin ætawæ minæ.

6

Rhuvæ mæ tuksasitu irætawæ tuk kajipæ pam minæ

¹ Piak minæ mine nowinik minæ. Tukmæ kamam mæ yermamæ kirik rimnor tævhagæ has, rhuvæ mæ kimiæ e yame Nanmin kape Kughen ramkir æmiæ, takhavæn misasitu iran misærip atuutuk in. Mærig takhapah nisægkiar-pikien kimin, taksægkiar mar æmæ kimin, misor mæ rikimiæ ramæmhæ tukun. Mærig takasærig æmiæ, tamæ nar kirik yame nakasætæpig kin tuk narmamæ ror min æmiæ nakhamir. ² Kimiæ taksasitu iræmiæ minæ. Taksasitu iræmiæ minæ ye nïpig nakasaræ ye nïpig æutæn minæ. Tukmæ naksor mækeinik, naksæri-pæn atuutuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinei yermamæ yame rikin ramæsik mæ in yerpirig, yermamæ e, rikin rameikuæ, meinai reinein næmien mæ in yermamæ apnæpig æmæ. ⁴⁻⁵ Mærig kimiæ takasækeikei misæm huvæ narimnar yame nakasor. Takhapæh nisæm-æmhenien norien kape narmamæ

pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narımınar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarrien kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımısuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rımnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhayen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmın kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmın kape Kughen tukror in tukrikua kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrırhi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atuatuk kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənəmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuk-sor huvə pən kimi piawatawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarrien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarrien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiyeın, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nıviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narımınar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yımnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rımnor ye nıpig In rımamhə ye nai kamarkwao kin. Rımamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narımınar kape tokrei tanə. Rımirisin yo ye narımınar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nımraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatuk ye nımrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nivəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarrien e, iriə kwənarəus atuatuk minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərınuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarrien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nımap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rīvən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisar. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehua kirik ye tanə ehua e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik riphəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptəkin tim tim nhatəyən kapətawa ye Yesu Kristo. ²Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawa tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawa ye Yesu Kristo

³Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawa, yame ravəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawa yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyən minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimməpəh nor-hanəyən neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawa mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kiphəh nəm-pənien nar has kirik irətawa. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawa, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawa mə tuksufugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawa rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyən yame in rhuvə mapita. Nihuvəyən a In rimmnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawa ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷Nitaw Kristo rimmayyu mor swatuk kimi ətawa khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisən ətawa ye narpinien kape norien has minə kapətawa. In a rimməspir norien has minə kapətawa. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyən kafan in rehuə mapita! ⁸Kini rimirəhsi-pə nihuvəyən a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawa tuk nirkunien narimnar fam.

⁹Kughen, kafan nətərigien rimmerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini

rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk niþig kirik, ye niþig atuatuk kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmır ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye niþig yame rimmofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimmor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpriþig pik rapita. ¹³ Kini kimia min, [yamə mine pəh nien mə kimia kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimia Kristo niþig kimia nimisəriþig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukriyəh miragh narmamə iran. Nimmhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmia ramor nımtətien mə kimia narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukriyəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a niþig Kughen tukriyisin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpriþig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye niþig yame yimməriþig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmia ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmia niþig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmia, miþəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rımtawə yame In rhuvə pik, mə tukriyəh-si pre Nanmin kafan kimi əmia. Kini Nanmin kafan tukror əmia takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmia, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmia mə takharkun nar huvə yamə mine tukriyəh-si pre kimi əmia. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmia. Kini yakaməhuak mə takharkun mə niħuvəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehua kafan ²⁰ yame rimmor Yesu rimmiragh min ye nimhayen kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpriþig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye niþig ai taktakun mine ye niþig yame tukripiua. ²² Kini Kughen rimmərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermın, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in niþrai Kristo; Kristo raməmır fam irəriə, maməmır aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; məriþig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiä e, apa kupan, nimmhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimmorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimmor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə taksəkwtə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimmor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimirəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə taksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə taksor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuətuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Mərig kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimmor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimmarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimməhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin

* **2:2:** Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nipran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14 **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13:** Kol 1:20 **2:14:** 1 Kor 12:13

minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyən kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rımtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neal kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmin kafan raməmir ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarinen e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.*

⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə miterhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi

2:15: Kol 2:14   **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22   **2:17:** Aes 57:19   **2:19:** Efes 3:6   **2:20:** 1 Kor 3:11   **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5   **3:1:** Fil 1:7,13   **3:2:** Kol 1:25   **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26   **3:6:** Efes 2:13,16-19   * **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen.   **3:7:** Kol 1:25
3:8: 1 Kor 15:9-10

agelo minə mine nanmin yamə mine kasehua ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatatə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavəniēn misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhaēyēn tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyēn rehua. Əri yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nipig mifam, ¹⁷ pəh mishatatə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnim pik, məpomh pik, mehua pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpərig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nimraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narimnar fam, kini mhaue kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nipig yermaru kirikanə kirik tukror nar kirik ripəh namhenien ye nimrimia, kini rikimia tukripəh nəmha-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmin kape Kughen rimnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərinuyen. ⁴ Kitawə nipraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmin kape Kughen kirikianə əmə. Kini nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimisərhə-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rimtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nimraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rimnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nipig In rimnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rimnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarinen e yame ramni mə, “In rimnhaktə,” nıpran rımə Kristo rımnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rimnhaktə min yerpirig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavven Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasıtı misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nıprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavan miseriaji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatəyən kapətawə, mine nirkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nıpig mifam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarinen kape yhajoun eikuə minə tukri-pəh nikir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nikam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narımnar fam yame kasor, tukseihuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə nıməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nıprai yermamə. Nıpig nori-norin minə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. * Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpiraovın, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkeikei mə tuksor norien a.

²⁰ !Mərig kınhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kınhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kınhajoun əmiə məkneikin mə ye nikarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masorialə əmiə. ²³ Kınhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nımraghien kapəmiə, kini kınhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımnor əmiə mə kimə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyən, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kımharpin-

4:9: Jon 3:13   **4:11:** 1 Kor 12:28   **4:13:** Kol 1:28   **4:16:** Kol 1:18; 2:19   * **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nıpran ramni “Takhapəh nisəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’”   **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14   **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9   **4:23:** Rom 12:2
4:24: Jen 1:26; Kol 3:10

pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini sərū-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mīrh rīvə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermīn tuk nivəhyen narimnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasifu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyən kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmīn kape Kughen rikin rəmnhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimnor nīmətəien mə tuk Nipig Kwasig, Kughen tukririsin əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nikar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisori-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, məsor rikimiə rimar tuk əmiə minə, kini misərukin norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukin norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nikhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigoviniyen norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkin timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rimnorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nīmraghien kafan tuk nivəh-mīraghien ətawə; nīmnhəyən kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nipiraovin mine narman minə kamhakir əpsapis əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar. ⁴ Kini ripəh nihuvəyən mə takhani nəgkiarien yame ror naurisien, uə nəgkiarien ətawəo minə, uə narpakwəyən. Nəgkiarien has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nipiraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nəgkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpiniyen kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rimnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nīmraghien kapəmiə tukrikuə kin nihuvəyən mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape

4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9   **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20   **4:29:** Kol 4:6   **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19   **4:31:** Kol 3:8   **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13   **5:1:** Mat 5:48
5:2: Eks 29:18; Hib 10:10   **5:5:** 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5   **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8   **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9

nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə tukśəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,
 “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nimhəyen,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yematəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nipiğ mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipiğ kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun nahə nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikurə əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipiğ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nipiəraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nipiəraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiəraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiəraovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimrin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye niran yame riəpə natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiəraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nipiəraiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk niran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kin nipiərai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

5:11-13: Jon 3:20-21   **5:14:** Aes 60:1   * **5:14:** Tukmə ror nəgkiarien e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen.   **5:16:** Kol 4:5   **5:18:** Luk 21:34
5:19: Kol 3:16   **5:20:** Kol 3:17   **5:21:** 1 Pita 5:5   **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1   **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22   **5:25:** Kol 3:19; 1 Pita 3:7   **5:26:** Taet 3:5   **5:27:** 2 Kor 11:2; Kol 1:22

“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,
 mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.
 Kini iriu tukwarə rəmhen kin nīprairiu kirikianə əmə.”

(Jen

2:24)³² Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame rīpam, kini nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə. ³³ Mərig nəgkiarien a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nīpiraovin rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nīpiraovin, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.

² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rīmnəruhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nīhuvəyən mīmə,

³ “Tukmə naksor nar a, narīmnar ye narəyən kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyən kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.”

(Dut 5:16)

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kator mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimie m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nīpig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimie m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimie m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnəpig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimiə.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer tīmtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narīmnar fam yame Kughen rīmvəhsi-pre tuk nərer-tīmtim-ien ye nīpig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nīpig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narīmnar yame kipəh nəmien: In e yarmə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narīmnar yamə mine kasəsanin ye

nahasion kape nɔpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasion yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginion. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ |Sərer matuk!

Haraptəəkən nɔgkiarieren əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitarəkin kwerkwaimitə kin.

Sor norien kapəmitə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətəpig kin nimagemitə.

¹⁵ Sor kapəmitə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmarinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmitə tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehua kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətəpig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmitə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmitə tuk nəhuakien kapəmitə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nɔgkiarieren kimi yo, mə jakpəh niginion tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarieren infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimitə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piəutawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmitə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmitə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmarinuyen mine norkeikeiyen mine nhatəyən. ²⁴ Pəh Kughen tukrautəpən kin nihuvəyən kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

**Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak
apa Filipae**

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsığ-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksin kimmhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksin muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsığ pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mīpiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimia fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimirəvəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrəh mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e n̄huakien kafak: m̄a Kughen tukror swatuk kimi əmiə m̄a takharkun huvə m̄a takshawor p̄an iran mine m̄isor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharp̄in, ¹⁰ m̄a kimiə takharkun n̄əmien naha nhagin yame in rhuvə p̄ik, kini m̄a taksatuatuk huvə, p̄əh tukp̄əh n̄əm-p̄anien nar has kirik irəmiə ye n̄ipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ P̄əh n̄imraghien kapəmiə tukrikua kin kw̄ənkwan r̄ipsaah; in e n̄ihuvəyən mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye n̄imraghien kapəmiə, p̄əh narmamə tuksəm kw̄ənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-p̄anien Pol ye kalabus r̄imnor swatuk m̄a narmamə tuksərig N̄əvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiks̄in. Yakorkeikei m̄a takharkun m̄a nar apnapig kim̄isor naha n̄amhayen kimi yo, m̄ərig r̄imnor swatuk tuk n̄ini-ərhavyen N̄əvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə p̄isin p̄isin minə khapsaah kw̄ənharkun ta m̄a kivəhsi-p̄ən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak n̄iv̄əniən ye kalabus ipakə ror m̄a n̄əm̄ahuak m-fam kasətghaa min tuk n̄ini-ərhavyen n̄əgkiarien kape Kughen mhap̄əh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiks̄in kamhani-ərhav əm̄ə n̄əvsaoyen huvə kape Kristo ye n̄ətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav N̄əvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun m̄a Kughen r̄imneighan kin m̄a tukvəhsi-p̄ən yo ye kalabus m̄a jak̄ərer-ərhav tuk n̄əvsaoyen huvə m̄a in n̄əfrakisien. M̄ərig n̄əfrakisien m̄a tiks̄in kamhani-ərhav əm̄ə N̄əvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo m̄isorkeikei m̄ə tuksapita yo. ¹⁷ Mhap̄əh nhani-ərhavyen Kristo yerkiariə fam, m̄ərig kasor əm̄ə meinai kasorkeikei m̄ə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə r̄əsik m̄ə tuksəsik əpnis p̄ən min n̄ipig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ M̄ərig in nar apnapig əm̄ə. Tukm̄ə kini-ərhav N̄əvsaoyen Huvə yerkiariə fam uə kw̄ənp̄ər rikiriə, m̄ərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

N̄əfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun m̄a kw̄ənkwai n̄əhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye n̄ipig əutən e. ²⁰ Yakorkeikei p̄ik kini mamərhup̄ən n̄ərigien kafak m̄a jakp̄əh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye n̄imri Kughen, m̄ərig jakətghaa tuk n̄ini-ərhavyen Kristo, m̄ə jakvəh-si haktə Kristo ye n̄imraghien kafak ramhen kin yame yakamor hana, nar apnapig m̄ə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye n̄ərigien kafak, yakm̄ə n̄imraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyən Kristo; m̄ərig tukm̄ə yakmhə, rhuvə rapita. ²² M̄ərig tukm̄ə jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiks̄in kape Kughen ye tokrei tanə. Ror p̄ən, yakeinein m̄ə naha nhagin in rhuvə rapita: n̄imhəyən uə n̄imragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəm̄ir kupən kin yo: m̄ərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei m̄ə jakəp̄əh narəyən ye tokrei tanə e m̄ivən m̄əm Kristo yame in rhuvə p̄ik rapita narəyən eikin e. ²⁴ M̄ərig yakm̄ə jakaməikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun m̄ə nar e in ror n̄əfrakisien kin, yakirkun m̄ə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə m̄ə nhatətəyən kapəmiə tukramskai mamrip̄in kini m̄ə rikimiə tukragien tuk nhatətəyən kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, n̄ipig jakurə m̄əm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yim̄irerig-pre min tuk əmiə.

1:10: 1 Tes 5:23   * **1:13:** Mobael minə e kamni kima, "Mobael kape nimə kape Sisa."   **1:13:** Wok 28:30   **1:19:** 2 Kor 1:11   **1:21:** Gal 2:20   **1:23:** 2 Kor 5:8

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatuk kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-agkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh mıragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhaue kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhavuə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkinien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə, mine rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipig in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kimmor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mimə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmır ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, tuksənımkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanımtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nimnator nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatur kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əria. Səri-pən swatur a ye nimri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatur a meinai Kughen ramor wok ye nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nimraghien kapəmiə tukratuatur huvə, kini tukpəh nəm-pəniən nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi nəksəsiə rəmhen kin kəmhou yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharəptərək in huvə nəgkiariən kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-əpnəpigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar əpnəpig əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nəhatəyəyən ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar əpnəpig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərəhavyen Nəvsəoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nipig yakruə mə jakirkun mə kafak nimraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukruə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nimisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsəoyen kin əmiə, masitu min irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəp fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nimisərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rimamhə pik, ipakə əmə rimhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərəhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerki. ²⁹ Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye năgienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyən kimi narmamə yamə mine kisəmhen

2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kaməhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1; 4:4

2:21: 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18

kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rımhə tuk norien wok kape Kristo, mıpəh nıginien tuk kafan nımraghien ye nıpıg əutən mınə, mımə in tukrasitu irak ye nıpıg kımıə nımıseınen nısasıtuyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kısıtuatuk ye nımri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mıne yakorkeikei pik əmıə. In e nəgkiarrien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai mın əmə nəgkiarrien yame yımırai ta kupan raurə kımı əmıə, mərıg pəh nıen mə nar əutən tuk yo, kını in tukrasitu ırəmıə mərer əswasıg kın nəgkiarrien eıkuə mınə tuk əmıə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmıə mə, !Takasərıg əmıə tuk narmamə yamə mıne kasor norien has mınə! ırıə kısıəmhen kın kuri aparı yamə mıne kasor nahasien.* !Takasərıg əmıə tuk narmamə yamə mıne kamhavəh nao kımı narman! [ırıə kısıəmhen kın yermamə yame ravəh oror nao kımı narman, meinai ırıə khamə ta mə tukaməkeıkeı kıvəh nao kımı yerman mə Kughen tukrıvəh mıragh in.] ³ Mərıg kıtawə e jı Kughen əfrakis, yamə mıne In rımnarai ta norien has mınə yerkıtawə. Kını Nanmın kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kımı Kughen ye kapətawə nımraghien. Kını kıtawə kısıausıt pik tuk nar yame Yesu Kristo rımnor ye nımraghien kapətawə, masətıgtə əmə ıran. Mərıg pəh nıen mə nar kırık yame kıtawə atuk kasor ye nıprıtawə mə tukrıvəh mıragh ətawə. ⁴ Mərıg kupan, yımnəmıgtə ye sakomsaes mıne narımnar mınə tıksın ye loa mə tukrıvəh mıragh yo. Kını tukmə kwən kırık rıkın ramuh mə rırkun nətıgtə-əməyen ye narımnar mınə a, mərıg narımnar mınə a yımnor mın ye nımraghien kafak rapıta. ⁵ Yımnarha əmə mıvəh nıpıg eıt, kıvəh nao kımı yo[†]. Kını yo yemə Isrel. Yıması-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Rıpık mınə, ırıə mın nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farısı kırık, kını yımnarı-pən huvə Loa. ⁶ Yımnorkeıkeı pik mə jakor nəkwai Kughen ye narımnar fam, merıajı-pən mamvən mor nəmhəyen kımı narmamə kape Yesu mınə.[‡] Kımıpəh nəm-pə-yen nar has kırık irak meinai yımnəmarı-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərıg narımnar mınə fam yame yımnətıgtə ırıəı kupan, kını rıkı kırık rımnəməsık mə ırıə khahuvə pik, mərıg taktəkun aı yakaməm mə in nar apnapıg əmə meinai yakırkun nar yame Kristo rımnor. ⁸ Mərıg rıpəh norien infamien aıkın a. Taktəkun aı, yakaməkır mə narımnar fam əgkap, in nar apnapıg əmə meinai yakaməm nar kırık yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakırkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yımnəpəh fam narımnar mınə a tuk Kristo, marakıkın ərıə rəmhen kın nırəsıg, mə jakvəh əmə Kristo⁹ mor kırıkianə kımru mın. Pəh nıen mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərıg Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeıkeı mə jakırkun huvə Kristo, mıne nəsanınien yame Kughen rımnor In rımragh mın ye nımhəyen, kını yakorkeıkeı mə jakuə ipakə tukun nıpıg yakamərıg nəmhəyen rəmhen kın nəmhəyen yame In rımnərıg. Kını yakorkeıkeı mə jakərəer tukun nar apnapıg kamhopni yo rəmhen kın yame kımnhopni In

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mımə ırıə kuri mınə. Nəmə Isrel kamhani mhama narmamə yamə mıne pəh nıen mə kwənərəus kape Isrel ırıə kuri mınə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom

2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tükəsıg-pən nıpıkwarıen ye nıpıg kamhavəh əmə nıpıg eıt. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rıkın rımnəsık mə ta mə Yesu Kristo in yekua, kını Pol rımuh nəməhuak mınə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17

11 meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

12 Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatuuk məmhen kin in. 13 Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. 14 Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwəkwai wok kafak. Kini kwəkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

15 Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehua ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeiki mharapterəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuuk. 16 Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

17 Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. 18 Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipiğ ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimir ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin.

19 Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nar ehua.

20 Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrəsi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. 21 Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipiğ rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniyen narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

1 Ror pən, yo minə tiksın, taksərəer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yako-rkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimraghien kapəmiə yame ratuatuuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwəkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

2 Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmıru nətgohyen mirauə mıwor kirikianə meinai kimıru kape Yesu Yermaru. 3 Kini ik min, yame kirau mik kimıwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasır miriu, kini kimıwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimraghien rerin.

3:12: 1 Tim 6:12,19   3:14: 1 Kor 9:24   3:15: 1 Kor 2:6   3:17: 1 Kor 4:16   3:19: Rom 16:18   3:20: Efes 2:6,19   3:21: 1 Kor 15:28,42-53   4:1: 1 Tes 2:19-20   * 4:3: Tukmə ror raməgkiar kimi kwan kirik nhagin e Syzygus.   4:3: Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pæn kimi narmamæ mæ tuksæm mæ kimia næmæ mar minæ. Kini mhapæh nisæru-kinien mæ pæh nien mæ tuktu Yermaru tukrirerig-pæ min. ⁶ Takhapah nisætærig-pikien tuk narimnar, mærig ye narimnar minæ fam, taksæhuak pæn æmæ kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksæhuak misaiyoh pæn, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivæhsi-pre næmærinuyen kimi æmia yame yerpærig pik rapita nirkunien fam kape narmamæ. Kini næmærinuyen a tukrætæpig kin rikimia mæ takhapæh nisærig-pikien narimnar, meinai nakashatætæ ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktakun ai yo minæ tiksîn, særig æmæ narimnar yame ror næfrakisien, mine yame ramraptæraekin nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikæk iran, mine yame kitawæ kisorkeikei, mine yame nhagriæ rhuvæ, mine yame rhuvæ pik, mine yame narmamæ kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta æmia kin, yame nimnhavæh ye nimraghien kapæmia, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasæmpæ irak, pæh Kughen yame ravæhsi-pre næmærinuyen kimi æmia tukraræ kimia min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapæria

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapæh nisasitu-pawkæyen irak ror tu kwænmpopin mærig taktakun ai rikimia ramæsik min yo. Næfrakisien, nimisærig pik yo, mærig swatuk rikæk mæ taksasitu irak. ¹¹ Pæh nien mæ yakamni nar e meinai nar rikæk tu yo. Nikam. Mærig taktakun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavæh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mæ kafak nar kirik rikæk uæ kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mæ jakhawor pæn iran mine mor rikik ragien nar apnapig mæ nak næviginien rikæk uæ rehuæ; nar apnapig mæ kafak nautæ rehuæ uæ rikæskæh. ¹³ Kristo ravæhsi-pæ næsaninien kimi yo, yakirkun naræyen ye nihuvæyen minæ fam mine nahasien minæ fam.

¹⁴ Mærig kimia nimisor norien rhuvæ nipig nimisasitu irak ye nipig yimnaræ ye nipig æutæn. ¹⁵ Næfrakisien. Kimia næmæ Filipae nakwænharkun ta mæ nipig yame nimnhauæ misærig Nævsæoyen Huvæ, nipig yimitærhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimia pisin æmæ nimisasitu irak kin mane. Nimæhuak kirik min rikæk yame rimivæhsi-pæ narimnar tiksîn kimi yo. ¹⁶ Kini nipig yimavæn pakæ tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamaræ apaikin, nimisher-pæ min kin mane. Pæh nien mæ m-kirikianæ æmæ. ¹⁷ Pæh nien mæ yakamarha kin mane mæ takhavæhsi-pæ kimi yo. Mærig yakorkeikei mæ Kughen tukræm norien kapæmia, mærok æmia iran. ¹⁸ Yakavæh fam mane yame nimisher-pæ kin kimi yo, kini ræmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minæ e muæ kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimia nimnhavæhsi-pæn nar kirik kimi Kughen ræmhen kin sakrefæes yame næmiovîn rhuvæ. In ravæh æmæ, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivæhsi-pre narimnar minæ fam kimi æmia yame ratuatuk tuk nimraghien kapæmia. Kini narimnar yame ravæhsi-pæ kimi ætawæ ramsi-pæn tuk nautæ ehua kafan yame rhuvæ, mamua tuk ætawæ ye Yesu Kristo.

²⁰ Pæh narmamæ m-fam tukhavæh-si haktæ nhag Kughen Rimtawæ mamvæn mamvæn mipæh norien infamien. Amen.

Nægkiarien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine nanimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpigrik pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpigrik rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimiə.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkarien kapəmru, mamərəer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmru kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin

kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehua kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimiraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimiraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehua kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipiğ nahasien ramua tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini narighien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rimtawə meinai In rimnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin ye nipiğ rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimiraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar m-fam

- ¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə khapəh nisəmien.
Kupən kupən əgkəp, nipiğ nimoptanə mine neai mine narimnar fam kimmamharkək hanə, mərig Tini, In rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmin nupan ye narimnar minə fam.
- ¹⁶ In yerpirig meinai In rimnor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə mine kəpəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.
In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.
- ¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin ta.
Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.
- ¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.
In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən mimiragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.
Ror məkneikin mə In yerpirig ye narimnar m-fam.
- ¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimiraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,
- ²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nipiğ nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.
- ²¹ In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Narighien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame nıpran rimnəkə ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nirmın, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətyen ye Yesu. Nimisərig nəvsəoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai,

1:9: Efes 1:16-17   **1:11:** Efes 1:19; 3:16   **1:12:** Efes 1:11,18   **1:13:** Luk 22:53; Efes 2:2

1:14: Efes 1:7   **1:15:** Jon 1:18; 2 Kor 4:4   **1:17:** Jon 1:1; 8:58   **1:18:** Wok 26:23; Efes

1:22-23; Rev 1:5   **1:19:** Kol 2:9   **1:20:** Efes 1:10   **1:21:** Rom 5:10; Efes 2:12   **1:22:** Rom

5:10; Efes 5:27

kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timentim ye narimnar minə e. Nəvsəoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtana. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərig nəmħəyen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmħəyen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmħəyen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rıvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarlen m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwəni-ien kape Kughen yame rınamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarlen kafan ramni mə In tukrıvəhsi-pən nihuvəyen rıpsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarlen kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhua ye nhatətəyen kapəria. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mishatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria. ² Yakor məkneikin wok tuk nıvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimiə nakamharpin huvə rikimiə mə rikimiə tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimiə rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarlen əfrakis kape Kughen yame rımnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwəni-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rımənəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmir iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarlen heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yımnrərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmir tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nəgienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rımnor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmır piəpiə ye nıprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nımraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rımnəsıg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rımivəh nao kimi əmiə, mərig rımivəhsi-ta rikimiə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nıpig yame kımınakatənim kin əmiə ye nu, ramor nımtətien mə nımraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rımamhə, kini kımınim əmiə rəmhen kin in ai kımınim Yesu, kini Kughen rımnor əmiə nakhamragh min ye nımraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rımnor Yesu rımımragh min ye nımhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nıpig Kughen rıpəh hanə nıvəhsitayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərig nıpig nımnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımivəh miragh ətawə. Mırisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rımnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnərig, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rımnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kımınəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əria, mamor-pən kimi əria rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmır minə kafan yame rınapita əria, mofugin əria ye nımri jir, markis-arkis əria.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasərhə natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiaı nəviginien kirik, uə nınimien kirik, uə nıpig rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, mərig nıpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nıprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əria. Mərig nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mışajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Mərig takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nımraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptərkın-tim-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə nıməhuak, kini nıməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikin ye kwənərəus minə ramvən ye nikəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye nıməhuak kafan mə nıməhuak tukrıkai, kini murə mamehuə ye nımraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kımınhavəh nımraghien vi meinai kımısor kirikianə ye Yesu

2:9: Jon 1:14,16   **2:10:** Efes 1:21-22   * **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.   **2:11:** Rom 2:29   **2:12:** Rom 6:4   **2:13:** Efes 2:1,4-5   **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24   **2:15:** 2 Cor 2:14   **2:16:** Rom 14:1-13   **2:17:** Hib 8:5   **2:19:** Efes 2:21; 4:16

²⁰ Nipig nimishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimia min nimmhamhə. Kini natuakəmien to ripəh nivəniən tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaniniən kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarien yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh ni-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisəniən nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nipig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarien ehua e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwayu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nimmraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əkgəp-ien irətawə mə nimmraghien kapətawə tukratuutuk.

3

Narəyen atuutuk

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh miragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimia takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimia Kristo nakwənhamhə, kini nimmraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimmraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nipig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan. ⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovın mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpiniən ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nimmraghien kapəmiə, nımseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimmraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikihermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nıkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisorhas-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimia nımisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimmraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimmraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə

kinəsīg-pən ta ik, uə kīpəh nəsīg-pənien ik, uə nīmnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kīrik, uə ik yermaru kīrik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə mīn ye nīmraghien kapətawə m-fam.

¹² Kīmīə narmamə kape Kughen mīnə, In rorkeikei əmīə, mərəhu karin əmīə mə kafan. Kīni ror məkneikīn, taksarkaoh kīn neipən huvə kape Kughen, in e: rīkīmīə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kīmī narmamə; nətərigien kapəmīə tukreiwaiyu yetanə; kīmīə nəmə mar mīnə; kīni nətərigien kapəmīə tukrapomh. ¹³ Nīpīg yermamə kīrik ramor nar kīrik rapəh nəmhenien ye nīmrimīə, kīni rīkīmīə tukrīpəh nəmḥə-aihuuayen tukun. Kīni tukmə yermamə kīrik ramor ahas pən kīmī kīmīə kīrik, pəh in tukrīvəh əmə rīmḥə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei mərə-kin, kīni in mor huvə pən kīmī yermamə a. Takḥapəh nharaptəəkīn-tīm-tīmien norien hah yame yermamə ramor kīmī əmīə yerkimīə, mərig sor huvə-pən kīmīn, rəmhen əmə kīn yame Yermaru kapətawə rapəh nīraptəəkīn-tīm-tīmien norien has kapətawə yerkin, kīni mor huvə-pə əmə kīmī ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kīn neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmīə mīnə mamhavən, ror əmīə nakamḥauə kīrikianə. ¹⁵ Havəh nəmərīnuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimīə, meinai Kughen rīmnokrən kīn əmīə mə takḥauə mīsor kīrikianə, naksarə əmə ye nəmərīnuyen. Kīni nīpīg m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narīmnar yame In ramor kīmī əmīə.

¹⁶ Shajoun əmīə mīnə kīn nəgkiarīen kape Kristo, kīni takḥavəh-si haktə nərigien mīnə kapəmīə. Takasəkeikei mīsəni nīpe mīnə ye Nəkwəkwə e kamni kīmə “Ol Sam,” mīne nīpe əhuak mīnə, mīne nīpe yamə mīne kamḥasi-pən tuk Nanmīn kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimīə. Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, pəh nəgkiarīen kape Kristo tukraməmīr mamragh maurə huvə yerkimīə ye nīpīg mīfam. ¹⁷ Narīmnar yame nakasor, mīne nəgkiarīen m-fam yamə mīne nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kīni nīpīg mīfam taksəhuak kīmī Yesu mhani vi vi Kughen Rīmtawə.

Norien vi kape tatə, mīne mamə, mīne kwajikovə mīnə, mīne slef mīnə

¹⁸ Nīpīraovin, taksor nəkwai narman mīnə kapəmīə. Norien e ratuatuk tuk nīpīan əhuak mīnə mə tukzor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nīpīraovin mīnə kapəmīə, mḥapəh nīsərik-mītəyen əriə.

²⁰ Kwajikovə mīnə, taksor nəkwai rīmīmīə mīne nīsīnmīə, meinai Yermaru kapətawə, rīkin tukragien tukun.

²¹ Kīmīə tatə mīnə, takḥapəh nīsorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə mīnə kasor mə rīkīriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakīn kīmī əriə, nərigien kapəriə rīmīr.

²² Slef mīnə, kapəmīə aikīn namehuə mīnə kape tokrei tanə e, kīni ye nīpīg mīnə fam, takasəkeikei mīsor nəkwairiə. Pəh nīen mə nīpīg əmə kasarḥa tuk əmīə mə rīkīriə tukragien tuk əmīə. Mərig in ai kīmīə nakḥasiəi Yermaru kapətawə, takasəkeikei mīsor wok əfrakis yerkimīə. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimīə m-fam. Pəh nīen mə yermamə əmə yame ramehuə irəmīə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmīə. ²⁴ Mərig

takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuva matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipiğ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nımraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuva mheikin, pəh iriə taksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuva mə takharkun nhoprəipənien kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nipiğ mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasərə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nipiğ mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huva tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipiğ əutən yame ramuə ye nımraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huva kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipiğ m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipiğ mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timtim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut

pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piutawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, misher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətwə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmir tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig rinamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaure ye nimraghien kapəria. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuh əria tiksın, kasərig nəməhəyen. Kini tiksın kharəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrırerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksın rikiriə raməsik mə Yesu tukrırerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əria. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəria, kini mor nhatətəyen kapəria rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nırerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmia ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rımtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kın kafan nihuvəyen mine nəmərınuyen kimi əmia.

² Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mırhmə rikimasir ramagien tuk əmia m-fam, kini marhəhuak tuk əmia ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rımtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmia wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmia. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmia rehua, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmia ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmia. Kini naksor məknakin meinai nımisərhə-pən tim tim nərigien kapəmia ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmia: Rikimasir ramagien min tuk əmia meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmia.

⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmia meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmia, pəh nien mə ramua ye nəgkiarrien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor nar əpsipis tiksın irəmia, ramor nımtətien mə nəgkiarrien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmia. ⁶ Kini kimiə nimnhasigovın norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmia,

nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸ Nimmhəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyən ye Kughen, kini riphə nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyən kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhəni-ərhav mə nipiɡ yimihuaə mirhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhəni-ərhav mə kimiə nimmhaukreikin-pən nimetaimiə kimi nanmi kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipiɡ kimasir yimihuraə mirhəm əmiə, nuəyən kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə. ² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətgħaa kin nirhəni-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhəni-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarien tuk niyien nərigien kapəmiə riphə nisi-pəniən ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame riphə natuatukien. Kini yimihəpəh nirkarkutien tuk neikuəyən irəmiə. ⁴ Nikam. Yimihəpəh nirkhorien məknakin. Mərig nipiɡ yimihəgkiar, yimihərkun mə Kughen rivaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhəni-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimihəgkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimihəgkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rivaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimihəpəh nirhuəyən tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimihəni-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimihəpəh nirhuəyən mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrivəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhərkun nirkarkutien kimi əmiə mirhəmə taksəkeikei mhasiə əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhəpəh nirkhorien. Nipiɡ yimihəharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rimar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhəni-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhəni-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhərkun nirkhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yimnarhivəh-si-pre nimraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nimmhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ?Rikimiə raməsik nəmmhawkien kapəmasir uə nikam? Nipiɡ yimihəharə kitawə-m kimiə mirhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimihəhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mirhəpəh nirkhaiyoh-preyən kin nasituyən kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nimisəm mharkun nhəni-ərhavyen mə nipiɡ yimihəharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm

əmə mə norien kapəmasir in ratuatum, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimirghien kapəmiə tukratuatum ye nimir Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimmokrən kin əmiə mīmə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimmhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimia ripəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimia rimməsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfraksien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimirghien kapəmiə, kimia en narmamə yamə mine nakamhani nəfraksien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kimmhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənarəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərə əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfraksien, nipraitawə isok tuk ətwə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə.

¹⁸ Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimmarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimmərə əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrimerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimia e kwənkwaı wok huvə kapəmasir. Nəfraksien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhəpəh mirhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rimmərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimia naksarə huvə uə nikam. Kini kimasir yimirhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piutawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərə tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimia rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuskor ahas pə kimi ətwə.

⁴ Nəfrakisien, n̄ipig yim̄hrəm̄ir kitawə-m kim̄iə, yim̄rhini mir̄himə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kim̄iə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kim̄asir yim̄rhini ta. ⁵ Tuk nar a, n̄ipig rikikrīm̄n̄əpou pik meinai yim̄neinein mə kim̄iə nim̄is-haw-arə, kini yim̄nher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəm̄iə, mə ramskai uə nikam. Yim̄igin mə, Setan yame in yermamə kape n̄ivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk n̄ivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini m̄ivəh nəvsaoyen huvə ye kapəm̄iə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikim̄iə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kim̄asir yakrhorkikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yim̄irharə ye nahasien kini mirhərig nəm̄həyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəm̄iə rim̄ivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yim̄irhivəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nim̄raghien. ⁹ N̄ipig yakarhərer ye nim̄ri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhəni vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye n̄ipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəm̄iə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rim̄tawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatuk kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəm̄iə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokr̄ig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikim̄iə rəsanin mə n̄ipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nim̄ri Kughen kapətawə e Rim̄tawə, kini misatuatuk, kini nar kirik rikək irəm̄iə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nim̄raghien kapəm̄iə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narim̄nar tiksin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhu rikim̄iə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihua. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rim̄ivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nətərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuə matuatuk: Takharəh nisəri-pənien swatuk kape n̄ipiraovin mine narman yamə mine kamhakir ap̄is ap̄is əriə minə. ⁴ Kim̄iə kirikianə kirikianə takasəkeikei miselhua ye n̄ipraim̄iə ye norien yame rhuə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikim̄iə tukripəh n̄ivənpikien tuk nikir-məniwənen yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kharəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takharəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaum̄iə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor

kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimmokrən kin ətawə mə tüksəmkimik ye nimmrin, mərig mə tukasarə ye nimmraghien yame in rimmnarəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimiṽəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkəwə, meinai Kughen rimmhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiyə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pənien swatuk kape nimmraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginiən*, rəmhen əmə kin yame yimihini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətgəyən ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimmraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimiyə takseinein mə tukrhawor pən iran minə ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimiyə kirik rimmamhə, takhapəh nisəsək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərahū-pənien nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimmamhə nimmragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarien atuutuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nireririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupənien ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuutuk əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tüksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarien e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuutukien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiyə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyən yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

4:7: Hib 12:14   **4:8:** Luk 10:16; 2 Kor 1:22   **4:9:** Jon 13:34   * **4:11:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimiyə.”   **4:11:** Efes 4:28   **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

4:16: 1 Kor 15:51-52   * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakə 4:5.   **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3   **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptəək in norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarieren infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarph. Havəh-sihaktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nasaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nimrimia, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yamə rimnor, mərig nipig mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nipig mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nipig m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nipig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarieren misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nəgkiarieren kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptəək in tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatak, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimraghien fam kapəmiə, mine nipraimiə mifam tukratuatak mə nipig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran.

5:5: Rom 13:12   5:8: Aes 59:17; Efes 6:14,17   5:10: Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14   5:14: 2 Tes 3:6,11   5:15: Rom 12:17; 1 Pita 3:9   5:16: Fil 4:4   5:18: Efes 5:20   5:19: Efes 4:30
5:22: 1 Jon 4:1   5:23: 2 Tes 3:3

²⁴ Yermamə yame ramokrən kın əmiə, niṗig m-fam tukror kafan nəgkiarjen, kını In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kın yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:25: Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † **5:26:** “Niṗig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktı, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarrien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuktı wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrəəhu atuaturək nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehua.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkieren narmamə, in ratuaturək əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksərərer tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənien ye narmaruyen kafan.

⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturək, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarrien e tukruə mor nəfrakisien kin ye

nîpîg yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrîsi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhaphə nisəri-pəniən nəgkiarien kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nîmri Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin ye nîpîg yame Yesu tukrîrerig-pə min iran. In tukrîvəh nîni-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəmwə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nîpîg mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mîmə nîmraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nîmraghien kapəmiə, kini In tukrîvəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nîhuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nîpîg m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nîpîg yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrîrerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhəmə kimasir yimirhini profesi kîrik uə yimirhirai nəkwəkwə kîrik, mîrhimə Nîpîg kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarien a, mhaphə nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kîrik mə tukreikuə irəmîə kin nəgkiarien kîrik, meinai nîpîg a tukrîpəh nîtərhav-pəyen meriəji nîpîg yame narmamə tukhauə mîsor tikmir minə kape Kughen mîsarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nîpîg Mifam.’† Ye nîpîg a narmamə tuksəhuak kimi kughen pîsin pîsin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mîvəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mîvən məkwətə ye Nîmə Ehuə kape Kughen, mamni mîmə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nîmîsarukin mə nîpîg yîmnamarə kitawə-m kimiə yîmnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwanharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nîpîg atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien mənîwən kape Təvhagə Hah Yame Rîmawor rînameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriəji Kughen tukrîvəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrîrerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nîpîg Mifam,’ məkneikin mægkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nîpîg Mifam’ tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar əpsîpis eikuə minə tiksîn, mine nîmtətien eikuə minə tiksîn, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmîriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pîsin pîsin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə

* **2:1:** Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermîn kîrik. Kamokrən kin in kimə ‘tikmir kape Kristo’ ye 1 Jon 2:18.

mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhawə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkəwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriü atuk ¹⁷ tukrivəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine ninien nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tukəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuua əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takpəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpəh, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir.

⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh niharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknakin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə

ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nı̄pı̄g yımı̄rharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mırhımə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəvı̄gı̄nı̄en.”

¹¹ Yakarhı̄ni məkneikın meınai yımı̄rharı̄g mə narmamə tıksın e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nı̄sorien wok kırık. Iriə yəgkiar pik mınə, mhapəh nı̄sor-wok-ıen. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhı̄ni-pre marhuh riki narmamə yamə mı̄ne kasor məknakın mə tukasəkeikei masarə mar əmə nı̄sor wok tuk nı̄vəhyen nəvı̄gı̄nı̄en nəriə. ¹³ Kini kimiə plak mınə mı̄ne nowınık mınə, takhapəh nı̄səpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mı̄ne khapəh nı̄səri-pənien kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkəwə e. Takhapəh nhauəyen kırıkianə kimiə miriə, pəh nı̄sor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nı̄səmı̄en əriə mə iriə tıkmır mınə kapəmı̄ə. Nı̄kam. Iriə piaumı̄ə mınə, kini rhuvə mə takhası̄g əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pı̄sın əmə tukrıvəhsi-pre nəmərinuyen nı̄pı̄g mı̄fam ye norien mınə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mı̄fam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kın kwermık, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkəwə mınə fam yakamrai məkneikın mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape nı̄raiyeın kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kın kafan nı̄huvəyen kimi əmiə mı̄fam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimmərha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimmni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipiğ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatur.

?Narəyen rimmhəwor pən iran mine ye nipiğ rimirai? Pol rimmərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye nıməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatur mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rımauə rəmhen kin pasta kape nıməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tukşəpəh nəviginiən tiksın, mə tukəsən əmə nəviginiən yame ratuatur mə tukşən, kini mhəpəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətəriğien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nəriğien, kini mımə tukrasitu ye nıməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəmehua minə kape nıməhuak mine nəməhuak minə tukşəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rımını kimi Timoti ramni mımə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatur huvə.

Pol rımə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rımivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nəriğien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rımtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərınuyen kimik.

Pol rımə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nıshajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipiğ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Məriğ takətəpıg kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhəpəh nısasıtuyen ye narmamə mə tukşor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukşatətə iran. ⁵ Yakmə takətəpıg kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mıshatətə ye Kughen. Kwəkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Məriğ iriə tiksın kimisəpəh norien atuatur e, kini mhəvən əmə tuk nəgkiarien ətawəo. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, məriğ kiseinein

nɪprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk nɪprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen rɪpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuutuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nɪpiraovɪn yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nɪpiraovɪn kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nɪpig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarɪen atuutuk. ¹¹ Nəgkiarɪen atuutuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarɪen Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarɪen Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyən kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsanɪnien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakam-raptərəkin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nɪpig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyən nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyən kape Yesu Yermaru rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmriɪn rikik kin nhatətəyən mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nɪpig m-fam ye nəgkiarɪen əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nɪvəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksɪn. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksɪn, ror pən Kughen rɪrpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksɪn kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nɪmraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarɪen e kimik rəmhen kin nəgkiarɪen yame profet minə kape nıməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarɪen e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyən ye Kughen. ¹⁹ Raptərəkin nhatətəyən kafan, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuutuk ye nımri Kughen. Mərig narmamə tiksɪn kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyən, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikɪn nımas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta ərii ye kwermi Setan mə tukhajoun ərii mə tukripəh nırani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nahuakien

¹ Ror mækneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mīmə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəmehuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinyuen kini misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətwə nəriwəkien tukratuutuk. ³ Norien kape nahuakien minə a, in rhuvə pik, matuutuk ye nimir Kughen e yame rimivəh-miragh ətwə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuutuk, rimnoriah kafan nimirghien marpin nimirghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyən əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuutuk əmə. Niehmaa tukrirəkək mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuutuk əmə, mhapəh nhaviyen nimir narman, mhapəh nhavəhsi-pəniyen neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pəniyen narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimir rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimir rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuutuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə niplanəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam rei-waiyu. ¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has.

¹⁵ Mərig pəh nipiraovin tuksor atuutuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nrapətərkəkin-tim-tim-ien nhatətəyən, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuutuk. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuutuk kape namehuə minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pəniyen nar has kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə.

In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nımraghien kafan nıpig m-fam. Mamor narımnar ye nırkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin nınimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərınuyen. Mıpəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mırkun norien mə kafan kwajikovə minə tuktorsəkwan mhasiai in. ⁵ Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrırkun narha-huvəyen tuk nıməhuak kape Kughen uə? Nıkam. ⁶ Kını yermamə yame rımauə pə-pə əmə Kristin, to rıpəh nıwəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpınien kımın rəmhen kin yame rımnor ta ye Setan. ⁷ Kını elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rıpəh norien məkna, mırəhpıkin kwənməkuru kape Setan, kını nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kırıkianə əmə, nımraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əria. Nəgkiarın kapəria tukrıpəh norien kırıaru. Kını tukhapəh nısapısien kin nınimien. Mhapəh nıseptıgıen kin nautə, mhapəh nısarpəkaoyen tuk nıwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rırəkək irəria; kını mharaptəəkın tımtım nəgkiarın əfrakis minə kape Kughen yamə mine kıtawə kamhani nəfrakisien irəria. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkır huvə nımraghien kape dikon minə kəkupən, kını tukmə kıpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəria, kını en, kıvəh-si haktə əria.

¹¹ Ye norien kırıkianə əmə, nımraghien kape pıraovın kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nıkar jir. Iriə nıpiraovin yamə mine kasarha huvə tuk nımraghien kapəria nıpig m-fam. Masor narımnar ye nırkunien. Iriə nıpiraovin yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəria nıpig m-fam.

¹² Dikon, kafan pıraovın kırıkianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrıhuvə tukun; kını mıshatətə ye Yesu Kristo mısətgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarın minə e kim ik, mımə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kını nəkwəkwə e in tukrını narımnar m-fam yame kıtawə, narmamə kape Kughen minə, tuktəripən. Kughen ramarə kape rerin, mıvəhsi-pə nəgkiarın əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Nıməhuak rəmhen kin səpag ye nımə yame ramraptəəkın nəgkiarın kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rımnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mımə:

Kughen rımauə yermamə; kımınəm In,

Nanmın Rhakə rımnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kımısəm In.

Narmamə ye tanımtanə kımnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pısın pısın minə.

Narmamə ye tanımtanə kishatətə iran.

Nıkhakien rarkurao iran, Kughen rımıwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

3:6: Taet 1:6-9   **3:7:** 2 Kor 8:21   * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” pıraovın yame ramehua ye nıməhuak.   **3:11:** Taet 2:3   **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkiriən mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginien minə tiksın. Mərig Kughen rimmor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimmor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takua ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien əfrakis minə kape nhatətəyen mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimiraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimiraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukiriən, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimiraghien kape tokrei tanə, mine kape nimiraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərhə-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekın mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atukien kapətawə nimiraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, minə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimiraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimirə nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nipig elda minə kimnarəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimiraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimiraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiayen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimir atuatuk. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piām minə atuatuk. ² Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisinim atuatuk. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tukəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimirə minə mine rirriə minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen rīvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatuk minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi nhatəyən kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə niməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei rapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nırai-pən-ien nhag nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nırai-pən-ien nhagriə meınai, nipig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nıkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yamə rhuvə mə nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nipiraovin tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəpəhu-pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † **5:12:** Nipig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukriəh min narkurəkien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9

əriə. Mərig tukmə piraovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiaiyen elda minə

17 Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. 18 Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.” † (Dut 25:4) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.” ‡

19 Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimmor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kīraru uə kisəsər kīrhini, takətərig kin.* 20 Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimirə nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. 21 Timoti, ye nimirə Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

22 Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pənien kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nimiraghien kafam ratuatak ye nipig m-fam.

23 Mərig in ai nipig tiksın tipin raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

24 Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpīsəm kharkun. 25 Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpīsəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

1 Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehua kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.

2 Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiəriə m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuwə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. 3 Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuatak kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. 4 Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit,

† 5:18: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginiən. § 5:18: Nəgkiarien e raməmīr ye Luk 10:7. * 5:19: Əmru Dutronome 19:15, Matiı 18:16 mine 2 Kor 13:1. 5:19: 2 Kor 13:1 5:20: Efes 5:11 6:1: Efes 6:5 6:2: Flm 16 6:3: Gal 1:6-9

misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiariən yamə mine kasəvi niēmhaa, mine nəgkiariən yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwheñ kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misəriğ has əriə minə. ⁵ Kini nipiğ m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigiən rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiariən əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagiən əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipiğ kitawə kimisarhəpə ye tokrei tanə e, kini kimnhəpəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipiğ tukhamhə iran, tukhəpəh nhavəh-min-ien nar kirik mhareriğ. ⁸ Məriğ tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagiən. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihua, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotərəkən əriə ye nəkwai nimir kape nahasiən. Ye nətəwəoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasiən rakətənim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyən kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misəriğ rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Məriğ, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyən kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipiğ m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamhəpəhu əriə minə tuk nar has minə. Məriğ ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyən ye Kughen, miyəh nimirəghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nimirəghien rerin nipiğ nimirərhav nhatətəyən kafam ye nimir narmamə. ¹³ Ye nimir Kughen, yame ravəhsi-pə nimirəghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimir Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiariən əfrakis ye nimir Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiariən minə e, nimirəh nimirəghien kirik, mivən meriaji nipiğ Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipiəh nəm-pəniən nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrireriğ-pə min ye nipiğ yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipiəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhəgin. Pəh In tukrarmaru ye nipiğ m-fam. Amen.

Nəgkiariən ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptañə, mimiə tukhəpəh nisəusit-pik-ien tukun. Mhəpəh nisərhəpəniən nərigiən kapəriə ye nautə, meinai nipiğ kirik nautə ramrirkək. Məriğ pəh kisərhəpəniən əmə nərigiən kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragiən. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, məriğ

6:5: 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14

6:6: Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hib 13:5

6:7: Job 1:21

6:10:

Efes 5:5 6:11: 2 Tim 2:22

6:12: 1 Kor 9:25-26; 2 Tim 4:7

6:13: Jon 18:36-37

6:15: Rev

17:14 6:17: Luk 12:20-21

takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nımraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nımraghien yame in nımraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rımnrəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıpran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nıkam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tıksin kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmia.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tüksəvhekin min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipəh nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivənen mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuku gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nəəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəməhuə pisin minə tiksın rəmhen kin Timoti. Nipig əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer tımtım ye nhatəyəyen kafan, kini mipəh niginiyen kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nımraghien reris ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermarə kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmarinuyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə natərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yənpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi in Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nımrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatəyəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisinin e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatəyəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərhəu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatur.

⁸ Kini mærig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamærig nəmhøyen tuk Nægkiarinen Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mærig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanøyen tokrei tanə,

mærig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mærig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuøyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nimhøyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nægkiarinen Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nægkiarinen Huvə a. ¹² Ror pən, yakamærig pik nəmhøyen ye niprak tukun. Mærig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatak kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamrəptərəkin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsipən tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mærig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus.

¹⁷ Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsipən ye Yesu Kristo. ² Nəknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərər tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mærig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei

1:9: Efes 2:8-9; Taet 3:5   **1:10:** Hib 2:14   **1:11:** 1 Tim 2:7   * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivəh meriaji Nipig Kwasig."   **1:14:** 1 Tim 6:20   **2:3:** 2 Tim 1:8

məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə rīpəh nīvəhyen nərək iran. ⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsımien, in tukrəkupən mīvəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukramasik nəgkiarīen kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien nīprai nəgkiarīen minə e.

⁸ Rikim tukramasik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmhyen kafan. Kīni in e Nəgkiarīen Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhyen tuk Nəgkiarīen Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarīen kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rīmīrpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh mīragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nīkhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarīen e raməfrakis mə, Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nīmhyen kafan, kīni In tukrivəh mīragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer tīmtim, kīni kitawə tuksarmaru kitawə min. Tukmə kitawə khaukrekin-pən nīmetaitawə kīmin, Kīni In tukrukrekīn-pən nīmeitaan kīmi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarīen kafan, mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirīen kafan nəgkiarīen.

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarīen kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarīen minə e. Kīni mamor kwirig kīmi əriə ye nīmri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarīen apnapig. Kisotgoh, rīpəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə minə kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisīen tuk kafan norien. Tukmə nīpig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarīen kape nəfrakisīen. ¹⁶ Apəh kīni marer isok tuk nəgkiarīen yamə minə nīprairiə rirkək, minə yamə minə khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə minə kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kīni nhajounien kapəriə rəmhen kin nīmap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus minə Faelitas. ¹⁸ Iriu kīmiravən isok tuk nəfrakisīen, marəni mīrəmə, “Kughen rīmnor ta narmamə kamhamragh min ye nīmhyen, kīni to rīpəh nor-min-ien irətawə tuk nīpig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatəyən kape narmamə tiksīn. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nīmə yame Kughen rīmnrīp ramərer tim tim. Kīni rīmīrai-pən nəgkiarīen kirik iran mīmə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” (Nam 16:5) minə, “Narmamə yamə minə kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətərig-ru. Ye nīmə kape yermamə yame kafan nautə rīpsaah, plet minə besin pīsīn pīsīn minə khapsaah. Kamor tiksīn kin gol, tiksīn kin silva, tiksīn kin nai, tiksīn kin kapier. Kampik tiksīn, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksīn, kamətu-pən nīrəsīg iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə

2:5: 2 Tim 4:8   **2:6:** 1 Kor 9:7   **2:8:** Rom 1:3; 1 Kor 15:4   **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14

2:11: 2 Kor 4:11   **2:12:** Mat 10:33   **2:13:** Rom 3:3-4; Taet 1:2   **2:14:** 1 Tim 6:4; Taet 3:9

2:15: 1 Tim 4:6   **2:16:** 1 Tim 4:7   **2:17:** 1 Tim 1:20   **2:19:** Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14;

1 Kor 8:3

kihvi-ta nirsig yerkiria, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisuatutuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamaruə. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyuen. Ɛri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətəwao yamə mine niprairia rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əria. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əria mə iriə tuksarar ye nərigen kapəria tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iriə tukhauə mın ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramrəptəkin əria, kasor nəkwən.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun mın narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əria. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisiriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəria tukrirəkək. Tukhapəh nisaru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəria. Tuk-soriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nımraghien kapəria. Rikiriə tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əria. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye niprairia, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwənu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigen kape nipiraovin yamə mine kapəria nərigen rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nipiraovin minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiriə rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Ɛfrakis kape Kughen tuk nipig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kiməwasik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə mın, narmamə minə tiksın kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigen kapəria rinahas. Nhatətəyen kapəria rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəria to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəria, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nımraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine

nærer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwîrkun-ta nîpîg ætæn yamæ mine kimnhauæ ye nîmraghien kafak, mine norien has yamæ mine kimnor irak. Nakîrkun norien ætæn yamæ mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Lîstra. Mærig Yesu Yermaru rîmîræhsi-ta yo ye narîmmar m-fam a. ¹² Mærig, næfrakisien: Tukah narmamæ m-fam yamæ mine khamæ tuksor kîrîkianæ iriæ Yesu Kristo, masor nækwai Kughen. ¹³ Kini mærig næmæ has minæ, mine narmamæ kape neikuæyen, iriæ tuksor norien has, mhavæn, masor yame rahas ægkæp. Tukameikuæ iriæ, kamhavæn maseikuæ ye narmamæ.

¹⁴ Mærig ik, Timoti, ik nakwîrkun huvæ ta æmawæ yamæ mine yakshajoun ik. Ror pæn takamækeikei mæri-pæn æmæ narîmmar yamæ mine yakshajoun ik kin, yamæ mine nakamni næfrakisien iræriæ. ¹⁵ Ye nækæskæhyen kafam muæ meriaji-pæ taktækun, nakwîrkun-ta Nækwækwæ kape Kughen e yame rîrkun nîvæhsi-preyen nîrkunien kimik mæ takhatætæ ye Yesu Kristo mæ Kughen tukrîvæh miragh ik. ¹⁶ Nægkiarien m-fam ye Nækwækwæ kape Kughen kamhasi-pæn ye nækwai Kughen æmæ, kini misasitu irætawæ. Mishajoun ætawæ, mamhani-ærhav norien has minæ kapætawæ, masæruhu atuatak ætawæ, kini mishajoun ætawæ kin norien yamæ mine kisatuatak. ¹⁷ Kîsasitu irætawæ mækneikin: Kîtawæ narmamæ kape Kughen minæ, tukhavæh nasituyen minæ fam a, kini mhauæ narmamæ yamæ mine kharkun nîsorien wok huvæ minæ m-fam.

4

¹ Timoti, jakvæhsi-pre nægkiarien keikei kîrik kimik ye nîmri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruæ mækir narmamæ m-fam, iriæ yamæ mine kamhamragh, mine yamæ mine kwænhamhæ-ta. Yesu e natukruæ mamarmaru; ror pæn, yakavæhsi-pre nægkiarien keikei e mîmæ: ² Ni-ærhav nægkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nîni-ærhavyen, nar apnæpîg mæ rîmar æmæ uæ ræutæn. Æræhu atuatak norien kape narmamæ, kini ni-ærhav norien has minæ, kini mîvæhsi-haktæ nætærigien kape narmamæ. Takamor wok minæ e, kafam nætærigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatak mîhuvæ. ³ Takamækeikei mor mækneikin meinai, nîpîg yame ramuæ, narmamæ tuskæpæh nægkiarien atuatak, misæri-pæn æmæ nærigien kapæriæ, mamhavæh namhajoun pîsin pîsin yamæ mine kamhani-ærhav æmæ nægkiarien yame narmamæ rikiriæ ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pæn nîmætirgîriæ tuk nægkiarien æfrakis, mhavæn mîsætærig kin kwanage eikuæ minæ.

⁵ Mærig ik, arha huvæ tuk kafam nærigien nîpîg m-fam, nar apnæpîg mæ narîmmar pîsin pîsin minæ kamhauæ ye nîmraghien kafam. Nîpîg nahasien tukramuæ tuk ik, takamærer tim tim. Kini yuvæn, markurao, mamni-ærhav Nægkiarien Huvæ. Kini takamækeikei mamor fam wok yame Kughen ravæhsi-pre kimik mæ takor.

⁶ Mærig yo, pæh nien mæ tuktu, yakmhæ. Nîmraghien kafak ruauæ ræmhen kin nar miragh kîrik yame kîvaan æru tuk nîni-vi-vi-yen Kughen.

⁷ Yo, yîmmamaiyu æmæ tuk nhatætæyen ye Kughen, mamaiyu huvæ meriaji naiyuyen infamien; yakwæraptæækin nhatætæyen kafak. ⁸ Yermamæ yame ramaiyu mapita, kævævhao-pæn kîmin ræmhen kin nærok kafan. Kini Yesu Yermaru, In ramækir huvæ narmamæ, mækir nîmraghien kafak, mæ ratuatak. Mor apnæpeinæ tuk nærok kafak. Kini pæh nien mæ yo pîsin æmæ, mærig tukrîvæhsi-pæn kimi narmamæ m-fam yamæ mine kîsorkeikei mamhawhin mæ In tukruæ min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksin

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimiraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nipig nakamua, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərhəhu raməmīr apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkəwə minə muə. Mipəh nərū-kinien nəkwəkəwə yamə mine kimnor kin tiki nənī, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nipig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimīni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmīr kimru min, mivəh-sipə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehua kape kot ipakə əmə rimə tukrivəh-sipə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mīmha, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəh-si-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamraptəəkīn huvə yo, mivəh yo mivəh ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimnaməmīr apa Korin. Nipig yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmīr, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmia.

* **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rimə, “Yesu rimirəh-si-ta yo ye nəkwai laeon.” **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narayen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmir mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksın kape nhatəyən mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukratapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetas tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyən kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh norhanəyən nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyən. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyən kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyən mine nəmərinyuən kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmir, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwənu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-əpnəpigiən nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə

mīne nisinriā, tamā kini hah əriā tukun. ⁷ Elda* to kīpəh nəm-pənien nar hah kīrik iran meinai Kughen rīmnərəhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mā in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha rīpəh nhai-aihuayen. Pəh nien mā in yermamə kape napisien kin ninimien mīne nəmħokien mīne neikuəyen tuk nīvəhyen mane. ⁸ Mərig kafan nīmraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mīne kamhauə iman ikin, mörkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narīmnar ye nīrkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nīmraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamraptərəkīn tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuatur, kini mapita narmamə yamə mīne kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksīn meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nīpran rīrkək, mīseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriā, meinai nhajounien kapəriā ramoriah narmamə tiksīn kamhamir iriə kapəriā narmamə mīnə. Nhajounien kapəriā rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna mīseikuə tuk nīwəhyen mane. ¹² Rəmhen kin kwən Krit kīrik kupən, in profet kīrik kapəriā, rīmīni mā, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nīpig m-fam. Kīsəmhen kin kuri aparū mīnə. Kini iriə kasarpah, nīpig m-fam mīsorkeikei əmə mə tuk səvīgin.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak mīnə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriā, pəh nhatətəyen kape nəməhuak mīnə tukrīskai. ¹⁴ Tapig kin əriā mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə mīnə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh mīn nhakwasigien kin narmamə yamə mīne kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mīne kisatuatur ye nīmri Kughen, nar rīrkək yame tukror əriā kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mīne kasəmkimik ye nīmri Kughen, meinai iriə khapəh nīshatətəyen ye Yesu, kini norien kīrik rīrkək yame tukror əriā kisatuatur. Ror məkneikin mə nərigien kapəriā ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkīrien norien mīnə. ¹⁶ Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriā ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nīmetairiā kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriā rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kīrik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak mīnə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuatur. ² Əvhag kimi nəwharu mīnə mə tuksarha huvə tuk nīmraghien kapəriā nīpig m-fam, masor narīmnar ye nīrkunien. Nīmraghien kapəriā tukraməkeikei matuatur, pəh narmamə tukhasiai əriā. Takəvhag kimi əriā mə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mīsorkeikei narmamə, mīsərer tim tim ye nīpig mīfam.

³ Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, takaməkeikei məvhag kimi nīpiəwharu mīnə mə ye narəyen kapəriā tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin ninimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nīmraghien atuatur. ⁴ Tuksarə huvə məknenkin,

* **1:7:** Uə pasta. **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwən e kamni kimə “Sakomsaēs” yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən Kristin mīnə. **1:10:** 1 Tim 4:7
1:13: 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11

mharkun nhajounien nīpīraovīn mīn tīksīn kīn swatuk yame iriā tuk-sorkeikei kapəriā narman mīne kwajikovā kapəriā mīnā. ⁵ Nīpīahuaru tukshajoun mīn nīpīraovīn tīksīn mā tuksarha huvā tuk nīmraghien kapəriā, kīnī kapəriā nīmakuā kīrīkīanā əmā. Mā tuksarha huvā tuk rukwanu kapəriā, mīsor rhuvā pən tuk narmamā, mhasiai nīsor kapəriā, tamā kīnī hah nəgkiarīen kape Kughen.

⁶ Kīnī ye norien kīrīkīanā əmā mīn, takaməkeikei məwhag kīmī nītamaruā mā tuksarha huvā tuk nīmraghien kapəriā. ⁷ Pəh tūksəm nīmraghien kafam mā rhuvā, khakwasīg kīn ik. Nīpīg nakamhajoun, nīmraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarīen kafam rīpam. ⁸ Ik takaməkeikei mīnī əmā nəgkiarīen əfrakis yame narmamā tukhapəh nīsəmīen nīmēitam tuk nəgkiarīen kafam, mhani hah ik. Pəh tūkror kafam tīkmīr mīnā kīsauris, mēinai khapəh nīsəmīen norien has kīrīk iram, kīnī mhapəh nhaniyen nar has kīrīk irətawə.

⁹ Əvhag kīmī slef mīnā mā tūksor nəkwai kapəriā namehuā mīnā, ye narīmnar m-fam, mhasiai əriā, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarīen kape namehuā mīnā kapəriā, ¹⁰ mhapəh nīsəkrəhyen kīmī əriā. Mərig nīpīg mīfam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nīmri nīmasur kapəriā, mā tukhani nəfrakisien ye kapəriā wok. Ye norien yame tūksor narīmnar fam, tukshajoun mā nəgkiarīen kape Kughen yame rīmivəh mīragh ətawə, in ratuatuk mīhuvə.

¹¹ Hajoun narīmnar mīfam a, meinai Kughen rīmnautə-pə kīn kafan nīhuvəyen kīmī narmamā mīfam, məhitə ye swatuk yame tūkrivəh mīragh əriā iran. ¹² Nīhuvəyen a kape Kughen ramhajoun mā nīpīg kītawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei mīsəpəh nəri-pənien norien has mīnā mīne narīmnar has mīnā kape tokrei tanə yamə mīne kashaktə yerkitawə. Masəkeikei mīsarha huvā tuk nīmraghien kapətawə, mīsor nəkwai Kughen. Nīmraghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nīmraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekīn, kītawə tukaseito kīn nīpīg yame Yesu kīrīk tūkrūə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rīmivəh mīragh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nīmraghien marpīn nīmraghien kīn kapətawə, mīrəhsita ətawə tuk nahasien mīfam. Məspir ətawə mā kītawə tukhauə kafan narmamā yamə mīne kasorkeikei əmā nar yame rhuvə.

¹⁵ Narīmnar yame yakamrai kīmik, takaməkeikei mhajoun narmamā kīn. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mīne norien kwirīg kīmī narmamā. Rahas mā narmamā tūksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak mīnə

¹ Taetas, takəvhag kīmī nəməhuak mīnā mā tukhasiai namehuā mīnā, mīne gavman kapəriā. Masəkeikei masor nəkwairiā, kīnī masərə matuk ye nīpīg mīfam tuk norien nar huvā mīnā. ² Mhapəh nīsoriahyen nhag narmamā, mərig pəh mīsərhəhu nəmərinuyen, masor huvā pən kīmī narmamā, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriā, mhasiai narmamā m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kītawə mīn kīmīsətəwao, mīseinein nəfrakisien, mhapəh nīsorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rīmnarmar irətawə mor ətawə kīsorkeikei nahasien, mīsorkeikei əmā narīmnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rīkitawə rīmnəkrəh kīn nautə kape narmamā, kīnī kītawə mīsor

2:5: Efes 5:22   2:7: 1 Tim 4:12   2:8: 1 Pita 2:15   2:9: 1 Tim 6:1   2:12: 1 Jon 2:16

2:14: Eks 19:5; Dut 7:6; Esik 37:23; Gal 1:4; 1 Pita 2:9   2:15: 1 Tim 4:12   3:1: Rom 13:1-7; 1

Pita 2:13-14

hah pən kimi narmamə. Narmamə kimsəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rimivəh mīragh ətawə,

nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rimivəh mīragh ətawə tuk norien atuətuk minə kapətawə. !Nikam! In rimivəh mīragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmīn Rhakə rimmow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh mīragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmīn rikitawə kin Nanmīn Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuətuk ye nīmīn kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nīmraghien rerin.

⁸ Tuk nīpig m-fam, tukasəkeikei mīshatətə ye narīmnar minə e yakam-rai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narīmnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwə, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisāsitu yen ye yermamə kīrik, kini kapəriə nihuvəyen rīrkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kīrik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kīmin, mīni-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mīni-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mīkīraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakīrkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kīrik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nīpig tukruə, takaməkeikei mhai mīren marha-kin swatuk kīrik takuə məm yə əpa yerkwənu a Nikopolis, meinai nīpig kape nokieiyen, yəkmə jakvən aikin mamarə.

¹³ Kini yermamə mir kīraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narīmnar yame kawəkkwə kin.

¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narīmnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisāsitu yen ye narmamə tīksin yame kapəriə narīmnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə əpnāpig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kīmawə mīriə, iriə kamhani vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawər pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramreriğ-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavayen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətayen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimie narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasəriğ rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nəriğien, rikik ragen.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukriğəh nivəhsi-pəniyen narəniyen kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo

ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipiḡ yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mama-situ irak ye nipiḡ yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rimnap ta iram tuk nipiḡ kwəkwə e mə takvəh mən in rirerig-pre mən nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nikam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piauro yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kimin rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo. ¹⁸ Mərig tukmə rimnor nar kirik rahah iram, uə rimivəh kafam kirik nar kirik mipəh nərokien, takərəhu-pən raməmir ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram kini nimivəh kafam nimraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor apnəpənə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətarigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerig-pre mən tuk əmiə rəmhen kin yame kimiə nimisəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafra, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə mən kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

* **1:10:** Nhag e Onesimas, nipran rima, "Yermamə yame rirkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in rıpəh nıniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kımısəm Yesu kımısəvsao kın kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kını in rırkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uә Apolos kımırirai nəkwəkwə e, meinai iriu kırarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kını iriu mawehuә ye nıməhuak. Narmamə tiksın, rıkirıә raməsık mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rıkitawə rıpəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rımnərhupən nhagin. Mərig nhagin rırkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nıpa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kışatətə ye Yesu Kristo, mərig irıә tiksın kımnharerıg-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror irıә khapəh nharkun-huvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nımraghien rımnhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nıpig a, nəmә Isrel tiksın kımısorıah nəmә Isrel yamə mine kışatətə ye Yesu Kristo, mısor rıkirıә rəpou. Rhuvə mə irıә tukharkun mə nhatətəyen kapəriә in nəfrakısien, kını Yesu in Kristo yame Kughen rımə tukrher-pə kın.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nıpig a, narmamə tiksın ye nıməhuak, rıkirıә rəsık mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpırig rapıta norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narımnar ye Ol Testamen in nuhpıkinien əmə kape norien yame Yesu rımnor. Rəmhen kın temple in ramor nuhpıkinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kını Sabat in ramor nuhpıkinien ye napsien yame Kughen tukrıvəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kını norien kape nıviyen nıtə in ramor nuhpıkinien ye nıtaw Yesu Kristo yame rımnaiyu ye nai kamarkwao kın. Kımırıai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpırig rapıta narımnar fam, rapıta profet mınə, mine agelo mınə, mine Moses, mine Eron, mine pris mınə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pık rapıta nərıpənien Loa kape Moses. Ror məkneıkin meinai narımnar fam ye Ol Testamen rımauə mor nəfrakısien kın ye Yesu Kristo. Kını nıməhəyen kafan in rəmhen tuk nırisınien norien has kape narmamə.

Kristo rımnor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rımıvəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet mınə ye nıpig pısın pısın mınə, mine swatuk pısın pısın mınə, kımnhani-pən tuk rıptawə mınə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nıpig Kwasig, kını Kughen raməgkiar atuatuk əmə kimi ətawə kın Tını. Tını a Kughen rımırpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mırpen In mə tukmə ror infamien, narımnar fam, rəmır tukun. ³ Tını e In nıkhakien kape nıhuvəyen mine nəsanınien kape Kughen. In rhai atuatuk rımnı ye narımnar fam. In mampık ətərəkin narımnar fam ye nəsanınien kape nəgkiarien kafan. Nıpig In rımamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rımavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nıkar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpīrig rapita agelo minə

⁴Kughen rīmivəh-si haktə Tini e, kini In yerpīrig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rīvəhsi-pən kimin in yerpīrig rapita nhag agelo minə fam. ⁵Kughen rīpəh nini-pəniēn tuk agelo kirik kafan mīmə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rīmim atuatur.” (Sam 2:7)

Mərig in rīmṅgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen rīpəh nini-pəniēn tuk agelo kirik mīmə,

“Yo rīmim atuatur,
kini ik nakuauə narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶Meinai nīpig Kughen rīmṅher-pən kin Nīmrin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mīmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷Nīpig Kughen raməgkiar ye nīkarin kape agelo minə mamni mīmə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nīmətəg yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” (Sam 104:4)

⁸Mərig In raməgkiar kimi Tini mīmə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmīr rerin, infamien rīkək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹Ik nakorkeikei əmə natuaturkien

māməmakin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakamərahū kupan ik, kini ik yerpīrig rapita ik minə tiksīn.” (Sam 45:6-7)

¹⁰Kini Kughen ramni-pən min tukun mīmə,

“Yermaru. Ye nīrikakunien, Ik nīmṅor tanīmṅtanə,

Kini Ik nīmṅor narīmṅar fam yamə mine kasəmīr-pən ye neai kin kwermim.

¹¹Narīmṅar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətīt,

mərig Ik takamarə kape rerin.

¹²Takarakikin narīmṅar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətīt.

Takukreikin narīmṅar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.” (Sam 102:25-27)

¹³Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rīmīni-pən nəgkiariēn tukun e mīmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,

Meriaji nīpig jakor ik takehuə ye tikmīr kafam minə.” (Sam 110:1)

¹⁴Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mīragh əriə.

2

Narpiniēn aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹Yesu In yerpīrig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiariēn minə a mhavən isok. ²Nəgkiariēn yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk rīptawə minə,

in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh mərəgh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimnəkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksın kimisərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarien a mamor nımtətien minə, mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rimawə mivəh-si-əhu In ramhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,
mərig Ik, nakipəh nəruginien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nımivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpərig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”
(*Sam 8:4-6*)

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpərig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nımraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame raməəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In raməəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,
“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakani nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.” (*Sam 22:22*)

¹³ Mamni min mimə,
“Jakni nəfrakisien iram.”

(*Aes 8:17*)

Kini mamni min mimə,
“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” (*Aes 8:18*)

2:3: Hib 10:28-29; 12:25 **2:4:** Mak 16:20 *** 2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə

kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Əmrı Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.”

2:8: Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:**

Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12;

Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niṗrairiə minə nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, niṗran minə nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimmoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərakin əriə ye niṗig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig, “In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə niṗran minə nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə minə nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk niṗəhsi-təyen narṗinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgəyen iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin niṗig əutən ye niṗig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikiana əmə min, niṗig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpərig rapita Moses

¹ Piak minə minə nowinik minə. Kughen rimmokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, məərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol minə hae pris kape nhatəyəyen kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimmor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimmor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”

(*Nam 12:7*)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimmərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwən, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukriṗihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimmor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə taksərer timtim tuknar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmia minə ye nhatəyəyen kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

⁸ mhəpəh nisorien kapəmia kapə riskai pik,

rəmhen kin rīpmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen
nīpig kimnharap əsigəvin Kughen ye tīpəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, rīpmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak
nəsanien,
nar apnapig iriə kimisəm nīmtətien yamə mine yimnor ¹⁰ mivəh newk
foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mīmə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nīpig m-fam,
misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsū mīmə,

“Iriə e to khapəh nhavənien a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə
tuhavən misapis ikin.” ’ ’* (Sam 95:7-11)

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə
tukriyəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-
pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nīpig m-fam, tukmə nakhavəh
kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh
təvhagə has tukriyəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor
min nakhapəh nisərigien nəgkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə
kisərer tim tim miserajī-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin
yame nīpig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhəjoun-pən mə kitawə kisor
wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,
“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,
mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik

rəmhen kin rīpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nīmetairiə kimi Yo.”† (Sam
95:7-8)

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarien kape Kughen mhapəh
nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ? Ni-pa minə e kimisor
Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini
mhamir mhamhə apap ye tīpəvsik. ¹⁸ ? Kini ni-pa minə e Kughen rīmnəgkiar
irəriə, mivəh kwəsū mə iriə to khapəh nhavənien ikin Kughen ravəhsi-
pən napisien kimi narmamə ikin? In rīmnəgkiar ye narmamə yamə mine
kimisəsik nəkwān. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivənien ikin
kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rīmirpen mə kitawə tukharkun nhavənien ikin
kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə
tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə
kīrik rīpəh nivəhyen nīmraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen
Huvə mə Kughen rīmnor apnəpeinə ye ikin kīrik tuk nīmraghien kapətawə,
rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarien a

* **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye
tīpəvsik, mhamə ta mə Kughen rīmnəpəh əriə, misarə, mhani hah Kughen. Kini Kughen rīmivəh-si-pən
narpinien kimi əriə tukun, mīmə iriə to khapəh nhavənien misarə apa tana huvə yame In rīmirpen ta mə
kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Raməvsao
min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam
14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tīpəvsik.

ripəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran.

³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniən imə, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mımə,

“Niemha rımnhai Yo, yımivəh kwəsu mımə,

‘Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin jakvəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin.’” *(Sam 95:7-11)*

Kughen rımnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nımraghien tukun ikin, mərig rımını-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniən aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rımnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napsien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mımə,

“Kughen rımnor ta narımnar ai, kini ye nıpig yame ror seven kin, In rapis mıpəh norien narımnar.” *(Jen 2:2)*

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarien pisin kirik mımə, “Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” *(Sam 95:11)*

⁶ Ror pən, ikin kavəh nımraghien tuk Kughen ikin a, in raməmır hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksın yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nımraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rımnərahu-pən nıpig kirik min tuk nivəniən ikin kavəh nımraghien tukun ikin. Nıpig ai, in e taktəkun. Kughen rımını ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mımə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapamıa kapə riskai pik.” *(Sam 95:7-8)*

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua rıpvəhsi-pən napsien kimi əriə ye nıpig in rikikir əriə mhavən Kenan, Kughen to rıpvəh nini-pən-niən mə tukrəəhu nıpig kirik kape nivəniən ikin kavəh nımraghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror məkneikin, In rımını nıpig pisin kirik min, nıpig a raməmır hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rımnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat.

¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nımraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rımnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuk Sarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nımraghien e. Ripəh nihuvəyen mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamır. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rırkun nərıpraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nıkəkri jir mamor əpu ikin rırpın ikin mine nunu. In rırkun nəkirien nətərigien minə mine rikı yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narımnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narımnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rımauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rımauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptəkin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris

† **4:8:** Stori e raməmır ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23

yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimirghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimirghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivənien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikən aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivənien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan, Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimirghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimir in rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuatur, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyein nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpiahauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksapəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfraksien e, kimiə nakwəsehə ta mə taksən nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk

nəmahyən. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nəhavəs-huvəyən nirkunien tuk swatuk yame ratu-atuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeiki misarkut pəh rikitawə rımruə; pəh khapəh nharerig-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarien Huvə kape Yesu Xristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyən nuknei nimə nıpig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyən mə narmamə tukasəkeiki misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nımhəyən, mamhani nəfraksien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nəəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nıpig yame narmamə tukhamragh min ye nımhəyən kapəriə, uə nıpig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nıkam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nıkhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mınhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyən ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsən ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nırerig-pəyən tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nımiri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nıpig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsım aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nıvhuəyən iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rirkək iran, mamor əmə kapir-ıapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a rıpəh nihuvəyən tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nıpig Kwəsıg, tukrivaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rımivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nımnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nıpig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nımsor kimin, masor ai taktakun, nıpig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpın ye norkeikeiyen yame nakasor məhavən infamien rirkək, mə takhavəh nar yame naksəəhupən tim tim nətərigien kapəmiə iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rımirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni ramamir rerin

5:12: 1 Pita 2:2   5:14: Rom 16:19   6:1: Hib 5:12   6:1: Hib 9:14   6:4-6: Hib 10:32
 6:4-6: Efes 2:8   6:4-6: Gal 3:2   6:4-6: Sam 34:8   6:4-6: 2 Pita 2:21   6:10: Mat 10:40,42
 6:11: Hib 3:6   6:12: Hib 13:7   6:12: Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12   6:12: Hib 10:36

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpirig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17) ¹⁵ Meinai

Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimiwihin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərəkin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksatigtə ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”

(Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsəruhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror makneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhən əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən ramaker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atua kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpirig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mīrerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nivhuəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mīmə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh ninuyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar arnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi

6:15: Jen 21:5   6:16: Eks 22:11   6:17: Rom 4:16   6:17: Nam 23:19; Taet 1:2   6:19: Fil

3:12   6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7   6:20: Hib 4:14   6:20: Hib 2:17   6:20: Hib 5:16   * 7:1:

Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20.   7:3: Sam 110:4   7:4: Jen 14:20

kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpirig tukriəvəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpirig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpiahmə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipig ripriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimraghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.”

(Sam 110:4)

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tüksərhə-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivənen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksın, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

²² Nægkiarjen e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimmor irətawə, yame Yesu rimmor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhəkin, mor wok mamvən, mimhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nipig Yesu rimmneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nimmraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsü kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nægkiarjen yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa lkin ramərhakə lkin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimmamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimmor kwirig kimin mimə, “Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nægkiarjen yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pənien nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhəkin. ⁸ Mərig Kughen rimməm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24   **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1   **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1
7:27: Lev 9:8; 16:6,   **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3   **7:27:** Efes 5:2   **7:27:** Rom 6:10; Hib
9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18   **7:28:** Hib 5:1-2   **7:28:** Hib 1:2   **7:28:** Hib 2:10   **8:1:** Hib
1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2   **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6   **8:2:** Hib
9:11, 24   **8:3:** Hib 9:14   **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23   **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15;
12:24   **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

- “Nipig aikin tukripiua,
yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus
kape Juda.
- 9 Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripria
minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermirəia mikir-yerhav əria
khatərhav apa Ijip.
Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptərakinien promes
yame yimnor kimi əria kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak
kimi əria.
- 10 Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiua,
Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.
Javvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,
kini mirai-pən yerkiria,
Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatak kapəria,
kini iriə tukhauə kafak atuatak narmamə.
- 11 Kini to khapəh nishajounien əria minə,
mamhani-pən tuk əria minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’
meinai iriə m-fam tukharkun Yo,
ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə
mine kamhavəh nhag ehua minə.
- 12 Meinai rikik rehua tuk əria tuk kapəria norien yamə mine ripəh natu-
atukien.
Yo javvəhsi-ta norien has minə kapəria,
Kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” *(Jer 31:31-34)*
- 13 Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes
kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien,
pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

1 Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə
tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatak kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen,
in kape tokrei tanə e. 2 Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan
kirik apa imə atuatak, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan,
kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar
kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min
bred rhakə iran. 3 Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasiq.
Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Egkap Ikin. 4 Ikin a, nar kirik
aikin kimmor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan.
Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimmor apa imə kin
nai; kini iruə kimmor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimmor
kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin
kape Eron, yame kupan Kughen rimmor rapirpir min. Kini kapier mir kiraru
aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. 5 Kini
yerpipig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir
kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərəriu rhorukin kapən
kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə

9:2: Eks 25:8,9   9:2: Eks 26:33,34   9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20   9:2: Eks 25:23-29;

Jon 6:35,48   9:3: Eks 26:31-33   9:4: Nam 17:1-10   9:4: Eks 31:18   * 9:5: Jerubim in agelo
kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.

mīne narmamə kīmisor. Mərig to yakpəh nhopraiye nīprai narīmnar mīnə a.

⁶ Nīpig pris mīnə kīmisətu huvə fam narīmnar mīnə a, kharkun nīvəniēn imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nīvəniēn ime Ikin Ramərhakə Ʒgkap ikin. Ye newk kīrikianə, in rirkun nīvəniēn ye nīpig kīrikianə əmə. Kini nīpig tukmə ramvən, in tukraməkēkēki mīvəh nītə, mīrisin kafan təvhagə has mīne təvhagə has yame narmamə mīnə tīksin kīmisor mhapəh nharkunien mə kīmisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narīmnar mīnə a, Nanmīn kape Kughen ramhajoun mə nīpig Nīmə Tapolen kupan rīmnəmər, swatuk rīkək tuk ətawə tuk nīvəniēn Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kīn nīmətēn kīrik yame ramhajoun-pə nīpig yame kīsarə iran ai taktəkun mīne. Narīmnar yamə mīne pris mīnə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kīn kīmin, khapəh nīsəmhenien tuk nərhə-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mīne kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nīkarin kape nəviginien, mīne nīnimien, mīne nəravyen. Narīmnar mīnə a, iriə kape nīprai jir əmə. Kini Kughen rīmnərəhu-pən natuakēmien mīnə a rarə meriəji-pən əmə nīpig yame In rīmīni promes vi kīrik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kīrik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rīmīpik narīmnar huvə mīnə, muauə. Kini In ruavən ime Nīmə kīrik yame rhuvə məmhen mīn, mapita yamə apa kupan. Nīmə a, pəh nien mə nar kīrik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kīrik kape tokrei tanə yame Kughen rīmnor. ¹² Nīpig Kristo rīmavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rīmə rīmavən ye newk mīnə fam, rəmhen kīn yame hae pris kupan mīnə kīmisor. Mərig rīmavən mīkīrikianə əmə, nəmhen. Meinai In rīpəh nīvəhyen nītaw nəni mīne nītaw kwaji kau mīvən imə mə tukrīvəhsita narpinien kape təvhagə has. Nīkam. In rīmīvəh atuk əmə nītawin, mīvən imə, kini In əmə rīmīvəh nīmritawə, mīvəh nīmri nīmraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kīmisətəg-pən nītaw nəni mīne kao, uə nīmrawk ye kau yame kīmīvaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kīrik yame rəm kīmik ye nīmri Kughen mə tukror nīmətēn mə nīmraghien kafan ruauə mīnhawən, nəmkīmikien rīkək iran. ¹⁴ Mərig nītaw Yesu in ravəh nəsaninien ehua rapita narīmnar mīnə e meinai Kristo In rīmnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmīn Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kīrik yame ratuatak əgkap, nahasien kīrik rīkək iran. Ror pən, nītawin rīvəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rīkitawə tuk norien yamə mīne khakir-pən narmamə tuk nīmħayen. Rīmnor məknakin mə kītawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narīmnar yame Yesu rīmnor, In swatuk tuk narmamə tuk nīvəhyen promes vi. Kughen ramokrən kīn narmamə kafan, kini mīrpen-pən tuk əriə mə narīmnar huvə mīnə e, kapəriə. Kini narīmnar mīnə e, to khapəh nharkəkien tuk nīpig kīrik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narīmnar mīnə a

9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16   **9:6:** Nam 28:2-4   **9:7:** Lev 16:2   **9:7:** Lev 16:34   **9:7:** Lev 16:3,11,14; Hib 5:3   **9:7:** Lev 16:15   **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20   **9:9:** Hib 10:1-2   **9:9:** Hib 5:1; 8:3   **9:10:** Lev 11:2-23   **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16   **9:10:** Lev 11:25,28,40   **9:11:** Hib 10:1   **9:11:** Hib 8:2; 9:24   **9:12:** Rom 3:25   **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19   **9:14:** Hib 10:4

† **9:14:** Ye kopi akwas tīksin kape Nīutesteman, nəgkīariēn e “Rhakə” rīkək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tīksin kape Nīutesteman, ramni “kīmīə.”   **9:14:** Taet 2:14   **9:15:** Luk 22:20   **9:15:** Hib 10:34

meinai nīmḥøyen kape Kristo in rīmnap̄in ta tǝvhagǝ has kape narmamǝ yamǝ mine kisǝsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu rīpīpǝḥ nīmḥøyen mǝkna, to kafan narmamǝ minǝ kīpīhapǝḥ nhavǝhyen narīm̄nar huvǝ yamǝ mine In rīm̄n̄pen mǝ kap̄riǝ. Meinai tukmǝ tatǝ kīrik rīrpen mǝ tukmǝ rīm̄hǝ, kafan nautǝ tukrīvǝn tuk tini, tatǝ tukramǝkeikei mīm̄hǝ mǝkupan, kini ai promes kafan tukruǝ mor nǝfrakisien kīn. ¹⁷ Mǝrīg tukmǝ tatǝ ramragh hanǝ, tini to rīpǝḥ nīvǝhyen nautǝ kafan. Tukror ǝmǝ nǝfrakisien kīn ye nīpīg yame tukrīm̄hǝ iran.

¹⁸ Tuk narīm̄nar minǝ e, ye nīkarīn kape promes kupan yame Kughen rīm̄ini, nītaw nar mīragh kīrik tukramǝkeikei maiyu rhajoun mǝ nar mīragh kīrik rīm̄amhǝ, ror nīm̄tǝtien mǝ promes ramarǝ. ¹⁹ Ror mǝkneikīn mǝ, nīpīg Moses in rīm̄ini-ǝrhav ta nǝgkīarien minǝ fam kape loa kimi narmamǝ, kini kwasīg ikin, in rīm̄ivǝḥ tīkī sīpsīp kīm̄nor rǝwhao, mine kwermī nai e kamni kīmǝ “hisop” meires-pǝn ye nītaw kwajī kao mine nītaw nǝnī mine nu, kini mǝtǝg-pǝn nītǝ ye nǝkwǝkwǝ kape Loa mine narmamǝ minǝ. ²⁰ Kini mīni-pǝn tuk ǝriǝ mīmǝ,

“In e nītaw nar mīragh kīrik yame rīm̄amhǝ tuk norien promes kape Kughen ruauǝ mīnor nǝfrakisien kīn. Kini kimiǝ takasǝkeikei mḥasīai In, masor nǝkwǝn.” *(Eks 24:8)*

²¹ Ye norien kīrikianǝ ǝmǝ mīn, Moses rīm̄nǝtǝg-pǝn nītǝ ye Nīmǝ Tapolen mine narīm̄nar fam yame kavǝḥ tuk nǝhuakien. ²² Loa ramni mǝ pris tukramǝkeikei mamor-pǝn nītǝ ye narīm̄nar khapsaah, ipakǝ narīm̄nar fam, ror nīm̄tǝtien mǝ iriǝ kwǝnhauǝ mīshawǝn. Kini tukmǝ nītǝ rīpǝḥ naiyuyen iran, Kughen to rīpǝḥ nǝspīrien tǝvhagǝ has.

Nītaw Yesu ramarp̄in tǝvhagǝ has

²³ Ror pǝn, nīpīg kīm̄nor sakrefaes, nītǝ rīm̄naiyu mor narīm̄nar minǝ a kīshawǝn. Mǝrīg Nīmǝ Tapolen mine narīm̄nar kafan aikīn, iriǝ nanmī nar ǝmǝ yame ramor ǝmǝ nīm̄tǝtien ye narīm̄nar yame ramǝmīr ye rao ye neai. Mǝrīg nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nītaw nar kīrik yame rhuvǝ rapita tukramǝkeikei maiyu mor rhawǝn. ²⁴ Yesu rīpǝḥ nīvǝnien ime Ikin Ram̄rhakǝ ǝgkap Ikin kape tokrei tanǝ e, yame narmamǝ ǝmǝ kīm̄isor. Nīmǝ a, in nanmī nar ǝmǝ kape Ikin Ram̄rhakǝ ǝgkap Ikin ǝfrakis apa ye rao ye neai. Mǝrīg Yesu rīm̄avǝn ye rao ye neai, kini taktakun ai, In mamǝgkīar atuǝ kīn kapǝtawǝ kimi Kughen ye nīm̄rīn. ²⁵ Kini nīpīg Yesu rīm̄nor atuk sakrefaes ye kafan nīm̄raghien, kafan norien ror pīsīn ye hǝe pris minǝ kupan. Ye promes kupan, hǝe pris tukramǝkeikei mīvǝn ime Ikin Ram̄rhakǝ ǝgkap Ikin, mīvi nītaw nar mīragh. Pǝḥ nien mǝ ramor atuk sakrefaes kīn nītawīn. Kini tukramǝkeikei mor mǝknakin ye newk minǝ fam. Mǝrīg Kristo rīm̄avǝn ime Ikin Ram̄rhakǝ ǝgkap Ikin ye rao ye neai, mīvǝḥ atuk nītawīn mor sakrefaes kīn mīkīrikianǝ ǝmǝ, rǝmhen. ²⁶ To Kristo rīpīor sakrefaes mǝknakin ye newk minǝ fam, rǝmhen kīn yame pris minǝ kupan kīm̄isor, to rīpīarīg nǝmḥøyen nīpīg rīpsaah rīrikakun ye nīpīg Kughen rīm̄nor tokrei tanǝ mamvǝn mamvǝn. Mǝrīg taktakun ai, kītawǝ kwǝsarǝ ye Nīpīg Kwasiīg, Yesu rīm̄atǝrhav-pǝ mīkīrikianǝ ǝmǝ, mǝ tukror atuk sakrefaes kīn kafan nīm̄raghien tuk nīvǝḥsī-tayen narp̄inien kape tǝvhagǝ hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kītawǝ narmamǝ, Kughen rīm̄nǝrǝhu nīpīg yame narmamǝ kīrikianǝ kīrikianǝ tukhamhǝ iran, kini tukhamhǝ mīkīrikianǝ ǝmǝ. Kini kwasīg ikin, In tukrǝkīr kapǝtawǝ norien mīnǝ. ²⁸ Ye norien kīrikianǝ ǝmǝ mīn, Kristo

rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nīpig tukrīrerig-pə min iran, In to rīpəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh mīragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nīmraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e rīpəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə nīprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nīmrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə.

² To sakrefaes rīpiəmhen rīpior nəməhuak minə kipisatuatuk, mīpihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes rīpiəspir-ta rikiriə, to kipihapəh nisərig-rahasien tuk təvhagə has. Mərig, nīkam. Kasərig rahas hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rīkiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh nīwəmhenien tuk nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nīpig Kristo rīmauə ye tokrei tanə, mīni-pən tuk Kughen mīmə,

“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nīmnor nīprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rīkim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mīmə,

“Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mīmə,

“Kughen, Yo e, yīmauə mə jakor nəkwam.” ” (Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen rīpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

⁹ Kini nīpig Kristo ramni min mīmə, “Yo e, yīmauə mə jakor nəkwam” kini mēighaan-pən kin nīmraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nīvəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nīpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mīfam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nīvəhsi-tayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror

In ramehuə ye kafan tikmir minə.*¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khaue misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsəwə kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yerमार ramni mimə,

‘Nipig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’ ”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə,

kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir
loa.”

(Jer 31:34)

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatəyəyən kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhəvəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhəginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməkər əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnərkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk niyəniən tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə. ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatəyəyən əfrakis. Meinai Kristo rimnətag-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta nipraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsəruhu-pən nətəriɡien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhəviə-viəyən, meinai kitawə kharkun nisətiɡtəyən ye kafan nəɡkiarien yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig riyəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamua paka, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tucksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisəriɡien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək mə to rəspir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhəgə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhəgin, misətəmmnin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpiniən skai, mine nap ehə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkəpir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisar kirihini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to riyəh nehuəyən tukun. ²⁹ ? Mərig rhawor ye yermamə yamə riyəh nisaiyən Ji Kughen?

* **10:13:** Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13. **10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6

Kughen rimi-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimmor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ? Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərkən ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nipiğ kupan, nipiğ nikhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nipiğ a, kimiə nimisarə ye nipiğ əutən kirik, yame rəsəsaə pik, nimisərig nəmhayen ehua, mərig nimisərer tim tim. ³³ Nipiğ tiksın, narmamə kamhani hah əmiə ye nimir mirn, masor min narimnar has minə tiksın irəmiə. Nipiğ tiksın, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nipiğ kimməhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nipiğ əutən kapəriə. Kini nipiğ narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmır yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to ripəh nirkəkien tuk nipiğ kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nipiğ naksarə ye nipiğ əutən minə, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrivəhsi-pre nərək kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpihavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuktu “Kwəh kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, mipəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimirik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rərig rərig, to rikik ripəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rərig-rərigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasəəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripuiə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimmishatətə ye Kughen, Kughen rimməgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyən ramor ətawə kharkun mə Kughen rımənəgkiar əmə, narımınar kape tokrei tanə kasəmır. In rımivəh narımınar yame kıpəh nəmien, mor narımınar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rımnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narımınar kimi Kughen yame rhuva rapita yame Ken rımivəhsi-pən kimin. In rımnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rımını mımə in yermamə atuatak kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rımivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyən kafan ramhəjoun ətawə kin nar kirik ai taktakun.

⁵ Mine Inok rımnhatətə timtim ye Kughen, kini mıpəh nımhəyən. Kughen rımivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khpəh nisəm-nınen in, meinai Kughen rımivəhsi-ta. Meinai nıpig Kughen rıpəh hanə nıvəhsi-tayen in, mınhəjoun ta in mə rikin rımngagen tukun. ⁶ Mərig yermamə to rıpəh nhatətəyən ye Kughen, Kughen to rikin rıpəh nagienien tukun. Meinai nıpig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in mın rımnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nıpig Kughen rımını-əşah pən narımınar kupan tukun, yame narmamə kıpəh hanə nisəmien, Noa rımısiəi In mamor nəkwən. Mıvhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh mırəgh kafan narmamə mınə. Rımıvhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyən kafan rımınor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nımın.

⁸ Mine Ebrahim in rımnhatətə timtim ye Kughen. Nıpig Kughen rımınokrən kin mə tukrivən ye tanə pısın kirik, in rımınor nəkwən. Tanə a, Kughen rımırpen ta kimin mımə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rımıterhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rımırpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rımınamarə aikin a, mıpəh nıvhirəkinien nımə huvə kirik, mivəh-si haktə nıkar nımə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rımivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriü mın kimıwarə əmə ye nımə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rımınamarə ye nımə tapolen məkna meinai in rımıwhın mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmır ror tu. Taon e, Kughen əmə rımınəriwək iran mıvhirəkin.

¹¹ Mine Sera mın rımnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rımınəpləhuaru əgkap, mərig Kughen rımivəhsi-pən nəsanınen kimin mə tukreimək. In rımırəh tını e, meinai in rımnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rımınəhuaru ta, ipakə əmə rımhə, mərig kwənərəus mınə khapsaah kımnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirkianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhou mınə ye neiai mine nıpakır ye tahik yame to kıpəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə mınə a, iriə kımıshatətə tim tim ye Kughen, mərig nıpig kımnhamhə, iriə kımnhapəh nhavəhyen narımınar yamə mine Kughen rımını ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kımısəm narımınar mınə e mə iriə kasəmır isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien

11:3: Jen 1   **11:4:** Jen 4:4-5   **11:4:** Hib 12:24   **11:5:** Jen 5:21-24   **11:6:** Hib 7:19   **11:7:** Hib 11:1   **11:7:** Jen 6:9   **11:9:** Wok 7:5   **11:9:** Jen 12:1-8   **11:10:** Hib 12:22; 13:14   **11:10:** Rev 21:2, 14   **11:10:** Hib 11:16   **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2   **11:12:** Rom 4:19   **11:12:** Jen 22:17   **11:13:** Hib 11:39   **11:13:** Mat 13:17   **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatuk ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien rīpəh nīrerīg-pəniən ye tanə kapəriə kupaŋ, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to rīpiuh məkna, pīharkun nīrerīgiən mamhavən. Mərig kimmhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeiki iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rīpəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimmnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rīmivəh promes yame Kughen rīmīni-pən tukun mīmə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah mīn, iriə tukhavəh nhagin.” (Jen 21:12)

Nipig Kughen rīmə tukrəm nhatətəyən kape Ebrahim, kini Ebrahim rimmhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimmaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh mīn ye nīmḥəyən. Kini Ebrahim rīmivəh mīn tini e Aesak ipakə rīmhen kin yame rīmivəh mīragh in ye nīmḥəyən.

²⁰ Mine Aesak rimmhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən niḥuvəyən kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimmər yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimmhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rīmḥə, mīnim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən niḥuvəyən kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimmhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rīmḥə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus mīnə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rīmīni ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mīshawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mīnə mamə kape Moses kimīwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimmnarḥə-pə, iriə kimīwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rīvəh makuə kisisər. Kini iriū kirəpəh nīraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimmnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mīkip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimmnehuə, rimməm mə rīpəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyən yame rīmar ye tokrei tanə. ²⁵ Mīmə tukrəpəh nagienien kape narimmər kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mīvən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mītə əriə. ²⁶ Rikin rimmnamuh mə tukmə narmamə kisarḥ iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to rīpəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nīmraghien yame rīmar apa Ijip. Mərig rikin rīmavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəh-sipən kimin.

²⁷ Moses rimmhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mīpəh niginien kin king e yame niēmḥə ramḥai pik in. Mīpəh narḥə-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimməm Kughen e yame keinein nəmien kin nīmri: jir. ²⁸ Rimmhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mīrikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus mīnə

11:15: Jen 24:6-8   **11:16:** 2 Tim 4:18   **11:16:** Mak 8:38   **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15   **11:16:** Hib 11:10; 13:14   **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21   **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21   **11:20:** Jen 27:27-29,39,40   **11:21:** Jen 48:1,8-22   * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.”   **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32   **11:23:** Eks 2:2   † **11:23:** King Fero

rīmīni mə tukhopni ji nəmə Isrel mīnə fam yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru.   **11:23:** Eks 1:16, 22   ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.”   **11:24:** Eks 2:10

11:26: Hib 13:13   **11:26:** Luk 14:33   **11:26:** Hib 10:35   **11:27:** Eks 12:50, 51

kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nima minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimirin nupan yerman minə, tukripəh nhopniyen nimirin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehuə yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipiğ nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapiyer. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipiğ seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipiğ kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nima tuk əriu. Ror pən kin, nipiğ nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnharəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavəh misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atu-atuk minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərəkın nəkwai laeon minə mə tukharəh nisəniyen əriə. ³⁴ Misher-əpis nap ehuə yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisa. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnharəh nisəpəhyen, mhəmə tukhavəh nimiraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶ Iriə tiksın, narmamə kisərh iakei iriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərəkın əriə kin jen, mhəpik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin kapiyer apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnharəh əriə kin nao nisa. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e riphə nəmhenien mə to iriə kisərəh ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapiyer minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnharəh nhavəhyen nar e yame Kughen

---

11:28: 1 Kor 10:10   **11:28:** Eks 12:21-23   **11:29:** Eks 14:21-31   **11:30:** Josua 6:12-20
11:31: Jos 2:1-16   **11:31:** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25   **11:32:** Jaj 6-8   **11:32:** Jaj 4-5
11:32: Jaj 13-16   **11:32:** Jaj 11-12   **11:32:** 1 Saml 16:1,13   **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1
11:32: 2 Saml 8:1-3   **11:33:** Dan 6:22   **11:34:** Dan 3:19-27   **11:34:** Eks 18:4   **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28
11:34: Jaj 15:8   **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37   **11:36:** Jer 20:2; 37:15   **11:36:** Jen 39:20   **11:37:** 2 Kron 24:21   **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23   **11:37:** 2 King 1:8   **11:38:** 1 King 18:4; 19:9   **11:39:** Hib 11:2, 4

rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towəi mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukriřpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə mina, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nımraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptərəkin ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rımnərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rımamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rımivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nımhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rımnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukriřpivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nıkar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rıkimia tukraməsik Yesu mine kafan nərer-tımtımien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarrien has minə kimin, pəh rıkimia tukriřpəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmia.

Kughen raməřip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimia naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nımraghien kapəmia, mərig kimia kirik rikək yame nitawin rımnaiyu tuk narowagienin e. ⁵ Kimia nakwəsəru-kin ta nəgkiarrien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmia. Ye nəgkiarrien e, Kughen ramni-pre tuk əmia, rəmhen mə kimia tını atuatur minə, mamni mımə, “Narık, nipig Kughen Yermaru raməřip atuatur ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukriřpəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru raməřip atuatur narmamə yamə mine In rorkeikei əriə, mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rırhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuaturkien əmia. Kimia ji Kughen minə, ror mə In raməřip atuatur məkneikin əmia. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə řipəh nəřip-atuaturkien in uə? Nikam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen raməřip atuatur tını minə. To Kughen řipipəh norien məknakin irəmia, řipihajoun-pən mə kimia pəh nien mə kwajikovə atuatur minə kafan - kimia kwajikovə kape swatur minə. ⁹ Rımtawə minə ye tokrei tanə e, kasəřip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rımtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nımraghien. ¹⁰ Rımtawə minə min kasəřip atuatur ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen raməřip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə karip atuatur ətawə, nar a řipəh nımarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig

11:39: Hib 11:13; 10:36   **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10   **12:1:** 1 Kor 9:24   **12:1:** Hib 10:36

12:2: Sam 25:15   **12:2:** Hib 2:15   **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9   **12:2:** Mak 16:19   **12:3:** Gal 6:9; Rev 2:3   **12:4:** Hib 10:32-34   **12:7:** Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24   **12:8:** 1 Pita 5:9

12:9: Nam 16:22; 27:16   **12:9:** Aes 38:16   **12:10:** 2 Pita 1:4

tukmæ kitawæ kiseighaan kin mæ tukrikir-pæ ætawæ ye swatuk yame ratuatum, in tukrikuæ kin kwænkwan e natuatumkien mine næmarinuyen.

Takasærig æmia

¹² Ror pæn, nar apnapig mæ kimiæ nakasaræ ye nipig ætæn, mærig haræh-si haktæ kwermimiæ yame rapæu mæ tukrasanin. Mine nihumia yame ramætæmmimin, taksor mæ ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamæ nakseriwæk kwis kimiæ min, nihun rimhæ,

Sor swatuk kapæmia ratuatum huvæ, mæ nihun tukripæh nahas-ægkæpien mier ta,

Mærig pæh nihun tukrhuvæ min.”

(Prov 4:26)

¹⁴ Sarkut mæ kimiæ m-fam taksaræ kwis ye næmarinuyen. Kini misarkut mæ taksor mæ nimraghien kapæmia in ratuatum, meinai yermamæ yame ripæh natuatumkien, to ripæh niwænien mæm Kughen tuk nipig kirik. ¹⁵ Takasærig æmia tamæ nakasaiyu misæpæu ye kwerkwai swatuk, kini mhapæh nhavæhyen niहुवæyen kape Kughen. Takasærig æmia tamæ nuai nai akonæ kirik ruræ yerkimia, mikua, mor kwænkwan ripsaah ye nimraghien kapæmia, kini nehen roriah narmamæ khapsaah. ¹⁶ Takasærig æmia mæ takhapæh nhakir-apnapigien narman uæ nipiraovin. Takhapæh nisæmhenien kin kwæn e Esao, yame kafan nimraghien ripæh natuatumkien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nimri nupan, mærig in rimnor salem kin nehuæyen kape nimri nupan kimi naorahini, kini mævigin kin mane kape nipig kirikianæ æmæ. ¹⁷ Kini kimiæ nakharkun mæ kwasig ikin, rikin ripivæn min ye nehuæyen kape nimri nupan. Kini markut pik mæ kafan tata tukrahuaq mivæh-si-pæn min niहुवæyen kimin. Rimnasæk pik pawk tukun, mærig rimipæh nararien ye nærigien kape rimni, kini rimni ripæh næhuakien tuk niवæhsi-pænien niहुवæyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nævsaoyen Huvæ

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwænæraus minæ kape Isrel kimnhavæn ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimsæm nap yame ramuæk, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimsærig nimætag ehua, mine naiyuk ramasæk apomh. Masærig riki yermamæ kirik ramægkiar kimi æria. Masætag kin kafan nægkiarien, kini misaiyoh-skai-pæn mæ tukhapæh nisærig-minien riki yermamæ a. Misakur mhagin tuk nægkiarien a, kini In rimæ,

“Naha nhagin yame ramuæ tuk tukwas e, nar apnapig mæ in nar miragh kirik, kimiæ takasækeikei misarkwhopni kin kapiar apig.” *(Eks 19:12-13)*

²¹ Nipig Moses rimnæm narimnar minæ a, in min rimnærig rahas mimæ, “!Yo yakwagin pik, makur!” *(Dut 9:19)*

Mærig pæh nien mæ kimiæ nakwænhauæ ye tukwas e. ²² Kimiæ nakwænhauæ ye tukwas e Saeon, mine taon ehua e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minæ khapsaah khapsaah kasofugin æria ikin tuk nagienien ehua. ²³ Kini kimiæ nakwænhauæ ye nofuginien ehua kape narmamæ kape Kughen, yame kisæmhen kin nimri nupan minæ kafan. Kimirai-pæn nhagmia ye rao ye neai. Kini nakwænhauæ tuk Kughen yame tukripækir narmamæ m-fam. Nakwænhauæ masor kirikianæ kimiæ nanmi narmamæ atuatum yamæ mine kwænhamhæ ta. Kini Kughen rimnor æria

12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18   **12:12:** Aes 35:3   **12:14:** Rom 14:19   **12:14:** Rom 6:22
12:14: Mat 5:8   **12:15:** Hib 3:12; 4:1   **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12   **12:16:** 1 Kor 6:18
12:16: Jen 25:29-34   **12:17:** Jen 27:30-40   **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11   **12:18-20:**
Dut 4:12   **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16   **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12
12:22: Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1   **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16   **12:22:** Gal 4:26   **12:23:**
Eks 4:22   **12:23:** Rev 20:12   **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2

kwəsəriaji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmīə ror əmīə naksatuatuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame rīpəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrīvəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmīə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmīə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nīpig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mīmə,

“Nīpig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nīpig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nīmago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (*Hag 2:6*) ²⁷ Nīpig Kughen ramni mīmə, “Nīpig kirik min aikin,” nīpran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrīvəh-si ta əriə. Tukrīvəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukrīvəh nīkiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmīr - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nīkiu-kiuyen iran. To rīpəh niertayen tuk nīpig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehua kirik yame raməkwaru narimnar m-fam.” (*Dut 4:24*)

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyeen kimi əmīə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmīə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksīn kimisəhīta ye nīmə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kīvəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nīpraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nīpig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nīmhuakə kape narmamə. Kughen tukrəkīr mīvəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriū minə, mine narman mine nīpiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin

12:23: Fil 3:12   **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2   * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in rīpəh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. 3mru Jen 4:10   **12:25:** Hib 3:12   **12:25:** Hib 1:1   **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29   **12:26:** Eks 19:18   **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44   **12:28:** Mal 2:5; 4:2   **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7   **13:1:** Rom 12:10   **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13   **13:2:** Jen 18:1-33   **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34   **13:4:** Mal 2:15

yame pəh nien mə kafan, mine piraovın yame pəh nien mə kafan atuatuk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə, “!To yakpəh nəpəhyen ik,

mipəh nətayen iram tuk nipig kirik!”

(Dut 31:6)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,

“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.”

(Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətərig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmir əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien.

⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatuk. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Ripəh nihuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmiən kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmiən minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyen yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimnərig nəmhəyen ye nipran kini mimhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatarhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnəpig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmir rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nipig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nipig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiye narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye nimahuak, miseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nimraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nipig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien

13:4: Dut 22:22   **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16   **13:7:** Hib 6:12   **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12   **13:9:** Efes 4:14   **13:9:** Kol 2:7   **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10   **13:11:** Lev 16:15   **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27   **13:12:** Jon 19:17   **13:12:** Rom 3:25   **13:12:** Efes 5:26
13:13: Luk 9:23   **13:13:** Hib 11:26   **13:14:** Hib 12:27   **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22
13:15: 1 Pita 2:5   **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19   **13:16:** Rom 12:13   **13:16:** Fil 4:18   **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2   **13:17:** Hib 13:7,24   **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28

tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiria rirəh nagienien tuk wok kapəria, to khapəh nisasituyen irəmia.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nipig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə.

¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmia.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmia, mə Kughen tukrasitu irəmia. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimmor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmərig nəmhəyen, mə nitawin tukraiyyu mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimmnar huvə minə fam kimi əmia yame tukror əmia naksəmhən tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nimraghien kapəmia kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmia norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nipig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rirəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmia mə taksor-ru kapəmia nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiarieren yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmia.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmia mine nəməhuak minə iməmia ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmia.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmia minə fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehua minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəməhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien

³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukam-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tukSOR əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə.

⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien rīpəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoh Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mīpəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoh kin.

⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukrīpəh norien kīraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kīraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to rīpəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kīraru. To rīpəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan rīpsaah

⁹ Tukmā yavən has kīrik irəmīā, pəh rīkin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kīrik uə? Rīrkək, meinai Kughen tukrīvəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriā rīpsaah tukharkək rəmhen kīn jīhi nai yamə mīne kīsaukei misəsaah. ¹¹ Nīpig mīrh rhaktə, məpan-əpan pīk, mhen mənvhīrik tukrīmsiā. Jīhi nai mīnə takasəkeikei misaukei tuk nīpig kīrik, misəsaah-əsaah. Nīhuvəyən kapəriā tukrīrkək. Rəmhen əmə kīn nəmə kapəriā nautə rīpsaah. Kasor wok rīpsaah mhavəh mane iran, mərig tukpīasəkeikei mhamhə tuk nīpig kīrik.

Kughen to rīpəh norien yermamə kīrik rīmīr ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərər skai ye nīpig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyən kafan, in tukrarə ye nīhuvəyən əfrakis, meinai nīpig rīmīkurao ye nīpig əutən mīnə a, kīni Kughen tukrīvəh-sipən kafan nərok, in e nīmraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nīmraghien rerin e, in kape narmamə yamə mīne kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmā təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kīrik, pəh tukrīpəh nīniyən mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kīmi yo.” Pəh tukrīpəh nīniyən nəgkiarien məknakin meinai to nar kīrik rīpəh nīviyən nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kīni Kughen to rīpəh nīvəhsi-pən-vəhsi-pənien kīmi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-sipən-vəhsi-pən atuk kīmin, kīni mavī-pən in mə tukrətərig kīn təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kīn təvhagə has. Kīni nīpig təvhagə has rurə mehūə, kīni ramuə kīn nīmhuə.

¹⁶ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, takhapəh nīseighanien kīn yermamə kīrik mə tukreikuə irəmīā ye nīkarin kape narimnar mīnə e. ¹⁷ Narimnar huvə mīnə fam mīne narimnar m-fam yamə mīne kīsatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpīrig, yame In rīmnor mīrh mīne makuə mīne kəmhou mīnə. Norien kafan to rīpəh nukreikīnien rəmhen kīn yame mīrh rhaktə mhen narimnar kīni nanmīriā raukreikin-kreikin. Mərig In raməmīr rerin, kīni to rīpəh nukreikīnien. ¹⁸ Kīni ye kafan əmə nərigien, Kughen rīmnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis mīnə kafan ye nīpig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kīni kīmīshatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pīk ye nīmīr nīpīk ətawə, rəmhen kīn yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kīn nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə yamə mīne yakorkeikei pīk əmīā. Rīkimīā tukraməsik nəgkiarien e: kīmiā m-fam takasəkeikei misərər matuk tuk nətərigien kīn nəgkiarien, mhapəh nīshai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukrīpəh nhai-aihuayen əmīā, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to rīpəh nīkuayen kīn kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kīn norien əmkīmik mīnə, mīne norien has pīsin pīsin yamə mīne khapsaah ye tokrei tanə. Mīseiwayū, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimīā, meinai nəgkiarien e rīrkun nīvəh-mīraghien əmīā. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmā nakasətərig əmə kīn mhapəh nīsorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmīā, ²³ meinai yermamə yame ramərig

* **1:10:** Swatuk pīsin kape nukreikīnien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmīā yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien mīn, meinai Kughen tukrīvəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8 **1:18:** Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1 **1:22:** Mat 7:24-26; Rom 2:13

nægkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimirin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimirin, marar; mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimirin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nipig mifam, mipəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narhahuvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məntir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimha tan kin əriə tukmə kisarə ye nipig autən. Kini masəkeikei masəm huvə nimiraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpərig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpərig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen.

² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nime kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rivəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ ripəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhama, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhama, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.” ⁴ Nipig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nikam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə mfam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmthəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nimir mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehua. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehua kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

(*Lev 19:18*) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nægkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiayen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nægkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye

nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarinen minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin” *(Eks 20:14)* in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen yermamə.” *(Eks 20:13)* Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnəhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpəir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nikam. Ror məkneikin, ye nəgkiarinen minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukriyəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinin minə. ? Rhawor? ? Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig riyəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nikam? Nikam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətit, uə nəviginien nan riyəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimie kirik riyəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginien kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmir tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ? Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nikam, nəgkiarinen kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmir pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksın tukhani mhamə, “Nikam. Narmamə tiksın kamhawəh nhatətəyen, kini tiksın kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nikam. Mərig niyəg tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ? Rhawor? ? Nakirkun uə nikam mə yermamə yame ramhatətə, mərig riyəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyen, niyran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik riyaue e Ebrahim. Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimrin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, məəhu haktə ye kapiere yame rimirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarinen e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” *(Jen 15:6)* Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin.

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nəgkiarinen ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6 **2:21:** Jen 22:9-12

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovın kirik aikin, nħağın e Rehab. In piraovın kape swatuk, mərig Kughen rımını mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rımnor. Kını wok e in e yame rımnor: nıpig kımnhər-pən kın yemə Isrel mir kıraru mə tukwəm-əsaah apıs-apıs ye Jeriko, Rehab rımnəhitə ye kafan nımə tuk əriu, mher-pən kın əriu kwaiyu karın mirərərig. †

²⁶ Nıprai yermamə, tukmə nanmın rəta iran, rımamhə. Kını ye norien kirikianə əmə mın, nħatətəyen yame rıpəh nıkuəyen kın norien huvə mınə, naghəen rırəkək rəmhen kın yame rımamhə.

3

Nəgkiarlen kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Rıpəh nıhuvəyen mə kımıə khapsaah takhauə nəmħajoun mınə kape nıməhuak, meınai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nımraghien mine nəgkiarlen kape nəmħajoun mınə rapita yame tukrəkır nımraghien mine nəgkiarlen kape narmamə apnapıg, ² meınai kitawə mıfam tukhamır ye nımraghien kapətawə nıpig rıpsaah. Mərig tukmə yermamə kırık ramehuə ye neramın, ramħajoun pən mə in yermamə atuatuk kırık, kını rırkun nehuəyen ye nıpran mınə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə mın, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkın kapən kapə hos, kını raukreikın nıpran mınə fam. ⁴ Kını bot, in nar ehua kırık. Kını nımətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kırık yame nıpig kapten ramarar-arar iran, kını nıprai bot mınə fam ramıko-pən a kapten rorkeikei mə tukrıvən pən ikın. ⁵ Ye norien kirikianə əmə mın, neramı jır in nar kəskəh kırık, mərig rırkun nıvı-pənien nar ehua mınə. Rıkımıə tukrəsik mın ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kırık mərig rırkun nuək-pənien məs nai rıpsaah. ⁶ Kını nəfrakısien, neramı jır in rəmhen kın nap yame Setan ramħıtğın-pən nap iran. Neramı jır in nori yermamə yame ramor norien has mınə fam kape tokrei tanə. Kını nahasien mınə fam kafan kasorıah narmamə, masorıah swatuk mınə fam ye nımraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye neramı jır in rəmhen kın norien yepou ye nar aparı pısın pısın mınə mə tuksəpou. In e nar mıragh mınə, mine man mınə, mine nar mıragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kısarə ye tahık. Kımırkwəji ərıə kasəpou. Mərig keınen norien yepou ye neramı jır. In nar aparı. In rukwar kın nahasien mine kakonə kape nımħayen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nıpig kırık kitawə kamhani vi vi Kughen Rımtawə kın, mısarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rımnor ərıə kamħavəh nanmın. ¹⁰ Nherı yermamə kirikianə əmə ramni kwıs nını-vıvı-yen mine nahasien. Piak mınə mine nowinik mınə, nar e rıpəh nəmhenien. ¹¹ ? Nakırkun mə nu heıkən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nımrı nu kirikianə uə? Nıkam. ¹² Piak mınə mine nowinik mınə. ?Nai e fıgtri to rıkuə kın kwənwai nai e olıf uə? Nıkam. ?Kını gıep to rıkuə kın kwənkwai nai e fıg uə? Nıkam. Kını nımrı nu oukəh rıpəh nıkwar-kwarıen kın nu heıkən.

Nırkunien yame ramsı-pən tuk Kughen

¹³ ? Kwən kırık ye kwerkwan ırəmıə yame rıkın raməsik mə rırkun pık nar uə? Rhuvə. Pəh nımraghien huvə kafan tukramħajoun mə rırkun əfrakıs nar. Pəh in tukror narımnar ye nırkunien, kını pəh nərigien kafan tukreıwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rıkımıə ramor pık jalus, uə naksərig atuk əmə əmıə, to nakħapəh nısausıtien mħamə nakharkun pık nar, tamə nakaseıkuə

atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipiğ narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukriyəh niniyen nar kirik mipeh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərahuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tigho mine nəmhokien ye nımraghien kapəmiə? Narımmnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksəriğ huvə ye nıpraimiə. Kini nətəriğien minə a kape nərigien huvə ye nıpraimiə, iriə kasoriəh rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narımmnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narımmnar. Naksorkeikei narımmnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narımmnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipiğ tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nımisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, nhamə takhavəh əmə narımmnar kape nərig-huvəyen ye nıpraimiə.

⁴ ! Aweh! Nımisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovın rıpəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, məməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nikam, mə, yermamə yame rorkeikei narımmnar kape tokrei tanə in raməmakin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narımmnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisasit,

mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” *(Prov 3:34)*

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipiğ Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərəv tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini in tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətəriğien kapəmiə ramor kiraru, sor nərigien kapəmiə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk

3:18: Mat 5:9   **4:1:** Rom 7:23   **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15   * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves.   **4:6:** 1 Pita 5:5   **4:7:** Efes 6:12   **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7

kapəmiə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəmiə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhaue tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nħagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nħag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarrien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,[†] mamni mə loa e in nar apnapig, rīpəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e rīpəh nəmhenien, to rīpəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimməərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigə ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhəni mħamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nəkseinein naha nħagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimmraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nħagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənəh, mirkək min. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mħamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimmnar minə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mīpəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarrien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarrien e. Rhuvə mə taksərig rahəs misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəmiə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsək wəteih-ək wəteih kapəmiə neipən. ³ Nəmtəyən rimməs narimmnar kapəmiə yame kimmnor kin gol mine silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kimiə nimmisor təvhagə has, kini tukrəs min nīpraimiə rəmhen kin yame nap ramək wəru nar kirik. Nar apnapig mə Nīpig Kwasiğ ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə rīpsaah kapəmiə. ⁴ !Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimmhapəh nisərokien əriə rəmhen. İriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimmhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsənən Pik rimmərig nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nħopniyen əriə kamən, meınai kimiə nimmisarə ye tokrei tanə e ye nimmraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpiniyen kimi əmiə. ⁶ Nimmisarip-ərhav narmamə atuaturuk minə ye nimmri mirh, mħaruk-pən nəgkiarrien əutən irəriə, mīshopni əriə, nar apnapig mə iriə kimmhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nīpig kape nəmħayen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nīpig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tım

4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6 † 4:11: Əmru loa e ye Jem 1:15. 4:12: Rom 2:1; 14:4 4:14: Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17: Luk 12:47 5:2: Mat 6:19 5:4: Dut 24:14-15 5:5: Luk 16:25

tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nīpig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rīvəh nan nəviginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimnhani-ərhav nəgkiarrien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nīmraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nīpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nīpig nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nīməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimmərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimmamarha huvə tuk Job. Narimmnar ahas minə ripsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimmor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nīpig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsə ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nīpig mifam takhani əmə nəfrakisien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarrien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarrien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nīpig əutən, rhuə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuə mə tukrəni nīpei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuə mə tukrokrən kin elda minə kape nīməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsənin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rimmor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimmaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nīpien, kini nəhig rīpəh nīpien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwairiə.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramreri-g-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nīməhyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua minə kafan.

5:7-8: Dut 11:14; Jer 5:24   5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8   5:12: Mat 5:34-37

5:14: Mak 6:13   5:15: Mat 17:18-20   * 5:17: Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

5:18: 1 King 18:42-45   5:19-20: Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimməwor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik nıməhuak minə. Mivəhsipən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimia yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimirragh min ye niməhyen kafan.

⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimətitiən, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser; in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita

aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nħagmiə, mivəh-si-pre nisiyaiyen ehuə kimi əmiə ye nipiġ yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəġkiarien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimmraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimmhəni-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmir irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nıpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhəuə iran, mine nipiġ atuutuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimmhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimmhəni-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipiġ kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kəmhəni-ərhav nəġkiarien kape Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khəhuvə pik, ror məkneikin mə əgelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimmhatərhav-pə.

Nimmraghien yame ratuutuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimmraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukratə-pre kin kimi əmiə ye nipiġ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisiriə minə. Kupan, nimmhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhəvi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimmokran kin əmiə, In ramərhakə matuutuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuutuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə,

“Takasəkeikei misəmərhakə misatuutuk meinai Yo, yakamərhakə matuutuk.”

(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimie, mərig ye nimmraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mħasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimmnarpin nimmraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiġ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimmnarpin nimmraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək afrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimmraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipiġ yame ripəh nor-həyəyen tanimtanə; mərig taktəkun ai, kwənhəuə

1:7: Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

1:8: Jon 20:29; 2 Kor 5:7

1:10: Mat 13:16-17

1:11: Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

1:14: Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18

1:17: Rom 2:11; Rev

2:23 **1:18-19:** Wok 20:28; Hib 9:12-14

ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə mivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan, kini mivəhsi-haktə In mivəhsi-pən nehuəyən kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarinen əfrakis, kini mivəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam. ²³ Meinai nəgkiarinen a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarinen kape Kughen tukraməmir kape rerin, to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima,

“Narmamə m-fam kisəmhən əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyən fam kapəriə kisəmhən əmə kin jiji nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jiji nai tukrəsaa,

²⁵ mərig nəgkiarinen kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarinen kape Nəvsauyən Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniyen kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyən, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyən narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarinen kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyən. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarinen kafan misəihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekın pik.

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyən kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhən kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkir mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimmar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrahakə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mima,

“Səmru. Yimnəkir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nraprətəkinien nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nipig kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakshatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mima,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakin,

1:20: 2 Tim 1:9-10   1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2   1:22: Jon 13:34; Rom 12:10   2:1: Efes 4:22;

Jem 1:21   2:3: Sam 34:8   2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6   * 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.
(*Sam 118:22*)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,
“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror
narmamə kamhamir.” (*Aes 8:14*)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen.
Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə
kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə.
Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rimmor əmiə məknə
mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan
nihuvəyən mine narimnar yame In rimmor. In rimisəkirən əmiə mə taksəta ye
nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə
apnapig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa
kupən, nimnhapəh nharkunien nihuvəyən kape Kughen; mərig taktəkun ai,
nakwənharkun nihuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə
tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatak kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə
kin yepşipis minə, mine nəmə iruə minə ikin ē. Ror məkneikin, yakamni-
pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien
atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen
kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Nipig m-fam kitawə kisərə
yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini
nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatak huvə mə tukmə kamharuk-
pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuksem norien huvə minə kapəmiə,
kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin.
Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə
kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape
gavman† yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine
ramher yərhav kin əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien
kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi
vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai
Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien
ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə,
pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yemehuə
kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig
rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin
mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in
təvhagə hah.” Nīkam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin,
təksəri-pən norien yamə mine kisatuatak.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatak kimi narmamə m-fam. Tak-
sorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin
mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehuə§ minə.

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8   † **2:10:** Emru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.   **2:11:**
Gal 5:17,24   **2:12:** Mat 5:16   ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.”   **2:13:** Taet 3:1   **2:15:**
1 Pita 3:16   § **2:17:** Gris ramni “Hasiai king.”   **2:17:** Rom 12:10

¹⁸ Kimiä slef minä, takasäkeikei misor näkwai kapəmiä nəməhuə minä, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriä. Taksor-pən məknakin kimi əriä m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiä, mine yamə mine kasərik miṭa pik əmiä. ¹⁹ Tukmə ror kimiä naksor əmə nar atuutuk, mərig kapəmiä nəməhuə minä kasor ahas-pre kimi əmiä, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiä tukmə nakharəhpikin niṭig əutən minä a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəməhuə minä khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nīkam, tukhani mə niṭivəh narpinien yame ratuutuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minä, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiä mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiä. In rimnəkupən mhajoun norien atuutuk a mə kimiä taksəri-pən əmə tamhek niṭun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən miṃə,
 “In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh niṇiyen nəgkiarinen eikuə kirik.” (Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarinen has kapəriä. Rimnərig pawk nəmhəyen ye niṭran, mərig rimipəh niṇiyen mə tukrarpin tai norien has kapəriä. Mərig In rimnəəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame niṭig m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuutuk əmə. ²⁴ Ye niṭig a, Yesu rimnəker ye nai kamarkwao kin, miṃvəh narpinien kape təvhagə has minä fam kapətawə ye niṭran. In rimamhə mə təvhagə has minä kapətawə tukror infamien kini mə kifawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuutukien.

“Kimoh In, rimnərig nəmhəyen ye niṭran tuk niṃvəh-miraghien ətawə.” (Aes 53:5-6)

²⁵ “Apa kupən, kimiä nimisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. Mərig taktəkun ai, nakwəsarar miṃhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minä, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk niṃraghien kapəmiä.” (Esik 34:5-6)

3

Norien atuutuk kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimiä niṭiraovin yamə mine nakwəsarurək ta, takasäkeikei misor näkwai narman kapəmiä. Kini tukmə narman kapəmiä kharəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarinen kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiä tukriyi əriä khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiä tuksəm mə norien kapəmiä ratuutuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiä, norien e rəmhen tuk niṃviiyen əriä. Nəgkiarinen kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriä kin. ³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiä kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərar huvə niṃwənemə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye niṃətirgimiä. Mərig pəh tuksəm əmiä kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to ripəh nahasien tuk niṭig kirik. In e ye niṃraghien kapəmiä, mə nakasərə mar, kini misərə apis-apis. Norien minä e khahuvə ye niṃri Kughen. ⁵ In e norien kape niṭianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriä ye Kughen. Iriä kimnasor näkwai narman minä kapəriä, kini ye norien a,

2:18: Efes 6:5   **2:20:** 1 Pita 3:14,17   **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15   **2:22:** Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5   **2:23:** Aes 53:7; 1 Pita 3:9   **2:24:** Rom 6:11   **2:25:** Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21
3:1-2: Efes 5:22   **3:3-4:** 1 Tim 2:9

kimisor rikiriä rhuva. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehua. Kini kimiä e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiä narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiä nīpiraovın kapəmiä, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriä. Takasəkeikei mhasiai əriä meinai iriä khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiä, kini mine kimiä miriä min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasig kin nəhuakien kapəmiä.

Nəmahuak minə fam

⁸ Nəgkiarrien infamien e. Kimiä mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiä tukreihuə tuk əmiä minə; taksorkeikei əmiä minə; taksor rikimiä rimar tuk əmiä minə; taksor nərigien kapəmiä reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiä, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriä. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiä, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriä. Taksor məkneikin meinai Kughen rimnokrən kin əmiä mə taksor məkneikin, mīpıhavəh nıhuvəyən kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkwa kape Kughen rimini kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,
kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam,
in to rıpəh nıniyen nəgkiarrien has minə,
kini in to rıpəh neikuəyən.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
kini mor əmə narımnar yame rhuva.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriä narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,
kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriä,
mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”
(*Sam 34:12-16*)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narımnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to rorıah əfrakis əmiä. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiä tuk norien atuatuk kapəmiä, mərig Kughen tukrivəsi-pre nıhuvəyən.

“Takhapəh nhaginien kin nəmthəyən yame narmamə tukasor,
kini pəh rikimiä tukrıpəh nəsik-pikien.”

(*Aes 8:12-13*)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiä maməkupən ye nımraghien kapəmiä. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiä ye Yesu,” kini nıpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarrien kapəriä. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriä, mhasiai əriä. ¹⁶ Kini ye nıpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiä in ratuutuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiä meinai kimiä narmamə kape Kristo, mərig iriä tukpisauris tuk nıni-hahyən əmiä. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiä tuk norien huvə minə kapəmiä, nar e in rhuva rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiä tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has

minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuaturək əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturəkien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nīpran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor In ramragh min ye nimhəyen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivan mini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nīpig yamə Noa rimməvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimmisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimiəvəh miragh əriə ye nīpig rao a rimmayū mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimmor nīmtatien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimmor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nīpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nīprai jir, mərig nīpran e kitawə kwəsasar ye norien has kapətawə, mhaū tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nīkar Kughen matuk, mamehuə ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swaturək kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nīpig Yesu Kristo rimmamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nīpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə takserer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nīpran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisari-pəniən narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsoriah ta nīpig rehuə tuk nīkwəsigen kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nīpiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin ninimien; kini masor lafet kape nīrpəhuyen nīpiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigen kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nīmraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimmhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rikun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nīpig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nīmraghien kapəriə, mə takharkun nəgkiarieren kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknaikin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape

narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatuk kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarinen, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəməhuak minə tuksərig rahas ye niprairiə

¹² Yo minə tiksin, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmħəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmħəyen rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmir irəmiə. ¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nipig kape nəkiriən narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən,
 kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah,
 tukamharəh-pikin pik nipig əutən.”

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye niprairiə, tukasəkeikei misarəhu-pən nimraghien kapəriə ye kwermən, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarinen. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiarinen ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nimrik nəmħəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nimraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarinen yakamni-pre tuk əmiə mimə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmir ye kwermimə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei

kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə minə kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yaməhuə kape narmamə yamə minə kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipiğ a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimməpita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimmraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipiğ kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni minə,

“Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə minə kisausit, mamərer əswasig kin əriə,

mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə minə kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmır ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipiğ atuutuk kafan. ⁷ Narimmər fam yamə minə nakasərig pik mhapam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokwəruə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarhakin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipiğ Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikin minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyen kape nipiğ kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nimmraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rimmokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarieren infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rimmənasitu irak, kimru min, yakrərari nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmır iran. Yakmərərari nəgkiarieren kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jəkrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimiri ta, yamə minə kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə minə nowinmiə minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimmərpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak

5:2: Jon 21:15-17; Wok 20:28   **5:3:** 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7   **5:4:** Rev 2:10   **5:5:** Efes 5:21; Jem 4:6   **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10   **5:7:** Mat 6:25-30   **5:8:** 1 Tes 5:6   **5:9:**

Efes 6:10-18; Jem 4:7   **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7   * **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas.   **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30

yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.† 14 Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

---

† 5:13: Nəgkarien kape Gris ramni mə, “Nipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei ərıə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nirerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

²Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksar ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig ətən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwən; ⁷kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpin, mə nirkunien kapəmiə ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan.

⁹Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nimrin ripis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehua e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən.

¹⁰Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta

əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipig kimawə yimnhamani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarieren kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarieren a mamhavən miseriaji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəgkiarieren kafan raməmir yerkimie rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarieren minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesu kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarieren yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvən yerkirie.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimie. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nimətairie kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame irie atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Irie kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimie nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipig agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh niraptəkinien əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriə kin jen, apa

ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmhəyən miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipiğ kape Noa, Kughen rīpəh nīraptərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, məriğ rīmnhopni əriə ye nu ehuə yame rīmətim mhaktə. Məriğ Noa, yame rīmīni-ərhav nəgkiarīen kape norien yame ratuatuk, Kughen rīmivəh mīragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rīmnor narpinien tuk nahasiēn kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mīvaan əru faon mir a kin nap; kimiwor nīmrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwan. ⁷⁻⁸ Məriğ kwən a Lot rīmnamarə iriə miriə, kini nipiğ m-fam in rīmnəm norien has minə kapəriə, kini maməriğ nəgkiarīen has minə kapəriə. Məriğ nipiğ m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rīmivəh mīragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rīrkun nivəh-mīraghien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rīrkun nī-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyən yame kasarə iran. Məriğ narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rīrkun nīraptərəkinien əriə mor narpinien kimi əriə taktəkun mīvən meriaji nipiğ yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, məriğ In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narīmnar kape naurisīen yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narīmnar e kasor əriə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreiħuə irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasiayen nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Məriğ agelo minə tiksīn iriə yerpriğ misapita; məriğ iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapriğ minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Məriğ narmamə minə a kamhani hah narīmnar yame khapəh nharkun-huvəyən. Iriə kisəmhen kin nar aparu minə, yame kapəriə nīrkunien rīrkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Məriğ, nar aparu minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakīn əriə mīshopni əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparu minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikirīə ragien əmə tuk nəvigīnien mine nīm-pikien; pəh nien mə yenpiğ əmə, məriğ yenpiğ mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nīmap pien. Masoriah nhag nīməhuak. Mħauə masəvigīn kimiə miriə, məriğ kaseikuə irəmīə, masor norien has. ¹⁴ Nipiğ m-fam kapəriə nəriğien ramvən tuk nəkrəhyen kin nīpiraovīn yamə mine kapəriə nəriğien rīmar. Kini nipiğ m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nəriğien rapəh nīskaiyen; kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mīshajoun əriə kin norien kape nəptiğien kin nautə. Məriğ Kughen rīmīni ta narpinien kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rīmnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarīen, məriğ Kughen rīmnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nıpran rirkək, rəmhen kin nımrı nu yame rınəmit, mine napuə yame nımətag ehuə ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rımnərəhu karin iməriə ikin mə nəpıgnapien. ¹⁸ İriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarinen yame nıpran rirkək. İriə kasəgkiar ye narımnar yamə mine nıprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani ətən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuuə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nıpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. İriə kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nırkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mıpəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarinen kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kəsar mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mırəmə, “Kuri tukrıruə, marə, mırerig-pən min, mamən nıruəyen kafan,” (Prov 26:11) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mırerig-pən min məsok-əsok ye nımtəgei.”

3

Nıpig yame Yesu tukrırerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksin, in e kafak nəkwəkəwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrısig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narımnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuutuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarinen yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarinen kape Yesu Yermaru yame Rımvəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nıpig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksin tukasor narımnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iake irəmıə mhamə, ⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig rıpəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narımnar yame Kughen rımnor, muə meriaji-pə nıpig e towei mine, narımnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rımnəgkiar əmə, neai rəmır, kini nımoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nımoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nıpig a, rarar, mor min tahik rakarokın nımoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmir, mawəmir huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, mıravən mweriaji nıpig yame Kughen tukrıkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwan, mhopni əriə, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksin, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nıpig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nıpig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksin, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nıkam. Kafan nətirigien rapomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik;

mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukruə iran. Ye nipig a, tuksərig narakarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhou minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rəəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaə əmə. Ye nipig a, nap tukrəkəwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhou minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkəwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkəwə minə fam kafan. Ye nəkwəkəwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar; kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkəwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkəwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyən kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyən kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyən kapəmiə raməhuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyən yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

! Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tüksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e rivən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tüksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhad nhajounien minə a, ye nəgkiarjen kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nostisism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarjen yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajouen eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhətəyən kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarjen Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarjen kape Nimiraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimmnar fam, Nəgkiarjen e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimirawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarjen ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimiraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimmajirhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimmnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimia min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimia. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimmnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarjen e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhəpəh nisarayen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen,

rimnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimri Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuutuk, to rapəh nakapirien nəgkiarieren kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimrin. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarieren kafan rapəh nəmirien ye nimraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarieren e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuutuk. ² Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarieren kape Kughen, ramhəjoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə mīnharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyən nəgkiarieren kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeiki məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimnəri-pən. Norien a tukramhəjoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeiki masorkeiki ətawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarieren vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarieren akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren akwas e nəgkiarieren yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarieren vi kirik tuk əmiə. Kini, nimraghien kape Yesu minə kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarieren e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərə ye nikhakien, mərig raməmakin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramərə hanə ye nəpignapien.

¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeiki nəməhuak minə, in ramərə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməmakin in kirik, ramərə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

---

1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2   **1:8:** 1 Jon 2:4   **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13   **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22   **1:10:** Jon 5:38   **2:1:** 1 Tes 2:11   **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25   **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10   **2:2:** Jon 3:17   **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2   **2:3:** Jon 14:15   **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8   **2:4:** 1 Jon 1:6,8   **2:5-6:** Jon 14:15   * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: “Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, in rorkeikei pik Kughen.”   **2:5-6:** 1 Jon 4:12   **2:5-6:** Mat 11:29   **2:5-6:** 1 Jon 2:3   **2:5-6:** Jon 15   **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18   **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6   **2:8:** Jon 13:34   **2:8:** Rom 13:12   **2:8:** Jon 1:9   **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5   **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21   **2:9:** 1 Jon 1:5   **2:10:** 1 Jon 3:14   **2:10:** Sam 119:165   **2:11:** 1 Jon 1:6   **2:11:** Jon 11:9; 12:35

Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimmor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimmnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimmnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənhaskai, nəgkiarrien kape Kughen raməmır irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimmnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimmnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rırəkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pəniyen ye Rımtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimmnar kape nıprai jir əmə, kīvəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimmnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihipəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrail-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini mınharkun mə nəfrakisien rıpəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rımtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mıpəh nisəru-kinien nəgkiarrien yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarrien a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə

2:13: Jon 1:1   **2:13:** Jon 16:33   **2:14:** Jon 1:1   **2:14:** Efes 6:10   **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10   **2:15:** Rom 12:2   **2:15:** Jem 4:4   **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3   **2:16:** Prov 27:20   **2:17:** Hib 12:27   **2:17:** Mat 12:50   **2:18:** Rom 13:11
2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7   **2:18:** 1 Jon 4:1   **2:19:** Wok 20:30   **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22   **2:21:** 2 Pita 1:12   **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7   **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9

Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhısi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarinen minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk niyi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rınəvrai-pre-ta Nanmın Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə. ? Ror pən, pa min rırkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rırkək. Nanmın Rhakə, yamə Kristo rınəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narımmar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mırpəh neikuəyen nıpig kirik. Nanmın Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpın.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nıpig tukruə, məm kitawə kharəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərerien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmrı! Norkeikeiyen yamə Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə kharəh nharkunien mə nıprıtawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrırerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrırerig-pə min, kitawə tuksəmhen kın In, meinai ye nıpig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasərahı-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapır min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarinen e “təvhagə has” nıpran rımə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rımauə mə tukrırisin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rırkək iran. ⁶ Yermamə yamə ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yamə ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mırpəh nırkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə minə, takharəh nıseighanien kın yermamə kirik mə tukrıvi nərigien kapəriə naksətəwao. Yermamə yamə ramor norien yamə ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kın Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yamə ramırpın əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rımməkupən mor təvhagə has, kını mamor təvhagə has mamırpın. Mərig Ji Kughen rımauə mə tukrəsır-asur wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yamə rımmarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rıpəh nırpınien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamırpın, meinai rımmarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatur tuk nırkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine

2:24: Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9   **2:26:** 1 Jon 3:7   **2:27:** 1 Jon 2:20   **2:27:** 1 Kor 2:12
2:27: Jon 15:4   **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4   **2:28:** Efes 3:12   **2:29:** 1 Jon 3:7   **2:29:** Jon 1:13
3:1: Jon 3:16   **3:1:** Jon 1:12   **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3   **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28   **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4
3:2: Jon 17:24; 2 Kor 3:18   **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14   **3:5:** 1 Jon 3:8   **3:5:** 2 Kor 5:21   **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11   **3:8:** Jon 8:44   **3:8:** Hib 2:14
3:9: Jon 1:13   **3:9:** 1 Jon 5:18   **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12   **3:10:** 1 Jon 3:8

khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarrien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rımnhopni naorahini. ? Kini rımnhopni naorahini tuknaha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatur, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nıpig narmamə ye tokrei tanə kasəmakin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhəjoun mə kwənhatərhav ta ye kwənman kape nımhəyen, mhaue imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənman kape nımhəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməmakin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin.

¹⁶ Yesu rımnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhaəjoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rıpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nıkam, rırəkak! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rırkun rikitawə rapita ətawə. In rırkun narımnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhaue ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² nıpihavəh naha nhagin yame kimisiyoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarrien yame Kughen rımivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rımini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarrien e yame Kughen rımivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rınəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksın, profet rıpsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmır irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmır irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nıkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhaue-ta ye tokrei tanə. ² In e

---

3:10: 1 Jon 2:9; 4:8   **3:11:** 1 Jon 2:7   **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5   **3:12:** Jen 4:8   **3:12:** Prov 29:10   **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14   **3:14:** Jon 5:24   **3:14:** 1 Jon 2:9
3:15: 1 Jon 2:9   **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44   **3:15:** Gal 5:20,21   **3:16:** Jon 10:11   **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16   **3:17:** 1 Jon 4:20   **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9
3:21: Efes 3:12; 1 Jon 5:14   **3:22:** Mat 7:7   **3:22:** Jon 14:15   **3:22:** Hib 13:21   **3:23:** Jon 6:29   **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31   **3:23:** Jon 13:34   **3:24:** 1 Jon 2:3   **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15
3:24: 1 Jon 4:13   **4:1:** Jer 29:8   **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18

swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmir irəriə uə nıkam: Tukmə yermamə rımə Yesu Kristo rımauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavıyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nımnharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakuraə-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmir yerkimə in rapita nanmin yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵ İriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarın kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rımnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rımnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpınien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawın rımnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kıpəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rımnəvrıi-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rımnherpə-kin Tini mə tukrıvəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrıkuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen

4:2: Jon 1:14; 1 Jon 2:23   **4:2:** 1 Kor 12:3   **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7   **4:3:** 1 Jon 2:18   **4:4:** Jon 16:33   **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31   **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16   **4:6:** Jon 8:47   **4:6:** Jon 14:17   **4:6:** Mak 13:5   **4:7:** 1 Jon 3:11   **4:7:** Jon 1:15   **4:7:** 1 Jon 2:4   **4:9:** Jon 1:18
4:9: Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11   **4:10:** Rom 5:8,10   **4:10:** Rom 3:25   **4:11:** Jon 3:16   **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11   **4:12:** Jon 1:18   **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5   **4:13:** 1 Jon 2:3   **4:13:** 1 Jon 3:24   **4:14:** Jon 15:27   **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17   **4:15:** 1 Jon 3:24   **4:16:** 1 Jon 4:8   **4:16:** 1 Jon 3:24   **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5   **4:17:** Efes 3:12

əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh nīwəmīr-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rīpəh hanə nīkuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rīmnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə norkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksin, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksin yamə mine raməm əriə, ? tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nīpīg kirik? To rapəh norien. ²¹ Kīni Yesu rīmivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tukso: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksin.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kīni narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rīmtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kīni kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kīni nhatəyəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ? Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kīnor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo rītərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rīmauə ye nu mine nitə. Kīni Nanmīn kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmīn kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisīsər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmīn Imərhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisīsər karhajoun Yesu. ⁹ Nīpīg kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kīni kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə, in rehuə pīk mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rīnəmīr ta yerkirīə. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rīvəhsi-pə nīmraghien rerīn kimi ətawə, kīni nīmraghien e, kīvəh tuk Tīni. ¹² Narmamə

4:18: Rom 8:15   **4:20:** 1 Jon 2:9   **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4   **4:20:** 1 Jon 3:17   **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18   **4:21:** 1 Jon 2:7,9   **5:1:** Jon 3:15   **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23   **5:1:** 1 Jon 2:23   **5:2:** 1 Jon 2:3   **5:2:** 1 Jon 3:14   **5:3:** Jon 14:15   **5:3:** Mat 11:30   **5:4:** Jon 1:13   **5:6:** Jon 19:34,35   **5:7:** Jon 14:17   * **5:8:** Nīpīg Jon ramni “nu” nīpran ramni “baptaes,” kīni nīprai “nītə” nīpran ramni “nīmhayen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nīmhayen kape Yesu, mine Nanmīn Rhakə, karhaor əpu Yesu.   **5:9:** Jon 5:33,34   **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18   **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10   **5:11:** Mat 25:46   **5:11:** Jon 1:4

yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iria kamhavəh nimirghien. Mərig narmamə yamə mine kharəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, kharəh nhavəhyen nimirghien.

Nəgkiarlen infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarlen minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nimirghien rerin.

¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nimhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nimirghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen. † ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin kharəh nhakir-pəniyen narmamə ye nimhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen kharəh nharpienin ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətəəkən əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əria. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iria kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nimirghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:12: Jon 3:15,16,36   **5:13:** 1 Jon 5:11   **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21   **5:14:** Mat 7:7   **5:15:** 1 King 3:12   **5:16:** Jem 5:15   **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26   † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhaka.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, ıa nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhaka, to Kughen rıpah niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.”   **5:17:** 1 Jon 3:4   **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1   **5:18:** Jon 1:13   **5:18:** Jon 14:30   **5:19:** 1 Jon 4:6   **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15   **5:20:** Luk 24:45   **5:20:** Jon 17:3   **5:20:** 1 Jon 5:11   **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiğ a gavman rima tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mima, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tukuəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiğ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rima narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhəpəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tucaravəhsi-pə niहुवəyən mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipiğ yimməm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nıpran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khəpəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rımmor nıprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmır minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəriə tukrikuə pik mapita. Tamə,

* **1:1:** Nıprai nəgkiarien e "piraovin" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32
1:2: Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3
1:7: 1 Jon 2:18

naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptəəkkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rəmtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh niniyen nhajoun-atuatukien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarieren infamien

¹² Yəkmə jakni-pre nəgkiarieren minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pən mirai-pən kin ye pepa. Yəkmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatak kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,† yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:8: 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26   **1:9:** Jon 8:31   **1:9:** 1 Jon 2:23   **1:10:** Rom 16:17
1:11: 1 Tim 5:22   **1:12:** Jon 3:29   † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nipran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirikun mə kafam nimmraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takasanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimməgien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimmə m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuutuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsəpis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor

norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatuk kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tukSOR norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai niħuvəyen kape Kughen in rehuə, to riphə norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yo atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh niħuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimirəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk niwəhsi-haktəyen nərigien kapəmə mimə taksərer tim tim tuk nırapərəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatəyen kapətawə. Kughen ruərhə-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikiana, kini to nipig kirik rapəh min nərhə-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. İriə misəsik nəkwai Kughen, mħaukrekin niħuvəyen kape Kughen mħamə In rameighan kin nəkrəhyen kin pıraovın mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mħaukreikin-pən nımeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narımmar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimirəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa İjip, iriə tiksın kımısarar mħapəh nħaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə. ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmħaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh niwı-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nıpig Ehuə yame tukriwəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine

rarkurao iræriu. Narmamæ aikin a kimisæpæh norien atuatur mhavæn ye norien kape nækræhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk æriæ minæ, mine nipiraovin kamhakir atuk æriæ minæ. Kini Kughen rimnor narpinien kimi æriæ ye nap, mimæ narmamæ tuksæm kwænkwai norien has minæ a in e nap yame ramuæk rerin.

⁸ Nar apnapig æmæ narmamæ minæ a kwænharkun narimnar minæ a, mærig ye norien kirikianæ æmæ min, iriæ kamhani mhamæ kimisæmurærhav misæm mæ kameighan kin norien has minæ a, mhavæn, masor ye niprairiæ. Khapæh nisorkeikeiyen mæ Kughen tukreihua iræria, kini mamhani hah nhag agelo minæ ye neai. ⁹ Mærig kupæn, Mikael, in yamehua pawk kape agelo minæ, in ripæh nivæh-sihaktæ-atuk-ien in mæ to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni æmæ tukun mæ, “Pæh Kughen æmæ tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mærig narmamæ minæ a kamhani hah narimnar yamæ mine kaseinein. Kisæmhen æmæ kin nar miragh aparu yamæ mine kasor æmæ narimnar yame niprairiæ rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk æriæ kin.

¹¹ !Kæsi! Tuksaræ ye narpinien ehua. Iriæ kasæri-pæn swatur yame ji Adam e Ken rimnari-pæn kupæn. Mhavæhsi-pæn min rikiriæ m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupæn, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwæn e Kora, masæsik nækwai næmasur minæ. Kini ye norien kirikianæ æmæ yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minæ, Kughen tukroriah æriæ.[†] ¹² Nipig nakharaptæra kin næviginiyen e kape norkeikeiyen, kasævigin æmæ mhapæh nisaurisien kin. Kasærig æmæ æriæ, ræmhen kin yemamæ yame ramarha tuk sipsip mamævigin atuk æmæ in. Iriæ kisæmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao riræhpikin mæmæteih. Kisæmhen min kin napuæ yame nimætag ramræh mamua, mærig nahig rapæh nipien. Kisæmhen æmæ min kin nai yame ruauæ ye nipig kape norien kwænkwan, mærig ripæh nikuæyen. Rimhæ æmæ. Narmamæ kimisævi-ævi, rimhæ fam. ¹³ Norien kapæria ror naurisien masæsaos ræmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisæmhen kin kæmhau yamæ mine kimisæta ye kwænmmaan atuatur kapæria, miserwei. Kughen rimnor apnæpeinæ ye kwænmmaan kapæria ye næpignapien, yame tuksaræ rerin ikin.

¹⁴ Apa kupæn, kwæn e Inok, in kwænkwan yame ror seven kin ye kwænærus kape Adam, rimini-ærhav nægkiarien kape Kughen yame rimiwæh-sipæn kimin mimæ, “!Sæmru! Yermaru ramuæ iriæ kafan agelo minæ khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuæ mæ tukrækir narmamæ m-fam miwæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine khapæh nishatætæyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamæ mine kimisor. Mivæhsi-pæn narpinien kimi yor tævhagæ has minæ tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nipig m-fam, narmamæ minæ a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriæ kasæri-pæn æmæ nærigien has kapæria, kini masægkiar ausit kimi æriæ minæ, kini mamhani nægkiarien heikan mæ narmamæ tuksæri-pæn nærigien kapæria.

Jud ramor kwirig kimi æriæ

¹⁷ Mærig kafak narmamæ minæ, rikimiæ tukramæsik nægkiarien yame aposol minæ kape Yesu Kristo Yermaru kapætawæ kimnhani mæ tukrua. ¹⁸ Iriæ kimnhani-pre tuk æmiæ mhamæ, “Nipig Kwasig tukrua ipakæ, narmamæ tiks in

1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10   **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7   **1:10:**

2 Pita 2:12   [†] **1:11:** Stori kape Ken ramæmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam ramæmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah ramæmir ye Nam 16:1-35. Emru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12   **1:12:** 2 Pita 2:13,17

1:14: Jen 5:18, 21-24

tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriä.” ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəriä.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriä rıpəh niskaiyen; kapəriä nərigien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mıragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriä yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriä.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nıraptərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımmin mine nıkhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nıkhakien, mine narmaruəyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mıpəh norien infamien. !Amen!

Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpərig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmərəhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neal. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowagininien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukri-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom rəmhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukri-erig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərə-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarinen kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarinen mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwa e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamərə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mukupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtana.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmrul! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarhapan misəm atuətuk ye nimriə. Kini narmamə minə e kimishai nikaο iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənerəus minə fam ye tanimtana, rikiriə tukramhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mīmə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehua Pik.”

Jon rimnam Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermətwə kirikianə, nərgien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarinen yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokran ehua ye nimətək, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mīmə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkwa kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rīvən apa Efasa, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərakin niməgen kin kətəut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrətə, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuva. Rikin rehua rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəua. ¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermən matuk. Kini nau yame resrə ye nikarin mir ramsi-pən ye nəkwan. Yermamə a rakhak

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuva pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28 **1:16:** Hīb 4:12; Jon 12:48

maməsiə, rəmhen kin mīrh yerkwēiha.

¹⁷ Nīpīg yimnəm kwən a, yimneiwayiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mīrap yo kin kwermīn matuk, mīmə, “Pəh nīginiēn. Yo e, nīrikakunien mīne infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehūə ye nīmħayen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmħaan kape nīmħayen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mīrai naha nhagin yame naknəm ruətarhav-pə e taktəkun, mīne yamə mīne tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre nīprai kəmhau mīnə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mīne nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kīmnor kin gol. Kəmhau mīnə e iriə seven, nīpran e, agelo mīnə kape nīməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kīmnor kin gol, nīpran e, nīməhuak mīnə iriə seven.”

2

Nəgkiariēn ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Efesas

¹ Kini rīmīni-pə tuk yo mīmə “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Efesas, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kīmnor kin gol, kafan e nəgkiariēn ramni mīmə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmīə norien mīnə. Yakirkun mə nak səmnhakw pik, nərigien kapəmīə rəpəmh, naksarər tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has mīnə. Kini narmamə tiksīn aikin kamhāni mə iriə aposol mīnə, mərig iriə khapəh nisəfrakisīēn, kini naksəkīr əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə mīnə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmīə rəpəmh. Nahasīēn ravəh pawk əmīə, mərig nakasərər tim tim tuk nhagik, mħapəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nīmrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmīə. ⁵ Rikimīə tukraməsik norkeikeiyen yame nīmīsārə iran kupən. Sarar, masor nar yame nīmnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisarariēn, jakurə, mīrəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmīə ye kwənmħaan yame ramərər ikin. ⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rħuvə: Naksəməkīn norien has mīnə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkīn əriə.

⁷ Yermamə yame nīmətīrgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiariēn yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak mīnə. Yermamə yame rapita ye narəwaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nīmraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiariēn ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Smana

⁸ Kini In rīmənəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Smana, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame in nīrikakunien mīne nərkīnien, yame rīmamhə mīmragh mīn, kafan e nəgkiariēn ramni mīmə,

⁹ “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nīpīg əutən, kapəmīə nautə rīrkək. Mərig pəh nien mə kapəmīə nautə rīrkək əfrakis. !Kīmīə, kapəmīə

1:17: Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6   **1:18:** Sam 42:2   **2:1:** Rev 1:16   **2:1:** Rev 1:12-13   **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5   * **2:6:** Nikolas in yħajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramħajoun mə narpinien rīrkək tuk təvhagə has; mīmə “Pəh kīsor əmə təvhagə has mamħarpin.”   **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2   **2:8:** Rev 1:17-18

nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə, mamhani min mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə†. Mərig nikam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə.
 10 Takhapəh nhaginien kin nəmhayen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatəyəyən kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmhayen kape nipiğ ten. Taksərer timtim miseriəji nımhayen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rinapita ye naiyuyen. Nərokien e in e nımraghien rerin.

11 Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukri-pəh nivənien marə ye nəkwai nap ehua.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam

12 Kini In rimməgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mini-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nikarin mir, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

13 “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.† Mərig kimiə naksarer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rimmərer tim tim tuk nini-ərhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatəyəyən irak.

14 Mərig nakasor narimnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rimmor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəh-sipən kimi namə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kini masor apnapig nar.‡ 15 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* 16 !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nikarin mir.

17 Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakvəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakvəhsi-pən min kapiə hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrirkun nhagin.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

18 Kini In rimməgkiarmamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mini-pən mımə,

Ji Kughen, nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

† 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 † 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51 2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15

19 “Nəmә Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmiä. Yakirkun kapəmiä norkeikeiyen mine nhatətəyən, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmiä rəpəmh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiä yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nimnasor kupən.

20 Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimrik: Kimiä nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovın a yame ramhen kin piraovın kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriä mə tüksən nəviginiyen yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. 21 Yimiwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. 22 Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyən kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriä min, tukmə khapəh nisarien ye norien kapəriä, jakvəhsi-pən nəmhəyən ehüä kimi əriä, 23 mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriä. Kini jakərok əmiä rəri-pən əmə norien kapəmiä yame mine nakasor.

24 Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiä nəmә Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniyen nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarien e kamni kimə ‘Nəgkiarien pam kape Setan.’ To yakpəh nəəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiä, mərig nar kirikianə yəkmə jakni-pre tuk əmiä: 25 Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. 26-27 Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərər tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyən e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mīmə, ‘In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə, mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwənəjiəpik.’ (Sam 2:9)

28 Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

29 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

3

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

1 Kini In rimnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkəwə kirik rivan kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh nanmin kape Kughen, iriä seven, kini mivəh min kəmhau iriä seven, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

“Nəmә Sadis, yakirkun norien minə kapəmiä. Yakirkun mə kamni kimə kimia nakamhamragh, mərig nikam, kimia nakwənhamhə-ta. 2 ! Sarhara! Norien huvə yamə mine kimia nimisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimia takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiä misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. 3 Ror məkneikin mə rikimia tukraməsik nəgkiarien yame nimnhavəh misərig apa kupən, misor nəkwən. Kini misarar ye nərigien

† 2:20: Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. 2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16 3:1: Rev 1:16

kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nipiğ yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tiksin kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkişik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə. ⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukriwəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nimirghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nimir Rimik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuutuk yermamə.

⁶ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Filadelfia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisien məmərhakə, kafan e nəgkiarieren. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhita ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mīmə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəmiə. !Səmru! Yimnəhita ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwəkwə, mhəpəh nisəpəhyen Yo. ⁹ !Səmru! Narmamə tiksin ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.† Mərig, nīkam. Iriə nəmeikuə minə. !Səmru! Jakor əriə kisənimkur ye nimirimə, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrəh əmiə. ¹⁰ Kimiə nimnharap-tərəkin tim tim nəgkiarieren yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nipiğ kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nəhatəyən kape narmamə yamə mine kisərə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriwəh nivəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehua kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To rīvəh nitərhavyen ye nimə a tuk nipiğ kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mīmə,

3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuəyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhawəh ta, mə yermamə kirik tukriwəh niwəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien.

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigtəyen iran mə tukrerer matuk tuk nini-ərhavven əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarinen ramni mimə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimirghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatəyən kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, ua, taksokiei?

¹⁶ Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun,

¹⁷ mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehua; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimirghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə ramərou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimirimiə rīpis. Nakasaiyu kopiə kopiə. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimirimiə, mə nimirimiə tukramtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuaturə əriə. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehua rəmhen kin naiyuk, mimə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərig, rəmhen kin kapiar huvə mir kiraru nhagriu e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsia pik rəmhen kin kapiar huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehua tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəhəo kin kəvəvhəo kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə raməkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwān, nar mīragh mīnə, kamni kīmə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimiria ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye nīprairiə mīne nīmeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisīsər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə. ⁸ Nar mīragh mīnə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimiria ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nīpig m-fam kasəni nīpei, yenpig mīne yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin mīn.”

⁹ Kini nar mīragh mīnə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisiayen kīmin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehua mīnə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsita, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəmawə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nīmnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nīmnəgkiar əmə mīni mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kīmnarpəvin

¹ Məkneikin, yīmnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kīmnarpəvin-arpəvin ye kwermīn matuk. Kīmīrai-pən nəgkiarīen ye nīkarin mir. Kīvaan kandel raiyu, kīvaan ətərəkīn ye nəpəəg nīmrin m-seven. ² Məkneikin yīmnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mīmə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nīmhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. ⁵ Kini ai, yemehua kirik rīmīni-pə tuk yo mīmə, “Pəh nasəkien. Ɛm-ru, Kwən e kamni kīmə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yīmnəm kwaji sipsip kirik ramərər ye kwerkwān ye jea kape King mīne nar mīragh kuas e, kamni kīmə ‘jerubim,’ mīne namasur mīnə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kīnhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nīmrin, iriə seven mīn, iriə a kasərər tuk nanmīn kape Kughen iriə seven, yamə mīne rīmnher-pə kin əriə kamhavən ye tanīmtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rīvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mīrəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermī King matuk. ⁸ Mīrəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin,

nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimmor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin kin.
Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimiraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarrien m-fam.

¹⁰ Kini nimmor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipaə nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə.

¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə
In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimmərig narimnar fam yame Kughen rimmor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimbəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə yame kimmərpəvin-ərpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mīmə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawan. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikin, hos kirik

* **5:8:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **5:8:** Sam 141:2

kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kīvəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrīrəhsita nāmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kisīsər kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisīsər kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mīmə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehuə mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nīmħəyen rikwasig kin in miravən. Kīrəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwəhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparū minə, uə kin nəmhəyen. Kīrəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nīpar nimoptanə kirikianə, mīrəpəh əmə nīpərin kisīsər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kīrkīrīp kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-tīmimien tuk nīni-ərhavyen nəgīarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə nasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “!k nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmarhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, marpin tai nitawmawə?”

¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tīksin kasor hanə kafak wok. Pəh kisəriaji tukhopni piəpiə mīn narmamə yamə mine kimivəh nīhupin irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mirh rīpis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə. ¹³ Kamhau minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai† yame nīmətəg ehuə rameitətəg kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rīrkək, rəmhen kin yame kīmarpəvin-ərpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasarer ətgin kapier minə ye nikar tukwas minə. ¹⁶ Kini kisəsək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “!Əsaah! Məkwtə-təəkīn əmawə merkwaig kin əmawə ye nīmri King e yame ramkwətə ye kafan jea,

* **6:6:** Gris ramni mīmə, “Nīmri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianə əmə, nīmrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə, kini raes yame tukən ye nipig kirikianə, nipig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə.” Mərig nīpran e, tuksarakikin mane ehuə mhavəh nəviginien rikəskəh əmə. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’ **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22

mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai n̄ipig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?"

7

Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye n̄ikarin kuas kape tanimtanə, mamharaptəək̄in n̄imətag kuas ye n̄ikarin kuas kape tanimtanə, mə n̄imətag kirik tukriṗəḥ nher-herien n̄imoptanə mine tahik mine naiminai. ² Kimivəḥ-sipən n̄asaninien kimi əriə tuk noriahyen n̄imoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risi-pirə. In ravəḥ nar kirik yame Kughen Miragh ravəḥ mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokran apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəḥsi-pən n̄asaninien kimi əriə mə tuksoriah n̄imoptanə mine tahik, mimə, ³ "Hapəḥ pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksəṗəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə." ⁴ Kini yimivəḥ nihupin ye narmamə yamə mine kəṗəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kəṗəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehua kirik, to k̄ipəḥ nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror p̄isin p̄isin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəḥ kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhama,

"Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu p̄isin əmə kravəḥ miragh ətawə."

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə 'jerubim' iriə kuas. Misən̄imkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhama,

"!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehua. Nagheen rehua. Nəsaninien kafan rehua. Pəḥ kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin. Amen."

¹³ Məkneikin yamehua kirik irəriə raiyoh-pə mimə, "?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?"

¹⁴ Mərig əmə yakmə, "Yemasur. Ik əmə nakirkun."

Kini ramriṗin mini-pə mimə, "Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehua; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən,

Iriä kasærer ye nimir Kughen, yame ramkwætə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwætə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriä ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriä, sweiwei tukripəh nuh-minien əriä.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriä.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriä.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwætə ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriä rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriä mamvən ye nimir nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimiria.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkən nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarrien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwakwə, rəmhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasærer ye nimir Kughen, iriä seven, məm iriä kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrah besin kirik yame kinnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehua kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror namiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriä nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kinnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermən, kashaktə mamhəvən tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuaruə rarkwomətəi, nuvrig-uvrigien rehua, kini nimnimien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsærer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nipar tanə kirik, mipəh min nipərin kiraru, kini muək məs naiminai nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Kini muək məs manvhirik nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehua yame ramuək. Nipar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nipərin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisar kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhau ehua kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimir nu minə nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. ¹¹ Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pik.’ Rimnor nipar nu rəukəh, mipəh min nipərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nipar mirh ripsis, mipəh min nipərin kiraru

kaosia. Nipar makuə ripis, mipəh min nipərin kiraru kaosia. Nipar kəmhau ripis, mipəh min nipərin kiraru kaosia. Yeraan, rukweiha ramavən nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə. Yenpig, neai raməsia nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kweriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisar min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimməhitə ye napəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovria, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tukshoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tukserig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tukşarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimməm kəvraiyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimiriə rəmhen kin nimri yermamə. ⁸ Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitərakin nimagiriə kin aean. Nipig khaivə, təməməriə rarkirik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovria raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsaninien ye nipikovria kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolon.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimmor kin gol, yame ramərer kupən ye nimri Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramer sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risn-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine karəhu əriə apaikin mə tukşərer matuk tuk aoa atuatak e, mine nipig atuatak e, mine makuə atuatak e, mine newk atuatak e yame tukirisin əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min

8:12: Aes 13:10; Mak 13:24 * **9:5:** Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik. † **9:11:** Apolon, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitərəkin nimagiria kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairia.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairia mrhopni niper narmamə ye tanimtanə, mipəh min niperin kiraru.

¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairia mine nipikovria. Nipikovria rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwopah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nirhopniyen əria, khapəh nisararien ye nərigien kapəria. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapiet, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimiria rəpis, niperairia rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisararien ye nərigien kapəria tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnəpigiən nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehua, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkuroa ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kin mirh. Kini nihun mir kwəmhen kin sapaag ehua mir yamə mir kirauak. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermi matuk yame kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuaruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuaruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risi-faktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəgkiarrien e yame karuaruə ramni, mipəh niraipən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermi matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rərin, yame rimnor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mimə, “Kughen tukripəh niwhin-minien. ⁷ Mərig nipig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nərig-məniwəniən kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iria a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mirəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən, mətgai, roriah tipik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei minirəhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiria ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarrien kapəria ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

1 Kini ai kivəhshi-pə nipər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nīmə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. 2 Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənəmhaan e iruə, meinai kwənəmhaan a kivəhshi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksvəiasis-əviasis Taon Rhakə mhavəh mhavəh makua foti tu. 3 Kini yakvəhshi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhshi-pən neipən has yame ror nīmətət mə iriu kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”*

4 Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanimtanə.† 5 Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukrīsī-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah əriu. 6 Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukrīpəh nipien. Mirarkun nukreikinien nīmri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

7 Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikin, nar mirəgh yame ramarə ye nəkwai nīmri ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. 8 Niprairiu tukraməmīr ye swatuk ye taon ehuə e kimnasik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. 9 Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisisər mine nipərin. 10 Narmamə ye tanimtanə tuk-sagien, masor lafet, mhavəhshi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. 11 Kini nipig piəpiə kisisər mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhshi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. 12 Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mīmə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərer əmə misarha əterik irəriu.

13 Kini ye nipig atuatur a, nimmimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənəmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimmimien rimhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyien kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh nəihuəyən.

14 !Aweh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

15 Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanə. Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

16 Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nīmri Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, 17 mhamə, “Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen, meinai Ik nīmivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.

* 11:3: uə tuk nipig wan taosen tu hundred sikisti. † 11:4: Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

Nagheem rehuə pik.

Ik nimmərarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

18 Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhəmhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagim.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanə.”

19 Məkneikin kimməhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimmətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi, kini nimmimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

1 Kini nimmətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef.

2 Mamasək pik məmərig nəmheyen meinai rinor tipin, kini natukreimək.

3 Kini yimməm nimmətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh rəmhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. 4 Nipikovin ramuh-ita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin kiraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nimmri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† 5 Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kimmor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimmivita kwajikovə en tuk algita, mivəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. 6 Mərig pian a rimməp mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimməpəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu hundred sikisti.‡

7 Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimmhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimmhauh min əriə. 8 Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. 9 Kimmharəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimmə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimmnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

10 Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimmə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimmivəh miragh ətawə. Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

10 Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimmə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimmivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

* 12:4: Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksin ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15.

† 12:4: Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. 12:4: Mat 2:13-14 ‡ 12:6: uə makuə 42, uə newk kisəsər mine makuə sikis. 12:7: Dan 10:13,21; 12:1 12:9: Jen 3:1 12:9: Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Kini taktakun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktakun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimir Kughen. Setan e in e raməkər-əkər pən piutawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹ Mərig piutawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əria, rikiriə rapəh nəsikien nimirghien kapəria.

¹² Kimiə yamə mine nakasərə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasien tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kwəriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. [§] Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu hundred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rimirəh kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag matgai nu ehuə yame algita rimirəh kin. ¹⁷ Kini niemhaa rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərəer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

¹ Kini yimməm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə ireriə yame ramni hah Kughen. ² Nar miragh a yimməm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimiragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur; mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kini in rimini nəgkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasərə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin

§ **12:14:** Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisisar. Əmru Mat 2:13-18 * **12:14:** Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisar mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu hundred sikisti.” * **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarrien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksin tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien kwasig ikin Kughen rīpior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarrien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərər tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kīraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rīkin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kīraru rimnor nīmətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nīmri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kīraru mīmə in rīrkun norien nīmətien ye nīpig ramərər iriū nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nīmətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapiər mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiəi in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kīraru, mə tukreihagh-pən ye kapiər yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiəiyen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rīrkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nīmri nar kirik, mine norien safem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nīmətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nīrkunien. Tukmə nīrkunien kafam rəmhen, nakīrkun nīniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nīmətə ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərər apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərər iriə min. Kini kimīrai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakarig nəgkiarrien kīrik risi-pən ye neai. Rīkin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kīrik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame

ramarkwəmætei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.*
 3 Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə ‘jerubim’ mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan handred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimmərok nimiraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nənien nipe e.⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nimiraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rinərok-ta nimiraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip.⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nipig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nimir Kughen.

Agelo misir kisisar

6 Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpipig ye nimago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimmərə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənəgəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarrien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin.⁷ In rokrapomh mamni mimə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nipig atuatur kafan ruauə tuk nəkirien nimiraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rimmor rao ye neai, mine nimoptanə, mine tahik, mine nimir nu minə.”

8 Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mimə, “!Babilon rimamir! !Babilon rimamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatur yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nirpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nipig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

9 Kini agelo min kirik yame ror kisisar kin ramkwasig kin əriu. Mokrən apomh mamni mimə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə,¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipəh nəkwər-əkwərien kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwaru əriə ye nimir agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip.¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nipig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan.”¹² Nəgkiarrien e nipran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kator nəkwan tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nəhatəyən iran.

13 Kini yimmərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mimə, “Takrai-pən nəgkiarrien e ye nəkwəkwa, ‘Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’”

Kini Nanmin kape Kughen rimə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmmhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

* **14:2:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris rapəh ninien ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nənien nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

14 Kini ai yimnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimmor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. 15 Kini yimnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə, mīmə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nīpig kape narhakinien nəviginien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” 16 Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə rimowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mīpik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nəvəhyen.

17 Kini agelo kirik min rimatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. 18 Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mīmə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mīpik əriə.” 19-20 Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mīpik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin kwənkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiyu aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri hundred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nīpəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

1 Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nīmətətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. 2 Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimmor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksin kasərə ye nīkar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine namni nar yame kimmor kisigovin kin, mine namba yame ramor nīmətə ye nhagin. Kughen rimivəhsi-pən gita* minə kimi əriə, 3 kamhauh, masəni nīpe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

4 Yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to rīpəh nīpəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərə ye nīmrim mamhani vi vi Ik.”

5 Kwəsəni-ta nīpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimməhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. 6 Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərəkin nīmagiriə kin kətət yame kimmor kin gol. 7 Məkneikin, nar miragh e kamni

* 15:2: Nəgkiarlen kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nīpe, rəmhen kin gita. 15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † 15:5: Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rīvəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nimtətien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen raувig əpis İkin Kughen Ramarə İkin, kini narmamə kiseinein nisauru-pəniin İkin Kughen Ramarə İkin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanə.” ² Agelo yame raməkupən rīvən mətəg-pən besin kafan ye tanimtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətəo kape nar mırəgh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye nıprairiə.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar mırəgh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nımrı nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

“Kughen, İk pisin əmə İk Kughen, nakatuatuk.

İk e yame nımmamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini İk takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarinen yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mırh. Kini mırh ravəh nəsaninien tuk nıvaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mırh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirikirip kin rətəg-pən besin kafan apa İkin nar mırəgh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru İkin. Məkneikin, İkin minə fam yame in ramarmaru İkin kisapıgnap. Kini narmamə kasərig nəmheyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmheyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmıt mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar mırəgh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nıpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasamir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. 3m-ru Rev. 6:9.

profet eikuā.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nīm̄tətien mīnə. Kirhītarhav-pən tuk king mīnə ye tanīm̄tanə m-fam, mīrhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nīpīg yame Kughen Nagheen Rehuə Pīk tukrākīr narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kīni yarmhə misir e kirhofugin king mīnə apa ikin kīrik, ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kīmə, Amagedon.‡

Kīni Yesu rīmīni mīmə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kīrik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhəpəh nhəvəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kīni agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nīmago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kīrik rīsī-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mīsī-pən atuaturuk ye jea kafan mīmə, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapīg, karuəruə rarkwomətēi, nuvrīg-uvrigien rehuə, kīni nīm̄nimien ravn. Nīm̄nimien ehua kīrik rīpəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kīni taon ehua e§ rarkwopir nīpərin kīsīsə. Kīni taon fam ye kantri mīnə fam kīsəsəah mharkək. Kughen, rīkin ramuh norien has mīnə kape taon a Babilon, mīvəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkēikei kīmin mə tukrīnim fam. ²⁰ Məkneikin kīmnahīə ta kin kwaji tanə mīnə fam, kharkək. Kīni kīpəh nəm-mīnien tukwas mīnə. ²¹ Kīni aes rəmhen kin kapier ehua rīsī-pən ye napuə māsəah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kīrikiənə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kīni narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pīk.

17

Piraovīn kape swatuk yame rahas pīk

¹ Məkneikin agelo kīrik ye agelo seven yamə mīne kamharəh besin seven ruə mīni-pə tuk yo mīmə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpīnien yame piraovīn kape swatuk yame rahas pīk tukrarə iran. Piraovīn a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu mīnə tīksin. ² King mīnə ye tanīm̄tanə kīmnhavən tukun. Kīni narmamə kape tanīm̄tanə kīmnhanim nin waen, misapis iriə min, kīni mamhavən tukun.”

³ Kīni Nanmīn kape Kughen raməmīr irak, kīni agelo a rīkir yo mīvən apa ye tīpəvsīk. Aīkin, yakəm piraovīn ramkwətə-pən ye nar mīragh kīrik rəwhao. Kīrai-pən nəgkiarien yame ramni-hah Kughen ye nīpran. Nar mīragh a, kapən kapə rīsīp-sīp iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kīni piraovīn a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mīne neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nīpran mokwan kwēnar mīruk-pən ye nīm̄stīrgin yame kīmnor kin gol mīne kapier yame nīm̄rin rhaktə pīk, mīne perel. Kīni in ravəh kap kīrik kīmnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəm̄kīmīk pīk ye nīm̄ri Kughen mīne nor-apnāpīgien nar kafan. ⁵ Kīni kīrai-pən nəgkiarien kīrik ye nupanan, nīpran rerkwaig, yame ramni mīmə,

TAON EHUĒ IN E BABILON, NAGHEEN REHUĒ.

IN NĪSĪN NĪPĪRAOVĪN MĪNĒ M-FAM KAPE SWATUK.

KĪNI IN NUKNE NORIEN HAS YAMĒ MĪNE KASĒM̄KĪM̄K.

⁶ Kīni yakəm mə piraovīn a rīnapīs kin nītaw narmamə kape Kughen mīnə. Iriə e narmamə yamə mīne kīmīsarer-ərhav tuk nīni-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmīk rīvə. ⁷ Məkneikin agelo a rīni-pə tuk yo mīmə, “?Nakamakur tuk

† 16:13: Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame ratei haktə ye nīmoptanə. Kapan apət kīraru.

‡ 16:15-16: ‘Amagedon’ nīpran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənm̄haan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29–30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehua e Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

naha? Yo jakpihoprai-pre nægkiarieren erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nimməm, rinamragh, mərig ripəh nimiraghien e towei, mərig pəh nien mə tuku tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanimtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimiraghien tuksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nægkiarieren e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nimtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən irəriə.† ¹⁰ Kasor min nimtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhəuə ta mwənhəvən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nipig kwəkwə əmə. ¹¹ Kini nar miragh e yame rimnamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nimməm əriə, kasor nimtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nipig kwəkwə əmə. ¹³ Nətarigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar miragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nimməm əriə, ikin piraovin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nimtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nægkiarieren pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nimməm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuskor məkneikin meinai Kughen rimnərəhu-pən yerkirie mə tuskor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nægkiarieren kape Kughen tukruə mor nəfraksien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimməm, in taon ehə yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

18

Babilon rimamir

¹ Kwasig ye narimnar minə e, yimməm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanimtanə kin nikhakien kafan.

² Rokrapomh ye rikin ehə mimə,

“! Rimamir! ! Babilon Taon Ehə Nagheen Rehuə rimamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəæg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə, “Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nirəh-pikinien əmiə.

† **17:9:** Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

⁵ Meinai in rimərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai mən, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mīmə, ‘Yo kwın kirik. Yo e yakamkwəta mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rımhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nipig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisəsək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əsik əsik, mərig taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nipig kirikianə əmə!”

¹¹ “Kini sto kipa minə mən ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə mən kirik rirkək aikin mə to rivəh nimri narimnar kapəriə. ¹² Yermamə mən kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə mən kirik rirkək mə to rivəh nimri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə mən kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə oel mine waen, mine floaə, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nimnəpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nipig kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

“!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rımavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nipig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokruur [misor nimtətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rımnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimmoriah in ye nıpig kırıkianə əmə.

²⁰ Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimi vəhsi-pən narpınien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmlə.’”

²¹ Məkneikin, agelo əsanın kırık rimirəh kapier ehuə kırık, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə, “Kınarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

²² Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narımnar rirkək min aikin.

²³ Nıkhakien kape laet minə tukrıpəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovın mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rımnəvigın rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimi vəh narpınien meinai rimi vi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanımtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rımnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrıg-uvrıgien kırık rəmhen kin kwhen ehuə kasokr apomh ye rao ye neai, mhani mhamə, “!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh mıragh ətawə. Nıpran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkır atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarrien ruoh-ta piraovın kape swatuk e yame rımnarıp-pən arnapıg tuk narmamə.

In rınarıpın ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mıpəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar mıragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənımkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgın In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kırık ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgın In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar arnapıg mə kimiə nəmehuə minə uə kimiə narmamə arnapıg minə, səgnəgın In.”

* 18:22: Nəgkiarrien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

⁶ Kini ai, yakærig nuvrig-uvrigien kirik ræmhen kin kwhen ehuæ kasokr-
apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwænaræruæ, mine karuæruæ
yame ramarkwæmætei, mamni mima,
“Pæh khani vi yi Yermaru, Kughen kapætawæ, Nagheen Rehuæ Pík. In ramar-
maru.

⁷ Pæh kisagien, mhani næfrakisien ye nehuæyen kafan.

Meinai ruauæ ye nipig atuutuk kape narkurækien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramærer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivæhsi-pæn neipæn huvæ kimin mæ tukrarkaoh kin.

Neipæn e kamni kimæ linen. Rhawæn mamæsiæ.” (Neipæn hawæn e linen
ramor nimtætien ye norien atuutuk kape narmamæ kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pæ tuk yo mima, “Rai-pæn nægkiarien e ye nækwækwæ,
‘Narmamæ yamæ mine kimirpen-ta æriæ mæ tukhavæn ye næviginien kape
narkurækien kape Kwaji Sipsip, iriæ tuksaræ ye nihuvæyen æfrakis.’” Kini
marar mini-pæ min tuk yo mima, “Nægkiarien minæ e in nægkiarien æfrakis
kape Kughen.”

¹⁰ Mækneikin, yakænimkur ye nihun mæ jakæhuak kimin, mærig in rini-æhu
mima, “Apæh. Kitawæ yorwok minæ mine piam yamæ mine kasærer skai tuk
nini-ærhavyen nævsaoyen huvæ kape Yesu. !æhuak æmæ kimi Kughen! Meinai
narer-ærhavyen kape Yesu in nuknei nægkiarien kape profet minæ.”

Yermamæ yame ramkwætæ-pæn ye hos khawæn

¹¹ Kini yimmæm rao ye neai ræhitæ. Mækneikin yakæm hos khawæn kirik.
Yermamæ yame ramkwætæ-pæn iran, nhagin mir e, “Yermamæ Yame Kirkun
Nhatætæ-skaiyen Iran,” mine “Næfrakisien.” Tukmæ rimæ tukrækir narmamæ
uæ tukruh narmamæ, in tukror æmæ ye natuutukien. ¹² Nimrin mir kwæmhen
kin nap ramæwhao. In rævævhao kin kævævhao khapsaah kape king. Kini
kirai-pæn nhag kirik iran yame yermamæ kirik rirkæk yame rirkun; In
pisin æmæ rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipæn kirik yame keires-pæn ye nitæ.
Nhagin min e, “Nægkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minæ ye rao ye
neai kammakwasig kin. Iriæ m-fam kasækwætæ-pæn ye hos khawæn minæ,
misarkaoh kin neipæn e ‘linen’ yame rhawæn mihuvæ. ¹⁵ Kwæn a, kafan kirik
aikin nao yame ramtarhæ ye nækwan yame in tukrhapni narmamæ ye kantri
minæ kin. “In mamræh kwætavhæ yame kimnor kin æean, [ramhajoun mæ
nagheen rehuæ].”

(*Sam 2:9*) In tukrhajoun niemhaa
kape Kughen e Nagheen Rehuæ kimi narmamæ ye kantri minæ, ræmhen kin
yame kamæviæsis kwankwai grep mæ nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-
pæn nhagin ye neipæn kafan mine nuvan kimæ,

KING KAPE KING MINÆ MINE YERMARU KAPE YERMARU MINÆ

¹⁷ Kini ai yakæm agelo kirik rærer-pæn ye mirh, mamasæk apomh mamni-
pæn tuk man yamæ mine kamhaivæ apa ye nimago-ago mima, “Pæh khaue
misofugin tuk næviginien ehuæ a kape Kughen ¹⁸ mæ tuksæn nusai king minæ,
mine namehuæ kape mobael minæ, mine næmæ æsanin minæ, mine hos minæ,
mine narmamæ kasækwætæ-pæn iræriæ, mine nusai narmamæ minæ fam: slef
minæ, mine narmamæ pæh nien mæ slef minæ, mine namehuæ minæ, mine
narmamæ apnapig minæ.”

¹⁹ Mækneikin yakæm nar miragh aperæ kapæn kapæ seven, mine king
minæ kape tanimtanæ, mine kapæriæ mobael minæ kasofugin iriæ min, mæ
tuksarowagin iriæ yermamæ yame ramkwætæ-pæn ye hos khawæn mine kafan
mobael minæ. ²⁰ Mærig kimmharaptækin nar miragh a, mine profet eikuæ

yame ramor nĩmtätien pisin pisin minä nipig ramämĩr iriu nar miragh a. Ramor nĩmtätien minä a tuk neikuäyen ye narmamä yamä mine kamhaväh nätätäo kape nar miragh masähuak kimi nanmi nar yame kimmnor kisigovin kin. Kiräh äriu, karamragh, karko-pän kin äriu apa ye näkwai neram nap yame ramäwhao mäpan-äpan, mamapien. ²¹ Kini yermamä yame ramkwätä-pän ye hos khawän, rimnhapni fam mobael minä kapäriä kin nao yame rimatärhav ye näkwän. Kini man minä m-fam kimmhavän, misän nipräiriä, tipriä räsiis.

20

Yesu Kristo tukruä mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakäm agelo kirik risi-faktä ye rao ye neai, mamräh ki kape näpääg ehua yame rewaiyu pik, mine jen ehua kirik. ² Rarar mivän miraptäräkin algita ehua a in a snek kupän kamni kimä yarmhä uä Setan, mirkwäji ätäräkin kape newk wan taosen. ³ Marko-pän kin in ye näpääg ehua yame rameiwaiyu pik, mätapig äsigin in mä tukripäh nikir-oror-ien narmamä ye kantri minä meriaji-pän newk wan taosen ruä mivän. Ai tukpiamäkeikei kirisin min kape nipig kwakwä ämä.

⁴ Kini ai yakäm jea minä tiksın kape king, narmamä kasäkwätä-pän iräriä. Kughen rimiwähsi-pän neihuäyen kimi äriä mä tuksäkir ämhen narmamä. Kini yakäm min narmamä yamä mine kimmnäru nipätäk nuairiä meinai kimisarer-ärhav tuk nini-ärhavyen nävsaoyen huvä kape Yesu mine nägkiarjen kape Kughen. Iriä kimnhapäh nisähuakien kimi nar miragh a kapan kapä seven mine nanmi nar yame kimmnor kisigovin kin. Kini mhapäh nhawähyen nätätäo kafan ye nupanairiä mine kwermiriä. Kini taktäkun ai iriä kamhamragh min, masarmaru iriä Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamä minä a, iriä kimisäkupän mamhamragh min ye nimhären kapäriä. Iriä tuksarä ye nihuväyen äfrakis, kini iriä nämä atuatak minä kape Kughen. Tukhapäh nhavänien ye näkwai nap ehua; märiğ tukhauä rämhen kin pris minä kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriä min kape newk wan taosen. Märiğ narmamä minä tiksın tukhapäh nhamragh-minien ye nimhären kapäriä miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivän ye tanĩmtanä mameikuä ye kwänäräus kape Gog mine Magog, in e, narmamä ye kantri minä fam ye tanĩmtanä. Setan tukrofugin narmamä ye tanĩmtanä mä tukhauä misofugin misärer matuk tuk narowaginien. Narmamä kafan khapsaah pik misämhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavän ye kantri minä fam ye tanĩmtanä. Misärer misarkurao ikin narmamä kape Kughen minä kasarä ikin. Ikin aikin a taon ehua e yame Kughen rorkeikei pik.* Märiğ nap kirik risi-faktä ye neai meiwaiyu mäkwäru äriä. ¹⁰ Mäkneikin kiräh Setan yame ravähsi-pän-vähsi-pän kimi äriä, karko-pän kin ye näkwai nap ehua yame ramapien. Ikin a, kimmnarko-pän ta kin nar miragh a kapan kapä seven mine profet eikuä a. Irisir tukrhäriğ nämhären rerin yeraan mine yenpig.

Näkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehua a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nimirin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehua minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nimiraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnin aikin, mine kwənmhaan kape nimbəyən rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimbəyən mine Kwənmhaan kape Nimbəyən† ye nap ehua. Nəkwai nap ehua e, in nimbəyən yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimiraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarəkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmrū! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nimirə fam. Nimbəyən rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimbəyən. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyən nəfrakisien ye nəgkariyen minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine narkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwakwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimirin. In e nimiru nu yame rukwar mamarh-ərhav mivəhsi-ərhav Nimiraghien Rerin. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyən minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowagisien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyən nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyən nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatuk e ye nəkwai nap ehua. Ikin rapien ikin. In e nimbəyən yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji

† 20:14: Əmrū yermamə mir e Nimbəyən mine Kwənmhaan kape Nimbəyən ye Rev 6:8 mine 1:18.
21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

Sipsip, yame tukarkuræk iriu min.” ¹⁰ Mækneikin nāsānīnien kape Nanmīn kape Kughen ruæ irak, yakām agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpīrig ægkæp. Kīni in rhajoun yo kīn Taon Rhakæ kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a ramāsīa kīn nīkhakien kape Kughen. Ramāsīa rəmhen kīn kapiet huvæ kirik e yame rəmtīr huvæ rəmhen kīn glas, kamni kīmæ ‘jaspa.’ ¹² Kəupæ kafan rəpōmh yerpīrig markurao ye taon. Kwəruæ kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruæ minæ. Kīrai-pən nhag kwənəəus minæ kape kwajikovæ twelef kape Isrel ye kwəruæ minæ a. ¹³ Kīrai-pən nhag kīsīsər ye nīkarīn fiak ikin, kīsīsər ye nīkarīn pīræ ikin, kīsīsər ye nīkarīn prah ikin, kīsīsər ye nīkarīn pīhiu ikin. ¹⁴ Kəupæ kape taon e ramərer haktæ ye kapiet twelef. Kīni kīrai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiet minæ a.

¹⁵ Kīni agelo yame ramægkiar kīmi yo mavəh nar kirik kīmnor kīn gol tuk nīvəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mīne kwəruæ minæ, mīne kəupæ kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nīkarīn minæ fam kīsəm nəmhen. Taon a rəpōmh, agelo a rīvəh neihuəyen kape nīkarīn minæ fam mīne napōmhien kafan məm mā iriæ m-fam rəmhen kīn tu taosen tu handred twenti kilometa.* ¹⁷ Kəupæ kape taon a rikīmkim rəmhen kīn sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napōmhien kape taon rəmhen kīn narmamæ kamhavəh mak ye napōmhien kape narīmnar. ¹⁸ Kəupæ kīmīvhīrəkīn əmə kīn kapiet huvæ e jaspa. Kīni kīmīvhīrəkīn taon a kīn gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, mamāsīa rəmhen kīn glas. ¹⁹ Kīmnor huvæ nuknei kəupæ a kīn kapiet huvæ pīsīn pīsīn, iriæ twelef. Kərəhu-pən jaspa ye kapiet yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiet yame ror kīraru kīn. Kərəhu-pən agat ye kapiet yame ror kīsīsər kīn. Kərəhu-pən emeral ye kapiet yame ror kuas kīn. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiet yame ror kīrkīrīp kīn. Kərəhu-pən kanilian ye kapiet yame ror sikis kīn. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiet yame ror seven kīn. Kərəhu-pən malakaet ye kapiet yame ror eit kīn. Kərəhu-pən topas ye kapiet yame ror naen kīn. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiet yame ror ten kīn. Kərəhu-pən takwoes ye kapiet yame ror leven kīn. Kərəhu-pən ametis ye kapiet yame ror twelef kīn. ²¹ Kwəruæ twelef a, kīmnor kīn perel ehua twelef. Iriæ fam a, kīmnor kīn perel ehua kīrīkianə əmə. Kīni swatuk ehua ye nəkwai taon a kīmnor fam əmə kīn gol, rəmtīr huvæ rəmhen kīn glas.

²² Ikin a, yakpəh nāmīen nīməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuæ Pīk Ēgkap, mīne Kwaji Sipsip, iriu pīsīn əmə a nīməhuak. ²³ Kīni taon a rapəh nətəgtəyen ye mīrh mīne makuə, meinai nīkhakien kape Kughen ramāsīa fam aikīn, kīni Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kīni narmamæ ye kantri minæ fam tukseriwək ye nīkhakien kafan. Kīni namehuæ minæ kape tanīmtanə tukhapīk nautə huvæ kapəriə mhavən misətu-pən aikīn a. ²⁵ Kīpəh nətapīgīen kīn kwəruæ minæ nīpīg kirik, meinai nīpīgīen rīrkək aikīn a. ²⁶ Narmamæ ye kantri pīsīn pīsīn minæ ye tanīmtanə tukhapīk nautə huvæ minæ kapəriə mhauə misərəhu-pən aikīn a. ²⁷ Mərig narīmnar yamə mīne kasəmkīmīk ye nīmri Kughen, mīne narmamæ yamə mīne kasor nar yame ror naurīsīen, mīne nəmæ eikuə minæ, iriæ e to khapəh nīsauru-pənīen ye taon a. Narmamæ əmə yamə mīne kīmīrai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwa kape Nīmraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriæ əmə e kharkun nīsauru-pənīen aikīn.

* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmər ror namba e 12,000 nīpran ramni mə rəpōmh rəpōmh rəpōmh. † **21:17:** Gris ramni mə rikīmkim rəmhen kīn 144 kubit. Tukmər ror namba 144 nīpran ramni mə kəupæ a riskai riskai riskai. **21:23:** Aes 60:19

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhən kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwān ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makua minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to rirəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirəkək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarien e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhaūə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərəkkin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piām minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərəkkin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Thuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərəkkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatuk, pəh iriə tukasor əmə nar atuatuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvah narokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisv. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhhinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksin tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi

* **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † **22:9:** Emru Rev. 19:10.

niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənarəus min kafan. Yo e yakəmhən kin kəmhau e fetukai yame raməsia huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimrin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrərig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamə. Wok kapəriə in e kamhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk narmamə kape Kughen minə. Agelo khapsaah, yame rhuvə kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimə yarmhə, kasoriah nımraghien kape narmamə.

Aposol in yermamə kirik rəmhen kin kamher-pən kin. Yesu rimirpen narmamə twelef kafan minə mə tukhauə iriə aposol tuk norien merkel mine nini-ərhavyen nəgkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol rəmhen kin narmamə yamə mine kimisəm Yesu misəriwək iriə min misəm nımhəyen kafan ye kros. Yesu rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Pol mə Pol rimməm In ye nəmərərhavyen kini Yesu rokrən kin in mə in aposol min kirik kafan.

Farisi kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə narmamə tiksın yamə mine kharkun huvə loa, masəri-pən, mamharpin. Yesu rirpəh norkeikeiyen əriə meinai iriə kasəsik əpnis loa kape Kughen, kini mhavəhsi-haktə atuk əriə mə iriə kisəri-pən huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mə iriə nəmhajoun minə kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwənkwan. Nımarin rəmhen kin malberi, mərig kwənkwan rəmhen kin kwənimh, mərig in rheikən.

Gol in kapier okrə kirik yame ramser-ser pik, mərir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nımrin rhaktə, rəmhen kin ring mine earring uə kwenar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwənkwai nai kirik, tiksın rəmərəmrə, tiksın rəwhao. Kamor waen kin. Kwənkwan rəmhen kin pi. Ramerko rəmhen kin nəərəus.

Hae pris in yermamə kirik yame ramərhakə. In ravəh nar mıragh mavi nitə mamor sakrefaes kin mə Kughen tukrivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Newk minə fam kasarukun daes tukun mə pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmamə kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nıpig Yesu rimmnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nıpig yame rimmnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimmamaru ye nıpig Yesu rimmnarha. In rimmamaru ye tanə e Galili ye nıpig a Yesu rınamor wok mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen iran. In e in rımikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nıpig Jon Baptaes rımını-əhu in mə tukripəh nıkirien Herodias, rimmərəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nıpig nəmə Isrel kimisərip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rımını mə Yesu tukraməkeikei mımhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimmor ahas pən kimi aposol minə nıpig Yesu rımamhə mamragh min mamvən ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rımnausit pik, Kughen rimmor narpinien kimin, ramamhə mım minə kimisən tıpeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kıraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rimmamarə ye nıpig kape Pol, mamətərig kin nəgkiarien kafan nıpig rimmərəre ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nəgkiarien akwas kirik kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə “Havəh si haktə” uə “Vəh mıragh.”

Ji yermamə Nipran rimə in yermamə əmə kirik. Mərig profet Esikel rimivəh nahag a maməgkiar atuk iran. Yesu rivəh nahag a mamor mə in yemehuə kirik rəmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasəkir nəgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame raməkir nəgkiarien kape narmamə mə rameikuə uə raməfrah. Mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə tuk nakapriien loa.

Kristo in nahag. Ye nəgkiarien kape nəmә Gris, nipran e ramni mīmә “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.” Nəmә Isrel kimnhawhin kwən a Kristo mə tukruə, kisəm mə pa e nhagin in Kristo. Nəmә Isrel khapsaah khamə pəh nien mə Yesu in Kristo, meinai kisəm mə Yesu in yermamə apnapig əmə, kafan nar kirik rikək. Mərig narəyen kape Yesu rimnor nəgkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kin, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

Leprosi in nəmhəyen kirik yame ror yermamə rəmhir-əmhir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmhəyen a leprosi mərəer ipakə tuk yermamə kirik, rirkun nivəhsi-pənien kimi yermamə ai. Ror pən kin narmamə kamhagin pik kin nəmhəyen a leprosi mə in nəmhəyen əutən.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmә Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmir ye kwerkwən ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaəa in nəgkiarien kape nəmә Isrel nipran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikiana.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmә Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmә Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmә Isrel kəsig pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nimraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nimhəyen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisaiyen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikiana əmə, ye taon kape nəmә Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmә Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmә Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehua kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarrien aikin, marig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien rua, mivi-ərokin əriə. Mhopeni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarrien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapier huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarrien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniyen nəgkiarrien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehua kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to ripəh nivəniyen ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə

mə tuxhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar mıragh yame ramhə uə yame rahas, to kipəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimiini-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nipig yerman rarha mivəh nipig eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyeyen yame Kughen rimiivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rimmhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to ripəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfraksien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasion yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimmamor norien has mipəh nikwasigien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimiivəh-si pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rima nhag yermamə mərig in nehuəyeyen rəmhen kin presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kin ji Kughen.

Slef in yermamə kirik yame ramor wok əmə mipəh nivəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehuə kafan, mərig ripəh nəri-pənen nərigien kafan.

Wit in nai kirik rəmhen kin raes, kaməkwai-əkwei, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kin.

Yalgita in nar mıragh ehuə kirik rahas pik yame raməmır ye nəkwəkwa kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Minə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə minə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mine tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovin kimhə tan kin

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurækien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kimi nəmahuak minə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rimmor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrækir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nimirin

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pænien tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nækwækwæ kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Næviginien rhaka

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nævsaoyen huvæ

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatəəyən***Yermamə ramhatəə ye Kughen, Kughen ravəh mīrgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatəəyən

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyən

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Nəmehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarīen ramvən kimi nəmehuə mīnə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə mīnə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyən piraovın

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyən nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Nəpisien kın nınimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen***Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tıksin ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has

Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikeyen***Kughen rorkeikei narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nar'igien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Rao ye neai

Swatuk kape niv'anien ye rao ye neai

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai ramhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye niv'ahsip'an-v'ahsip'anien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuayen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

**Yesu Kristo
Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rımauə ye tokrei tanə rəmhen kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rımnor nımtətien mınə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptarəkin Yesu misor narpinien kimin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwatarəkin pən Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin ni prai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13